

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Γ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1954

ΤΕΥΧΟΣ 23

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Νύχτα τ' Ἀπρίλη στὸν Παρδενώνα.
Σὲ κάποιο ἀνθέμιο μιᾶς μετόπης
ἦρθε καὶ δίπλωσε τὰ φτερά της
μιὰ πεταλούδα.

(Γαλαζοφτέρουγη σὰν τὴ σκέψη
μέσα στὰ ἐρείπια τί γυρεύει;
Τιμὴ καὶ Δόξα σ' αὐτά· μὰ πάντα
ἐρείπια θάναυ).

Τ' Ἀρχαίου Θρύλου πιστὴ, ταμένη
ἦρθε νὰ μείνη μέσ στο νὰό του,
ἦρθε νὰ πάρη τὸ μυστικὸ του
καὶ νὰ τὸ ζήσει.

Μάγια σκορπίζοντας ἡ Ἑκάτη
σὲ λίγο κρύβεται· κ' ἓνα σκότος,
ποὺ μόνο τ' ἄστρα τὸ γαληνεύουν,
τὴ γῆ βαραίνει.

Ἡ πεταλούδα λαφροκοιμάται.
Κ' ἡ φαντασία της πῶς βυzaίνει
τὴν ἀμβροσία τῶν Περαισμένων,
ποὺ δὲν περνοῦνε.

Μὰ ξάφνου ξύπνησε ἀλαφιασμένη
Κᾶτι σιμά της, θροΐζει, πέφτει,
κᾶτι σωριάζεται σάν κουρέλι,
βραχνᾶς τοῦ τόπου.

Τ' ἀπαίσιο λάβαρο τῶν Τατάρων
φουσοῦν ἀνέμοι καὶ τὸ ξεσχίζουν,
ἀπὸ τῇ Λαύρα πῶχουν φυσήξει
κι' ἀπὸ τὸ Σούλι.

Κ' ἡ πεταλούδα, καθὼς ξυπνάει,
τὸ νεο τ' ἀνθάκι, δυὸ στάλες αἷμα,
θυμᾶται, ποῦχε μόλις φυτρώσει,
τὸ Εἰκοσιένα.

Τὸ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ! Δυὸ στάλες αἷμα...
Κι' ὦ μέ τί πάθος ἡ πεταλούδα
πάει γιὰ νὰ τῷβρη, νὰ τὸ λατρέψη
ἀπάνω ἀπ' ὅλα!

ΑΔΟΥΛΩΤΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ

Ὑψηλότατε Ἀλῆ Πασᾶ, σὲ προσκυνοῦμεν.

Ἐλάβομεν τὰ δυὸ σου γράμματα καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν υἰεῖαν σου. Τὴν ὑποταγὴν ὅπου ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἀπολαύσης, ἐπειδὴ τὰ ζωντανά σου παραδείγματα μᾶς παρακινοῦν ὅλους εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἐλεύθερον θάνατον καὶ ὅχι, ποτέ, εἰς τὸν ἄτιμον καὶ τυραννικὸν ζυγόν!

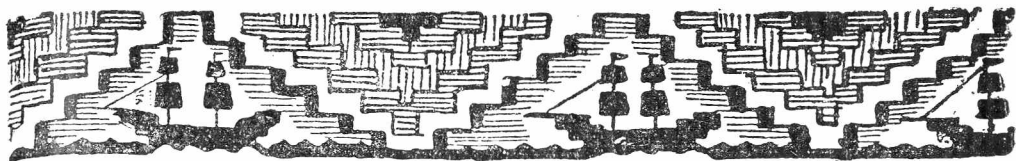
...Ἡ Πατρίς μας ἔχει τέσσαρας αἰῶνας ὅπου κανυᾶται διὰ τὴν καλήν της πίστιν, τὴν ὁποῖαν πολλάκις καὶ μὲ τὸ αἷμα της ὑπερήσπισε· πῶς λοιπὸν ἡμεῖς τώρα ν' ἀμανρώσωμεν τὴν δόξαν καὶ ὑπόληψίν της; Ποτέ!

Τὸ νὰ μᾶς φοβερίζης ἀδίκως, εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, ἀλλ' οἱ φοβερισμοὶ δὲν εἶναι ἴδιον τῶν μεγάλων ἀνθρώπων· καὶ τὸ ἄλλο· ἡμεῖς δὲν ἐγνωρίσαμεν ποτέ τὸ χροῶμα τοῦ φοβερισμοῦ, ὅσον ἐσυνηθίσαμεν τὸν ἔνδοξον πόλεμον διὰ τῆς Πατρίδος τὰ δίκαια.

Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡμεῖς ἔτοιμοι, ἡ ὥρα περιμένεται νὰ δοξασθῇ ὁ νικητής· Ὑγίαινε.

Πάργα, 19 Ὀκτωβρίου 1798

Ὅλοι οἱ Πάργιοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι

ΠΑΝ. ΚΟΡΟΝΤΖΗ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

[Τὴν 21 Φεβρουρίου ἐ. ἔ. εἰς τὴν αἴθουσαν τελευτῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, ἐγένετο πανηγυρικός ἐορτασμός τῆς ἐπετείου τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως, καθ' ὃν παρέστησαν αἱ Α.Μ. οἱ Βασιλεῖς, ὁ Διάδοχος καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. κ. Σπυρίδων. Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας κ. Παν. Κοροντζῆς. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ δημοσιεύσωμεν τὸν πλήρη μεσστῶν νοημάτων λόγον τοῦ κ. Π. Κοροντζῆ, διότι εἰς αὐτὸν ὁ ἐκλεκτὸς παιδαγωγὸς δίδει τὴν ὀρθοτέραν φιλοσοφικὴν ἐρμηνείαν τῆς μοίρας τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ τοῦ νοήματος καὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, φωτεινὸν ὁρόσημον καὶ σταθμὸν τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἡ 25ῃ Μαρτίου 1821].

Β α σ ι λ ῆ ὤ,

Τὸ ἀνώτατον μορφωτικὸν ἴδρυμα τῆς Ἠπείρου, δημιούργημα καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ἡπειρωτικὰ ἱδρύματα, τῆς φιλογενοῦς δραστηριότητος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ ὁποίου ἐργάζεται καὶ κραταιοῦται, ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, συγκαλεῖ κατὰ πᾶσαν ἐθνικὴν ἐορτὴν τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην καὶ φιλόμουσον ὁμήγουριν, ἵνα συνεορτάζωμεν ἐδῶ πνευματικώτερον, τελοῦντες σεμνὴν εὐχαριστίαν καὶ προσευχὴν εἰς μνήμην τῶν ἀθανάτων ἀνδρῶν πού μᾶς ἐχάρισαν τὴν Ἐλευθερίαν.

Σήμερον αἰσθανόμεθα ἰδιατέραν χαρὰν καὶ συγκίνησιν, διότι ὁ λαοφιλεὴς ἡμῶν Βασιλεὺς, ὁ πορφυρογέννητος υἱὸς τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ ἀειμνήστου Στρατηλάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου, μαζί με τὴν ἀγαπημένην μας Βασίλισσαν καὶ με «τοῦ θρόνου τὸ καμάρι», τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ἡβδόκησαν νὰ συνεορτάσουν μεθ' ἡμῶν

τὴν ἐπέτειον ἐορτὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ «μουσῶν εὐκόμων πασῶν δῶμα», ὅπως ἔλεγον οἱ παλαιότεροι.

Εἶχομεν καὶ ἄλλοτε τὴν τιμὴν νὰ ὑποδεχθῶμεν εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην τὴν τολμηρὰν Βασίλισσάν μας, ἀλλὰ τότε συνεῖχεν ἅπαντας ἡ ἀγωνία καὶ ὁ φόβος διὰ τὴν τύχην τῆς Κονίτισης καὶ ἦλθεν ἐκ τῆς πρωτευούσης διὰ νὰ συμμερισθῇ τοὺς κινδύνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ μετὰ τὴν βασιλικὴν πίστιν καὶ τὴν βασιλικὴν αἰσιοδοξίαν. Καὶ εἶπομεν τότε : «Ἡ Κόνιτσα ἀποτελεῖ ἓνα ὀδυνηρόν, ἀλλ' ἓνα μόνον καὶ ὅχι τὸ τελευταῖον ἐπεισόδιον τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας, ἡ ὁποία διαδραματίζεται ἐπὶ αἰῶνας. Δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη πότε θὰ ἔλθῃ ἡ λύσις τῆς τραγωδίας καὶ ἡ κάθαρσις. Γνωρίζομεν ὅμως μετὰ βεβαιότητα ποία θὰ εἶναι ἡ λύσις αὐτῇ. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ νίκη τῆς ἀληθείας, ἡ κυριαρχία τοῦ Ἑλ-

ληνικοῦ Φωτὸς ἔναντι τῶν σκοτεινῶν καὶ καταστρεπτικῶν δυνάμεων τοῦ Βορρᾶ, ἡ δικαίωσις μ' ἓνα λόγον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ ἔχει ὑψωθῇ εἰς πανανθρώπουν ιδεῶδες».

Δὲν ἐπρόκειτο περὶ λόγων ὑπαγορευθέντων ἀπὸ ἓνα ἀστοχάστου ἐνθουσιασμὸν τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀποκαλυπτικῆς φωνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἡ ὁποία εἶναι ἱστορία δακρῶν καὶ αἱμάτων πολλῶν καὶ ἀνεκφράστων θυσιῶν καὶ ἀκαταπαύστων ἀγώνων καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἡ φωνή τῆς Ἀληθείας, τὴν ὁποίαν διεκήρυξαν ἀπὸ τὸ θρυλικὸ Μπιζάνι καὶ ἀπὸ τὸ Δρίσκο καὶ ἀπὸ τὴν Μανωλιάσσα καὶ ἀπὸ τόσα ἄλλα ἡπειρωτικά καὶ βορειοηπειρωτικά καὶ Μακεδονικά βουνὰ καὶ οἱ πολεμισταὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων τοῦ 12—13, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι πρὸ αὐτῶν καὶ μετ' αὐτοὺς ἀπὸ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς.

Ἄλλ' ἡ φωνή αὕτη τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ὁμιλεῖ καὶ ἀποκαλύπτει τὰς βουλὰς τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος διαβλέπει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας. Οὕτω μόνον ἡ ἱστορία καθίσταται «κτῆμα ἐς αἶε», τουτέστιν δύναμις καὶ ζωή, διότι ὡς μάρτυς τῆς ἀπειρου δυνάμεως τοῦ λαοῦ μᾶς βοηθεῖ ν' ἀντιμετωπίσωμεν μ' αἰσιόδοξον διάθεσιν τὴν προβληματικότητα τοῦ παρόντος, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε σκληρὰ καὶ ὡς ἐγγύησις τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ Ἑλληνικά πεπρωμένα ἐνὸς καλυτέρου μέλλοντος.

Καὶ πράγματι, ὅπως ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς ἀπέμεινε ἐν τῷ μέσῳ τῆς ροῆς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὁ Ἑλληνικὸς χαρακτῆρ, οὕτω μία καὶ ἀμετάβλητος εἶναι καὶ ἡ ιδέα, ἡ ὁποία διαποτίζει τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ἐμπνέει διὰ μέσου τῶν αἰῶνων τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Καὶ οἱ πόλεμοι τοῦ 12—13, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ πρὸ αὐτῶν καὶ οἱ μέχρι τῶν ἡμερῶν μᾶς σκληροὶ ἀγῶνες τῶν προπατόρων καὶ

τῶν παιτέρων καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων εἶναι πραγματοποιήσεις τῆς ιδέας ταύτης καὶ συγκεκριμένη ἔκφρασις μιᾶς παραλόγου ἴσως διὰ τοὺς ἄλλους λαούς, ἀλλὰ ζωντανῆς καὶ θανατουργοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλλήνας ἐθνικῆς πίστεως καὶ τιμῆς. Καὶ οἱ Μπιζανομάχοι, ὅπως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας οἱ Περσομάχοι, «οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς» καὶ ἐθνικῆς τιμῆς. «Πρέπει νὰ τὸ πάρωμεν ἀπόφασιν, ἔλεγεν ὁ ἥρωας Βελισσάριος πρὸ τοῦ Μπιζανίου εἰς τὰ παλληκάρια του, πῶς ἡ θυσία τῆς ζωῆς εἶναι τίποτε ἀπέναντι τῆς τιμῆς καὶ τῆς πατρίδος». Ἡ πίστις αὕτη εἶναι ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τοῦ αἰωνίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἐκείνης δυνάμεως, ἡ ὁποία, κατὰ μὲν τὰς ὀλίγας εὐτυχεῖς στιγμὰς τῆς ζωῆς μᾶς μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τὸ σύνθηδες εἰς τοὺς ἀπολιτίστους λαοὺς βαρύτατον ἀμάρτημα τῆς ὕβρεως καὶ τῆς ἀλαζονείας, κατὰ δὲ τὰς πολλὰς καὶ σκληρὰς δοκιμασίας μᾶς σώζει ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν. Εἶναι δυστυχεῖς καὶ οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα σιροῦνται μιᾶς τοιαύτης πίστεως. «Δώσατέ μου μίαν μεγάλην ἰδέαν, διὰ ν' ἀνακτήσω καὶ πάλιν τὴν ζωὴν καὶ τὴν υἱεῖάν μου», ἔλεγεν ὁ ἰδεολήπτος Ἑλληνολάτρης Γερμανὸς ποιητῆς Herder ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔχασε τὴν πίστιν εἰς μίαν μεγάλην ἰδέαν, εἶναι προδιαγεγραμμένη ἡ τύχη εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς: ἀποθνήσκει χωρὶς νὰ γνωρίζῃ διατί. Πόσον ὅμως διάφοροι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ αἰσιόδοξον πίστιν καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν εἶναι οἱ τελευταῖοι λόγοι ἐνὸς ἄλλου ποιητοῦ, Ἑλλήνου τούτου, τοῦ Μαβίλη: «Ποτέ μου δὲν περιμένα τέτοια τιμὴ, νὰ πεθάνω γιὰ τὴν Ἑλλάδα», ἔλεγεν ὁ ἥρωας τοῦ Δρίσκου πίπτων καὶ ἐδέχετο τὸν θάνατον μετὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ ἥρεμον μεγαλεῖον τοῦ Σωκράτους καὶ ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν διατί ζοῦν καὶ διατί πεθαίνουν. Εἶναι τὸ ὄραμα τῆς μεγάλης ιδέας, ἡ ὁποία δίδει νόημα καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν θάνατον, διότι μᾶς ἀπο-

καλύπτει τὸ αἰώνιον ὡς συνέχειαν καὶ τελείωσιν τοῦ ἐφημέρου καὶ παροδικοῦ, τὸ ὁποῖον, ὡς ξένογ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, εἶναι ἐπαχθὲς καὶ καταθλιπτικόν.

Εὐτυχῶς ἀπέμεινε ζωντανὴ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν «ἡ μεγάλη ἰδέα», ἡ ὁποία συντηρεῖ καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἄτομα εἰς τὴν ζωὴν καὶ παραινεῖ εἰς ἔργα αἰώνια καὶ ἐκπληκτικὰ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν κατορθώματα, ὡς ἡ ἄλωσις τοῦ Μπιζανίου καὶ τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Στρατηλάτου Κωνσταντίνου, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ἀπόρρητα.

Ὅταν τὸ ἱερὸν σταυροφόρον λάβαρον τοῦ Ἑθνὸς ἐκυλίσθη αἱματοβαφὲς μαζὶ μὲ τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα πρὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς Πόλεως, δὲν ἐσβέσθη καὶ τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν ὄραμα, ἀλλὰ παρέμεινε χαραγμένον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἑθνὸς ὡς «μεγάλῃ ἰδέα» καὶ φωτεινὸν καὶ παρήγορον διὰ τὸ μέλλον σύμβολον τῆς δικεφάλου πίστεως εἰς τὴν Θεοσκείαν καὶ τὴν Πατρίδα. Καὶ πῦτον τὸ Ἑθνὸς καὶ κατακλυζόμενον οὐδέποτε ἀπεχωρίσθη τοῦ δρώματος τούτου, ἀλλ' ἤγειρε μετὰ πᾶσαν συμφορὰν ἐκ νέου τὴν κεφαλὴν εὐθαρσῶς προαλειφόμενον εἰς νέας θυσίας. Μετὰ τὴν συμφορὰν καὶ τὸ μαρτυρικὸν τέλος ἐν Ἰωαννίνοις τοῦ Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κατὰ καιροὺς τοπικῶν ἐξεγέρσεων, ἔρχεται ἡ μεγάλη ἀπόφασις καὶ ἡ δόξα τοῦ 21. Καὶ μετὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ 97, ἡ ἡρώϊκῃ ἐξόρμησις τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Τὸ λεγόμενον Ἑλληνικὸν θαῦμα δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς εὐτυχεῖς στιγμὰς τῆς Ἑλληνικῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δύναμιν ἐγκαρτερήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν ἀνένδοτον μαρτυρικὴν διάθεσιν, ἡ ὁποία μόνον μὲ τὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν μαρτύρων δύναται νὰ συγκριθῇ, ἀκριβῶς διότι ἐπήγαγεν ἀπὸ τὴν αὐτὴν πίστιν. Ζήσας ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὡς ζωντανὸς νεκρός, ἄνευ ὕπνου καὶ τάφου, διέσωσεν—καὶ ὑπὸ τὸ καταθλιπτικὸν βάρος τῆς τυραννίας—κάλλος καὶ δύναμιν ψυχῆς, ἀκριβῶς διότι ἐπόνεσε πολὺ.

«Ναί, ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθης, ξέने μου, πόσον πολὺ πρέπει νὰ ἔχη ὑποφέρει ὁ λαὸς αὐτός, διὰ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν νὰ γίνῃ τόσον ὠραίος», ἀπαντᾷ εἰς ἐκπληκτον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ὠραιότητος ξένον ἕνας γέρον Ἀθηναῖος εἰς τὴν «Γέννησιν τῆς τραγωδίας» τοῦ Νίτσε.

«Μεγάλος στολισμὸς» καὶ «ὁ ξὺ ὄμμα» τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις τῆς ἐποχῆς, ἐθεωροῦντο τὰ Ἰωάννινα. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθημεν πόσον πολλὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑποφέρει τὰ τέκνα τῆς Ἠπείρου, διὰ νὰ στολίσουν μὲ τὴν πνευματικὴν ὠραιότητα καὶ ἱστορικὸν κάλλος τὸν τόπον των. Εἴτε τὸν Λόγιον Ἑρμῆν ἐθεράπευον, εἴτε τὸν Κερδῶν, ἀπέβησαν σοφοὶ καὶ φλογεροὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ μεγάλοι ἐθνικοὶ εὐεργέται, μὲ ἓνα σκοπὸν στὴ ζωὴ τους, «τὸ μεγάλο καημὸ τῆς πατρίδος», πού ὡς μεγάλη ἰδέα ἐθέρμαινε τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς Ἑλληνικὰς γενεὰς μέχρι τῶν ἀπελευθερωτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ἐπραγματοποίησαν κατὰ μέγα μέρος τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑθνὸς.

Δὲν εἶναι λοιπὸν σωβινιστικὴ καὶ παρὰκαιρος ἡ «Μεγάλῃ Ἰδέα», ὡς προσπαθοῦν νὰ τὴν διαβάλουν οἱ φανεροὶ καὶ κρυφοὶ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος καὶ οἱ συνοδοιπόροι τούτων, ἀλλὰ λογικὴ καὶ δικαία ἀπαίτησις ἐνὸς ζωντανοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ ἐπὶ τέλους προσέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

«Εἶναι—ἐπιτρέψατέ μου, Μακαριώτατε, νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἰδικήν Σας ἐπιγραμματικὴν διατύπωσιν—εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν πνευματικὴν ἀποστολήν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ συνείδησις τοῦ θάρους μιάς ὑπερτρισιχλιοῦς φωτεινῆς κληρονομίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης γεννωμένης εὐθύνης τῆς μεταδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ».

Καὶ κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους τοῦ 12—13, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν τοῦ 21, καὶ σήμερα καὶ πάντοτε, δὲν εἴμεθα κατακτηταί, ἀλλὰ διαμορφωταί καὶ ἐλευθερώταί. Ἡ

διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατάκτησις καὶ κυριαρχία ξένων τόπων καὶ λαῶν δὲν στιγματίζει τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Κατ' αὐτοὺς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καθήκον τῶν Βασιλέων ἦτο τῶν «ὑπαρχόντων ἢ δι' ἀγαθότητος φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια καὶ τῶν ἀπολωλότων ἢ ἀνάληψις καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων...ἐπιτηδευμάτων ἢ ἐπίκτησις».

Καὶ τὴν παρὰδοξιν ταύτην τῶν Βυζαντινῶν μας αὐτοκρατόρων συνεχίζουν οἱ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους Ἕλληνες Βασίλεις: «Γνωρίζω, ἔλεγεν ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος πρὸς τοὺς γενναίους συμπολεμιστάς του, ὅτι ἡγοῦμαι ἀνδρῶν ἀποφασισμένων νὰ καταστήσωσι σεβαστὰ τὰ δικάϊά μας...καὶ ὅτι οὐδεμία στέρησις, οὐδὲν ἐμπόδιον δὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ μειώσωσι τὴν δύναμιν τῆς ἀποφάσεώς μας».

Ἡ φωνὴ τοῦ ἡτο φωνῇ Ἑλλήνος Βασιλέως, ἐνσαρκώνοντος τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπόφασιν τῶν αὐτῶν τὴν ἀπέδειξαν «πλοῦτῳ ἔργου μᾶλλον ἢ λόγου κόμπῳ» οἱ χιλιάδες τὰ παλληκάρια ποὺ ἐπολέμησαν καὶ ἔπесαν πρὸ τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ προχθὲς εἰς τὰ βουνὰ τῆς Β. Ἡπείρου, διὰ νὰ ἐγγράψουν ὑποθήκην ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐξοφλήσωμεν, κ' ἄλλες χιλιάδες ἡρώων χθὲς εἰς τὴν Κόνιτσαν καὶ εἰς τὸ Βίτσι καὶ τὸν Γράμμον.

Ἡ πρωτοφανὴς αὕτη προθυμία εἰς τὴν θυσίαν χάριν εὐγενῶν καὶ μεγάλων σκοπῶν δὲν εἶναι σωβινισμός, ἀλλὰ τεκμήριον ἠθικῆς βουλήσεως καὶ ὑπεροχῆς. Καὶ ἔχομεν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς ταύτης. Εἵμεθα «τὸ κάλλιστον καὶ ἀριστον γένος ἐπ' ἀνθρώπους», κατὰ μίαν Πλατωνικὴν ἔκφρασιν. Ἀλλὰ δὲν συνηθίσαμεν οἱ Ἕλληνες νὰ κομπορημονῶμεν διὰ τοῦτο. Τοῦναντίον ὑπετιμήσαμεν τὰ τρόπαια καὶ ἐδυσπιστήσαμεν πρὸς αὐτά, κάποτε δὲ λησμονοῦμεν καὶ τὴν Ἱστορίαν μας. Διότι οὔτε τὴν ἱ-

στορίαν τοῦ 21 ἐξεμεταλλεύθημεν, οὔτε τὴν ἱστορίαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἐγράψαμεν ἀκόμη.

Ἄς μοῦ συγχωρηθῇ ἡ ἀδυναμία τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι νὰ ἐπαναλάβω μίαν ὑπέροχον Πλατωνικὴν διήγησιν, ἀποτελοῦσαν τὴν καλυτέραν περιγραφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, ὅπως τὸν ἐγνώρισεν ἓνας σοφὸς ἱερεὺς καὶ μάντις τῆς Αἰγύπτου:

«Ἐσᾶς τοὺς Ἕλληνας, ἔλεγεν οὗτος εἰς τὸν Ἀθηναῖον Σόλωνα, σᾶς ἀγαπᾷ καὶ σᾶς προστατεύει ἡ Ἀθηνᾶ, διότι εἰσθε «φρονιμώτατοι ἄνδρες», ἀλλὰ καὶ «φιλοπόλεμοι καὶ φιλόσοφοι», ὅπως εἶναι καὶ αὐτὴ ἡ Θεά. Ὑπερέχετε ὅλων τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἀρετὴν, διότι εἰσθε «γεννήματα καὶ παιδεύματα τῶν Θεῶν». Ἡμεῖς οἱ Αἰγύπτιοι διατηροῦμεν γραμμένα εἰς τὰ ἱερά μας βιβλία πολλὰ καὶ μεγάλα ἰδικὰ σας κατορθώματα, τὰ ὁποῖα σεῖς οἱ ἴδιοι τὰ ἔχετε λησμονήσει, διότι, παρὰ τὴν μακράν σας ἱστορίαν, εἰσθε «ἀεὶ παῖδες καὶ νέοι τὰς ψυχάς». Ἰδιαιτέρως ὅμως θαυμάζομεν μίαν παράτολμον πράξιν σας, ἡ ὁποία καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ὡς πρὸς τὴν γενναιοῦτητα ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων.

Ἀντέστητε κάποτε, πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν καὶ κατελύσατε μίαν μεγάλην δύναμιν «ὑβρεὶ πορευομένην ἅμα ἐπὶ πᾶσαν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν». Τότε ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο «διαφανὴς εἰς ὅπαντας ἀνθρώπους», διότι οἱ Ἕλληνες ἀνεδείχθησαν ἀνώτεροι ὅλων εἰς τὴν εὐθυχίαν καὶ τὸ θάρρος. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν ἄλλων, ἔπειτα δὲ ἀπομονωθέντες ἐξ ἀνάγκης, ἀφ' οὗ οἱ ἄλλοι ἐδειλίασαν, ὑπέμειναν μόνοι καὶ «εἰς τοὺς ἐσχάτους ἀφικόμενοι κινδύνους» ἐνίκησαν τοὺς θρασεῖς ἐπιδρομεῖς καὶ τοὺς μὲν «μήπω δεδουλωμένους» ἔσωσαν ἀπὸ τὴν δουλείαν, «τοὺς δὲ δουλωθέντας γενναιοφρόνως ἀπαντας ἠλευθέρωσαν».

Ἰδοὺ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ σκληρὰ Ἑλληνικὴ μοῖρα, ὅ-

πως τὴν ἀντελήφθησαν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προϊστορίας καὶ τοῦ μύθου, ὅτε «ἐνώπιος ἐνωπίω» ὁμίλουν μὲ τοὺς θεοὺς καὶ ἐβλεπαν καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ ἱερεὺς τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἀναφέρονται εἰς τοὺς κατοίκους τῆς μυθικῆς ἡπείρου Ἀτλαντίδος. Ἱερεὺς εἶναι οὗτος καὶ σοφὸς καὶ προφήτης καὶ μὲ τὸν μῦθον τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ὑβριστῶν ἐπιδρομῶν κατοικῶν τῆς ἀνυπάρχου Ἀτλαντίδος τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἠθέλησε νὰ ὑποδηλώσῃ.

Καὶ ἡ προφητεία αὕτη ἀπεδείχθη ἀληθὴς καὶ ἐγένετο ἱστορικὴ πραγματικότης. Ἡ φιλόσοφος καὶ φιλοπόλεμος θεὰ τῶν ἀρχαίων προγόνων, «ἡ ὑπέρμαχος Στρατηγὸς» ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, ἔταξε ἡμᾶς τοὺς μακρῶν καὶ ἀσθενεῖς εἰς ὕλικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ «δεινοὺς» εἰς τὴν ἀρετὴν, διότι εἶναι πράγματι «δεινὸς ὃς θεοὺς σέβει», τιμωροὺς τῆς ὕβρεως καὶ ὑπερασπιστὰς τῆς θείας καὶ ἡθικῆς τάξεως πρὸς κατασχύνην τῶν ἰσχυρῶν.

Καὶ τὴν θείαν ταύτην ἐντολήν, ὅσον βαρεῖα καὶ ἂν ἦτο, ἐξεπλήρωσεν ὁ φιλότιμος Ἑλληνικὸς λαὸς εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς μακρᾶς ἱστορίας του.

Καὶ τὸ κέρδος ποῦ εἶναι ; «Τὸ κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος». ὅπως ἔλεγεν ὁ ἀρχαῖος Ξενοφῶν, «ἡ τιμὴ σ' ἐκείνους ὅπου στῇ ζωὴ τους ὥρισαν νὰ φυλάγουν Θερμοπύλες», ὅπως ψάλλει ὁ νεώτερος ποιητής—τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας κι' ἐνὰ ἀκάνθινο στεφάνι, γιὰ κάθε Ἑλληνικὴ γενεὰ καὶ ὕστερ' ἀπὸ κάθε πόλεμο καὶ κάθε νίκη, κι' ἀπὸ τῇ νίκῃ τοῦ Μπιζανίου κι' ἀπὸ τῇ νίκῃ τοῦ Σαγγαρίου κι' ἀπὸ τῇ νίκῃ τοῦ 40—41 εἰς τὰ ἡπειρωτικὰ βουνά.

Εἶναι βέβαια σκληρὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἱστορίας, διότι εἶναι ἡ πραγματικότης τῆς ἡθικῆς ιδέας καὶ ἀπατεῖ πολλὰ μόνον ἀπὸ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ δώσουν πολλὰ, ἀπὸ τοὺς προνομίους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι, ὡς ὄργανα τῆς θείας βουλῆς, διαγράφουν τὴν

ἱστορικὴν ἐξέλιξιν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ ἄλλοι, ἐκείνοι οἱ ὁποῖοι ὑπολογίζουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς στιγμῆς, καὶ ζοῦν εἰς τὸν στενὸν καὶ ἀσφυκτικὸν ὁρίζοντα τῆς μικροπρεποῦς ζωῆς τοῦ παρόντος, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν νὰ προσφέρουν τίποτε εἰς τὴν ἱστορίαν, ἥτις γράφεται μόνον μὲ θυσίας, πρέπει κατὰ φυσικὴν ἀναγκαῖότητα ἢ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἢ νὰ ζοῦν θρηνηλογοῦντες εἰς τὸ περιθώριον αὐτῆς.

Ἔχομεν ὡς λαὸς διέλθει ἀπὸ τὸ σχολεῖον τῆς δυστυχίας καὶ τῶν κινδύνων. Ἀλλ' ἐκ τῶν κινδύνων ἐξερχόμεθα πάντοτε ἰσχυρότεροι καὶ νεώτεροι, «ἀεὶ παῖδες καὶ νέοι τὰς ψυχάς». Εἴμεθα μικρὸς λαός, ἀλλ' ἐμπνεόμεθα ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ μεγάλα. Διὰ τοῦτο δὲν δύνανται ἢ δὲν θέλουν νὰ μᾶς κατανοήσουν οἱ στηριζόμενοι εἰς τὴν ὕλικὴν δύναμιν καὶ οἱ ἐμποροὶ τῆς ἱστορίας. Ἀλλ' αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ πρωτοπόρου : νὰ στηρίζεται εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις : «Εἰς ἑαυτοὺς πρῶτον ἀναρτῶντες πάντα τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν φέροντα καὶ μὴ ἐν ἄλλοις ἀνδρώποις αἰωρούμενοι». Ἐκβιάζομεν βέβαια καὶ τὴν φιλίαν τῶν καλοπίστων ξένων λαῶν, ἀλλὰ μετὰ τὰς θυσίας τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τοῦ Μπιζανίου καὶ τοῦ Βίτσι.

Ἀλλ' ἂς ἔχομεν θάρος. Τὸ αἰώνιον γίνεσθαι, ὡς μεταφυσικὴ ἰδέα ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Εἴμεθα ἀκόμη ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἔχομεν ν' ἀνέλθωμεν καὶ ἄλλας βαθμίδας. Τὸ ἔργον τῶν Ἐλευθερωτῶν τῶν Ἰωαννῶν δὲν ἐτελείωσεν. «Ὅτι ἐκάναμε ὡς τώρα εἶναι τίποτε μπρὸς εἰς ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ κάνωμε», ἔλεγεν ὁ Βελισσαρίου πρὸ τῶν Ἰωαννῶν. Ἡ ἐθνικὴ ὀλοκλήρωσις δὲν συνετελέσθη ἀκόμη. Οἱ ἀδελφοὶ Ἕλληνες τῆς Β. Ἠπείρου στεναίνουν ὑπὸ διπλοῦν στυγνὸν τυραννικὸν ζυγόν· ἡ ὑπόθεσις των εἶναι ἰδική μας ὑπόθεσις, ἡ δὲ ἔκβασις αὐτῆς θὰ εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἰδικῆς μας ἀξίας. Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς ἀρνηθῇ τοὺς τάφους.

Ἡ ὑψίστη καὶ μεγάλη ὥρα τοῦ Ἑλ-

ληνισμού δὲν ἦλθεν ἀκόμη. Ἐν κρισίμῳ ἀναμονῇ καὶ φρουρᾷ διατελοῦμεν. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον βάρος πίπτει εἰς τοὺς ἰδικούς σας ὤμους, Ἕλληνες σπουδασταὶ καὶ σπουδαστρίαι.

Ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, ἡ πότνια αὕτη μήτηρ, ὅπως καὶ οἱ Βασιλεῖς μας καὶ ὅλον τὸ Ἔθνος, Σᾶς περιβάλλει μὲ στοργὴν καὶ μὲ ἐμπιστοσύνην. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὸ νόημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ὅπως διὰ τῆς συντόμου ἱστορικῆς ἀναδρομῆς διευτυπώθη, εἶναι γνώριμον καὶ οἰκτεῖον εἰς Σᾶς. Ἡ ὅλη μόρφωσις καὶ παιδεία εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τέμενος ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ συντελεῖται. Τὰς δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας σᾶς ἐφοδιάζει ἡ Alma Mater ὀφείλετε νὰ θέσητε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ λαοῦ μας. Καὶ ὑπηρετεῖν σημαίνει προσφέρειν θυσίαις. Ἀλλ' ὅσον δυσχερὲς ἂν εἶναι ἡ ἀποστολή σας, δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν γῆν ταύτην καὶ νὰ τὴν παραδώσουν εἰς ἡμᾶς ἐλευθέραν. Μεγάλας σκέψεις πρὸς

τὴν κατεύθυνσιν ταύτην καὶ μεγάλα παραδείγματα μᾶς προσφέρουν οἱ Ἐλευθερωταὶ Μπιζανομάχοι, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον προθύμως καὶ διεξήγαγον τὴν σταυροφορίαν τοῦ 12—13, ὅχι ὡς πολιτικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ὡς ἠθικὴν ἐπιταγὴν, «τολμώντες καὶ γιγνώσκοντες τὰ δέοντα». Ἀντλήσατε δύναμιν ἀπο τὴν μακρὰν καὶ μεγάλην ἡπειρωτικὴν παράδοσιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀναπνέετε καὶ ζῆτε. Ἡ ζωντανὴ ἐνσάρκωσις τῆς παραδόσεως ταύτης, ἡ ἐθνικοθηρασκευτικὴ προσωπικότης τοῦ καιροῦ μας, ὁ Δεσπότης μας, ὃς εἶναι ὁδηγὸς σας εἰς τὴν ἱερὰν ἀποστολήν σας.

Πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι τὰ παραδείγματα ταῦτα δὲν εἶναι μόνον πηγὴ δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ βαρυτάτη κληρονομία, διότι «ἀνδράσιν οἰομένοις τι εἶναι οὐκ ἔστιν αἴσχιον οὐδὲν ἢ παρέχειν ἑαυτοὺς τιμωμένους μὴ δι' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ διὰ δόξαν προγόνων». Προσέξατε λοιπόν!

«Κριτές θά μᾶς δικάσουν οἱ ἀγέννητοι, οἱ νεκροί».

Ζήτησαν οἱ Βασιλεῖς.

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ

Η ΠΕΙΡΟΣ

ΛΙΚΝΟ ΤΩΝ ΘΡΥΛΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΕΝΑΝ καινούργιον ἀέρα ἀναπνέεις μόλις πατήσης τὰ ἱερὰ ἡπειρωτικά χώματα. Καὶ δίχως ὀρόσημα, σοῦ τὸ ἐπιβάλλει ἡ διαίσθηση πὼς βοίσκεσαι στὴ γῇ πού ἀνανεώνει κάθε φορὰ τὶς μορφές τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος.

Πελώρια βουνὰ διασταυρῶνουν τὶς γραμμές τους, ἀφήνοντας μὲς ἀπ' τὰ διάσελα νὰ ὑψωθοῦν νέοι πέτρινοι ὄγκοι, καὶ πιδό πίσω ἄλλοι, καὶ ἄλλοι, μιὰ ἀτελεύτητη διασπορὰ πού ἐξαντλεῖ ὅλους τοὺς τόνους τοῦ γαλάζιου, ἀπὸ τὸ ζωνρὸ πρασινοκύανο ὡς τὸ διαφανὲς οὐρανί, πού τρέμει κατάκορφα, σ' ἓνα ἀπρόσιτο βάθος.

Ἐνα ὕψος ὀργίλης ὑπερηφάνειας ἔχουν τὰ βουνὰ της. Μιὰ στέρεη καὶ ἀνυπότακτη ἔπαρση. Ἡ γῆς εἶναι σκληρὴ καὶ ἀντιγνώμει στὴ σκαπάνη τοῦ γεωροῦ. Ἡ φύση εἶναι ἄγρια καὶ μαζί ὑποβλητικὴ. Καὶ οἱ πέτρινες κρημνότητες, πού σοῦ κλείνουν ἀπὸ παντοῦ τὸ ὀπτικὸ πεδίο, σὲ βοηθοῦν νὰ καταλάβῃς γιατί ἡ ἀξερίζωτη αὐτὴ ἀκρίτισσα τῆς βορειοδυτικῆς ἄκρης διαφέρει τόσο ἀπὸ τὶς γειτονικὲς περιφέρειες.

Εἶναι σὰ νάχη διακόψει τοὺς δεσμούς της καὶ ἀναπτύσσει μὲ νόμους δικούς της τὰ θέλητρα τῶν παρθενικῶν της δρυμῶν, τὸ σκυθρωπὸ μεγαλεῖο τῶν ὄροσειρῶν της, τὴ σκληρὴ ἐμμονὴ στὸ πατριαρχικὸ ἔθος, τὴν ἡρωϊκὴ παράδοση στὸ πνεῦμα τῆς λεβεντιάς καὶ στὴν ἀνάγκη τῆς ἀνεξαρτησίας.

ΜΕΣΑ σ' αὐτὴ τὴ λοχμώδη καὶ λίθινη περιοχὴ ἐκδηλώθηκε, πρὶν ἀκόμα μιλῆσουν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἡ πρώτη μορφὴ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

«Ἀρχέγονος Ἑλλὰς Ἡπειρος», εἶπε ὁ Πτολεμαῖος. Αὐτὴ μᾶς στέλνει τὴν πνοὴ τῶν ἀρχαίων θρύλων. Ἐδῶ φωλιάζει τὸ σμῆνος τῶν τεichoποιῶν Πελασγῶν. Ἐδῶ θροῖζει ἡ αἰνιγματικὴ βελανιδιὰ τῆς Δωδώνης. Ἀπὸ δῶ κατεβαίνει ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία.

Κάτω ἀπ' τὴ νέφωση τῶν μύθων, ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, ὁ γενναῖος λαὸς τῶν ποιμένων καὶ τῶν κυνηγῶν ἐξακολουθεῖ νὰ πορεύεται ὠραῖος καὶ ριψοκίνδυνος, μὲ ὑψηλὸ παρὰστημα, ἀστήγητὰ ἦθη, φιλελεύθερο μένος. Πολέμησε τὴ βία τῶν Μήδων, βοήθησε τὰ ἑλληνοκρατορικὰ ὄνειρα τοῦ Πύρρου, παρέτεινε μὲ τὸ Ἡπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο τὴ βυζαντινὴ συνέχεια, διαφύλαξε τοὺς θεσμούς του στὴ μακροαῖωνη παρένθεση τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐγινε φωλιά τοῦ ἀρματολισμοῦ, κέντρο τῆς Παιδείας, φυτώριο εὐεργετῶν.

Ἐκαμε ἀγῶνες σκληροὺς γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὰ πάτρια της. Οἱ παλίροιοις τῶν βαρβαρικῶν μετατοπίσεων τὸν βοήκαν ἔτοιμο σὶς ἐπάλξεις. Τὰ κατακτητικὰ κύματα ποικιλόνυμων ὑπονομευτῶν πού κατέβαζε ὁ βορρᾶς, ἔσφαζαν σὶς ἀγόνες ἀλλὰ προσφιλεῖς ἀκώροους τοῦ ἡπειρωτικοῦ χώρου. Καὶ αὐτὸ συνεχίστηκε ὡς τὶς μέρες μας, ὡς τὸ 1940, πού ὁ Πίνδος διεκδίκησε τὴν αἶγλη τοῦ Ζαλόγγου, καὶ θὰ συνεχίζεται ὡς τὸ ἀπώτατο μέλλον, κάθε φορὰ πού ὑπόπτο βλέμμα θὰ εἰσδύῃ στὸ ἄδυτο τῆς ἡπειρωτικῆς πατρίδας, κάθε φορὰ πού ἐχθρὸς θὰ ἐπιβουλευθῇ ἑλληνικοὺς τόπους.

ΦΤΩΧΕΙΑ καὶ ὑπερηφάνεια, μόχθος καὶ στέρηση, πληγὲς καὶ δάφνες—αὐτὴ εἶναι ἡ Ἡπειρος. Οἱ προσφορές της, ἀ-

πλὲς καὶ σοβαρές, κλείνουν τὸ μεγάλο δίδαγμα. Εἶναι ἡ «εὐανδρος»! Καθῆκον τῆς πρῶτο, τὸ χρέος. Μοῖρα τῆς βέβαιη ἡ δυσία. Καὶ ἀμυβή ἀποκλειστικὴ τῆς, ἡ ἐγκατάλειψη.

Μιά ἐγκατάλειψη, ποὺ ὁ οὐδέτερος θαιμαστὴς καὶ φιλόστοργος θὰ μπορούσε νὰ τὴν πῇ εὐτυχισμένη. Τὰ μεγάλα βου- νὰ ποὺ τὴν ἀπομονώνουν εἶναι οἱ φρου- ροὶ τῆς ἀγνότητός τῆς. Ἡ παλιὰ ἐμπει- ρία διασώζεται ἀλώβητη στὴ λαογραφία τῆς. Οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι ζοῦν στὰ νεώτερα παραμῦθια. Ἀκόμα καὶ στὴν ἱστορία τοῦ Ὀδυσσεά καὶ τῆς Πηνελόπης μπο- ρεῖ νὰ τὴν ἀκούσετε σὲ μιὰ ἀπομακρυ- σμένη βραχοφωλιά, διηγημένη ἀπὸ ἀ- γράμματη Ἡπειρώτισσα, σὰν τοπικὸ πα- ραμῦθι. Θὰ ξανακούσετε μόνον ἐδῶ, στὰ ποιμενικὰ διάσελα, τὴν καταργημένη κλητικὴ προσφώνηση τῶν ἀρχαίων, «ὦ Κώστα...», ποὺ σὰς πάει τόσο κοντὰ στὸ «ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι».

Μιά ἐγκατάλειψη, ὥστόσο, ποὺ δὲν παύει νὰ εἶναι καταθλιπτικὴ γιὰ τοὺς βασανισμένους λιτοδίαιτους τῶν χωριῶν, ποὺ κερδίζουν μὲ πολὺ αἷμα κάθε φορὰ τὸ προνόμιο τοῦ νὰ ξανασκύψουν ἀπ' τὴν ἀρχὴ στὶς γκρεμισμένες ἐστίες τους, γιὰ ν' ἀνάψουν μόνοι καὶ ἀβοήθητοι τὸ φῶς τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως.

Τόλμησαν κάποτε νὰ παραπονεθοῦν στὸν μεγάλο Ἑλευθέριο Βενιζέλο πῶς

τοὺς λησμόνησε. «Μὰ δὲν μοῦ ζητήσατε ποτὲ τίποτε», τοὺς ἀπάντησε.

Δὲν ζητοῦν. Ἔχουν τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεύουν πῶς ὅλοι θὰ κάνουν τὸ χρέος τους, ἀπλᾶ καὶ ἀθόρυβα ὅπως οἱ ἴδιοι, ποὺ μποροῦν νὰ μεγαλοουργήσουν τὸ πο- λεμικώτερο ἄθλημα χωρὶς νὰ νομίσουν ποτὲ πῶς ἔκαναν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα φυσικὸ χρέος. Ἔχουν τὴν ἀφέλεια νὰ σοῦ ἐξομολογοῦνται τὶς εἰλικρινεῖς σκέψεις τους, χωρὶς ποτὲ νὰ κερδίζουν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν κολακευτικὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ «ντόμπρου». Ἔχουν τέλος τὴν ἀφέλεια νὰ γεμίζουν τὴν Ἀ- θῆνα μὲ ἰδρύματα καὶ κληροδοτήματα, ἀπ' τοὺς καρποὺς σκληρῶν μόχθων ὁ- λόκληρης ζωῆς στὴν ξενιτειά, μὲ ἀπο- τέλεσμα νὰ τὰ διαχειρίζονται ὅλα οἱ πο- νηροὶ λεγόμενοι Πελοποννήσιοι, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ὠφέλεια κανενὸς φτωχοῦ Ἡπειρώτη...

Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἡπειρώτες κι' αὐτὴ εἶ- ναι ἡ Ἡπειρος. Λίκνο τῶν θρούλων, πηγὴ τῆς ἐθνότητος, μητέρα τῆς ἐλλη- νικῆς ἐλευθερίας. Κι' ἂν συμβαίῃ ὁ τό- νος νὰ γίνεται κάποτε θερμότερος, ἂς συγχωρεθῇ αὐτὴ ἡ ἀδυναμία στὸν γρά- φοντα ποὺ τοῦ ἔτυχε νὰ γεννηθῇ κι' αὐ- τὸς σ' αὐτὰ τὰ χώματα. «Ὅτι μὲν οὐδὲν γλύκιον πατρίδος, φθάνει πρωτεθρυ- λημένον»...

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΜΠΑΡΑ

ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Κατὰ τὴν μακροαίωνα δουλεία τοῦ Ἑθνους ἔκανε καὶ ἡ Ἡπειρος πολλὰς καὶ μεγάλες θυσίας καὶ ἔχυσε πολὺ αἷμα στὶς ἄλλοτε τοπικοῦ καὶ ἄλλοτε γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ἀλλεπάλληλες καὶ ἄτυχες λαϊκὰς ἐξεγέρσεις ποὺ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ξεσποῦσαν ἐναντίον τοῦ Κατακτητοῦ. Οἱ ἡγέτες τῶν αἱματηρῶν τούτων ἐξεγέρσεων, ποὺ συνήθως ἦταν ἀνώτεροι ἢ κατώτεροι Κληρικοί, πρέπει νὰ λογαριάζονται σὰν μακρυνοὶ ἢ κοντινοὶ Προδρόμοι τοῦ Εἰκοσιένα. Ἀνάμεσα σὲ τούτους τοὺς ἀναριθμητοὺς καὶ ἀφανεῖς Ἥρωες καὶ ἀγωνιστές, ξεχωριστὴ θέση πρέπει νὰ κρατᾶνε οἱ δυὸ Δρυϊνοπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου Ματ-

θαῖος (1611) καὶ Σοφιανὸς (1711) καθὼς καὶ ὁ Παπᾶ Γιάννης ἀπὸ τὸ Μαχαλᾶ—ἐνα χωριὸ τοῦ Δελβίνου χαλασμένο σήμερα—μαζὶ μὲ τὸν ξαῖκουσμένο τὸ γυιὸ του τὸ Σταῦρο Θεμελῆ, ποὺ εἶναι γνωστὸς στὴν Ἱστορία μὲ τὸ καλογερικό καὶ ἀγωνιστικό του ὀνοματεπώνυμο Σαμουήλ ὁ Κουγκιώτης. Μὲ τοὺς παραπάνω—ἀγνοημένους ἥρωες θὰ ἀσχοληθοῦμε στὸ παρὸν ἱστορικὸν μας σημεῖωμα, καὶ ἀρχίζομε ἀπὸ τὸν τελευταῖο, τὸ Σαμουήλ τὸν Κουγκιώτη, γιατί εἶναι πλησιέστερος στὸ Εἰκοσιένα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ἱερή του μνήμη ἐδημοουργήθηκαν πολλοὶ θρύλοι.

1.— ΣΑΜΟΥΗΛ Ο ΚΟΥΓΚΙΩΤΗΣ

Ὁ ξαῖκουσμένος αὐτὸς Πολέμαρχος τοῦ Σουλιοῦ καὶ φλογερὸς Ἐπαναστάτης εἶναι «Πανωχωρίσιος», γιατί γεννήθηκε στὸ Λάμποβο—ἐνα μικρὸ χωριὸ ποὺ πέφτει στὶς ζαρωμένες ποδιές τῆς Μουργκάνας, κοντὰ στὸ Φιλιάτι. Ἀνήκει ὅμως δικαιωματικὰ στὸ Πανελλήνιο.

Λένε πὼς τὰ γενέθλιά του πέρανε κοντὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ 1730, ἀπάνω—κάτω, καὶ γι' αὐτὸ τὸν βαφτίσανε, κατὰ τὸ συνήθειο, Σταῦρο. Τὸ ἄλλο, τὸ καλογερικό του ὄνομα Σαμουήλ, μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸς στὴν Ἱστορία, τὸ πῆρε ἀργότερα, ποὺ ντύθηκε τὰ ράσα καὶ ἔγινε Καλογερόπαππας. Γιὰ τὴν κα-

ταγωγή καὶ ἐν γένει τὸ σόι τοῦ Σαμουήλ, ἀπὸ τὰ 1803, ποὺ ἔγινε ὀλοκαύτωμα στὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας, ὡς τις ἡμέρες τὶς δικές μας, ἡ Γουργιάνιστα, μὲ τὰ περὶχωρα τῆς Παραμυθιάς, καὶ τὸ νηοὶ τῆς Ἀνδρου μὲ τὸν Ἀη-Βασίλη τῆς Χειμάρρας μάλωναν ἀράδα. Κάθε τόπος τὸν ἤθελε γιὰ δικό του (1). Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ἀκολούθησε λοιπὸν κι' ὁ Σαμουήλ τὴ μοῖρα τους.

Αὐτὸ θὰ πῇ, πὼς τὰ Πανωχώρια—ἡ στενότερη πατρίδα του—δὲν ἦτανε ἱκανὰ νὰ χωρέσουνε τὸ Γίγαντα Σαμουήλ καὶ πὺδ' ἡεροπιαστὰ τὸ Σταῦρο Θεμελῆ,

(1) Κοῖτα : Α. Γούδα, «Βίοι Παράλληλοι». — Φίνλαυ — Ἀρ. Βαλαωρίτη — Π. Κουντέα κ.λ.π., σελ. 230.

γὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸ κοσμικὸ τοῦ ὄνομα⁽¹⁾. Τὸ μάλωμα αὐτὸ—ποῦ βάσταξε τόσα χρόνια—τὸ ἀναψε μόνος τοῦ ὁ Καπετὰν Καλόγερος, ποῦ δὲν ἀνοιξε τὴν καρδιά του, νὰ μαρτυρήσῃ τὸ πραγματικὸ τοῦ χωριό, γὰ νὰ προφυλάξῃ βέβαια τοὺς δικούς του—ποῦ βρίσκονταν ἐδῶ στὸ Λίμπορο—ἀπὸ τὰ φοβερὰ νύχια τοῦ ἄσπονδου ἐχθροῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀπλούστατα ἀπὸ στοργικὸ καὶ συγγενικὸ ἐνδιαφέρον.

Δάσκαλός του ὑπῆρξε ὁ σοφὸς Εὐγένιος Βούλγαρης, «ὁ πρῶτος διεγέρτης τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, κατ' ἀρχὰς ἐν Ἰωαννίνους, καὶ εἰτα ἐν Ἀθῶνι, ὅπου ἐθεώρησε καλὸν καὶ τάξιν μεμνημένων πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου νὰ σχηματίσῃ ἐκ 30 ἀτόμων». Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὁ Σαμουήλ, ⁽²⁾ ποῦ ἀργότερα ἐξελίχθηκε σὲ σοβαρὸν Ἡγέτη, μὲ σπουδαῖο ὁργανωτικὸ πνεῦμα. Συγκρατημένα κουβέντιαζε καὶ αἰνιγματικά: «Εἶμαι ἡ τελευταία κρίσις», κ' ὅλο καὶ τέτοια μυστηριώδη καὶ διφορούμενα, ἔλεγε γιὰ λόγου του καὶ τὴν ἐν γένει δράση του. Τόσο πού, οὔτε ὁ προσωπικὸς φίλος καὶ στενὸς συνεργάτης του Χριστόφορος Πετραιβὸς δὲ μπόρεσε νὰ μάθῃ τὸ ποῦθε κρατοῦσε ἡ σκούφιά του, γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ μᾶς δώσῃ λεπτομερεῖακὲς καὶ σίγουρες πληροφορίες, ἀντὶ νὰ περιορίζεται σὲ ἀπλὲς καὶ ἀμφίβολες ὑποθέσεις ⁽³⁾. Μόνο ὁ μακαρίτης Ἀθανάσιος Πετρίδης—ὁ δάσκαλος ἀπὸ τῇ Δρόβιανῃ—ἀπὸ τὸ 1866 ἀκόμη, τὸ εἶπε φανερὰ καὶ ξάστερα ὅτι εἶναι Λιποβήσιος ⁽⁴⁾. Φαίνεται ὅμως ὅτι κανένας

δὲν ἐπρόσεξε τὸν Πετρίδη, καὶ ἡ διχογνωμία συνεχίζεται ἀδιάκοπη καὶ μὲ τὴν ἴδια ἔνταση, σὲ σημεῖο ποῦ ὁ Π. Κουγιτέας, στὰ 1905, διαφωνεῖ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἀπλῶς πιθανολογεῖ—χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος κ' αὐτὸς—ὅτι ὁ Σαμουήλ γεννήθηκε στὸν Ἀη Βασίλη τῆς Χειμάρρας—ἕνα χωριὸ ποῦ χάλασε ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸ Πάσχα τοῦ 1798 ⁽⁵⁾.

Τώρα ὅμως ποῦ βρεθῆκε ἕνα «Μαρτυρικόν», ποῦ μᾶς φανερώνει ὅτι ὁ Σαμουήλ εἶχε χτήματα στὸ Λίμπορο, τὰ ὁποῖα ἐδῶ καὶ ἑκατὸ χρόνια (1849) διαχειρίζονταν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ τὸ Μοναστήρι τοῦ Γερομεριοῦ, μῦθοι νὰ θεωρηθῇ λυμένο τὸ ζήτημα. Ἀς διαβάσωμε καλύτερα τὸ κείμενο αὐτοῦ τοῦ Μαρτυρικοῦ μὲ ὅλες του τὲς ἀνορθογραφίες, τὸ ὁποῖο δὲν ἀφίηκε καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Σαμουήλ γεννήθηκε στὸ Λίμπορο.

ΜΑΡΤΥΡΙΚΟ

«Διδετε τὸ παρὸν ἐνηπόγραφον κε σφραγισμένον γράμμα παρὰ τῆς ἁγίας μονῆς τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς ἡπεραγίας δεσπότης ἡμῶν Θεοτόκου τοῦ Γηρομεριοῦ ὅτι ἕνας πανῆς μαζὴ καὶ χοράφι τοῦ μακαρίτη καλὸ-γερου κυρίου Σαμουήλ ἀπὸ Λήμπορο αὐτὸς ὁ πανῆς κὲ χοράφι εὐρέθη σήμερα εἰς χήρας τοῦ Γηόργου μέμου νήκως (!) τοῦ καλογίρου Σαμουήλ, ὁ δὲ Γηόργος ὑποκίαν κὲ διὰ νὰ τοῦ δίνη νηποκίαν σήμερον ἀφῆ-ροσε νὰ δίδῃ εἰς τὸ μοναστήρι παντοτὴν ὡς τέλλους ἕνα ταγάρι καλαμπόκι κὲ δέκα κα-νάτες κρασί' τοῦ ἐδόθη μαρτηρικὸν παρὰ τῆς ἡμῶν ταπηνότητος διὰ σιγουρίαν καθὼς κὲ αὐτὸς ἔδωσε ὁμολογίαν εἰς τὸ μοναστήριον. Ἐ-δόθη καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν καὶ ἐνδιξην κὲ ἡ μὲν αὐτὸς ὁ πανῆς καὶ χοράφι πωληθῇ εἰς ἄλον ἡκοζύρην ὅθεν ὑπάγῃ ἀπεκὺ ἔχῃ τὸ μοναστήριον νὰ τὸ πάρῃ.

1849 Ἰανουαρίον 6—Γηρομέρη» (2).

(Ἔπονται τρεῖς ὑπογραφὲς δυσανάγνωστες)

Ἀπὸ τὸ παραπάνω «Μαρτυρικόν» μαθαίνομε σίγουρα πλέον ὅτι ὁ Σαμουήλ

(1) ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ ΣΠ.: Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι 1895 σελ. 158 ὑπόσημ. 1—Pouqueville Voyage de la Grèce, Τόμ. Α'. σελ. 170 κ. ε.

(2) Α. ΠΕΤΡΙΔΗ: Περιοδ. «Ἀπόλλων» Πειραιῶς Τόμ. Ε'. σελ. 867 καὶ 868 σημ. 1.—ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ: Σύντομος βιογραφία Ρήγα—Ἀθῆναι 1860, σελ. 50.

(3) Χ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ: Ἱστορία Σουλίου, ἐκδ. Β'. σελ. 78.—Ἀθῆναι 1933.

(4) Α. ΠΕΤΡΙΔΗ: Κριτικαὶ Ἐπιστάσεις τὰ περὶ Δωδώνης ἀφορώσαι κλπ. σελ. 84,—Πάτρα 1866.

(1) Π. ΚΟΥΓΙΤΕΑΣ: Πραγματεία Τοπογραφική, Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ τῆς Ἀνω Ἀλβανίας καὶ Ἰλλυρίας, Κάτω Ἀλβανίας καὶ Μακεδονικῆς Ἰλlyρίας καὶ Ἡπείρου, σελ. 230.—Ἀθῆναι 1905.

(2) Κοῖτα: Ἐφημ. «Θεσπερωτία» Φιλιατῶν, (ἀριθ. φύλλου 202 καὶ ἡμερ. 7-11-1934).

ἦταν Λιμποβήσιος καὶ ὅτι τὰ χτήματά του στὸ Λίμποβο, τὰ εἶχε στὰ ζῶντα ταμμένα στὸ Μοναστήρι τοῦ Γερομεριοῦ. Ἀκόμη καὶ τὸ τοπωνύμιον : «Σπήτι τοῦ Καλόγερου ποῦ ἀπόμεινε καὶ κυκλοφορεῖ στὰ στόματα τῶν Λιμποβήσιων, εἶναι μιὰ ἀνεξίτηλη ἐπιγραφὴ, βουλωμένη ἀπάνω στὸ χῶμα τοῦ χωριοῦ τῶν.

Εἶδαμε παραπάνω ὅτι τὰ πατρικὰ τοῦ Σαμουὴλ κρατούσαν ἀπὸ τὸ Μαχαλά, ἓνα χωριὸ ποῦ πέφτει κι' αὐτὸ στοὺς πρόποδες τῆς Μουγκάνας, ἐρημωμένο σήμερὰ ἀπὸ ἓναν ἐμφύλιον σπαραγμὸν, ποῦ μπορεῖ νὰ ἔγινε ἀνάμεσα στὰ 1734—1740.

Ἀπόμειναν μόνο, σὲ μιὰ κοντοραχοῦλα του τὰ στοιχειωμένα χαλάσματα ἐνὸς μικροσκοπικοῦ Καλιᾶ (=Πύργου), θλιβερὸ ἐνθῦμιον καὶ βουβοὶ μάρτυρες ἐνὸς ἀνείπωτου χαλασμοῦ. Σήμερὰ στὸν Καλιᾶ τοῦ Μαχαλά—ὅπως ὀνομάζεται—λαλοῦνε κουκουβάγιες, αἰῶνιες μοιρολογίστρες τῶν ἀδικοσκοτωμένων ἀπάνω στὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸν. Λένε ὅτι τοῦτον τὸν Καλιᾶ τὸν ἔσθησε ὁ Τοπάρχης τοῦ Δελβίνου, γιὰ νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὶς συγκρατούμενες καὶ ἀπειλητικὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις. Ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς σπαραγμὸς ποῦ ξέσπασε—ἀπάνω κάτω—τὸν καιρὸ ποῦ γεννήθηκε ὁ Σαμουὴλ, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸ ὁλοκληρωτικὸν ἐκκλήρισμα πολλῶν χριστιανικῶν χωριῶν, μοναστηριῶν, ἀκόμη καὶ τὴν προσωρινὴν διάλυση τῆς Ἐπισκοπῆς Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκῆος, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἓνα ἀχρονολόγητον Σιγίλιον τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ τοῦ Β' ἀπὸ τὸ Δέλβινο (1757—1761) (1).

Ὅπως σὲ κάθε ἐμφύλιον, ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ κουβεντιάζουμε τώρα, δὲν ἔλειψαν οἱ ὁμότητες. Ἀπὸ τὶς πολλὰς ποὺ ἔγιναν, θὰ μολογῶμε μόνο μιὰ συγκλονιστικὴ καὶ σπαραξιακὴ διάδια : Ὁ Πατὴρ Γιάννης—ὁ πατέρας τοῦ Σαμουὴλ—μέσα σὲ μιὰ νύχτα ἔκαψε ζωντατὰς τέσσερις οἰκογένειες χωριανὰς του, ποῦ

τὴν τελευταία στιγμὴ ἀλλαξοπίστησαν καὶ δὲν τὸν ἀκολούθησαν στὴν πικρὴ του αὐτοεξορία. Κάπου 32—35 νοματέους ! Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ βρέφη στὴ σασμαρίτσα... Καὶ τοὺς ἔξερε τώρα πόσες ἄλλες τέτοιες, ἡ καὶ σκληρότερες ἀκόμη ὁμότητες, ἔγιναν κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριές, ποῦ ἀπόμειναν ἀγνωστες. Ὅπως καὶ νῦναι ὅμως, τὸ μοναδικὸ καὶ χειροπιαστὸ αὐτὸ γεγονὸς, εἶναι ἱκανὸ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἀπερίγραπτη φρίκη ποῦ ἐσκόρπισε στὸν τόπο μας ὁ χαλασμός αὐτὸς.

Ἄρα ὁ Σαμουὴλ εἶναι δημιουργημα μὲς ἀνώμαλης καὶ ταραγμένης ἐποχῆς, στὴν ἐπαναστατικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ὁποίας ἔζησε καὶ ἐτράνεψε. Γι' αὐτὸ καὶ ἦταν τόσο ἐκρηκτικὸς. Δὲν ἤξερε καὶ πολλὰ γράμματα. Μὲ τὰ χίλια στανιά ἔμαθε στὸ Νάρθηκα καμμιὰς ἐκκλησιᾶς, ἡ τοῦ κοντινοῦ πρὸς τὸ Λίμποβο Μοναστηριοῦ τοῦ Γερομεριοῦ. Ὁ Περραιβὸς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι δὲν ἤξερε, καλὰ καλὰ, οὔτε τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ὑπογραφῆς του. Καὶ ὅτι ἦταν προικισμένος μὲ πολλὰ φυσικὰ χαρίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐγοῆτευσεν τὰ πλήθη καὶ κατάφερε νὰ τὸν σέβωνται καὶ νὰ τὸν ἀκοῦνε τυφλά τὰ ζωηρὰ κι' ἀνυπόταχτα Σουλιωτοπαῖδα (1). Μὲ μιὰ κουβέντα, ἦταν γεννημένος γιὰ Ἡγέτης. Ἀπὸ μικροῦθε πῆγε στὸ Ἅγιον Ὅρος, κοντὰ τὸ θεῖον του Βησσαρίωνα—πρῶτον Ἡγούμενον τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Μουγκάνας Θεολόγου—ὅπου νιούτσικος ἔγινε καλογερόπαπας κι' ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ καλύτερους στὴν «τάξιν τῶν μεμνημένων», ποῦ ὠργάνωσε ὁ πολὺς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἀπὸ 30 νοματέους (2).

Ἀπὸ δὴ καὶ πέρα ἀρχινᾷ ἡ πλούσια καὶ πατριγονικὴ του ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα. Πλάϊ—πλάϊ μὲ τὸν Κοσμά τὸν Αἰτωλὸν, δὲν ἄφησε τόπο ἀγύριστο στὴν Ἡπειρὸν. Στὰ 1777, ἀπὸ μακρὰ τὸν ἀγναντεύομε στὸ Μπουλιαρά-

(1) Κοίτα : Περραιβὸς : Ἱστορία Σουλίου ἐκδ. Β' σελ. 78—Ἀθῆναι 1933.

(2) Περιοδ. «Ἀπόλλων» Πειραιῶς, Τόμ. Β'. σελ. 867 καὶ 868 σημ. 1.

(1) Κοίτα : Περιοδ. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά». Τόμ. ΙΒ' σελ. 35—38.

τι (*)—ένα χωριό τῆς Δερόπολης—νὰ ξεχωρίζη, ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἄλλους καλογέρους καὶ παπάδες—στὴν ὁμορφιά, στὸ μπόι. πὺν ἦταν ψηλὸς ἐδῶ κι' ἀπάνω, καὶ στὴ λιγερότητα τοῦ κορμοῦ του. Ἀκουραστος τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸ κοντό, καὶ ἔφτασε ὡς τὸ χωριὸ Μαγνουλῆ τοῦ Μπερατιοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ—ὑστερα ἀπὸ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Κοσμᾶ—κυνηγημένος καὶ ἀπὸ τρύπα σὲ τρύπα, γύρισε πάλι στὸ Ἅγιο νόρος, καὶ ἀπ' ἐδῶ, ἄγνωστον πῶς, καταστάλαξε στὸ Ὄρος Σινᾶ. Καὶ ἐδῶ ὅμως ἡ μονότονη καλογερικὴ ζωὴ, δὲν ἱκανοποιοῦσε τὸ ζωηρὸ καὶ ἀνήσυχο Σαμουήλ. Γι' αὐτό, συχνά—πυκνά κατέβαινε στὴν Πόλη, ὅπου, ἔπαιρνε πολλὰς φορὰς ριποκίνδυνες πρωτοβουλίας, πρωτοστατοῦσε σὲ κάθε ἐθνικὴ κίνηση καὶ ἔγινε θύλος. Ὁ μακαρίτης Χρήστος Δάλλας, ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὸ Δελβινάκι, σὲ μιὰ ἱστορία πὺν ἔγραψε γιὰ τὸ χωριὸ του, μᾶς μολογáει τὸ θρύλο, ὅτι ὁ Σαμουήλ ἐπὶ κεφαλῆς Δελβιναιώτικης Ἐπιτροπῆς, ἐτόλμησε νὰ παρουσιάσῃ στὸ Σουλτᾶνο, μεταμφιεσμένος σὲ Χότζα, καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, γιὰ τὴς καταπιέσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς πὺν ἔκανε αὐτοὺς στοὺς Δελβιναιῶτες. Καὶ ὅτι κατὰφερε τὸ Σουλτᾶνο νὰ κηρύξῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶ Φερμανλῆ (ἐπικηρυγμένον), σὺν παραβάτῃ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου τῶν Μουσουλμάνων!!! Πρέπει νὰ ξέρωμε ὅμως ὅτι τὸν καιρὸ πὺν ἐδικάζονταν οἱ Δελβιναιῶτες μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, καὶ σὲ μιὰ ἔντονη διαμαρτυρία ἔκαψαν ψάθα στὴν Πόλη, ὁ Σαμουήλ δὲν ἐξοῦσε. Εἶχεν ἀνατιναχθῇ στὸν ἀέρα μαζί μὲ τὸ Κοῦγκι. Καὶ ὅτι,

οὔτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐκηρύχθηκε φερμανλῆς γιὰ τὰ μαῦρα μάτια τῶν Δελβιναιῶτων. Ἀρα, αὐτὰ πὺν γράφουν οἱ Δελβιναιῶτες Γαζῆς καὶ Δάλλας, γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Σαμουήλ τοῦ δικοῦ μας, στὸν ἀγῶνα τοῦ χωριοῦ τους, ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. εἶναι χαριτωμένοι θρύλοι, ἀπὸ ἐκείνους πὺν ξέρει νὰ γλῶθῃ ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ, γιὰ τοὺς ἡρώες τῆς πὺν θέλει νὰ τοὺς κάνῃ παραμυθῆ-νους.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν τόσο ἀξιέπαινη καὶ εὐεργετικὴ δράση δὲ γιόμιζε ἡ καρδιά τοῦ Σαμουήλ, πὺν λαχταροῦσε γιὰ μιὰ πὺν ἔντονη καὶ ἐνεργὸ ἀντίσταση κατὰ τοῦ Κατακτητοῦ. Γι' αὐτό σὺν σταυραετὸς πέταξε στὸ Σοῦλι. Ἐκεῖ ὠλοκλήρωσε τὴν ἀποστολὴν τοῦ «μεμνημένου» καὶ ἐθάφτηκε μεγαλόπρεπα, κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, σὺν ἀγέρωχος Ἐπαναστάτης. Ἀφοῦ ἔγραψε τὸ ἀθάνατο ἔπος τοῦ Κουγκιοῦ, καὶ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος ἐμπνευστὴς τοῦ μοναδικοῦ στῆν Ἱστορία Χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου. Δὲν τὸ θέλησε τὸ κεφάλι του, γιὰτὶ βρέθηκε ἔσω καὶ ἕνας Πήλιο Γούσης, νὰ προδώσῃ τὸν ἀγῶνα τὸν καὶ νὰ ἐναντιωθῇ στὴ θέλησίν του, πὺν ἀποτελοῦσε νόμον ἀπαράβατο γιὰ κάθε Σουλιώτη, ἀπὸ τὸν πρῶτο ὡς τὸν τελευταῖο. Καὶ δὲν ἀνέχονταν ὁ ἐβδομηντάρης ἡρώας τὴν ταπείνωση τοῦ προσκυνημένου καὶ πρόσφυγα στὴν Πάργα, τὴν Κέρκυρα, ἢ ὅπου ἄλλου.

Γιὰ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τοῦ Σαμουήλ ἐβούίξε ὅλος ὁ τόπος καὶ ἐκουνήθηκαν συθέμελα ὅλα τὰ Κακοσούλια καὶ τὰ Παρασούλια ἀκόμη ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

2. — ΜΑΤΘΑΙΟΣ

Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου (1611)

Ὁ Ματθαῖος εἶναι ἕνας ἀγνοημένος ἡρώας καὶ ὁ πλέον μακρινὸς πρόδρομος τοῦ Εἰκοσιένα, πὺν ἔδρασε ἐπαναστατικὰ στὴς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνα (1611).

(3) Περιόδ. «Ἡ Βόρειος Ἡπειρος» Ἐτος Β' τευχ. 15ον (Ἰούνιος) 1936 σελ. 14.

Προικισμένος μὲ σπάνια διοικητικὰ χαρίσματα, κατὰφερε νὰ ἐπιβληθῇ πολὺ ἔνωρὶς στὸ ἐκκλησιαστικὸ στερέωμα τῆς Ἡπείρου, σὺν Μητροπολίτῃ Ἰωαννίνων, πὺν διοικοῦσε πέντε Ἐπισκοπές καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία του ἐφθανε μέχρι τὰ Ἀκροκεραύνια.

“Όσο γὰρ τῇ μόρφωσὶ τοῦ, δὲν γνωρίζομε τίποτε, πῶς καὶ ποῦ ἔμαθε γράμματα. Γνωρίζομε μόνο ὅτι ὁ ἐνθουσιώδης αὐτὸς δεσπότης, σὰν μοναδικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἔταξε τὴν προστασίαν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ κατακτητῆ, στὸν ὁποῖο πολλὰ φορὲς ἔβανε καὶ ἄγριο χέρι. Ἀπὸ ἑνα ἀπειλητικὸ γράμμα τοῦ Μάξιμου Πελοποννήσιου—γραμμμένο γιὰ τὸν Ματθαῖο στὶς λα΄ Ὀκτωβρίου 1614—μαθαίνομε ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κυριώτερος πρωτεργάτης τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου στὰ 1611.

Ὀλάκαιρη τὴν εὐθύνη τῶν θλιβερῶν γεγονότων ποὺ ἐπηκολούθησαν—ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς—τὴν ἐφόρτωνε ὁ ἐθελόδουλος Μάξιμος στὸν Ματθαῖο. Καὶ αὐτὸς ἦταν ὑποχρεωμένος—ἀπὸ τὴ φοβέρα τοῦ κατακτητῆ—νὰ καταπίνῃ μὲ τὸ ζουμί του ὅλες τὶς αὐθάδειες τοῦ «υποτακτικοῦ» καλόγερου. Βρῆκε τὸν καιρὸ λοιπὸν ὁ πονηρὸς Μάξιμος νὰ τοῦ ψέλνῃ τὸν ἀναβαλλόμενον καὶ νὰ τί κατασέρει χαιρέκάκως στὸν ἀτυχῆσαντα Μητροπολίτη του:

«...Τὸ πρῶτον αἴτιον ἐστὶ τὸ ἐκίνησες καὶ ἔφερες καὶ ἐφύλαγες τὸν ἐχθρὸν τοῦ κόσμου (=ἐννοεῖ τὸ Διονύσιο Σκυλόσοφο) μέσα εἰς τὸ ἐπαινετὸν τοῦτο Κάστρον ἕως ὅπου τὸ ἀφανίσαιτε. Καὶ ἐμένα ὅπου δὲν ἤθελα νὰ τὸν ἀκούσω

τὸν θεοκατάρατο καὶ ὅπου σὰς ἐσυμβούλευα νὰ τὸν διώξετε, ἐστείλατε ἀνθρώπον μέσα εἰς τὸ κελλίον νὰ μὲ φονεύῃ. Ἀλλὰ ἐστὶν τὸν ἐσυμμαζῶνες καὶ τὸν ἐφίλευες καὶ τὸν ἐδίδες θέλημα νὰ εὐλογᾷ καὶ νὰ ἀγιαζῇ, ὁ φονεὺς καὶ τοσοῦτων ψυχῶν φθορεὺς, ὅπου ἤξευρες πῶς ἔκαμνε εἰς τὰ Τρίκαλα. Ὅλα ἐτοῦτα ἀπὸ ἐδικὴν σου αἰτίαν ἔγιναν, καὶ ἐγὼ μὴ ἤξευροντας, ὡς ξένος καὶ ἀπλοῦς ἀνθρώπος, ἔλεγα καὶ ἀνάγκαζα τὸν κόσμον, ὅταν ἦτον ἀσθενὴς ὁ κύριος Μανασῆς, νὰ μὴ στέργουν ἄλλον παρὰ μόνον ἐσένα»⁽¹⁾.

Ἄρα ὁ Μάξιμος εἶχε καὶ σοβαροὺς προεπαναστατικὸς λογαριασμοὺς μὲ τὸν Ματθαῖο, ὁ ὁποῖος, σὰν ὑποπτο καὶ ἀντιδραστικὸς, θέλησε νὰ τὸν ἐκτελέσῃ μέσα στὸ κελλί του.

Ὁ Ματθαῖος, ἂν δὲν ἦταν χωριανὸς τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου, ἢ ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Παραμυθιάς, σίγουρα ἦταν Ἡπειρώτης. Γιατὶ ὁ Μάξιμος ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸ κύκλο τοῦ Ματθαίου μόνον τὸν εἰσὶν τοῦ ξεχωρίζει γιὰ «ξένον». Δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ἦταν καὶ βέρος Δεριοπολίσιος.

Ἀνάμεσα λοιπὸν στοὺς τόσους καὶ τόσους δεσποτάδες, ποὺ ἐστόλισαν κατὰ καιροὺς τὸν αἰωνόβιο ἐπισκοπικὸ θρόνον τῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου, νομίζομε ὅτι ἐξαιρετικὴ θέσις πρέπει νὰ κρατᾷ ὁ Ματθαῖος.

(Συνεχίζεται)

(1) Κοίτα : Περιοδ. «Ἡπειρωτ. Χρονικά» Ἔτος Η΄, σελ. 182.

ΝΙΚΟΛ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ
ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΕΞΕΛΙΞΙΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Συνεπληρώθησαν ἤδη ἑκατὸν τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη, ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ σκλαβωμένοι πρόγονοί μας, ἀποφασίσαντες νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι, ὕψωσαν εἰς τὴν Μοῖνῃ τῆς Ἀγίας Λαύρας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὠρκίσθησαν εἰς αὐτὴν ἢ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι ἢ νὰ ἀποθάνουν διὰ τὴν Ἑλευθερίαν.

Κατόπιν λοιπὸν σκληρῶν ἀγώνων ἑπταετοῦς πολέμου καὶ ἀφαντάστων θυσιῶν εἰς αἷμα καὶ χρῆμα, ἀφορήτων δοκιμασιῶν καὶ στερήσεων, στιγμῶν ἀπογοητεύσεων, ἀπελπισίας, ἀναστεναγμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδων αἰσιοδοξίας, ὁ πανελλήνιος ἐκεῖνος ἡρωϊσμός, ἀλλὰ καὶ ἀνισος ἀγὼν, ἠνάγκασεν ἐπὶ τέλους τὰς εὐρωπαϊκάς δυνάμεις νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς ἐλευθέραν μικρὰν γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἀπὸ τὰς φλόγας ὅμως ἐκεῖνας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, προῆλθε κράτος ἑνδοξὸν μέν, ἀλλὰ πτωχόν, μὲ συμφορὰς καὶ καταστροφὰς τόσον ἀνεπανορθώτους, ὅσον ἡ καρτερικότης καὶ ὁ ἡρωϊσμός ἦτο μεγαλύτερος.

«Ἡ Ἑλλάς ἐγεννήθη πλεγωμένη», ἔγραφεν ὁ Henry Houssaye εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», ὁ δὲ Γάλλος διπλωμάτης Lefemre Meaule(1) ὅτι «ὅταν ἐδιώχθη ὁ Τοῦρκος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐνόμιζε κανεῖς ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἀπέραντον καταστροφὴν». Ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος παρουσίαζεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἀπέραντον ἔκτασιν ἐρειπίων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε διέλθει κατ' ἐπανάληψιν ὁ ἄγονος ἄνεμος τῆς καταστροφῆς.

Καὶ ἐν τούτοις, κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν, τὰ ἐρείπια τοῦ ἀγῶνος διεδέχθησαν πόλεις ἀνθοῦσαι καὶ ἀκμάζουσαι. Ἡ ἐλευθερωθεῖσα γωνία τῶν 45.000.000 στρεμμάτων καὶ 700.000 κατοίκων ἐπολλαπλασιάσθη εἰς ἔκτασιν καὶ πληθυσμόν. Ἀνεπτύχθη εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Προήγαγε τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἐπένεφρεν εἰς τὴν πρώτην τῶν ἐστὶν τὰς φυγαδευθείσας μούσας καὶ ἐγένετο σημαίνων παράγων προόδου εἰς τὴν Ἀνατολήν.

(1) La Grèce économique et financière. Παρίσι 1915, σελ. 9—10.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἐθνικῆς, πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου, εἰργάσθησαν ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἐπίλεκτα τέκνα τῆς, ἐκ τῶν ὁποίων, ἄλλων μὲν ἀνεγνωρίσθησαν ἐπαξίως αἱ γενόμεναι θυσίαι, ἐνῶ ἄλλοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ διαφύγουν τὰ ἐπίβοιλα καὶ συκοφαντικά βέλη τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ποὺ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως προσέφερον ἕνας ἕκαστος, ἕνα λίθον τῆς εἰδικότητός του, εἰς τὸ οἰκοδόμημα ποὺ μᾶς ἐκληρονόμησαν οἱ ἥρωες τοῦ 1821, ἐπαξίως δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ σειρὰ ὁλόκληρος εὐγενῶν τέκνων τῆς εὐάνδρου πατρίδος μας. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τομεὺς ἐθνικῆς ἐκδηλώσεως, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη ἀποκατασταθῇ ἡ σφραγὶς τῆς συνδρομῆς τῶν Ἑπειρωτῶν, ἡ φιλογένεια καὶ ἡ φιλοπατρία τῶν ὁποίων ἔχει ἐπιβληθῇ ἤδη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἑθνους.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας, θὰ ἀσχοληθῶμεν μόνον μὲ τοὺς ἀποβιώσαντας, ἀπὸ τοὺς δρᾶσαντας τούτους συμπατριώτας μας, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτοι ἀνήκουν ἤδη εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐνῶ οἱ ζῶντες ἐξακολουθοῦν νὰ προσφέρουν τὰς πολυτίμους τῶν ὑπηρεσίας, δὲν ὑπάρχει δὲ ἐπὶ πλέον δι' αὐτοὺς ἡ ἀπαραίτητος προοπτικὴ χρόνου, διὰ τὴν ἀμερόληπτον δι' αὐτοὺς κρίσιν.

Ἐν πρώτοις, κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν ἑκατὸν τριάκοντα ἔτων, ἡ Ἑπειρος προσέφερεν πλεόν τῶν τεσσαράκοντα τέκνων τῆς ποῦ ἀνῆλθον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπουργοῦ, Γεν. Διοικητοῦ ἢ Πρεσβευτοῦ, ἀπὸ αὐτὰ δὲ πάλιν τρία ἀνῆλθον καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ τεσσαράκοντα αὐτὰ τέκνα τῆς εὐάνδρου πατρίδος μας, δὲν ἔφερον περὶ γαμηνὰς καὶ τίτλους ὀνομάτων ἢ πλοῦτεν. Ἦσαν ἄνθρωποι ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ, ἄνθρωποι ὅχι τοῦ θορύβου, τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῶν ἀξιώσεων. Ἦσαν ἄνθρωποι μὲ μόνα ἐφόδια τὴν εὐφυΐαν, τὴν δραστηριότητα τοῦ πνεύματός των, τὰ δὲ βήματά των ὠδήγει πάντοτε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον.

Ἐὰν ἀνεζητεῖτο ἡ ὅλη δρᾶσις ἐνὸς ἑκάστου τῶν ἀνδρῶν ποὺ θὰ μνημονεύσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας, τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἔργον μακρᾶς πνοῆς, καὶ θὰ ἀπῆτει χῶρον ποὺ δὲν προσφέρουν αἱ σελίδες τοῦ παρόντος περιοδικοῦ. Θὰ δώσωμεν ὅθεν διὰ τῆς παρουσίας σημεία τῆς δράσεως τῶν ἀνδρῶν τούτων, ὡς βοήθημα εἰς ὅσους προτίθενται νὰ γράψουν τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, ἱστορίαν ποὺ θὰ ἀπεδείκνυνεν ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς Ἑπείρου εἰς τὴν ἐν γένει ἐξέλιξιν τῆς χώρας δὲν καθυστέρει ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἐλευθέρων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως, ὥστε νὰ δικαιολογῇται τὸ πικρὸν παράπονον ποὺ ἐκφέρει ἐνίοτε αὕτη διὰ τὴν ἑναντί της ἀδιαφορίαν τοῦ Κράτους, ἀδιαφορίαν ποὺ τὸ στιγματίζει, βαρυνόμενον μὲ τόσας ὑποχρεώσεις ἑναντι μᾶς ἐπαρχίας, ἡ ὁποία, εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας ἐκδηλώσεως, προσέφερε πλείονα πάσης ἄλλης ἐλληνικῆς τοιαύτης.

*
* *

Διὰ νὰ κρίνωμεν ὅμως ἀμερολήπτως τοὺς ἄνδρας ποὺ θὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας, καὶ νὰ σταθμίσωμεν τὸ ἔργον ἐνὸς ἑκάστου μὲ συν-

είδησιν ἤρεμον, ἀπηλλαγμένην ἀπὸ πάθης καὶ προλήψεως, πρέπει νὰ τοὺς τοποθετήσωμεν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ διάστημα πρὸ ἑνὸς ἑκάστος ἔδρασε.

Τί ἦτο ὅμως ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν; Ἀπὸ τὰς φλόγας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εἶχε προέλθει κράτος ἐνδοξον μὲν, ἀλλὰ πτωχόν. Μία χώρα ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅλα ἔλειπον καὶ ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνουιν. Εἰς μίαν ὅμως τοιαύτην χώραν ἡ δουλεία τεσσάρων αἰώνων εἶχεν ἀναπτύξει εἰς τὸν λαὸν ἕνα πνεῦμα μηχανορραφίας, πρὸς παρουσίαν μίαν εἰκόνα ἀντιθέσεως, ἥτοι πενίας καὶ δικαιωμάτων, ἀναγκῶν καὶ ἀπαιτήσεων καὶ ταμεῖον κενὸν μέχρις ὀβολοῦ. Μία χώρα, ἡ ὁποία εἰς τὰ πρῶτα βήματά της καὶ ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα εὐρέθη εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς ὀλιγαρχίας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «κοτζαμπασισμός», ἡ ὁποία, ἀντὶ νὰ μορφώσῃ πολίτας, πρὸς νὰ σέβωνται τὴν τάξιν, τὴν πειθαρχίαν, τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους, τοῦναντίον ἀπέκλειε κάθε πρωτοβουλίαν εἰς ἕνα τομέα, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἐθεωρεῖτο προνομιοῦχος.

Συνέπεια τοῦ «κοτζαμπασισμοῦ» τούτου ἦτο ἡ ἔλλειψις πνεύματος ἀλληλεγγύης καὶ ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ κυβερνητικῆ ἀστάθειας, μὲ ἀδιακόπους κυβερνητικὰς κρίσεις, μὲ τὴν πλέον ἐπιπολαίαν ἀφορμὴν.

Πέραν ὅμως τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτευομένων, δὲν ὑφίστατο ἀνεξάρτητος πεφωτισμένη κοινὴ γνώμη, τάξις ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι μακρὰν τῶν κομματικῶν παθῶν νὰ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μετριάσουν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ τιμωρήσουν τὰς ἀκαταστασίας τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτευομένων.

Ὁ στρατὸς μέχρι τοῦ 1909, ἦτο μολυσμένος μὲ τὸ μικρόβιον τῆς πολιτικῆς, καὶ ὑπὸ τὴν κομματικὴν ἐπίδρασιν τοῦ κυβερνῶντος ἢ ἀντιπολιτευομένου κόμματος. Οὕτω ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ ἐθνισιάζετο εἰς τὸν βωμὸν τῆς πολιτικῆς.

Ὁ διεθνὴς τέλος ἀνταγωνισμὸς πρὸς παρατηρεῖται εἰς τὴν χώραν μας, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως, ὅχι μόνον παρέλκεν ἀπὸ τοὺς πολιτικούς της ἀνδρας κάθε πρωτοβουλίαν ἐνεργείας καὶ μετέβαλλε τὸν τόπον εἰς στίβον διπλωματικῶν ἀντιζηλιῶν καὶ ραδιουργιῶν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἀνεφαίνοντο πολιτικοὶ ἄνδρες ὁμολογουμένης ἱκανότητος καὶ ἀξίας, αἱ πολιτικαὶ τῶν ἐνέργειαι δὲν ἔφερον χαρακτηριστικὰ ἀνεξαρτήτου πολιτικοῦ ἢ ἐθνικοῦ προγράμματος, ἀπηλλαγμένου ξενικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἐπιδράσεως, ἀνέκαθεν ὀλεθρίας διὰ τὴν χώραν.

Ἀποτέλεσμα τῶν ραδιουργιῶν αὐτῶν εἶναι ἡ δυσπιστία τῶν ξένων πρὸς τὸν Καποδίστριαν, πρὸς τὸν ἐθεώρουν ὄργανον τῆς Ρωσσίας. Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐθεωρεῖτο ἀποτέλεσμα τῆς Παπικῆς μηχανορραφίας. Ἡ χορήγησις Συντάγματος καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς χώρας, ὡς σύνθημα τῆς Ἀγγλίας, ἵνα θέσῃ τὸν Ὀθῶνα ὑπὸ κηδεμονίαν.

Ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Πειραιῶς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Πατσίφικο, ἡ κατοχὴ τοῦ 1853, ὁ διχασμὸς τοῦ 1915—1920, ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τοῦ 1922, εἰς μίαν ἐποχὴν πρὸς τὸ ἔθνος ἔβλεπε σχεδὸν ὀλοκληρουμένην τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἐθνικῶν του ὀνείρων, ἡ ἀνατροπὴ τῆς βασιλείας τοῦ 1924, ἡ ἐπαναφορὰ τῆς τοῦ 1935, ὁ συμμοριτοπόλεμος τοῦ 1946, εἰς ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει ὁ δάκτυλος τῆς ξένης προπαγάνδας.

Ἰδοὺ ἐν συντομίᾳ τὸ πλαίσιον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εὐρέθησαν ὅλοι οἱ εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς δράσαντες συμπατριῶται μας.

*
* *

Προσέφερε δὲ ἡ Ἑπειρος, κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν ἑκατὸν τριάκοντα ἔτων, τρεῖς πρωθυπουργούς :

α) Τὸν Συρρακιώτην πολιτικὸν καὶ ἱατρὸν Ἰωάννην Κωλέττην (1770-1847), ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος κοινοβουλευτικὸς πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀναδειχθεὶς τοιοῦτος ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1844.

β) Τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Φώτη Τζαβέλα καὶ ἑγγονον τῆς ἡρωίδος Μόσχως, Κίτσον Τζαβέλαν, τὸν ἥρωα τῆς Ἀμβλιανῆς καὶ τῆς Κλείσοβας, ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους πατριώτας, ποὺ ἔχαιρον τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ὁθωνοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

γ) Τὸν ἱστορικὸν καὶ καθηγητὴν Σπύρον Λάμπρον (1851 — 1919).

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι Ἑπειρῶται πολιτικοί, ἔχουν τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἀνελάμβανον τὴν πρωθυπουργίαν εἰς κρισιμωτάτας διὰ τὸ Ἔθνος στιγμάς.

Ὁ Κωλέττης οὕτω, ἀναλαμβάνων τὴν πρωθυπουργίαν, εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν κοινωνίαν ποὺ ἐστερεῖτο πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς εὐσταθίας, ἕνα ἀφηνιασμένον ἀντιπολιτευόμενον τύπον, ποὺ δὲν τὸν ἐσεβάσθη καὶ νεκρὸν ἀκόμη, ἀκατάπανστα κινήματα καὶ τὴν πείσμονα ἀντίδρασιν τοῦ Ἀγγλοῦ πολιτικοῦ Πάλμερστον, ποὺ συνήντα εἰς κάθε του βῆμα.

Ὁ Κίττος Τζαβέλας, ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ ἀγῶνος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ χάρις εἰς τὸν μεγάλον πατριωτισμὸν του καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, ἀνελάμβανε καὶ αὐτὸς τὴν πρωθυπουργίαν, ὅπως καὶ ὁ ἀρχηγὸς του Κωλέττης, εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ ἡσυχία τοῦ Κράτους εἶχε διασαλευθῇ ἐσωτερικῶς μὲ τὴν στάσιν τοῦ Γρίβα εἰς τὸ Ἀργίριον, τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν Εὐβοίαν, Φαρμάκη εἰς τὴν Ναύπακτον, Παπακώστα, Τζαμάλα καὶ Βελέντζα εἰς τὴν Φθιώτιδα, Μπέμπη εἰς τὴν Ἀττικὴν, Μερεντίτη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐξωτερικῶς ὁ Τζαβέλας ὑφίστατο τὴν Ἀγγλικὴν πίεσιν, τῆς ὁποίας αἱ ἀξιώσεις, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττη, ἐγένοντο πιεστικώτεραι, ἐκληρονόμει δὲ ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν θανόντα ἀρχηγόν του τὸ ὀχληρὸν καὶ ἀκανθῶδες ζήτημα τοῦ Μουσούρου.

Εἰς κρισιμωτάτας διὰ τὸ Ἔθνος ἡμέρας, ἀνελάμβανε τὴν πρωθυπουργίαν καὶ ὁ ἀκούρατος ἐρευνητὴς, ἱστορικὸς καθηγητὴς Λάμπρος τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1916, ἵνα διασώσῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν μειονεκτικὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο, συνεπείᾳ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τότε πολιτικῶν συνασπισμῶν, ἵνα παρασύρουν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ μέρος των εἰς τὴν σύρραξιν ἐκείνην.

Ἡ πρωθυπουργία του ἦτο πραγματικῶς μαρτυρικὴ, ὅπως τὴν χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἀγέκδοτα ἀπομνημονεύματά του, ποὺ εὐρέθησαν μετὰξὺ τῶν

καταλοιπόν του ἀνδρός, ἀτελῇ δυστυχῶς λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του, καὶ τὰ ὁποῖα συμπληρούμενα παρὰ τοῦ ἰδίου θὰ ἠδύναντο νὰ διαφωτίσουν ἀρκετὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1).

Μέσα εἰς μίαν τοιαύτην ἀτμόσφαιραν κρισίμου καταστάσεως εὐρεθέντες οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἑπειῶται πρωθυπουργοί, ὑπηρετήσαν τὴν πατρίδα ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον.

Ὁ Κωλέττης οὕτω, παρὰ τὰς δυσκολίας καὶ ἀντιδράσεις μὲ τὰς ὁποίας εἶχε νὰ παλαίῃ, ἐκράτησεν ὑψηλὰ τὴν σημαίαν, ἐξύψωσε τὸν κλονιζόμενον θεσμὸν τῆς βασιλείας καὶ διῆλθεν ὅλην τὴν πολυβασανισμένην ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος, ἐτιμῆθη μὲ ἡγεμονικὰς φιλίας. Ὁ Ἐμερσον τὸν θεωρεῖ ὡς τὸν νοημονέστερον καὶ δεξιότερον πολιτικόν, ὁ δὲ Γκυζὼ τὸν κατατάσσει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνδρῶν τοῦ Πλουτάρχου.

Ὁ Κίττος Τζαβέλας, ὁ ἀγρόμαμος αὐτὸς Σουλιώτης, πού ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς του δὲν ἐγνώριζεν ἄλλα γράμματα, ὑπερεπήδησεν ὅλα τὰ ἐμπόδια πού συνήτησε, κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρωθυπουργίας του, διότι, ὅπως γράφει ὁ Φινλεϋ, καίτοι στερούμενος πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον εἰς κάθε του πρᾶξιν. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν διὰ τὸν Τζαβέλαν, εἶχεν ἀποκομίσει καὶ ὁ Ὅθων, διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Μεταξᾶς τὸν ἀπέτρεπε νὰ διορίσῃ τὸν Τζαβέλαν Ὑπουργὸν τῶν Στρατ. ἐπὶ Κυβερνήσεως Κωλέττη, διότι ἦτο ἀγρόμαμος, ἔλαβεν ὡς ἀπάντησιν ὅτι ἡ πατρίς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐγγραμμάτων, ἀλλὰ ἀνδρῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸ καθήκον, καὶ ὁ Τζαβέλας ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ καθήκον.

Ἰδού, νομίζομεν, ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον, ὁ Ὅθων, ὅταν τὸ 1854 ἐσκέπτετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν Μεγ. Ἰδέαν, εἰς τὸν ἀγρόματον αὐτὸν Σουλιώτην ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἄλλοπρόσαλλον τῶν ὁδηγιῶν πού διεβιβάζοντο τότε ἀπὸ τὸ Κέντρον καὶ τὸ ἀναποφάσιστον τοῦ Ὅθωνος, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου, καὶ τὸν θάνατον ἀπὸ λύπην τοῦ Τζαβέλα, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πενιχρὰν σύνταξιν του συνετήρει μυστικὰς ὁργανώσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑπείρου (2).

Ὅσον, τέλος, διὰ τὴν μαρτυρικὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Λάμπρου, οὗτος καί-

(1) Τὰ ἀπομνημονεύματα ἐκεῖνα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπομνημονεύματα καὶ ἀποκαλύψεις μαρτυρικῆς πρωθυπουργίας», ἤρχισαν δημοσιευόμενα εἰς Ν. Ἑλληνομνήμονα, τόμ. 15, σελ. 229—236. Εἰς τὸν αὐτὸν φάκελλον τῶν ἀπομνημονευμάτων εὐρέθη καὶ μετάφρασις εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν, γραφεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου. Διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς πρωθυπουργίας ὑπὸ τοῦ Λάμπρου μεγάλως συνέβαλεν καὶ ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, διότι ὁ Λάμπρος ἀπὸ καιροῦ συνεδέετο μὲ τὴν Αὐλὴν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Δεληγιάννης ἠθέλησε νὰ παύσῃ τὸν Λάμπρον ἀπὸ τοῦ Πανεπιστήμιου, ὡς ἐκ τῶν ἰθυνόντων τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ σχετικὸν Διάταγμα (Βλ. Ν. Ἑλλην. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 235).

(2) Διὰ Κ. Τζαβέλαν Βλ. ΓΟΥΔΑ: Βίοι παράλληλοι, τόμ. Η'.—Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ: Ἱστορία τοῦ Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, Α' σελ. 583—Δ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ἡ πρωθυπουργία τοῦ Κίττου Τζαβέλα, Ἐφημ. «Καθημερινή» 4 Φεβρ. 1943. Ἰδίου: Αἱ μονομαχίαι ἐν Ἑλλάδι, σελ. 93—98. Ἡ πείσις τῆς Ἀγγλίας ἦτο μεγαλειτέρα κυρίως μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. Γλαράκη πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος κατήγορει τὸν εἰς Πράβεζαν Πρόξενον τῆς Ἀγγλίας Σουδερς, ὅτι ἐπροστάτευε τὸν Γρίβαν πού εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ἐτοιμάζων εἰσβολὴν εἰς Ἑλλάδα.

τοι ἐθεώρει τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ δυσβάστακτον διὰ τοὺς ὅμους του, ὑπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρίσκετο τότε ἡ Ἑλλάς, καὶ ἀνώτερος κάθε ἐγωϊστικῆς σκέψεως, ὑπέκλυεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, εὐελπιστῶν οὕτω νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως. Δυστυχῶς ὅμως ὅλαι αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις τοῦ ἀνδρὸς προσέκρουσαν εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων, παρὰ τὰς ἀγαθὰς του προθέσεις ὅπως «τ η ρ ή σ η φ ι λ ι κ ή ν σ τ ά σ ι ν π ρ ό δ ο τ ο ύ ς ἐ μ π ο λ έ μ ο υ ς».

Τὰς ἀγαθὰς αὐτὰς προθέσεις τοῦ Λάμπρου, κατὰ τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην ἐποχὴν ἀνεγνώρισεν πρῶτος αὐτὸς ὁ πολιτικὸς του ἀντίπαλος Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὅταν ἀπεκάλει τὸν Λάμπρον «σ ῶ φ ρ ο ν α ἄ ν δ ρ α, ὁ ὁ πο ῖ ο ς κα ἱ ε ἰ ς ἄ λ λ α ς κ ρ ι σ ῖ μ ο υ ς π ε ρ ι σ τ ά σ ε ι ς π ρ ο σ έ φ ε ρ ε π ο λ υ τ ῖ μ ο υ ς ε ἰ ς τ ῆ ν π α τ ρ ῖ δ α ὑ π η ρ ε σ ῖ α ς».

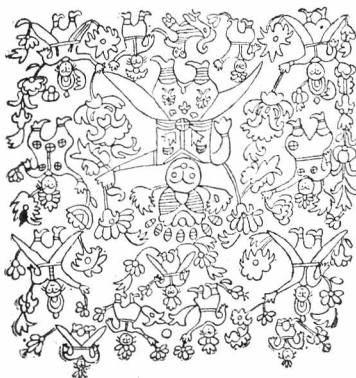
Καὶ εἶναι πράγματι πολῦτιμοι αἱ πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίαι τοῦ Λάμπρου.

Εἶναι οὗτος, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφόν του Μιχαήλ, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσὸς» κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1865, τοῦ ὁποίου ἐ χρημάτισε Πρόεδρος εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν, τὸ δὲ βῆμα του ἐτίμησεν εἰς ἡλικίαν δέκα ἐπτὰ ἐτῶν. Ἀναμιχθεὶς εἰς κάθε ἐπιστημονικὴν, κοινωνικὴν, ἐθνικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν κίνησιν, προσέφερε πλουσίως ὅ,τι προάγει τὰ ἰδεώδη τῆς ἐπιστήμης, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Τὸ ἱστορικόν του ἐνδιαφέρον προυκάλεσαν ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ὁποίου εἶχε τάξει οὗτος ὡς σκοπὸν τοῦ βίου του, γενόμενος οὕτω ὑπέροχος ἀντιπρόσωπος τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοὺς δέκα τρεῖς τόμους τοῦ περισπουδάστου περιοδικοῦ του «Νέος Ἑλληνομνημων» θὰ συμβουλευῶνται ὅλοι ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰς Ἑλληνικὰς σπουδὰς (1).

(Συνεχίζεται)

(1) Διὰ Λάμπρον βλ. Δ. Μπαλάνου: Ἡπειρ. Χρονικά Παράρτ. Β'. Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐκδόσις 6, τόμ. 7 Β, σημ. σελ. 235 καὶ 245, Ν. Ἑλλην. Τόμ. 15, τεύχος Α'. Antonio Rubio y Lluch: Σπυρίδων Λάμπρος, Ἀθήναι 1921.

ΠΕΝΤΕ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Ἡ Ἡπειρος προσέφερε πολλὰ στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 χωρὶς τότε καὶ νὰ ἀπελευθερωθῇ. Προσέφερε τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους μὲ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰωαννίνων καὶ μὲ τὶς ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ μὲ τὴ δαπάνη τῶν Ζωσιμάδων.

Προσέφερε χρήματα στὸν ἀγῶνα, στὸν ὁποῖον μεγάλοι δωρητὲς στάθηκαν οἱ Ζωσιμάδες, ὁ Καπλάνης, ὁ Γεώργιος Σταύρου καὶ ἄλλοι. Προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες τῶν πολλῶν Φιλικῶν τῆς, τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶ.

Προσέφερε τὸ αἷμα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς στὸ Σοῦλι, στὴ Χειμάρρα, στὸ Συρράκο, στὶς Καλαρρύτες, στὴν Σπλάντζα, στὴν Πλάκα, στὰ Πέντε Πηγάδια, στὴν

Ἄρτα, στὸ Πέτα, ἀλλὰ καὶ στὸ Μεσολόγγι, στὴν Εὐβοία, στὴ Στερεά, στὸ Μοριά, στὴν Κρήτη, στὴν Ὑδρα.

Πολλοὶ ἀγωνιστὲς τῆς Ἡπείρου εἶναι γνωστοί. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνωστοὶ πρέπει νὰ γίνουν γνωστοί. Μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἱερῆς καὶ μεγάλης ἡμέρας τῆς 25ης Μαρτίου παρέχω πληροφορίες γιὰ πέντε Ἡπειρώτες ἀγωνιστὰς ἢ τέλεια ἀγνωστους ἢ μισογνωστους στοὺς ἐλαχίστους.

Ὅπως ἔχει δημοσιευθῇ Πάνθεον τῶν Μακεδόνων Ἀγωνιστῶν, ἐτοιμάζω καὶ τὸ «Πάνθεον τῶν Ἡπειρωτῶν Ἀγωνιστῶν», τῶν ἐτῶν 1430 — 1830, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ὅποιος μπορεῖ ὀφείλει νὰ τὸ συμπληρώσῃ ἀποστέλλοντας ἐξακριβωμένες πληροφορίες γιὰ τοὺς ἀγνωστους.

1. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης

Στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἔλαβαν μέρος καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν σκλάβα ἀκόμα λόγφ τῶν ἐθνικῶν ἀμαρτιῶν μας Βόρειο Ἡπειρο, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται ὅχι μὲ τὸ ἐπίθετόν τους, ἀλλὰ μὲ τὸ τοπικὸν «Ἀργυροκαστρίτες».

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης. Αὐτὸν τὸ μὲν Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ οὔτε κἀν τὸν ἀναφέρει, ἐνῶ ἡ Ἐγκυκλοπαιδεῖα γράφει μόνον τὰ ἑξῆς:

«Γρηγόριος ὁ Δος, ὁ πρὶν ἐπίσκοπος Εὐρίπου, ὁ διαδεχθεὶς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Ταλαντίου Νεόφυτον, ἀποθανὼν μετὰ μικρὸν εἰς τὴν Χαλκίδα».

Αὐτὸς ἐγίνε γνωστὸς ἀπὸ τὸ σημερι-

νὸ Μητροπολίτη Κορυτσᾶς Εὐλόγιο Κουρίλα, ὁ ὁποῖος εἶχε γιὰ πηγὰς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Εὐβοίας Κριεζῆ καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως τοῦ Σουλιώτη Λάμπρου Κουτσονίκα, καὶ τὰ δημοσίεψε στὸ περιοδικὸν Ἀθηνῶν «Θεολογία» τῶν 4 ἐτῶν 1929—1933. Γιὰ τὸν Γρηγόριον αὐτὸν τὸν Ἀργυροκαστρίτην οὔτε ὁ μακαρίτης Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος Παπαχρήστου ὁ Λαμποβίτης μπόρεσε νὰ τοῦ δώσῃ μερικὲς πληροφορίες.

Ὁ Γρηγόριος αὐτός, κατὰ τὸν Ἀλβανὸν Μιδάτ Φράσσαρη, πρῶν πρεσβευτὴν τῆς Ἀλβανίας στὰς Ἀθήνας, εἶναι ἀνὴρ «ὅστις πρῶτος ἔδωκεν εἰς φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁλοκλήρου τὴν μετάφρασιν εἰς

τὴν Ἀλβανικὴν καὶ θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τῆς Ἀλβανικῆς φιλολογίας».

Ἀλλὰ ὁ Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστροῦ τῆς ἔχει ἀξία καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό «διότι διαπρέπει μεταξὺ τῶν ἡρώων τοῦ 1821, μετασχωὺν ἐνεργῶς τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίας καὶ πολλὰ παθὼν».

Νὰ μὲ λίγες γραμμὲς ὁ βίος του καὶ ἡ δρᾶσις του.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Ἦτο «ἀνὴρ ἐνάρτετος, ἱεροπρεπὴς καὶ φιλόμουνος». Στὴν ἀρχή, γιὰ λίγους μῆνες—γιαυτὸ δὲν ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομά του—ἔγινε ἐπίσκοπος Παραμυθίας καὶ ὕστερα ἀμέσως, τὸ ἔτος 1799 ὡς τὰ 1833, ἀρχιεπίσκοπος Εὐρύπου Εὐβοίας. Ἦτο ὁ Γρηγόριος πᾶς τὴν Εὐβοία, ὅταν ἀρχισαν οἱ ἀγῶνες κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ὁ ἀπὸ τὰ 1801 ἐπίσκοπος Παραμυθίας Χρῦσανθος ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διότι ἐπρωτοστάτησε στὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων τοῦ Ἀλῆ γιὰ ὑποτογή, παρὰ τὴν ἐέμβασιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου.

Ὅτι ὁ Γρηγόριος ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίας, ἀποδεικνύεται 1) ἀπὸ τὴ φυλάκισή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους δυὸ χρόνια, 2) ἀπὸ τὴν παρουσία στὸν ἀγῶνα τῆς Εὐβοίας πολλῶν Ἠπειρωτῶν καὶ μάλιστα Ἀργυροκαστροῦν, 3) ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Κριεζῆς εἶχεν ἔμπιστους δυὸ Ἠπειρωτῆς, τὸν Κῶτσο Χασάπη—κρεοπώλη πρὶν στὴν Ἠπειρο—καὶ τὸν Ζαγορίσιο Ν. Τουμαρᾶ. Ὁ Κῶτσο Χασάπης πολέμησε σὰν ἡρώας καὶ ἔπεσε καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα αὐτὸν καὶ κάποιον καπετὰν Ἀγγελῆ τοὺς ἐξύμνησε ὡς λιοντάρια. 4) Στὴν τελευταία μάχην τῆς ἀποτυχημένης ἐπαναστάσεως τῆς Εὐβοίας στὰ Βρυσάνια, κοντὰ στὴ Χαλκίδα ἀναφέρονται οἱ Ἠπειρωτῆς Σταῦρος Βασιλείου καὶ ὁ ἀδελφός του Κώστας καὶ λοιποὶ Ἀργυροκαστροῖτες καὶ ὁ ἀτρόμητος Λιάκος, ποὺ ἔπεσε πολεμώντας σὰν Λεωνίδας στὶς 27-7-1823. 5) Ἀπὸ τὸ ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχία ὁ Γρηγόριος ἀποφυλακίζεται, ἀλλὰ στέλνει ἐπιστολὴ ἀπὸ

22-1-1823 πατριωτικώτατη πρὸς τὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων «νὰ τὸν ἐπιτάξῃ εἰς πᾶν ὅ,τι τὸν ἤθελε κρίνει ἄξιον, γιὰ νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι συμφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα». Ἀλλὰ ἀτυχῶς παραγκωνίζεται ἀπὸ τὸν ντόπιον βοηθὸν του ἐπίσκοπον Καρύστου Νεόφυτον, ὁ ὁποῖος γίνεται ἀρχηγός. Τότε ἀποσύρεται στὴν ἀγγλοκρατούμενη Κέρκυρα κοντὰ στοὺς πατριῶτες του, ἀτενίζοντας τὴ σκλάβαν Ἠπειρο, ὅπου μένει τέσσαρα χρόνια καὶ τότε μεταφράζει στὴν ἀλβανικὴ τὴν Καινὴ Διαθήκην. Τέλος στὰ 1827 ὁ Πατριάρχης Ἀγαθάγγελος μὲ τὴν ἀδεία τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ποὺ τὸν συγχωρεῖ, τὸν τοποθετεῖ Μητροπολίτη Ἀθηνῶν. Προφθάνει μόνον νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴ Μονὴ τῆς Καισαριανῆς στὴ Μητρόπολιν ὅσα βιβλία καὶ χειρόγραφα εἶχαν ἀπομείνει στὴ μονὴ ἀπὸ τὴν κατασκευὴ φουσεκιῶν καὶ μετὰ ἕξ μῆνας ἀρχιερατείας πεθαίνει.

2. Γκόβελας Χριστόδουλος.

Γιαννιώτης ποὺ πολέμησε στὸ Μεσολόγγι καὶ ἡ οἰκογένειά του διατηρεῖ τὸ μετᾶλλίό του ποὺ πῆρε στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Γυιὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ διδάσκαλός μου Γκόβελας Ἀναστάσιος, ποὺ προσέφερε τριακόσιες χρυσὲς λίρες στὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου. Ἐγγονός του ἦτο ὁ Χριστόδουλος Γκόβελας, διευθυντὴς δημοτικῶν σχολείων στὴν Τραπεζοῦντα, στὴ Ρωσία καὶ τέλος τῆς Βαλανεῖου Σχολῆς. Δισέγγονή του εἶναι ἡ μαθήτριά μου Ἰσαβέλλα Χρ. Γκόβελα, ἡ ὁποία καὶ μοῦ ἔδωσε γραπτὲς τίς πληροφορίες αὐτές.

3. Παπάζογλου Κωνσταντῖνος.

Ὁ φίλος γηραιὸς καὶ γεράρος συνταξιούχος Ἑλληνοδιδάσκαλος κ. Θεοφάνης Φραγκοῦλης μοῦ ἔδωσε τὴν πληροφορία, ὅτι ἀπὸ τὸ Σκαμνέλι τοῦ Ζαγορίου ἦτο ὁ Παπάζογλου Κωνσταντῖνος ποὺ ἦτο πλούσιος ἔμπορος στὴ Βεσσαραβία, ὅτι ἔγινε Φιλικός, ὅτι διέθεσε τὰ χρήματά του στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὅτι συντηροῦσε μὲ δικὰ του ἔξοδα στὸν ἀγῶ-

να μιὰ ἴλη ἱππικοῦ, ὅτι μὲ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως γύρισε στὸ χωριό του, ὅπου τὸν σκότωσαν οἱ κλέφτες. Σὲ κάποια ἱερῇ «Ἀκολουθία εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν Λειψάνων τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ»—σις 20 Μαΐου εἶναι ἡ μνήμη τῆς ἀνακομιδῆς—ποῦ ἔχει ἐκδοθῇ στὰ 1833 στὴν Κ)πολὴ ἀπὸ τὸν Ν. Ἀντωνίου Τσεπελοβίτη, ἀναφέρεται ὅτι ἀφιερώνεται στὸν Κ. Πρωτιερίδη, κοινῶς Κ. Παπάζογλου, εἰς μνημόσυνον τῶν γονέων του Κωνσταντίνου καὶ Στασινῆς. Πιθανὸν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν φιλικὸν αὐτόν. Ἡ λ. Πρωτιερίδης εἶναι ἡ ἑλλ. μετάφραση τῆς ἑλληνοτουρκικῆς Παπάζογλου—υἱὸς ἱερέως, υἱὸς πρωτοπρεσβυτέρου.

4. Ἀναστάσιος καὶ Μᾶρκος Βόγας.

Ἦσαν ἀπὸ τὴ Μοσχόπολη, ἀπ' ὅπου ἔφυγαν στὰ 1790 μὲ τὴ σύσταση τοῦ πατριώτη των Σίνα καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὰ Βελεσσά τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐμπορεύονταν τὰ κουκούλια μὲ τὴ Βιέννη καὶ τὴν Ἰταλία, πλούτησαν, ἔγιναν φιλικοί, καὶ ἵδρυσαν στὰ Βελεσσά Ναό,

Μητροπολιτικὸ μέγαρο, σχολεῖον, ἔφεραν γιὰτρο καὶ δασκάλους γιὰ τὴ μόρφωση τῶν Ἑλληνοπαίδων, τῶν μελλοντικῶν ἀγωνιστῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ γένους. Τὶς ἀνωτέρω πληροφορίες, ὡς καὶ γιὰ τὸν παρακάτω Κ. Τάττη, τὶς ἔπῃρε ἀπὸ τοὺς ζῶντας ἀπογόνους τῆς θρυλικῆς καὶ εὐπορωτάτης οἰκογενείας Βόγα καὶ τὶς παρεχώρησε ἡ Ἀγγελικὴ Β. Μεταλλινού (Π. Τσιώμου), ἡ ὁποία στὴ Θεσσαλονίκη στὰ 1951 ἔχει δημοσιέψει τὸ βιβλίον «Πάνθεον τῶν Μακεδόνων ἀγωνιστῶν 1896—1914».

5. Κωστάκης Τάττης.

Τὸ Βυθκούκι τῆς Κορυτσᾶς—ποῦ ἔβγαλε καὶ τὸ νεομάρτυρα ἅγιον Νικόδημο, ποῦ τὸ λείψανό του σώζεται στὴ Μητρόπολη Βελεγράδων στὸ Μπεράτι—ἦτο πατρίδα τοῦ Κωστάκη Τάττη. Αὐτὸς φεύγοντας τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἐγκαταστάθηκε στὰ 1810 στὴ Θεσσαλονίκη ὡς ἔμπορος καπνῶν καὶ ταμπάκου καὶ ἐμνήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ὁ ὁμώνυμος ἑγγονός του, δικηγόρος καὶ ἱστορικός, ἔγραψε γι' αὐτὸν «Ἱστορικὰ Σημειώματα».

Η ΚΥΡΑ-ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΙΑ

Στις 11 τοῦ περασμένου Δεκέμβρη συμπληρώθηκαν ἑκατὸν δέκα ἐννιά χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἡ Βασιλικὴ Κίτσουν, ἡ πλατύτερα γνωστὴ ὡς Κυρὰ—Βασιλική, ἔκλεινε σὲ μιὰ πολίχνη τῆς νότιας Αἰτωλίας τὸ κεφάλαιο τῆς σύντομης ἱστορίας της, ὕστερα ἀπὸ μιὰ πολυκύμαντὴ καὶ περιπετειώδη ζωὴ σαρανταῖνα μονάχα χρόνων (1793—1834).

Εἶναι γνωστὸ πὺς τὴν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς της ἡ ἄμοιρη ἐκείνη κόρη τῆς Πλησιβίτσας τὴν πέρασε στὴν Αἰτωλία. Ἐξόριστῃ, μετὰ τὴν κατάλυση τοῦ καθεστώτος τοῦ φοβεροῦ Βεζύρη τῶν Γιαννίνων, στὴν Προῦσα—ἀφοῦ πρὶν μεσολάβησε μιὰ λιγόκαιρη μεταστάθμευσή της στὴν Πόλη—ἐλευθερώθηκε μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης, ὁπότε τῆς ἐπετράπηκε νὰ γυρίσῃ στὰ Γιάννινα. Ἐκείνη ὅμως, ἂν καὶ εἶχε χρησιμοποιήσει ὅλη τὴν ἀγαθὴ ἐπίδραση, ποὺ ἀσκοῦσε στὸν Ἀλῆ, γιὰ ἐξυπηρέτηση καὶ ἐπιτυχία σκοπῶν μεγάλης πάντοτε ἐθνικῆς σημασίας καὶ ἐνδιαφέροντος καὶ εἶχε γίνει στὴν αὐτὴν του παρόγορος ἄγγελος καὶ προστάτρια ὅλου τοῦ ἀδικούμενου λαοῦ, μένοντας πραγματικὴ χριστιανή⁽¹⁾, δὲ θέλησε ἀπὸ λόγους γοήτρου καὶ ἡθικοῦ κύρους, σκλάβια αὐτὴ καὶ κυρὰ ἄλλοτε τοῦ τυράννου, νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα της. Ζοῦσε τότε στὸ Μεσολόγγι ὁ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῆς δοξασμένης τάπιας τοῦ κάστρου «Λοὺνέττας» καὶ μέλος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ διηύθυνε τὴν ἡρωικὴ ἀντίσταση τῆς πόλης στὰ 1825—1826, ὁ ὠραιότατος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀδελφός της Γιωργάκης Κίτσου, ποὺ κάποτε εἶχε κατορθώσει νὰ ξεφύγῃ τῇ μὲ δόλο σχεδιασμένη καὶ δική του σύλληψη ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ⁽²⁾.

1. Πασίγνωστῃ εἶναι ἡ φημιολογούμενη θαρραλέα ἀπάντησή της στὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ποὺ μάταια προσπαθοῦσε νὰ τὴν ἐκτουρκέσῃ: «Τὸ σῶμα μου, πασᾶ μου, ἀνήκει σὲ σένα, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου ἀνήκει στὸ Χριστό.»

2. Δυὸ φορές ὁ Ἀλῆ Πασᾶς εἶχε μηχανευθῇ τὴ δολοφονία τοῦ Γιωργάκη Κίτσου. Τῇ δευτέρῃ μάλιστὰ φορὰ βαρεῖά τρονταπισμένος κιντύνεψε σοβαρά. Γλύτωσε ἀπ' τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀδερφῆς του. Στὴν πρώτη ἀποτυχημένη σύλληψή του ἀναφέρεται καὶ τὸ παρακάτω Ἡπειρώτικο Δημοτικὸ τραγοῦδι:

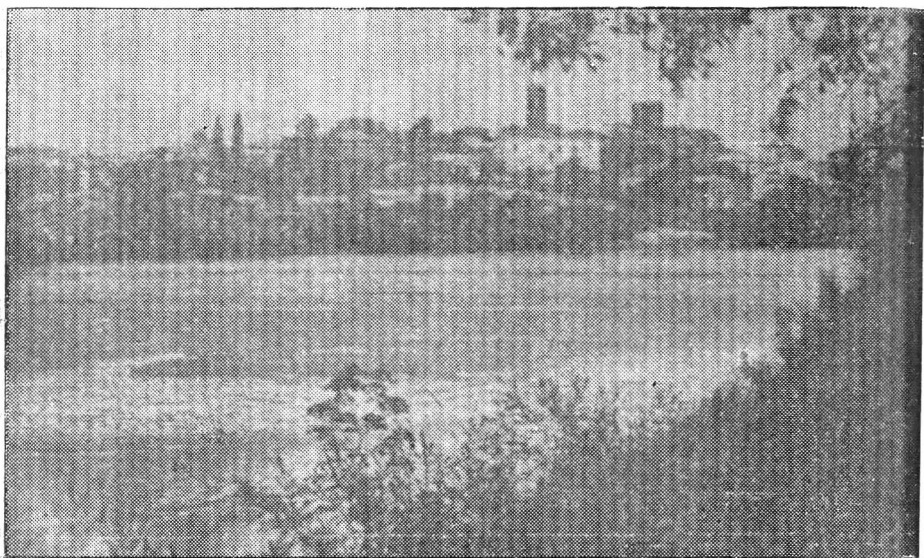
- Βασιλικὸς μοῦ μύρισε, γιὰ ιδέστε ποιὸς διαβαίνει ;
 Ὁ Γιωργὸ - Κίττος διάβαινε, στὰ Γιάννινα πηγαίνει,
 στὰ Γιάννινα καὶ στὰ ψηλά τ' Ἀλῆ Πασᾶ σαράγια.
 — «Πασᾶ μ' πολλὰ τὰ ἔτη σου !» — Καλῶς τὸ Γιώργος — Κίτσο,
 Γιώργο, πὼς τάχεις τὰ παιδιά, πὼς τὰ χ'ς τὰ παλληκάρια ;
 — «Σὲ προσκυνᾶν, ἀφέντῃ μου, καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια.»
 — «Γιώργο, πὼς τὰ χ'ς τὰ πρόβατα, Γιώργο, πὼς τὰ χ'ς τὰ γίδια !»
 — «Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμη, ἀφέντῃ μου, χιλιάζουν.»
 — «Φέρτε τοῦ Γιώργου μας καφέ, ἀνάψτε καὶ τσιμποῦκι.»
 Καὶ τὸν ἀράπη φώναξε, κρυφὰ τὸν κουβεντιάσει.
 Ὁ Γιώργος τὸ κατάλαβε, σηκώνεται καὶ φεύγει...

(Κύτ. καὶ Μ. Περ ἀνθῃ : «Κρυσιτάλλης—Ἀπαντο», Ἀθήνα 1882, σελ. 118—119).

Στὸ Μεσολόγγι, λοιπόν, ἐκεῖ κοντὰ στὸν ἀδερφό της κατέφυγε στὰ 1831. Ἀλλὰ μονάχα γιὰ λίγο διάστημα, ὅσο πὺν ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὸ γνωστὸ Ἀκαρνανικὸ καμποχώρι τῶν Οἰνιαδῶν καὶ πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου Δήμου, πὺν βραχο-στύλωτο ὀρθώνεται στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ἀχελῶου: τὴν Κατοχή, ὅπου ἔζησε πέντε κατὰ συνέχεια χρόνια (1831—1834). Ἀπὸ τὴν Κατοχή συχνὰ πετάγονταν καὶ στὸ γειτονικὸ Αἰτωλικό, πὺν γιὰ τελευταία φορὰ τὸ ἐπισκέφτηκε ἄρρωστη στὰ 1834, ὅποτε καὶ πέθανε σ' αὐτό.

*
* *

Οἱ ἀναμνήσεις, πὺν τὸ πέρασμά της ἀπὸ τὰ νότια Αἰτωλικά τοῦτα μέρη ἄφη-
σε καὶ διαφύλαξε ἡ παράδοση, εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμα πλούσιες καὶ ὀλοζώντανες.
Ὁ ἀείμνηστος Παραμυθιάς καὶ Φιλιατῶν Ἀθηναγόρας εἶχε συγκεντρώσει, ὕστερα

Ὁ Ἀχελῶος, στὸ βάθος ἡ Κατοχή καὶ στὴν κορυφὴ ὁ
μαῦρος ὄγκος τῆς «Κούλιας».

ἀπὸ ἐπιτόπιες ἔρευνες, μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς καὶ τίς εἶχε δημοσιέψει σὲ μιὰ παλαιότερη μελέτη του⁽³⁾.

Στὴν Κατοχή καὶ σὲ μιὰ ἀπὸ τίς κορυφές της βρίσκονται τὰ ἔρεπια τοῦ πύργου της, πὺν τὸν λένε «Κοῦλια»⁽⁴⁾ τῆς Κυρὰ—Βασιλικῆς, ὅπου αὐτὴ ἔμενε μό-
νιμα, ζῶντας μιὰ σεμνὴ καὶ περιορισμένη ζωὴ, σπάνια κάνοντας κοσμικὲς ἐμφανί-
σεις. Καμμιά φορὰ θέλοντας οἱ Κατοχίανοι νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ προβάλῃ, ἔστω
καὶ στὸ παράθυρό της, μαζεύονταν τιμητικὰ κάτω ἀπὸ τὴν «Κούλια» της καὶ μὲ

3. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, «Σπερμολογίαι περὶ τῶν ἐσχάτων τῆς Κυρὰ - Βασιλικῆς», περιοδ.
«Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ 9, σελ. 610—616.

4. Κοῦλια, ἡ [τουρκ. κουλάς, ὁ]=πύργος, φρούριο, ἀγροτικὴ κατοικία.

τῇ συνοδείᾳ λαϊκῶν ὁργάνων τῆς τραγουδοῦσαν τραγούδια βγαλμένα συνήθως ἀπὸ τῇ δικαίᾳ τῆς ζωῇ καὶ πρῶτο, ἀνάμεσα σ' αὐτά, τοῦτο :

- Νῆπταν οἱ κάμποι θάλασσα καὶ τὰ βουνὰ ποτάμια,
 νὰ πνίγανε τὸν τάταρη ποῦφερνε τὰ φερμάνια.
 Βασιλικὴ φουγιάζει τὸν γεροντ' Ἀλῆ Πασᾶ :
- «Μάσε τοὺς μπιμπασηδες καὶ μέρας' τοὺς φλουριά
 καὶ βάλε τοὺς σὲ ὄρκο μὴν κάμουν μπαμπεσιά.
 Γιὰ σήκω, γέρο-Ἀλῆ Πασᾶ, σῦρε στὸ Τεπελένι».
 - «Δὲ φεύγω ἀπ' τὰ Γιάννινα κι' ἄς γένῃ ὅ,τι γένῃ.
 - «Ξύπνα, καημέν' Ἀλῆ Πασᾶ καὶ βάλε τὸ φακιόλι
 νὰ ἰδῇς καὶ τὴν Βασιλικὴ πῶς τινε πᾶν στὴν Πόλη !»

Ἐβγαίνει τότε αὐτὴ στὸ παράθυρο πράγματι καὶ ἀνταπόδωνε τῇ φιλοφροσύνῃ, φιλεύοντας γενναϊόδωρα μὲ χρήματα τοὺς τροβαδούρους ἐκείνους τῆς Κατοχῆς. Ἦταν πλούσια, κοπάδια ἦταν τὰ ζωντανά της καὶ πολλὰ τὰ δαμάλια της, πού ἴσως νὰ τὰ εἶχε φέρεи στὴν Κατοχὴ ἀπὸ τὰ ἀπέραντα τοιφλίκια της, πού εἶχε στοῦ Βοεβόδα τῶν Τρικκάλων. Τὰ μαρτυροῦν αὐτὰ καὶ κάποιο ἔγγραφο τοῦ τότε δασκάλου καὶ ἐκτιμητοῦ τοῦ χωριοῦ, πού σώζονταν μέχρι τινὸς στὴν Κατοχιανὴ οἰκογένεια Γ. Βάλβη καὶ μὲ ὁποῖο ζητοῦνταν ἀπὸ τὴν Κυρὰ-Βασιλικὴ ἡ πληρωμὴ κοινοτικοῦ φόρου γιὰ ὀγδόντα καὶ πάνω δαμάλια.

Στὸ Αἰτωλικὸ τὴ θυμοῦνται ὥραϊα, ἐξαίρετα ὁμορφη σὰν ἀρχαία θεά, σπλαχνικὰ καὶ ἀφεντογυναικα, νοικοκυροπούλα καὶ ἀρχόντισσα. Κατὰ τίς ἐκεῖ μεταβάσεις τῆς φιλοξενούνταν στὸ σπίτι τοῦ Καραπάνου ἢ Πράσινου, ἀλλὰ ὁ Πράσινος αὐτὸς μαζί μὲ κάποιο Σταῖκο, κάτω ἀπὸ τὴν πρόφαση τῆς προστασίας τους, τὴν ἐκμεταλλεύονταν οικονομικά. Τὸ Αἰτωλικὸ φαίνεται νὰ τὸ ἀγάπησε ἰδιαίτερα ἡ Κυρὰ - Βασιλικὴ καὶ δεῖγμα τῆς ξεχωριστῆς εὐνοίας της πρὸς αὐτὸ ἦταν κάποια ἀξιολόγη δωρεὰ της στὸ ναὸ τῶν Ταξιαρχῶν : μιὰ καμπάνα μὲ ἀρχετὴ ποσότητα ἀσημοῦ μέσα της καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «Ζήτω Ὁθων, Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος 1834. Βασιλικὴ Κίτσουν». Δυστυχῶς ὅμως αὐτὴ σήμερα δὲν σώζεται, γιὰ τὴν ἔλυσαν πρὸ διετίας γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν καμπάνα τοῦ ρολοιοῦ τοῦ καινούριου βυζαντινοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν.

Στὸ Μεσολόγγι, τέλος, ἡ εὐπαιδευτὴ κόρη τοῦ καθηγητοῦ Δημήτριου Παλαμᾶ μακαρίτισσα Μάσιγγα (Μαρία) Παλαμᾶ εἶχε διασώσει ἀπὸ τὸν πατέρα της δακτυλίδια, σκουλαρίκια καὶ ἄλλα κοσμήματα τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς μεγάλης ἀξίας καὶ τέχνης, ὅλα αὐθεντικὰ ἔργα τοῦ Γιαννιώτη Χρυσικοῦ Χρῶση Χούση, πού τὰ εἶχε ἀγοράσει ἀντὶ ὀχτακόςιων δίστηλων ἀπὸ τὸν Αἰτωλικιώτῃ ἐκείνον προστάτη της Πράσινο ὁ Δημήτριος Παλαμᾶς στὰ 1839—πέντε δηλαδὴ ὁλόκληρα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς—γιὰ νὰ τὰ δωρήσῃ στὴ μνηστὴ του Ἀγγελικῇ Σποντῇ, πού τὴ στεφανώθηκε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1841. Τὸ ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο τοῦτο περιστατικόν, καθὼς καὶ δυὸ σχετικὰ ἔγγραφα, πού σώθηκαν στὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλο-ακαρνανίας καὶ πού τὰ ἔχει ἀνακοινώσει πρὸ χρόνων ὁ φιλέρευνος ἀρχιμανδρὴς πανοσιολογιώτατος κ. Σωφρόνιος Παπακυριακοῦ, δείχνουν τὴν ἄγρια διαρπαγὴ πολλῶν ἀντικειμένων τῆς Κυρὰ-Βασιλικῆς κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου της, σὲ σημεῖο μάλιστα πού οἱ οἰκεῖοι της ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν ἐγγράφως τὴν ἐπέμβαση τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν γιὰ τὴν ἀνακάλυψη καὶ ἀπόδοσίν τους. Ἰδοὺ τὰ δυὸ ἔγγραφα, καθὼς τὰ βρῖσκομε δημοσιευμένα σὲ παλαιότερο περιοδικόν⁽⁵⁾. Τὸ πρῶτο :

Πρὸς τὸν Ἐκτακτὸν Ἐπίτροπον καὶ Β. Νομάρχην

Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μακαρίτισσας Βασιλικῆς Κίτζου, αὐταδέλφης τοῦ ὑποφαινομένου συνταγματάρχου Γεωργίου Κίτζου, ὅσους τότε εὐρίσκετο εἰς Ναύπλιον διὰ κοινὰς ὑποθέσεις τῆς οἰκογενείας των, διεσκορπίσθησαν πολλὰ καὶ πολύτιμα πράγματα των καὶ σχεδὸν ὅλα διεσπάρησαν καὶ ἠφανίσθησαν, ἀφ' οὗ ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν δι' Ἰωάννινα ὁ αὐτάδελφός του Ἰωάννης.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑποφαινόμενος εἶναι ἐπίτροπος πληρεξούσιος τῶν ἀπόντων ἀδελφῶν του, ἔχει χρέος ἀπαραίτητον νὰ προσπαθῇ διὰ τὴν σύναξιν τῶν αὐτῶν πολυτίμων κοινῶν πραγμάτων καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὄχι ὀλίγον δύσκολον, διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν ἐκλαμπρότητα, ὅπως διατάξῃ τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Νομοῦ νὰ ἐκδώσῃ ἐν ἐπιτίμιον, διότι μετὰ τὴν διακηρύξιν του θέλει φανερωθοῦν πολλὰ κέκρυμμένα πράγματα.

Ὑποσημειοῦμαι μὲ τὸ προσῆκον σέβας

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 11ῃ Μαΐου 1835.

Γεώργιος Κίτζου

Καὶ τὸ δεύτερο ἔγγραφο μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ εἶχαν οἱ ἐνέργειες τοῦ πρώτου :

Ἀριθ. 611856

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 14ῃ Μαΐου 1835.

Εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς, Πρωτοδημογέροντες καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ ἀπὸ Ἀνατολὸν καὶ Κατοχὴν, χάρις εἴη ὑμῖν ἀπασὶ καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ.

Ὁ Γεώργιος Κίτζου, συνταγματάρχης, ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι εὐρισκόμενος εἰς Ναύπλιον διὰ τινὰς ὑποθέσεις του καὶ ἀποθανούσης τῆς ἀδελφῆς του Βασιλικῆς, διεσκορπίσθησαν πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα τῆς ἀδελφῆς του, δηλαδὴ πολύτιμα στολίδια, λαμπρὰ φορέματα, ἀσημικά, τσοβαίρικὰ, ἐν ζουτὶ μὲ ἅγια λείψανα καὶ ἄλλα διάφορα ἔφα καὶ σιγύρια τοῦ σπιτιοῦ καὶ σπιτικά. Ὅθεν, γράφοντες εἰς ἀνακάλυψιν τούτου ἀποφαινόμεθα ὅποιος τῶν χριστιανῶν ἤξευρε ἢ ἔχει καὶ κρατεῖ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἂν μὲν φοβηθῇ τὸν Θεὸν καὶ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν, καλῶς ἔχει, εἰ δὲ τὰναντία φερόμενος θελήσῃ νὰ σταθῇ εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν, ὁ τοιοῦτος, ὅποιος καὶ ἂν ὑπάρχῃ καὶ ἀδικον εἴη ὡς ἐκ στόματος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἀγίου Ἀκαρνανίας(6) ἀφορισθῇτο κ.τ.λ., ἕως οὗ μετανόησῃ καὶ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τότε τεύξετα συγχωρήσεως.

Ὁ Ἀρχιμ. Χρυσανθὸς Κωνοφάος(7)

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γεράσιμος Ζυλογγίτης(8)

6. Ἡ ἰδρυμένη στίς 20 Νοεμβρίου 1833 ἀρχικὰ «Ἐπισκοπὴ Ἀκαρνανίας», στὰ 1842 ἀπλώθηκε καὶ στὴ λοιπὴ Αἰτωλία, ὀνομαζόμενη ἀπὸ τότε «Ἐπισκοπὴ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας». Ἀνεβασμένος ἀπὸ τὰ 1807 στὸν Ἐπισκοπικὸ τῆς θρόνον ἦταν ὁ Πορφύριος, ἀπὸ τὴ Βιθυνία τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπίσκοπος μὲ σπουδαία δραση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐκτιμώμενος ἀπὸ ὁλόκληρο γενικὰ τὸ πνευματικὸ τοῦ ποίμνιο πέθανε σὲ βαθιὰ γηρατειά στίς 18 Αὐγούστου 1838 καὶ ἐνταφιάσθηκε στὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τοῦ Μεσολογγίου.

7. Κληρικὸς καὶ λόγιος ἀπὸ τὴν Πάργα, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου τῶν Γιαννινῶν Γαβριὴλ Γιάννα καὶ Πρωτοσύγγελλος ὕστερα τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας, διωρισμένος στὰ 1833 μὲ Κυβερνητικὴ ἀπόφαση. Στὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας σώζονται ἀκόμα πολλὰ ἔγγραφα συνταγμένα ἀπὸ αὐτόν.

8. Λέγονταν Ζυλογγίτης, γιὰτι κατέγονταν ἀπὸ τὸ Ζάλογγο. Ἀπὸ τοῦ 1835 ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας χρημάτισε ἀργότερο σὲ δύο περιόδους προέδρος τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ διηρῆθνε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας : πρώτη φορὰ στὰ 1838—1842 (ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ ἐπίσκοπου Πορφυρίου μέχρι τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἀπὸ Ἐπιδιούρου Λιμηρᾶς Ἱεροθέου) καὶ δευτέρη στὰ 1847—1852 (ἀπὸ τὴν καθάρωσιν ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδον τοῦ Ἱεροθέου ἴσαμε τὴν τοποθέτησιν τοῦ διάκονος Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφίλου, τοῦ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν).

Ἐνα νεώτερο αὐθεντικώτατο στοιχείο, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς θυμίσει τὸ πέρασμα τῆς Κυρᾶ-Βασιλικῆς ἀπὸ τὴ νότια Αἰτωλία, εἶναι ἡ ληξιαρχικὴ πράξις τοῦ θανάτου τῆς, ποὺ φέροντε σήμερα σὲ φῶς. Εἶναι καταχωρημένη σὲ ληξιαρχικὸ κώδικα γεννήσεων καὶ θανάτων τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ἴδου τὸ κείμενό τῆς, καθὼς τὸ χάραξε χαρτὶ ἡ ἀπλοϊκὰ πέννα τοῦ παλαιοῦ ἑφημερίου⁽⁹⁾.

Κώδικας τῆς χρονικῆς περιόδου 1834—1864. Σχ. 0,19X0,29 μ. Σελ. 1—113. Στὴ σελ. 6 καὶ μὲ αὖξοντα ἀριθμὸ 20 διαβάζομε :

«Ἀπέθανεν ἡ κυρὰ Βασιλικὴ Κήτζου, ἀπὸ δυσεντερία ἦτον [ἡ] ἀσθενία τῆς, ἑτῶν 45· μετασχὼν τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς Θείας μεταλήψεως καὶ κατ' ἄδειαν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἁγίου Ἀκαρνανίας καὶ ὑπὸ τοῦ ἑφημερίου τῶν Ταξιαρχῶν ἐτάφη κατὰ τὴν συνήθη ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ταξιαρχῶν.

Ἐν Ἀνατολικόν: τῇ: 11: Δεκεμβρίου: 1834. ⁽¹⁰⁾

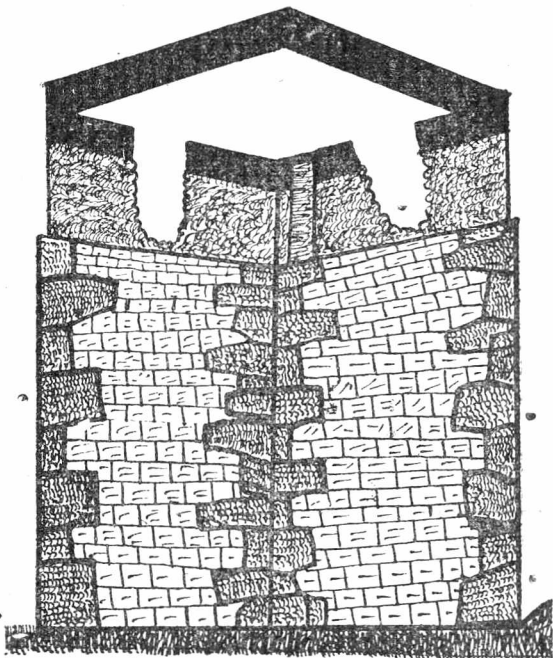
Μελέτιος Ἱερεὺς.»

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τῆς Κυρᾶ - Βασιλικῆς. Θάφτηκε στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν μπρὸς στὴ νότια κεντρικὴ του πύλη, ἐπειδὴ κοινοτικὸ θαφτήριον μέχρι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1855 δὲν ὑπῆρχε στὸ Αἰτωλικὸ καὶ τῶν νεκρῶν ἡ ταφὴ γίνονταν κατὰ ἐνορίες στοὺς περίβολους τῶν ἐκκλησιῶν.

Ὅσο γιὰ τὴν ἡλικίαν τῆς Κυρᾶ - Βασιλικῆς, ποὺ ἡ ληξιαρχικὴ πράξις τὴν θέλει στὰ 1834 «ἑτῶν 45», πρέπει νὰ πιστέψωμε πὼς αὐτὴ ἦταν μᾶλλον ἢ κατ' ἐκτίμηση, χοντρικὰ ἡ περίπου ἡλικία τῆς, γιὰτὶ ἀπὸ τὴ γέννησίν τῆς (1793) ἴσαμε τὸ θάνατό τῆς (1834) μεσολαβοῦν σαρανταένα μονάχα χρόνια.

9. Ὁ κώδικας φυλάγεται σήμερα στὰ χέρια τοῦ φιλοπρόδου Αἰτωλικιώτη φίλου κ. Κώστα Σεβαστοῦ, στὸν ὁποῖον ὀφείλομε καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν.

10. Ὡστε ἀνακριπῶς ἔχει γραφῇ ('Αθηναγόρας, ὅπ. παρ.), ὅτι ὁ θάνατός τῆς ἔγινε «κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1835».

ΚΑΤΟΧΗ :

Ἡ «Κούλια τῆς
Κυρᾶ - Βασιλικῆς»

στὴ σημερινὴ
κατάστασί τῆς.
(Ν Α. ἄποψη.)

Κ. Δ. ΜΕΡΤΙΖΟΥ ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙ ΑΛΗ ΠΑΣΣΑ ΤΕΠΕΛΕΝΛΗ (*)

Δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν :

« . . . ἀφοῦ Σᾶς δώσω τοὺς εἰλικρινεῖς χαιρετισμούς μου καὶ τὰς πλέον ἐγκαρδίους εὐχὰς διὰ τὴν εὐτυχίαν Σας, Σᾶς κάμνω γνωστὸν ἐγὼ ὁ εἰλικρινὴς φίλος Σας, ὅτι τὸ ἀγαπητὸ γράμμα Σας, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη καὶ ἐγένετο δεκτὸν μὲ μεγάλην ἱκανοποίησιν καὶ χαρὰν, διότι ἐκδηλώνει τὰς καλὰς Σας διαθέσεις ἀπέναντί μου καὶ ἀποτελεῖ τοῦτο ἐχέγγυον τῆς εἰλικρινοῦς μας φιλίας. . . Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐστάθη δανατὸν νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα ὁ ἰατρὸς κ. Λάσκαρης ἵνα θεραπεύσῃ τὴν ἀσθενείαν πού μὲ κατατρώχει, διέταξα τοὺς θεράποντας ἰατροὺς νὰ ἀπαντήσουν λεπτομερῶς εἰς τὰ ἐρωτήματα πού ὑπέβαλεν ὁ κ. Λάσκαρης, καὶ διαβιβάζω εἰς Ὑμᾶς, τὸν εἰλικρινὴ φίλον, τὰς ἀπαντήσεις καὶ παρακαλῶ Ὑμᾶς ἵνα εὐαρεστηθῆτε νὰ τὰς ἐγχειρίσητε εἰς τὸν κ. Λάσκαρην, ὁ ὁποῖος νὰ ὑποδείξῃ τί εἶδους θεραπείαν πρέπει νὰ κάμουν οἱ ἐδῶ ἱατροὶ μου καὶ νὰ καταστήσῃ γνωστὰ καὶ τὰ ἀναγκαζοῦντα φάρμακα. Σᾶς ἔγραφα προηγουμένως ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔλθω ὁ ἴδιος αὐτόθι διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας μου, θὰ ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ συναντηθῶμεν καὶ εἶδομεν εἰς τὸ φιλικὸν Σας γράμμα πόσον εἶσθε καὶ Ὑμεῖς εὐχαριστημένοι νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συνάντησίς μας αὕτη, καὶ οὕτω ἀφ' ἐνὸς μὲν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ θεραπεία μου καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ προέκυπτεν ἀπὸ τὴν συνάντησίν μας καὶ ἀπὸ τὰς συνομιλίαις μας μία πλήρης συνεννόησις ἐπὶ ὧν ἐν γένει τῶν ζητημάτων, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἵνα ἐπαναλάβω τὴν διαβεβαίωσιν τῆς φιλίας μας, γράφεται τὸ παρὸν φιλικὸν γράμμα καὶ ἅμα, Θεοῦ θέλοντος, περιέλθῃ εἰς χεῖρας Σας, ἐλπίζω ἐγὼ ὁ καλὸς Σας φίλος ὅτι εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ μὲ ἀφίσχητε χωρὶς τοὺς προσφιλεῖς μοι χαρακτήρας Σας καὶ ὅτι θὰ θελήσητε νὰ μὲ παρηγορήτε μὲ τὰ φιλικὰ γράμματά Σας.

τῇ 17ῃ ρεμπί-ουλ-αχίρ τοῦ ἔτους 1216 (ἴτοι 18 Δεκεμβρίου 1791 ν. ἡ)

Ὑ σ τ ε ρ ὀ γ ρ α φ ο ν : ἔντιμὲ φίλε μου, ὁ Καπιτὰν Ἀνδρουτσός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν προκατόχων Σας ἐλεηλάτει καὶ κατέστρεφε τὰς Ὀθωμανικὰς κτήσεις, ἀκόμη καὶ τώρα δὲν κάθηται ἡσυχος καὶ λεηλατεῖ τὰ ὀθωμανικὰ μέρη καὶ κατόπιν καταφεύγει εἰς Πρέβεζαν, ὅπου καὶ ἔχει τὴν κατοικίαν του. Τὰ κακουργήματα πού διαπράττει θὰ ἐπιφέρουν εἰς τὸ τέλος σοβρὰν διαταραχὴν. Τώρα αὐτὸς εὗρίσκεται εἰς Πρέβεζαν καὶ ἂν ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, ἡ ὁποία ἐμφορεῖται ἀπὸ τόσοον ζῆλον καὶ τόσῃν καλῇν διάθεσιν, φροντίσῃ διὰ τὴν ἐξόντωσίν του, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐνέργειά σας θὰ προξενήσῃ ἄκρην ἱκανοποίησιν εἰς τὴν ἐνδοξὴν αὐτοκρατορίαν καὶ θὰ ἀποδειχθῇ ἡ μεγάλη φιλία καὶ ἡ ἀκραφνὴ διάθεσις ἀπέναντι ἐμοῦ τοῦ τοῦ ἀφωσιωμένου Σας φίλου. Εἶναι ἐπ'ἀναγκας νὰ ἐπιδειξήτε τὸν θερμὸν ζῆλον Σας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ νὰ διατρανώσητε τὴν ἀπόφασίν Σας ὅτι δὲν ἐννοεῖτε νὰ ὑπομένητε τοιαῦτα κακουργήματα. . . ».

Ὁ Γεν. κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴς ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν ὅτι διεβίβασε τὰ κατέκαστα εἰς τὸν ἱατρὸν κ. Λάσκαρην καὶ ὡς πρὸς τὸν Καπιτὰν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

Ἀνδρουῖτον διαβεβαίώνει ὅτι θὰ ἐξετάσῃ καὶ ἂν πράγματι οὗτος εὐρίσκεται εἰς Πρεβεζάν, θὰ φροντίσῃ νὰ τὸν ἀπελάσῃ.

Ὁ ἐν Λευκάδι ἑκτακτος Προβλεπτής Σοφάντσο γράφει εἰς τὸν ἐν Κερκύρα Γενικόν καὶ θάλασσαν Προβλεπτήν ὑπὸ χρονολογίαν 2 Φεβρ. 1792 :

« Καθ' ἃ μὲ πληροφορεῖ ὁ ἐν Ἀρτῇ ὑποπρόξενος Ἐνετὸς Γεράσιμος Βρυώνη ὑπὸ χρονολογίαν 26 λήξαντος μηνός, ἐπίκειται ἡ κἀθοδος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Ἀρταν, ὁπόθεν θὰ καταβῇ εἰς Σαλαζόραν καὶ θὰ περάσῃ εἰς τὸν Λούρον καὶ τὸ Κόκκινο, ὅπου αἱ ἀρξάμεναι ἐργασίαι τῶν κτιρίων προχωροῦν. Προξενοῦν ἐξ ἄλλου ἀφορμὰς ἀνησυχίων ἡ παρ' αὐτοῦ γυγνομένη μεγάλη προμήθεια σιτηρῶν καὶ ἄρτου διπυρίτου (γαλέττας), καθὼς καὶ ἡ ἀπρόοπτος μετάκλησις ἐκ Ναυπάκτου τοῦ ἐκεῖσε Πασᾶ, πού εἶναι υἱὸς του, καὶ δὲν κατέστη μέχρι σήμερον δυνατόν νὰ γνωσθοῦν οἱ σκοποὶ του καὶ αἱ προθέσεις του.

» Ἐν ὅψει τῶν ἐξελίξεων τούτων, ἀναφέρω ταπεινῶς εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ μένωμεν μὲ τόσας ὀλίγας δυνάμεις εἰς τὰ διαμερίσματα ταῦτα, ἐνῶ ὡς μόνη ναυτική δύναμις μοὶ ἀπέμειναν δύο τρεχαντήρια. Τὰ ἄλλα δύο ἐστάλησαν τὸ μὲν ἐν εἰς Κεφαλληνίαν, τὸ δ' ἄλλο εἰς Κέρκυραν, ἵνα φέρῃ χρήματα διὰ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Εἶναι δε ἐπιτακτική ἡ ἀνάγκη νὰ αὐξηθῇ ἡ δύναμις τῆς φρουρᾶς τώρα πού προσεγγίζει ὁ Ἀλῆς καὶ ἐξ ἄλλου οἱ ἡμέτεροι ὑπῆκοοι, ἰδίως τῆς Πρεβεζῆς, εὐρίσκονται εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν ἐξ αἰτίας τῶν μελετωμένων κινήσεων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ . . »

Ἴδου τώρα ἡ ἐκθεσις τοῦ ἐν Ἀρτῇ ὑποπρόξενου Ἐνετοῦ :

Ἀρτα 26 Ἰανουαρίου 1792. « . . ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὅτι ἐντὸς τῆς προσεχούς εβδομάδος, ἔτοι γράφει ὁ ἐνταῦθα πρόξριτος Βλαζούτης ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τοὺς συναδέλφους του, θὰ ἔλθῃ ὁ Ἀλῆς εἰς Ἀρταν καὶ θὰ παραμείνῃ ἐπὶ ἓνα μῆνα, διότι θέλει νὰ πηγαίῃ εἰς Σαλαζόραν. Ἰνα ἴδῃ ἓνα ἐμπορικὸν πλοῖον πού ἠγόρασε τελευταίως, καὶ ὅστερα θὰ περάσῃ εἰς Λούρον, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸ φρούριον πού κάμνει ἐκεῖ καὶ διὰ τὸ ὁποῖον λέγουσιν ὅτι θὰ δαπανησῇ 1000 πουργιά καὶ διαδίδεται ὅτι θὰ πηγαίῃ καὶ εἰς τὸ Κόκκινο, ὀλίγον ἀπὸ τὸ ἔναντι ἀκρωτήριον, ὅπου ἀνεγείρει σπίτια, διότι θέλει νὰ κάμῃ συνοικισμόν.

» Ο ἰσχυρὸς οὗτος Πασᾶς μὲ τὸν ἄφθονον πλοῦτον πού διαθέτει, ἠγόρασεν ὅλα τὰ σιτηρὰ τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει εἰς τὰς ἀποθήκας οἱ ἔμποροι καθὼς καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ τὰ μεταφέρει εἰς τὸ Βαράμι, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Ἀρτῆς καὶ Ἰωαννίνων καὶ κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μαντεύσῃ τοὺς σκοποὺς του. Χθὲς πέρασεν ἀπ' ἐδῶ ἓνας ἀγγελιαφόρος τὸν, ὁ ὁποῖος ἐπήγαινε εἰς τὴν Ναύπακτον, ἵνα προσκαλέσῃ τὸν Μονχτάρ Πασᾶν, τὸν υἱὸν του, εἰς τὰ Γιάννινα. Πρόσωπα ἐλθόντα σήμερον ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔφεραν τὴν εἰδησιν ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰ Γιάννινα δύο ἀπεσταλμένοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποῖοι λέγουσιν ὅτι ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης . . »

Τέλος τῆς Δέσμης 1049.

Δέσμη 1050. — Ἐξ Ἀρτῆς 2 Ἰ Φεβρουαρίου 1792. Ὁ Ἐνετὸς Ὑποπρόξενος γράφει εἰς τὸν Σοφάντσο, ἑκτακτον Προβλεπτήν Λευκάδος :

« . . τὴν 21ην ὥραν σήμερον ἐφθασεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς μὲ συνοδείαν 100 Ἀγάδων Ἰωαννιτῶν καὶ Ἀλβανῶν καὶ κατέλυσεν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Ὑστερα ἀπὸ μισή ὥρα ἐπῆγα πρὸς ἐπίσκεψίν του μὲ δύο ὁμοσυνεῖς. Τὸν εὗρον ἀρκετὰ προσηνῇ, μοῦ εἶπε νὰ καθίσω καὶ μοῦ ἐξήτησε πληροφορίας διὰ τὸν Δραγομάνον τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ. Τῷ ἀπήντησα ὅτι οὗτος εὐρίσκεται εἰς Πάργαν καὶ ὅτι θὰ μοῦ στείλῃ

μίαν ἐπιστολήν του δι' αὐτόν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διαβιβάσω μὲ τὸ ταχύτερον μέσον. Τὸν διεβεβαίωσα ὅτι θὰ τὴν στείλω μὲ εἰδικὸν ἀπεσταλμένον. Ὁ ἴδιος Πασσᾶς μου εἶπε νὰ γράψω εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θὰ περαιωθῇ εἰς τὸ Κόκκινο, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὰ μέρη του καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως μεταβῇ ἐκεῖ ἡ Ὑ. Ἐ. καὶ συναντηθῇτε ἵνα κανονισθοῦν ὥρισμένα συνοριακὰ ζητήματα σπουδαῖα. Μετὰ τρεῖς ὥρας μου ἔστειλε μίαν ἐπιστολήν τουρκιστὶ διὰ τὸν Δραγουμάνον, παραγγέλλων μοι νὰ τὴν στείλω ἄνευ ἀναβολῆς εἰς Πάργαν καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μέσον ἂν' ἐδῶ, τὴν ὑποβάλλω εἰς Ὑμᾶς διὰ τοῦ παρόντος φακέλλου. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὸ Κόκκινο θὰ μεταβῇ εἰς Λοῦρον, ὅπου θὰ μείνῃ ὀλίγας ἡμέρας καὶ κατόπιν θὰ ἐπιστρέψῃ ἐδῶ . . .»

Γράμμα ἑλληνιστὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτὴν Σοράντο :

«Ἐξοχώτατε Προβλεπτὰ καὶ ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε φίλε.

Σᾶς γνωστοποιῶ ὅτι χάριτι θεῆς, ἔφθασα ἐδῶ ἐν πλήρει ὑγείᾳ καὶ προτιθέμενος νὰ μεταβῶ εἰς τὸ τιμᾶριόν μου εἰς Κόκκινο, Σᾶς παρακαλῶ θερμῶς νὰ μου στείλῃτε τρεῖς «Φελοῦκες» εἰς Σαλαχώραν, ἵνα περάσω εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν καὶ κατόπιν θὰ ἐπιστρέψω. Θὰ ἔχω ἀφορμὴν ἐκ τούτου νὰ διαπιστώσω τὴν Ὑμετέραν εἰλικρινὴ φιλίαν καὶ Σᾶς διαβεβαίω καὶ ἀπὸ μέρους μου Ὑμεῖς θὰ εὗρητε ἱκανοποίησιν εἰς οἰονδήποτε αἴτημά Σας καὶ Σᾶς εὖχομαι ὑγίαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

T.Σ. Ἀρτα, 12 Φεβρουαρίου 1206. Ὑπογραφή: τουρκιστὶ.

Ὁ ἔκτακτος Προβλεπτὴς Λευκάδος κ. Σοράντο γράφει εἰς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν, ὑπὸ χρονολογίαν 11 Μαρτίου 1792, ὅτι παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὰ ζητηθέντα τρία πλοιάρια (φελοῦκες) καὶ προσθέτει :

« . . . ὁ Ἀλῆς σκοπεύει νὰ καλλιεργήσῃ καὶ νὰ φέρῃ κατείκους εἰς τὸ μεγάλο του φέουδον «τὸ Κόκκινο», τὸ ὁποῖον αὐξηθὲν προσφάτως ἐκτείνεται μέχρι τῆς Βόνιτσας ἀπ' ἐνὸς καὶ ἀπ' ἑτέρου μέχρι τῆς θέσεως Δέματα, ἀπέναντι τοῦ αὐλακος τῆς Ἀγίας Μαύρας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φθάνει μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ βορρᾶ καταλήγει εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέξης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χωρίζεται ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, εἰς τὸ στόμιον τοῦ ὁποῖου εὐρίσκεται ἡ πόλις τῆς Πρεβέξης, τῆς ὁποίας ἡ εὐνοϊκὴ θέσις διὰ τὸ ἐμπόριον τὴν κατέστησεν ἀνθηρὰν καὶ πυκνοκατοικημένην. Ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος, ὅπου ἀκόμη ὑφίστανται ὑπολείμματα πολαιῶν τειχῶν, φαίνεται ὅτι ὁ Πασσᾶς θέλει νὰ ἀνεγείρῃ Ἀποθήκας, ἵνα τοποθετῇ τὰ προϊόντα του καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἐγκατάστασις τούτων οἰκοδομῶν τόσον πλησίον, καίτοι πρόκειται τώρα περὶ μικρῶν ἐγκαταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως σὺν τῇ χρόνῳ ἡμποροῦν νὰ ἐπεκταθοῦν, ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὰ συμφέροντά μας ἐν Πρεβέξῃ καὶ εἰς τὴν γενικὴν κατάστασιν τῶν συνόρων, διότι δὲν δυνάμεθα μετ' ἀδιαφορίας νὰ βλέπωμεν τόσον πλησίον ἑνα φιλόδοξον ἄνθρωπον καὶ πλούσιον καὶ λίαν ἰσχυρὸν παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ἡ ὁποία ἀδυνατεῖ κάποτε νὰ ἀντιδρῇ, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως, εἰς τὰς τάσεις πρὸς ἀνεξαρτησίαν τῶν κατὰ τόπους Διοικητῶν Ἐπαρχιῶν . . . »

26 Μαρτίου 1792. — Ὁ Γεν. Προβλεπτὴς γράφει εἰς τὸν Δόγην ὅτι εἰς τὰ Γιάννινα ἐνεφανίσθη ἡ πανώλης καὶ ὅτι ἀπέστειλεν ἄνθρωπὸν του ἐκεῖ, ἵνα μάθῃ τὰ καθέκαστα.

28 Μαρτίου 1792. — Ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην :

« . . . ἀφοῦ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐπεσκέφθη τὸ φέουδόν του εἰς τὸ Κόκκινο, ἐπέστρεψε τὸ βράδυ τῆς 29ης Φεβρουαρίου. Πρὶν ἐγκαταλείψῃ τὸ Κόκκινο, ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ τὸν

Ἐκτακτον Προβλεπτήν Ἀγίας Μαύρας, ὅστις δὲν ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ἀρνηθῇ, ἀλλὰ ἐπέβη μᾶς «φελούκας» καὶ τὸν συνήντησε, δῆθεν κατὰ τύχην, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Ἀλὴν ἐκδηλώσεις εὐχαριστηρίους διὰ τὴν φιλίαν πού ἐπέδειξε ὁ Ἐκτακτος Προβλεπτής καὶ τῷ ἐδήλωσεν ὅτι θὰ σεβασθῇ τὰ τωρινὰ σύνορα καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσῃ τὰς θερμὰς του εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ εἰς ἐμέ. Κατόπιν μετέβη εἰς Λοῦρον καὶ ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ τὰ κτήματά του, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀρταν καὶ πάλιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἔδραν του, τὰ Ἰωάννινα. Πλὴν ἀπὸ τὸν Λοῦρον ἐξετόξευσε τὸ πρῶτον πυροτέχνημα, τὸ ὁποῖον διαψεύδει τὰς ἐπανειλημμένας διαβεβαιώσεις του περὶ φιλίας καὶ σεβασμοῦ τῶν ἀμοιβαίων δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων καὶ μαρτυρεῖ τὸν παράφορον χαρακτῆρα του. Τὴν πρωΐαν τῆς 9ης τρέχοντος, ἐδολοφονήθη ἀπὸ τοὺς «λεβέντες» ὑπὸ τὸν Καπιτὰν Σπύρον Καλόγερον καὶ τὸν Καπιτὰν Δράκον Γρίβαν, ἐν Πρεβέζῃ, κάποιος ὀνόματι Γκέκας, μὲ μίαν ντουφεκιὰν ριφθεῖσαν δι' ἐνὸς παραθύρου μᾶς ἀποθήκης, ἣ ὁποία λέγουσι ὅτι ἔχει ἐνοικιασθῇ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἔμπορον Γάλλον Λασσάλ, ὁ ὁποῖος ἔχει συναλλαγὰς μὲ τὸν Ἀλὴ Πασσάν, δώσαντα διαταγὰς εἰς τοὺς εἰρημένους Καπιτανέους διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Γκέκα καὶ ὅτι ὁ Ἀλὴς ἀνέλαβε πλήρη καὶ ἀνεκρίαν τὴν ἐθύνην διὰ τὸ πρᾶξιμόν του. Μολονότι πρόκειται περὶ βιαιᾶς πράξεως καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν δύο ἀρματολῶν προσβάλλει τὴν ἡμετέραν ἀξιοπρέπειαν, ἐφ' ὅσον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους μου ἐγένετο ἡ δολοφονία, καίτοι ὁ φονευθεὶς εἶναι ξένος καὶ βαρύνεται μὲ κλοπὰς καὶ μὲ ἄλλα ἀδικήματα καὶ ἄλλας φορὰς κατεδιώχθη καὶ ἀπληλάθη ἀπὸ τὴν Ἐπικράτειάν μας καὶ κατόρθωσε τώρα νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ πάλιν κρυφίως ἐντὸς τῶν κτήσεών μας, ἐν τούτοις ὅμως, ὥς μοι ἀνηγγέλθη τὸ γεγονός ἀπὸ τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτήν Ἀγίας Μαύρας, ἔδωκα διαταγὰς νὰ γίνων ἀνακρίσεις καὶ νὰ διωχθοῦν οἱ φονεῖς, ὥς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ μᾶς συνήθους ἀξιοποῖνου πράξεως καὶ διέταξα ὁμοίως νὰ ἀπελασθοῦν ἐκ Πρεβέζης ὅλοι οἱ ἐκεῖ ἀρματολοί. Οἱ ἄνδρες αὐτοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι στρατολογημένοι ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, φαίνεται ὅτι διατίθενται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἵνα ὑπερασπίζων τὰ μέρη ἀπὸ τὰ κακοσυρρήματα τῶν ληστών καὶ τῶν δολοφόνων πού λευμαίνονται διαρκῶς τὴν ὁθωμανικὴν ὑπαίθριον καὶ θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Ἀ λ λ ἄ καὶ οἱ ἴδιοι εἶναι συνήθως λησταὶ καὶ δολοφόνοι.

»Νομίζω ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας μου, ἥτοι ἡ ἀτόκρυψος ἐξωτερικῆς πίσεως καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς πράξεως ὡς κοινοῦ ἐγκλήματος ὑπῆρξαν ἐπιτυχεῖς, ἵνα μὴ λάβῃ τὸ ἐγκλημα πολιτικὰς διαστάσεις. Τώρα ὁ Ἀλὴς ζητεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ Γκέκα καὶ τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τῆς γυναικὸς τοῦ Γκέκα, ἣ ὁποία εἶναι ὑπήκοος Ἐνετῇ, ὥς καὶ τοῦ υἱοῦ, καθὼς καὶ τὴν παράδοσιν πάντων τῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν τῆς οἰκίας του. Ταῦτα ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτήν, ὁ ὁποῖος ἡρνήθη τὴν παράδοσιν. Ἀλλὰ εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ ἐπιστολήν του δεικνύεται πλεόν μετριοπαθής. Οὗτος δικαιολογεῖ τὰς ἀξιώσεις του καὶ περιορίζεται εἰς τὴν παράδοσιν μόνον τῆς γυναικὸς καὶ ζητεῖ νὰ μεταχειρισθῇ μὲ ἐπιείκειαν τοὺς Καπιτάνους του Καλόγερον καὶ Γρίβαν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰ σύνορα—λέγει οὗτος—παρέχουν πιστὴν καὶ ὠφέλιμον ὑπηρεσίαν. Εἰς τὴν ἀπάντησίν μου τῆς 24 Μαρτίου τῷ παρέστησα ὅτι ἡ διαταγὴ τὴν ὁποίαν οὗτος ἔδωκε διὰ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ κακοποιοῦ ἐντὸς φιλικῶν του Κράτους, χωρὶς προηγουμένως νὰ προέλθῃ εἰς τὰς ἀναγκαῖας προσυνεννοήσεις, προσέβαλον τὰ δικαιώματα τῆς καλῆς γειτονίας καὶ φιλίας καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀμφιβάλῃ ὅτι θὰ προέβαινον εἰς τὴν σύλληψιν καὶ τιμωρίαν τοῦ κακοποιοῦ, ἂν τὸ εἶχε ζητήσει.

»Ἐν τούτοις ὅμως, προσέθηκα εἰς τὴν ἀπάντησίν μου, τὸ γεγονός τοῦτο, μολονότι λυπηρόν, δὲν πρόκειται νὰ ἀλλοιώσῃ τὰς φιλικὰς μας σχέσεις καὶ τὴν καλὴν γειτονίαν καὶ ὅτι θὰ ληφθοῦν ὑπὸ καλὴν σημείωσιν αἱ συστάσεις του διὰ τοὺς δύο καπιτανέους ἀρματολούς του. Ὡς πρὸς τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ δολοφονηθέντος Δημητρίου Γκέκα, τὸν διαβεβαίωσα ὅτι ἔδωκα ἐντολήν εἰς τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτήν νὰ τὰ συγκεντρώσῃ, νὰ τὰ καταγράψῃ καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ἄνθρωπον πού θὰ στείλῃ νὰ τὰ παραλάβῃ, ὥς πρὸς τὴν γυναικὰ του καὶ τὸ παιδί του, μόλις ἔμαθαν τὸν κίνδυνον πού διατρέχουν, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν. Ἐκθέτων τὰ ἀνωτέρω, ἀναμένω παρ' Ὑμῶν ὁδηγίας

περὶ τοῦ πῶς νὰ κανονίσω τὴν συμπεριφορὰν μου ἀπέναντι τοῦ βιαίου αὐτοῦ καὶ φιλόδοξου καὶ ἰσχυροτάτου γείτονος. Πρὸς ὅλας τὰς κατενθύνσεις οὗτος αὐξάνει τὰς κτήσεις του. Μὲ πᾶν μέσον ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἰσχύν του καὶ νὰ αὐξήσῃ τὰ ἀναρίθμητα πλοῦτή του καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του. Λέγουν ὅτι ὁ Ἄλῃς φοβεῖται νὰ χάσῃ τὴν εὐνοίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ὅτι εὐρίσκεται ἤδη εἰς συνεννοήσεις μὲ μίαν ξένην δύναμιν (1) καὶ μὲ τὸ μέσον αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ὑπονομεύσῃ τὰς βάσεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας καὶ ἐπιζητεῖ τὴν εὐνοίαν τῶν γειτονικῶν ἀρχῶν...

16 Ἀπριλίου 1792.—Ὁ Γεν. Προβλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην :

«... ἐν τοσούτῳ ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς, κινούμενος ἀπὸ τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὰ κτηνέματα, τὰ ὁποῖα προβλέπει καὶ φοβεῖται εἰς βάρος του, χύνει ἀγρίως τὸ αἷμα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀντιτίθενται εἰς τὰ συμφέροντα του καὶ διασπείρει τὴν διχόνοian μεταξύ τῶν ἀρματολῶν, συγκεντρώνει ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ πανταχόθεν προορμάει τὴν ἀπελπισίαν, τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην. Εἶναι εὐχάριστον τὸ ὅτι δὲν ἀσχολεῖται τώρα μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῶν κτηρίων εἰς τὸ Κόκκινο, ὥς ἐπληροφόρηθην ἀπὸ ἑνα ἔμπιστον. Λέγουν ὅτι ὁ Ἄλῃς εἶναι τώρα πολὺ ἀνήσυχος καὶ ὅτι φοβεῖται μήπως ξεσπάσῃ κατ' αὐτοῦ ἡ θύελλα, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ἂν φοβῆται τοὺς συνοριακοὺς Διοικητὰς ἄλλων Ἐπαρχιῶν ἢ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν ἥτις ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωσίν του. Τώρα αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὸ Τεπελένι, ὅπου ἔχει τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς θησαυροὺς του, καὶ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ τὰ δύο, κατὰ ἐπιθέσεων τῶν ἐχθρῶν του. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνθρωπος νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὴν βίαν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀντιζήλων του, οὔτε καὶ θὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως του καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐνδέχεται νὰ ἐξαγῇ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξύ των καὶ τοιαύτη τροπὴ τῶν πραγμάτων θὰ ἐπιφέρῃ διαταραχὰς εἰς τὰ σύνορα τῶν κτήσεων τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων...»

Γράμμα τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν Ἀγγέλων Ἑμο :

«... ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φιλικῶς γράφομεν, εἶναι ὅτι ἐλάβομεν τὸ ἀγαπητὸ γράμμα Σας καὶ εἶδομεν τὸ περιεχόμενον καὶ ἐχάρημεν μεγάλως διὰ τὰς καλὰς διαθέσεις Ὑμῶν καὶ διὰ τὴν εὐλικρινὴ φιλίαν Σας. Μᾶς ἐγράψατε σχετικῶς μὲ τὸ πρόσωπον ποῦ ἐστεῖλαμεν ἵνα παραλάβῃ τὰ ἔπιπλα τοῦ φονευθέντος Καπιτὰν Γκέχα ὅτι δὲν τὰ ἐδόξατε, διότι εἶναι πράγματα μικρᾶς ἀξίας, ὅπως ἐπίσης ἔπρεπε νὰ μᾶς παραδοθοῦν καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλὰ δὲν παρεδώκατε καὶ ἡμεῖς δὲν μπορούμε νὰ ξαναστεῖλωμε τὸν ἀνθρωπον διὰ τὴν παραλαβὴν καὶ ἀφίνομεν τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ τὸ κανονίσῃ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης. Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸν κακοποιὸν τὸν Ἀνδρουτσουν, τοῦ ὁποίου καλῶς γνωρίζετε νὰ ἀπαίσια κακουργήματα ποῦ διέπραξε καὶ ἐπιβάλλεται ὅπωςδὴποτε ἡ ἐξόντωσίς του, καθὼς καὶ ἡ σύλληψις τῆς οἰκογενείας του καὶ ἡ κατάσχεσις τῶν πραγμάτων του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄλλος κακοῦργος Καπιτὰν Κτσικογιάννης, ποῦ εὐρίσκεται μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ μὲ τοὺς ἀκολουθοῦσας του εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, ἀφῆρεσε τὰς περασμένες ἡμέρας ἀπὸ τὸν Μῆτσον Μανρομμάτην, πρόκριτον τοῦ Κάρζελι (2), 10.000 τεκεῖνα καὶ ἔσχε καὶ τὴν ἀνάιδειαν, ἐνῷ οὗτος ἐκάθητο ἡσυχος, νὰ ἀποπειραθῇ νὰ τὸν φονεύσῃ. Τώρα κάθηται ἀνενόχλητος εἰς Ἀγίαν Μαύραν, ὁ δὲ Μανρομμάτης, φορηθεὶς, ἐγκατέλειπε τὴν κατοικίαν του καὶ ἔφυγε μακρὰ. Εἶναι ἐπ' ἀνάγκης νὰ τιμωρηθῇ, διότι προξενεῖ πολλὰ κακὰ εἰς τοὺς ὑπηκόους μας καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἰσχυροποιηθοῦν οἱ δεσμοὶ φιλίας ποῦ μᾶς συνδέουν τόσο στενά. Σᾶς ἔγραψα τὴν παρούσαν φιλικὴν καὶ Σᾶς εὐχομαι κάθε μεγαλειτέραν τιμὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν.

τῇ 19 Σελήνης τοῦ Ραμαζὰν τοῦ 1206 (ἡτοῦ 10 Μαΐου 1792 ν. ἡ.)

1. Μὲ τὴν Γαλλίαν τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α'.

2. Τὸ Βραχῶρι.

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν ἘκτακτονΠροβλεπτήν Ἀγίας Μαύρας (γραφεῖσα ἑλληνιστὶ καὶ μεταφρασθεῖσα ἰταλιστὶ εἰς τὸν φάκελλον, ὁπόθεν καὶ τὴν μεταφράζομεν):

Ἐξοχώτατε φίλε καὶ ἀγαπητότατε. Σᾶς ἀσπάζομαι γλυκά. Ἐλαβα τὸ φιλικὸ Σας γράμμα καὶ εἰμαι εὐχαριστημένος μανθάνων τὴν καλὴν καὶ ἀγαπητὴν εἰς ἐμὲ ὑγείαν Σας. Ἐκατάλαβα τὰ ὅσα μοῦ γράφετε καὶ εἰμαι πολὺ ἱκανοποιημένος. Ἀλλὰ πρέπει τὰ καλὰ λόγια νὰ ἀκολουθήσουν καὶ τὰ ἔργα καὶ ἕως τῶρα. Σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἀγαπητέ φίλε, ὅτι δὲν ἐδώκατε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὰς δικαίας μου ἀπαιτήσεις. Μοῦ ἔγραψε καὶ ὁ Ἐξοχώτατος Στρατηγὸς καὶ φίλος μου διὰ τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κακοποιοῦ Γκέκα, ἀλλὰ τίποτε ἀκόμη δὲν ξιμάθομεν τὸ ὀριστικόν, ἐνῷ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Ὑποδιοικητὴς Πρεβέζης ἀπειμάκρυνεν ἐκεῖθεν τὴν γυναῖκα τοῦ κακοποιοῦ. Σχετικῶς μὲ τὸν Κατοικογιάννην διὰ τὸν ὁποῖον γράφετε ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρύβεται εἰς τὰ μέρη Σας, ἂν θὰ κάμνιτε τὰς καταλλήλους ἐρεῦνας. θὰ ἀντιληφθῇτε ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰς κτήσεις Σας, ὅπου εὐρίσκει ἀσφαλὲς καταφύγιον. Καὶ εἶναι ἐν ὅλῳ 30 οἰκογένειαί αἱ ὁποῖαι, ἀφοῦ διέπραξαν ληστείας καὶ ἄλλα κακοεργήματα εἰς τὰ μέρη μου, κατέφυγον εἰς τὰ δικά Σας μέρη. Καὶ ἐπειδὴ Σεῖς τους παρέχετε ἄσυλον, αὐτὸ, ἀγαπητέ φίλε, μὲ ἠνάγκασε νὰ ἐξοντώσω τὸν κακοποιὸν Γκέκαν μὲ τὸν γνωστὸν τρόπον, ὁ ὁποῖος καὶ Σᾶς δυσχερέστησεν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρέπει νὰ λάβητε τὰ κατάλληλα μέτρα ἐναντίον των, ἵνα ἀποφευχθῶν καὶ ἄλλα ἐπεισόδια. Διὰ τὴν προσβολὴν ποῦ ἔγινε κατὰ τῆς σημαίας μας, δὲν ἐφροντίσατε νὰ μᾶς δοθῇ καμμία ἀποζημίωσις. Δι' ὅλα τὰ ἀνωτέρω περιμῆνω τὴν ἀπάντησίν Σας καὶ ὁ Θεὸς νὰ Σας χαρίσῃ ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν.

Τ. Σ.— Γιάννινα, 5 Μαΐου 1792.

30 Μαΐου 1792.—Ὁ Ὑποπρόξενος Ἐντὸς ἐν Ἀρτῇ γράφει εἰς τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτήν Ἀγίας Μαύρας, ὅτι ἔπαυσεν ἡ ἐπιδημία τῆς πανώλους εἰς τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἀρταν, ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς κάμνει μεγάλας ἐτοιμασίας, ὅτι συνήθροισε περὶ τοὺς 10.000 ἄνδρας, ὅτι ἀνεγείρει δύο ὄρας μακρὰν τῶν Γιαννίνων ἑξ' φρουρία καὶ ὅτι διέταξε νὰ κόψουν τὸ χορτάρι εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην. Αἱ προετοιμασίαι αὗται λέγεται ὅτι δὲν ἀφοροῦν μόνον τὴν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐπιχειρήσιν, ἀλλὰ ὅτι ὁ Ἀλῆς φοβεῖται τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν καὶ τὸν Πασσᾶν τῆς Σκόδρας...

Φάκελλος 1051.

25 Αὐγούστου 1792 ν. ἡ.—«Ὁ Ἐκτακτος Προβλεπτὴς τῆς Ἀγίας Μαύρας μοὶ ἀγγέλει—γράφει ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς πρὸς τὸν Λόγην—τὸν φόνον τοῦ κ. Λασσάλες (1) πλουτοῦ ἐμπόρου Γάλλου, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένου ἐν Πρεβέζῃ. Τὸ τρομερὸν τοῦτο ἐγκλημα μὲ ἠνάγκασε νὰ στείλω ἐκεῖ ἕνα ἀνώτερόν μου ὑπάλληλον, ἵνα διενεργήσῃ ἀνακρίσεις, πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ δράστου, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ διέφυγεν. Πρέπει νὰ εὑρεθῇ ὅπωςδῇποτε ὁ δολοφόνος, διότι εἰς τὰς παρούσας στιγμὰς ὁ φόνος οὗτος ἐνὸς Γάλλου ἡμπορεῖ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ ἀνησυχίας. Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς 30 Ἰουλίου καὶ 4 Αὐγούστου ἐκ μέρους τοῦ Ἐκτακτοῦ Προβλεπτοῦ Ἀγίας Μαύρας μοῦ δίδουν πλήρη περιγραφὴν τῆς ἥττης, τὴν ὁποῖαν ὑπέστη ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν κατοίκων τοῦ Σουλίου, διὰ τὴν ὁποῖαν εἶχε λάβει τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἵνα ξεσπάσῃ ἐναντίον των τὴν ἐκδίκησιν καὶ ἵνα διὰ τῆς καθυποτάξεως τῶν πληθυσμῶν τούτων ἐπιτύχῃ ὁ Ἀλῆς εὐχερέστερον τὴν πραγματοποιήσιν τῶν μεγαλεπήβολων σχεδίων του. Εἰς τὰ ὅρεινὰ καταφύγια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἄμυναν τῶν Σουλιωτῶν, κατέρρευσεν ἡ φιλαντία τοῦ ὑπερηφάνου τούτου Διοικητοῦ. Μέρους τῶν στρατευμάτων του, ἡττηθὲν ὑπέστη μεγάλ-

1.— Lassales, ἔχει τὸ κείμενον.

λας ἀπωλείας καὶ διεσχορπίσθη, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ κατησχυμένον εἰς τὰ Γιάννινα. Ὅσον ἐξητελείσθη τὸ γόητρον αὐτοῦ, ἄλλο τόσον ἰσχυροποιήθη τὸ ἠθικὸν τοῦ γενναίου καὶ ἄρπαγος Σουλωτικοῦ Ἰαοῦ...

30 Ἰουλίου 1792.—Ὁ Προβλεπτὴς Πρεβέζης Αὐγουστῖνος Σοράντισσος γράφει πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν Ἀγγελοῦ Μέμο:

«... ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου τῆς 27 Ἰουλίου, φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετ. Ἐξοχότητος ὅτι ἡ 27 Ἰουλίου ἐσημείωσε τὴν πλέον αἱματηρὰν μάχην μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῶν Σουλωτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεκράτησαν οἱ Σουλῶται, ἀφ’ οὗ ἐπολέμησαν γενναίως κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ἦτοι τὴν 26ην Ἰουλίου, ὁ Σελιχτάρ τοῦ Πασσᾶ ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπὶ κεφαλῇς ἐνὸς ἰσχυροῦ σώματος, εἰς τὸ ὁποῖον μετεῖχον καὶ ἀρματοῦλοι Ἕλληνες, ὤδευσε καθ’ ἐνὸς χωρίου τὸ ὁποῖον εἶναι κάτω τῆς Κιάφας. Κατόπιν μικροῦ ἀγῶνος οἱ Σουλῶται τὸ ἐγκατέλειψαν μὲ ἐλαχίστας ἀπωλείας, ἦτοι δύο—τρεῖς νεκροὶ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ὁ Σελιχτάρ ἔστησεν ἀμέσως εἰς τὸ καταληφθὲν χωρίον τὴν Τουρκικὴν σημαίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς διέταξε τὸν υἱὸν τοῦ Μουχτάρ Πασσᾶν, ὁ ὁποῖος ἦτο παρατεταγμένος εἰς ἄλλο μέρος ἐπὶ κεφαλῇς ἰσχυροῦ σώματος, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κιάφας τὴν πρωΐαν τῆς ὁρισθείσης ἡμέρας, ἐλπίζων νὰ τὴν εὕρῃ ἀνυπεράσπιστον. Ἀλλὰ οἱ Σουλῶται, οἱ ὁποῖοι ἐξεκένωσαν τὰ μέρη ὅπου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιτάξουν γενναίαν ἀμυναν, εἶχον συγκεντρωθῇ γύρω τῆς Κιάφας καὶ ἀνέμενον τὴν ἐπίθεσιν. Αἰφνιδίως ὤρμησαν κατ’ αὐτῶν 1000 Τούρκοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ καλλίτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ. Οὗτοι εἰς μίαν στιγμὴν εἶδον ὅτι τοῖς ἦσαν ἐμπόδιον τὰ ντουφέκια καὶ τὰ ἐπέταξαν. Παραουσιάσθησαν δὲ εἰς τὸν Μουχτάρ Πασσᾶν καὶ ἀνέσπασαν νὰ σπαθιά. τῶν ὁποίων ἔσπασαν τὰς θήκας ἐνώπιόν του καὶ ὤρμησαν πρὸς τὸν θάνατον. Οἱ Σουλῶται ἤρρισαν σιγὰ—σιγὰ τὴν ὑποχώρησιν, παρακολουθούμενοι ἀπὸ τοὺς ἀφηνιάσαντας Τούρκους, καθ’ ὃν χρόνον ὑποχωροῦντες ἐτουφεκίζον τοὺς Τούρκους καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὰς ὀχυράς τῶν θέσεις, εὐρέθησαν εἰς μειονεκτικὴν θέσιν, διότι οἱ μὲν Τούρκοι ἐκράδαινον τὰ σπαθιά, ἐνῷ οἱ Σουλῶται τοὺς ἀπέκρουον μὲ τὰ ντουφέκια. Τὸ χυνόμενον αἷμα καὶ αἱ μεγάλοι ἀπώλειαι ποῦ ὑφίσταντο ἐξηγείωνον τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐφόρῳον ὅπου ἦτο μεγαλειότερος ὁ κίνδυνος. Ὑφίσταντο καὶ οἱ Σουλῶται ἀπωλείας, πλὴν ἠναγκάσθησαν τέλος οἱ Τούρκοι νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀφίνοντες σωροὺς πτωμάτων καὶ πολυαριθμούς τραυματίας.

Πολλοὶ Σουλῶται ἐφονεύθησαν καὶ τοῖς ἔκανσαν οἱ Τούρκοι καὶ ἓνα μικρὸν πύργον, ὅπου ἐκάθισαν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν εἰς νεκροὺς καὶ αἰχμαλώτους περὶ τοὺς 600, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καὶ οἱ καλλίτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Πασσᾶ.—Ἀγνωστον τώρα εἶναι τὶ ἀποφάσεις θὰ λάβῃ ὁ Πασσᾶς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην...».

6 Μαρτίου 1793.—Ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην :

«...Ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Πρεβέζαν ὁ Δραγομάνος, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ πρὸς συνάντησιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ τῶν Γιαννίνων. Ἐκεῖνος ὁ ὑπερόπτης Διοικητὴς ἀφ’ οὗ καθυστέρησεν ἐπὶ ἓνα μῆνα τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀνθρώπου του, τέλος ἐνεφανίσθη ὁ ἀπεσταλμένος ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολλοὺς συνοδοῦς. Ὁ Ἀλῆς δὲν διετίπλωσεν διὰ τοῦ πληρεξουσίου του, παρὰ τὰς συνήθεις ἀξιώσεις, ὅτι πρέπει νὰ μὴ δεχόμεθα εἰς τὰ ἐδάφη μας τοὺς κακοποιοὺς οἱ ὁποῖοι λυμαίνονται τὰ Ὄθωμανικὰ μέρη καὶ εὐρίσκουν ἀσύλον εἰς Πρεβέζαν. Ἐζήτησε νὰ τοὺς συλλάβωμεν καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσωμεν, ἐπέμεινε νὰ ἐξοντώσωμεν τὸν Κατοικογιάννην καὶ νὰ τοῦ παραδώσωμεν τοὺς δυστυχεῖς υἱοὺς τοῦ δολοφονηθέντος Μανρομιάτη καὶ τέλος ἠξίωσε νὰ μὴ παρέχωμεν καμμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Σουλῶτας.—Τὰ ζητήματα αὐτὰ τὰ εἶχεν ἀναφέρει καὶ προηγουμένως καὶ δὲν ἦτο καθόλου ἀνάγκη νὰ τοῦ στεῖλωμεν τὸν Δραγομάνον, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια.— Ὁ Δραγομάνος μᾶς

τῷ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἀναφέρῃ τὰ καθέκαστα εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀρχήν. Μόλις ἔλαβον γινώσκων τῶν αἰτημάτων τοῦ Ἀλῆ, τῷ ἀπήντησα ὅτι θὰ λάβω τὰ κατάλληλα μέτρα, ὥστε νὰ ἀποκατασταῇ μία ὁμαλὴ τάξις πραγμάτων εἰς τὰ σύνορα καὶ ὅτι θὰ φροντίσω νὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ τὰ ἑδάφη μας τοὺς κακοποιούς, ἂν πράγματι ἔχουν καταφύγει ἐντὸς τῶν κτήσεών μας. Τοῦ εἶπα ὅτι ἐξαπέλυσα προκηρύξεις. — Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆς εἶναι τώρα πολὺ ἀπησχολημένος μὲ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἐλπίζω ὅτι θὰ ἡσυχάσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος. — Ἐν τοσούτῳ αὐτῇ ἡ ἀνωφελὲς ἀποστολὴ ἐστοίχισεν εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τὸ ποσὸν τῶν 396 τζεκινίων διὰ τὴν διατροφὴν καὶ συντήρησιν τῶν ἀνθρώπων μας, οἱ ὅποιοι ἔμειναν πλεόν τοῦ μηνὸς εἰς Πρέβεζαν, συμφώνως μὲ τὴν σημείωσιν τοῦ Δραγομάνου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Διὰ τὸν Ἀλῆ Πασσάν : 10 μπράτσα ὕφασμα σκαρλάτο διὰ δύο ἐπενδύτας πρὸς 2 τσεκινία τὸ μπράτσο=20.—36 μπράτσα ὕφασμα ἀργυροποικίλον καὶ χρυσοποικίλον Λαμασκηνὸν πρὸς 21½ τσεκινία τὸ μπράτσο=τζεκ. 90.—Μπράτσα 24 ράζο διπλὸ πρὸς λίρας 30=τσεκινία 15.— Ἐνα καθρέπτην μὲ ἐπίχρυσον πλαίσιον.— 12 φυλτζάνια τοῦ καφφέ μὲ πιαττάκια, ποικιλιμένα μὲ χρυσὸν καὶ ἄνθη.

Διὰ τὸν Σελιχτάρ καὶ τοὺς 90 ἀρματολούς ἱσνοδοὺς του ἐπὶ 4 ἡμέρας διατροφὴν καὶ συντήρησιν=Τζεκινία 85. Φιλοδωρήματα εἰς τοὺς ὑπηρετάς=Τζεκινία 12. Διὰ τῆς βάρκας πού ἐχρησιμοποίησαν οἱ Τοῦρκοι=Τζεκινία 5. Γράμματα σταλέντα δι' εἰδικοῦ ταχυδρομοῦ εἰς τὸν Πασσάν, εὐρισκόμενον 4 ἡμέρας μακράν, δύο φοράς=Τζεκινία 10. Διὰ συνηθισμένην ἀποζημίωσιν εἰς τὸν Δραγομάνον 56 ἡμέρας πρὸς 2 τσεκινία=112.—Σύνολον τζεκινία 396.

Δέσμη 1053. — 10 Ὀκτωβρίου 1793. — Ὁ ἐν Πρεβέξῃ Προβλεπτὴς γράφει ὅτι τέσσαρες πρόκριτοι, ἦτοι ὁ Δράκος Σταμάτης ἐκ Σουλίου, Πέτρος Πεδάτος ἐκ Μεσσολογίου, Κώστας Χατζημάρκος ἀπὸ τὸν Μορέαν καὶ Θεόδωρος Ἀναστάσις ἀπὸ τὸ Ξηρόμερον, ἦλθον εἰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἵνα μεταφέρουν ἐκεῖ πολλὰς οἰκογενείας καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τινὰς ἐκ Πρεβέξης, ὅτι τοῦ διέφυγον οἱ ἄλλοι καὶ ὅτι συνέλαβε μόνον τὸν Σταμάτην, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς Πρέβεζαν, κοῖτοι κατάγεται ἐκ Σουλίου, καὶ ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀπολύσῃ, διότι ἐφάνησαν ἀπειλητικοὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου πού εἶναι πληθυσμὸς πού διατηρεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν του διὰ τῶν ὀπλῶν μὲ μεγάλο θάρος βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὴν στρατηγικὴν θέσιν, εἰς ἣν εὐρίσκεται, λόγῳ τῶν ἀπροσίτων βουνῶν. Πολλὰς φοράς ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν ἵνα τοὺς καθυποτάξῃ, καὶ μάλιστα τὸν τελευταῖον καιρὸν, ἀλλὰ ἀπέτυχεν ὑποστάς μεγάλας ἀπωλείας. Οἱ κάτοικοι οὗτοι δι' ἐπιστολῶν ἀπειλητικῶν πρὸς τὸν Ἐκτακτον ἐν Λευκάδι Προβλεπτὴν καὶ πρὸς τοὺς Συνδίκους τῆς Πρεβέξης ἠξίωσαν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Δράκου Σταμάτη, διότι εἶναι καὶ αὐτὸς Σουλιώτης καὶ ἐδήλωσαν ὅτι αἱ συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως ἀφορροῦν εἰς τὴν μεταφορὰν ἐκεῖ τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γερόντων, ὡς καὶ ἐν γένει τῶν ἀνικάνων, ἵνα ἀποφύγουν τοιοῦτοτρόπως τὰς ἐκδικήσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ ἵνα ἔχουν μεγαλειτέραν εὐχέρεϊαν ὅπως ἀντιτάξουν σθεναρὰν ἄμυναν κατὰ τοῦ τυράννου τούτου, ὅστις ἐπιζητεῖ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ πάσῃ θυσίᾳ. Ὁ ἡμέτερος ἐν Νεαπόλει ἀντιπρόσωπος γράφει ὅτι ἐματαιώθησαν αἱ συνεννοήσεις, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν ἐδέχθησαν μερικὸς ὅρους. Ἀπήντησα εἰς τοὺς Σουλιώτας ὅτι ὁ Σταμάτης ἐκρατήθη μὲ τὸ δικαίωμα ἐκεῖνο πού ἔχει κάθε Κράτος ἀνεξάρτητον καὶ διότι ὁ Σταμάτης εἶναι ὑπὸν ἑνετός, ὡς κατοικῶν ἐν Πρεβέξῃ. Ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος διέταξα νὰ ἀπολυθῇ ὁ Σταμάτης, ἵνα τοιοῦτοτρόπως ἐπανασυνδέ-

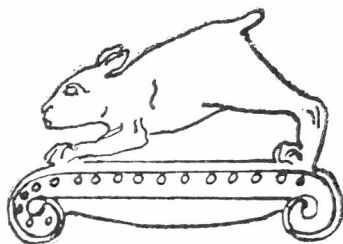
σωμεν τοὺς δεσμοὺς φιλίας μὲ ἓνα ἡρωϊκὸν λαόν, ὅστις ἀποτελεῖ ἐν ἰσχυρὸν προ-
πύργιον εἰς τὰς βλέψεις τοῦ φιλοδόξου καὶ ταραχοποιοῦ Ἑλλή Πασσά...»

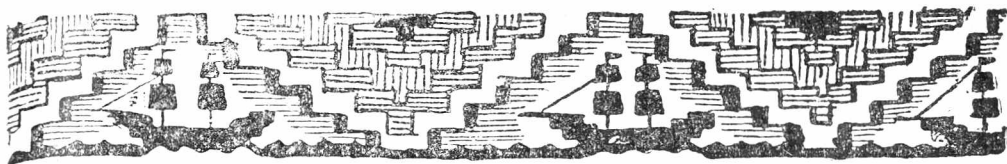
Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ἀπὸ τοῦ Σουλὶ ὁ πρόκριτος Ἰωῶργο Μπότσαρης τὴν 30 Αὐγούστου 1793 εἰς τοὺς Συνδίκους τῆς Προβέξης : (ἡ ἐπι-
στολὴ εἶναι γραμμμένη Ἑλληνιστί, ἀλλὰ εἰς τὸν φάκελλον παρατίθεται Ἰταλιστί
καὶ δίδεται ἤδη μετεφρασμένη):

Εὐγενέστατοι καὶ ἀγαπητότατοι φίλοι μας Σύνδικοι τῆς Προβέξης.
Τὴν εὐγένειάν σας ἀσπάζομαι γλυκά. Σήμερον ἐμάθαμε τὸ ξαφνικὸ
ἐπεισόδιον, ποὺ μᾶς φανερώνει ὁ δικὸς μας Γιῶργο Σταμάτης καὶ
καθὼς μᾶς ἀνέφεραν τὰ ἄτομα ποὺ εὐρίσκονται μὲ αὐτόν, καὶ πολὺ
ἐπαραξενεύθημεν καὶ δὲν ἐπιστεύαμε ποτὲ ὅτι τέτοια προσβολὴ θὰ
μᾶς ἐγίνετο ἀπὸ χριστιανούς, διότι αὐτοὶ ξεύρουν ὅτι ἡμεῖς ἐστείλα-
μεν εἰς τὴν Νεάπολιν τὸν δικὸν μας ἄνθρωπον διὰ νὰ εἷρῃ μέρος νὰ
μεταφέρωμεν τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἀμάχους, ἵνα εἶναι ἐξησφαλι-
σμένοι ἐν ἡ περιπτώσει ἥθελε συμβῇ κανὲν δυσάρεστον ἐδῶ εἰς τὸν
τόπον μας. Γνωρίζουν οἱ αὐτόθι τὸ τί ὑπεφέραμε τὸν τελευταῖον
καιρὸν καὶ προτύτερα, ἀλλὰ ὁ Παντοδύναμος μᾶς ἐγλύτωσε ἀπὸ τὰ
νύχια τοῦ Ἑλλή καὶ ἐλπίζομεν καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς
τὸν ἀγῶνά μας. Τώρα σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ζητήσετε ἀπὸ τὸν ἐξο-
χώτατον Προβλεπτὴν νὰ ἀπολύσῃ τὸν ἄνθρωπόν μας, διὰ νὰ πηγαίνῃ
ὅπου ἡμεῖς τὸν ἐστείλαμεν μαζί μὲ ἄλλους δικούς μας καὶ ἀναλαμ-
βάνομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ πηγαίνῃ μὲ τὸν Σταμάτη κανέναν
ὑπήκοος τοῦ Πρίγκιπος. Ἄν δὲ δὲν ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ
ἀνθρώπου μας, ὥς μάθουν ὅτι ὁ Σταμάτης ἔχει στὸ Σουλὶ 50 συγγε-
νεῖς ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ δὲν θὰ μπορέσω οὔτε ἐγὼ, οὔτε κανεὶς
ἄλλος νὰ τοὺς κρατήσωμεν. Ἐξ ἄλλου καὶ ὅλοι ἡμεῖς δὲν θὰ ὑπομεί-
νωμεν τοιαύτην ὕβριν καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴν τὰ χαλάσωμεν μὲ τὸν
Πρίγκιπα, καθ' ὃν χρόνον εἴμεθα ἀπὸ τόσον καιρὸν φίλοι ἀχώριστοι
καὶ περιμένωμεν τὴν ἀπάντησίν σας διὰ τὴν ἡσυχίαν μας.

Ὁ πάντοτε ἀγαπητότατος Γιῶ ρ γ ο Μπό τ σ α ρ η ς.
(Τύπος σφραγίδος)

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗ

(ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ—ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ) *

Ε'— Ο ΔΟΥΚΑΣ ΤΗΣ ΤΟΣΚΑΝΑΣ

Στὰ 1604, ὁ Διονύσιος εἶχε, ὅπως κι' ἄλλου εἶταμε, ὀργανώσει στὸ Φανάρι τῆς Παραμυθιάς, τὴ δευτέρῃ ἐπαναστατικῇ του ἀπόπειρᾳ (¹). Στῆς Χοίκας τὴν περιοχὴ, εἶχεν, ὕστερα ἀπὸ προετοιμασίᾳ ὀργανωθεί μὴ μεγάλη σὺνάξῃ Χριστιανῶν, διακόσιοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν ὑπογράψει ἔγγραφο νὰ ξεσηκωθοῦν, μόλις καταπλεύσει στὰ Ἑπειρώτικα παρὰ τὴν Ἰσπανικὸς στόλος· κι' ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν, νὰ βαδίσουν πρὸς κατάληψιν τῆς Προέβζας.

Ἡ μάζωξις ὅμως αὐτῇ, προδόθηκε. Καί, ὅπως γράφει ὁ Ἑνετὸς ἄρχων, «μόλις γυρίσει ὁ Σαντζιάκης—ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὸν Ὄσμάν τῆς Παραμυθιάς;—ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία—ὅπου, κι' αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του, εἶχε φαίνεται πάει γιὰ τὸν ἴδιον, ὅπως λίγο ἀργότερα κι' ὁ ἀδελφός του Σαντζιάκης τῆς Αὐλῶνας σκοποῦ—θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ τιμωρία πολλῶν συνωμοτῶν».

Ὅσοι βέβαια ἀπὸ τοὺς τελευταίους μπόρεσαν καὶ πῆραν τὰ βουνά, προστέθηκαν στὶς κλέφτικες ὁμάδες πού εἶχαν ἀρχίσει νὰ σχηματίζονται στὶς ἀπόρθητες Σουλιώτικες περιοχάς. Οἱ ἄλλοι... γιὰ τὸ μὲ ποῖον τρόπο τιμωρήθηκαν, μᾶς ἐπιτρέπει εὐκόλῃ νὰ συμπεράνουμε, ὅχι

μονάχα ἡ ὀμότητα καὶ ἡ ἀμείλικτη σκληρότητα πού ἔδειξε ἀργότερα ὁ Ὄσμάν κατὰ τὴν καταστολὴ τοῦ κινήματος τῶν Γιαννίνων:—δηώσεις, κατεδαφίσεις, πυρπολήσεις, αἰχμαλωτισμοί, βασανιστήρια φρικτά· 200 ἐπαναστάτες καμμένοι μέσα στὰ καλάμια τῆς Λίμνης· τριακόσια κεφάλια σταλμένα στὸ Σουλτάνο κι' ἄλλα ἀκόμα (²)—ἀλλὰ καὶ μερικά ἄλλα, ὅμοιας ὕφους περιστατικά, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσουμε πιὸ κάτω (³).

Ὅμως, παρ' ὅλα αὐτά, ἡ κατὰ τῆς Προέβζας ἐπίθεσις, πραγματοποιήθηκε—μόλις μισὸ χρόνο ἀργότερα.—Καὶ τὴν ἔκανε ὁ Δούκας τῆς Τοσκάνας, γιὰ λογαριασμὸν σίγουρα τῶν Ἰσπανῶν, μὲ γαλέρες Φλωρεντινές.

Τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ἡ Φλωρεντία, εἶχε παύσει πιά νὰ εἶναι ἓνα αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητο Ἰταλικὸ κρατίδιον. Ὁ Κάρολος δ' Ε', Βασιλεὺς ταυτόχρονα τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γερμανίας, «στὸ κράτος τοῦ ὁποίου δὲν ἔδνε ποτὲ ὁ ἥλιος», τὴν εἶχε, ἀπὸ τὰ 1550 ἀκόμα περιλάβει στὰ κατακτημένα ἀπ' αὐτὸν μέρη, καὶ τὴν ἐποχὴ γιὰ τὴν ὁποία γράφουμε, ὅποτε-λοῦσε αὐτὴ ὑποτελὲς τμήμα τοῦ Δούκα τῆς Τοσκάνας, πού ὅμως κι' αὐτός, ἦ-ταν ὑποτελὲς στὸν Καθολικὸ—ὅπως λεγόταν ὁ Κάρολος—Βασιλεὺς.

Νὰ εἶχε τυχὸν προηγηθῇ συνεννόη-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

1.—Δὲς ὅπου στὴν ὑποσ. 2 τοῦ Γ' Κεφ. τῆς παρουσίης ἐργασίας.

2.—Δὲς καὶ Δ. Σάργου, ὁ Σηλητεντικὸς τοῦ Μάξιμου τοῦ Πελοποννήσιου, στὰ Ἑπειρ. Χρονικά τοῦ 1928.

3.—Ὅπου στὴν ὑποσ. 1 τοῦ Γ' Κεφ. τῆς παρουσίης ἐργασίας, ἔγγραφα 21, 22 καὶ 24 Φεβρουαρίου 1606.

ση μὲ τὸ Διονύσιο, καὶ νὰ εἶχε κι' αὐ-
τὸς ταυτόχρονα ἐξεγείρει τοὺς ὁπαδοὺς
του; Δὲν τὸ βρίσκουμε καθόλου ἀπίθα-
νο. Τὴν 1η πάντως τοῦ Μάη τοῦ 1605,
ἡμέρα Κυριακὴ τὸ βράδυ, πέντε Φλω-
ρεντικὲς γαλέρες⁽⁴⁾, μπῆκαν, χωρὶς νὰ
γίνουν ἀντιληπτές, σὶδ λιμάνι τῆς Πρέ-
βεζας, καὶ ἀποβίβασαν μυστικὰ ἓνα πυ-
ροβόλο μὲ ἀρκετοὺς ἄντρες, οἱ ὁποῖοι,
ἀφοῦ πλησίασαν στὴν πύλη τοῦ Φρουρίου
ου τῆς τὴν κατέροῦξαν, μπῆκαν στὸ ἐ-
σωτερικὸ του, κι' αἰχμαλωτίσαν τριακό-
σιες καὶ πλέον ψυχές. Κατόπι, λεηλάτη-
σαν κι' ἔκαψαν ὁλόκληρο τὸ ἔξω ἀπὸ τὸ
Κάστρο προάστειο, φόρτωσαν ὅσα κανό-
νια βρῆκαν σ' ἓνα πλοῖο ποὺ σιάθμινε
στὸ λιμάνι, καὶ βγῆκαν πάλιν ἀνεόχλη-
τοι, στ' ἀνοιχτά, ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει.

Ἡ κατάληψη αὐτῆς τῆς Πρέβεζας ἔ-
χει ἀπομνημονευθῇ κι' ἀπὸ μιὰ ἐνθυμη-
ση ποὺ εἶχεν ἀνακινωθῇ ἀπὸ τὸν Π.
Φουρῖκη σὲ μιὰ μονογραφία του, πρὶν
ἀκόμα ἀνακαλυφθῇ τὸ σχετικὸ Ἑνετικὸ
ἔγγραφο⁽⁵⁾.

Μεταφέρουμε ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἐργασία
του τὴ σχετικὴ παράγραφο:

«Αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χρι-
στιανικῶν τόπων προσπάθειαι τῆς Λύ-
σειος, συνεχίζονται ὑπὸ ποικίλας μορφάς.
Οὕτω, κατὰ τὸ 1605 καὶ ἐξῆς, στόλος
τοῦ Μεγάλου Δουκὸς τῆς Τοσκάνης, τῶν
ἐν Μελίτη ἱπποτῶν καὶ τῆς Νεαπόλεως,
διέτρεχε τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, δια-
φοροτρόπως βλάπτων τοὺς Τούρκους
καὶ διασπείρων ἐλπίδας ἀπελευθερώσεως
εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὰς ἐπιδρομὰς
ταύτας, ἀσφαλῶς ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐν
τινὶ ἐνθυμῇσι ἀναφερομένη κατάληψις
τῆς Πρεβέζης ὑπὸ τοῦ Δουκὸς, περὶ ἧς
δὲν γνωρίζομεν εἰ μὴ μόνον, ὅτι ὁ Δού-
κας (μὲ πέντε κότεργα) ἐπῆρε τὴν Πρέ-
βεζα τὴν 3ην Ἀπριλίου 1605, δύο ὥρας
πρὶν ἐξημερώσει».

Τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ζωῆς τῆς Πρέ-
βεζας, φαίνεται νὰ ἔχη γιὰ τὰ ἱστορικὰ
τῆς, πολὺ μεγαλύτερη, ἀπ' ὅση τῆς δό-
θηκε μέχρι σήμερα σημασία. Οἱ λεπτο-
μέρειες ποὺ γι' αὐτὴν μᾶς δίνει τὸ Ἑνε-
τικὸ ἔγγραφο, ὑποδηλώνουν μιὰ πραγ-
ματικὴ πανωλεθρία τῶν Τούρκων καὶ
μιὰ μεγάλη καταστροφὴ τοῦ Φρουρίου
τους.

Εἶναι πιθανώτατο—ἱστορικὲς γι' αὐ-
τὸ μαρτυρίες δὲν ἔχουμε, ἀλλὰ φαίνεται
σὰ φυσικὸ, ἀπὸ ἀλληλουχία τῶν περιστα-
τικῶν ποὺ προηγήθηκαν καὶ ἀκολούθη-
σαν—ἡ πολεμικὴ αὐτὴ ἐπιχείρησις τοῦ
Καθολικοῦ Βασιλέα—κι' αὐτὸν σίγουρα
ἐκπροσωποῦσε σ' αὐτὴ ὁ Δούκας τῆς
Τοσκάνης—νὰ εἶχε γίνοι με τὴ σύμπρα-
ξη τοῦ ἐντόπου στοιχείου τῆς περιοχῆς,
καὶ εἰδικώτερα τῶν συνομωτῶν τοῦ Διο-
νύσιου, τῆς σὲ γειτονικὰ μέρη ἀπόπει-
ρας τοῦ 1604. Ὁ φλογερὸς αὐτὸς Ἱε-
ράρχης, ποὺ γεμίζει μιὰ ὁλόκληρη ἐνδε-
καετία—ἴσως ὅμως καὶ περισσότερο—
μὲ τὴν ἀσταμάτητη ἐπαναστατικὴ του
δράση, θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀφύσικο καὶ
ἀνιστόρητο, νὰ ἀπουσίαζε ἀπὸ μιὰ παρό-
μοια ἀποφασιστικὴ μάχη. Κατὰ τὴν ἀπό-
πειρα ἄλλωστε τοῦ 1604, οἱ συνομῶτες,
τελικὰ, ἐναντίον τῆς Πρέβεζας εἶχαν
συναποφασίσει νὰ ἐπιτεθοῦν. (6) Ἡ βάρ-
κα καὶ οἱ τρεῖς ἄντρες ποὺ ἦταν τὸ πλή-
ρωμά της καὶ ποὺ ἡ Ἰσπανικὴ αὐτὴ ἀρ-
μάδα εἶχε πάρει μαζί της, καθὼς παρό-
πλεε τὴν Ἀντίπαξο, χωρὶς ἄλλο θὰ ἦταν
οἱ ἔμπειροι ἐντόπιοι πλοηγοί, ποὺ ἀπο-
στολὴ τους εἶχαν νὰ οδηγήσουν τὶς πέντε
γαλέρες ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐπικίνδυνα καὶ
ἀβαθῆ νερά τοῦ διαύλου τῆς Πρέβεζας,
καὶ μάλιστα μέσα στὰ σκοτάδια τῆς νύ-
χτας. Τριακόσια περίπου κουπιά, ἔπρεπε
νὰ προωθοῦν τὶς γαλέρες, κατὰ τρόπο
ποὺ νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους φρουροὺς ἢ στὸ λιμάνι εἰσόδου τους.

4.— Ὅπου ἀμέσως πῶ ἀπάνω, ἔγγραφο 6 Μαΐου 1605. Ἡ γαλέρα, ἦταν μεσαιωνικὸ πο-
λεμικὸ πλοῖο, ποὺ ἦταν σὲ χρῆσιν ἀκόμα κι' ἔσαμε τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα. Μακρὸν (55μ.)
καὶ δυσανάλογα στενόν, εἶχε κινητήριον δύναμιν τὰ κουπιά. 25—30 σὲ κάθε πλευρῶν, καὶ 200 —
300 κοπιητάτες, δεμένους μὲ αἰλυσίδες στοὺς μπάγκους τους. Τὸ πλήρωμά τους τὸ ἀποτε-
λοῦσαν 100—150 ἄντρες καὶ 3—5 κανόνια στὴν πλώρη τους σὲ θέσι καταδιώξεως. (Α-
πὸ τὸ Ἑγκ. Λεξ. τοῦ Ἐλευθερουδάκη).

5.— Δὲς Π. Φουρῖκη, Νικόπολις — Πρέβεζα, στὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1929, σελ. 279.

6.— Ὅπου στὴν ὑποσ. 3, ἔγγραφο 30 Δεκεμβρίου 1604.

Νὰ εἶχε λοιπὸν προηγηθῇ ἀντίστοιχη δράση ἀπὸ τὴν ξηρά; ἢ νὰ συγχρονίστηκαν οἱ δύο ἐπιχειρήσεις; Ποῦ τάχα νὰ ἀποβιβάστηκε «μισικῶ τῷ τρόλφ» τὸ κανόνι ποῦ κατέρριξε τὴν Πύλη τοῦ Κάστρου; Κατὰ ποῖον τρόπο ἀντέδρασαν οἱ Τοῦρκοι; Νὰ ἀκίνητοποιήθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ἢ νὰ πανικοβλήθηκαν ἀπὸ αἰφνιδιαστικὴ ταυτόχρονη ἐπίθεση ἀπὸ ξηρᾶς;

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Πρέβεζας, δὲν φαίνεται νὰ ἦταν καὶ μεγάλος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Αἰχμαλωσία τῶν ἐσωκαστρινῶν, λεηλασία καὶ πυρπόληση τῶν σπιτιῶν τῶν ἐξωκαστρινῶν, ἀχρήστευση καὶ λεία τοῦ Τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, ἀποτελοῦν μιὰ τελειωτικὴ καταστροφή γιὰ ἓνα Κάστρο.

Οἱ Τοῦρκοι πάντως, μέσα στὸν ἴδιο μῆνα ἐπιδιώρθωσαν τὸ Φρούριο, τὸ ἐφωδίασαν μετὰ καινούργια πυροβόλα καὶ ἐξασκοῦσαν τὴν ἀπὸ μεγαλύτερη ἐπιβλεψή(1), γιατί ἐξακολοῦθοῦσαν πάντοτε νὰ φο-

βοῦνται, μήπως ὁ Ἀντιβασιλέας τῆς Νεάπολης, ἀποστείλῃ πάλι στὰ νερά τους τὸν «ἀρχηγὸ τῶν Κατασκόπων» Κόμπη, τὸν ἴδιο αὐτὸ ποῦ εἶχε πρωτοστατήσῃ στὴ συννομοτικὴ δράση τοῦ 1604.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι, πιστεύουμε, τόσο παράδοξο, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Πρέβεζας, δὲν ἀναφέρεται(2) παρὰ μόνο μετὰ τρία τέταρτα αἰῶνα. Ὁ Σπὸν καὶ ὁ Χονέλερ, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ τὸ Φρούριό της στὰ 1675 καὶ 1676, σημειώνουν μόνο, ὅτι ἀριστερὰ καθὼς μπαίνουν στὸ λιμάνι, φαινόταν ἓνα Τοῦρικο φρούριο, λιγώτερο ἀπὸ τὸ τῆς Ἀγίας Μαύρας κατοικούμενο. Κι' ἐνῶ αὐτοὶ διεξοδικὰ περιγράφουν τὰ κατὰ τὴν Ἀρταν, μετὰ ἐλάχιστες μόνο λέξεις ἀναφέρουν τὴν Πρέβεζα: «Ἐνα τόσο ἐπισφαλὲς στρατηγικὸ πεδίο, κι' ὕστερα ἀπὸ μιὰ τόσο μεγάλη καταστροφή, φαίνεται φυσικὸ νὰ ἄρχησε νὰ ξανακατοικηθῇ, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴ εὐρύτερα.

ΣΤ'— ΧΟΪΚΑ, ΔΕΛΒΙΝΟ.—SIC TRANSIT...

Στὰ 1606, ὅπως εἶδαμε, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του, ποῦ ἦταν Σαντζιάκης τῆς Αὐλῶνας, ὁ Ὄσμὰν μπέης, κατέλαβε τὴ θέση του, ἐγκαταλείποντας τὸ Σαντζιάκι τοῦ Δέλβινου, Ἄη Δονάτου καὶ Παραμυθιάς.

Ὁ Ὄσμὰν ὅμως, ἦταν, ὅπως φαίνεται δυναμικὸς καὶ ἀτεγκτος τύπος· καὶ εἶχε δημιουργήσει μίση καὶ αἰσθήματα ἀντεκδίκησης στὸ Δέλβινο, ὅπου ἦταν καὶ ἡ κατοικία του. Μόλις λοιπὸν οἱ Δελβινιώτες ἔμαθαν τὴ μετάθεσή του, ξεσηκώνονται, κάνουν ἐπίθεση κατὰ τοῦ Κεχαγιά του, καὶ διαρπάζουν ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ χρήματα ὅσα βρῆκαν στὸ σπίτι του(1).

Τοῦρκους κατοίκους, ὀνομάζει τὸ ἀντίστοιχο Ἑνετικὸ ἔγγραφο τοὺς ἐπιτιθεμένους. Νὰ μὴν ἦταν ὅμως αὐτοί, ἔστω

καὶ μερικοί, παρὰ μόνον ὑπῆκοοι Τοῦρκοι, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκαστικά καὶ Μουσουλμάνοι; Σὲ ἄλλο ἔγγραφο τοῦ αὐτοῦ ἀρχείου—εἰδικώτερα τὸ σχετικὸ μετὰ τὴν ἀπόπειρα τοῦ 1604—ὁ συντάκτης του, μιλώνοντας γιὰ τὸν Καλόγηρο τὸν πολὺ ἐγγράμματο, ἀναφέρει ὅτι, ὅταν αὐτὸς ἔφτασε στὸ Φανάρι, πῆγε στὸ σπίτι ἐνὸς Βάνου (:), γιου Γενίτσαρου, ὑπῆκοου Τοῦρκου, ἀσφαλέστατα ὅμως Χριστιανῶν.

Ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους κατὰληψης τοῦ Δέλβινου, ὅπως αὐτὰ ἀναγράφονται στὸν Κώδικα Ναοῦ τῆς πόλης(2), διαφαίνεται ὅτι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτὴ γιὰ πρώτη φορὰ πέρασαν στὰ 1372. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία ποῦ εἶχαν πάθει ἀπὸ τὸν Ταμερλάνο, ξαναγύρισαν, στὶς ἀρχὲς τοῦ

7.—Ὅπου ἀμέσως πρὶν πάνω, ἔγγραφο 31 Μαΐου 1605.

8.—Ὅπου στὴν ὑπόσ. 5.

1.—Ὅπου στὴν ὑπόσ. 1 τοῦ Γ' Κεφ., ἔγγραφα 21, 22 καὶ 24 Φεβρουαρίου 1606.

2.—Δὲς Ἡπειρ. Χρονικὰ 1930, σελ. 58.

15ου αιώνα, ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸ κάτωθεν μέρος τῆς Ἀλβανίας, ἀλλὰ πολὺ φαίνεται λίγοι, σχετικὰ μὲ τὴ δύναμη τῶν ἐπιτόπιων φύλαρχων, καὶ ὄχι δυνατοί.

Γιατί, μὴ μπορώντας νὰ ἐξουδετερώσουν τοὺς «αὐθέντες» τοῦ τόπου Γκιόννην καὶ Ἀλέξιον, βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ παρατηθοῦν ἀπὸ κάθε κατὰ μέτωπο δράση καὶ «ἀπεφάσισαν τὰς μηχανάς». Καὶ μόνο μὲ τὶς μηχανογραφίες κατώρθωσαν, ὅτι δὲν θὰ κατώρθωναν μὲ ἄμεση ἐπίθεση: Νὰ τοὺς προσκυνήσῃ δηλ. ὁ τόπος, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ μισέκο ντέντιτ⁽³⁾ μὲ ὄρους, φαίνεται, προνομιακοῦς, καὶ ἁγάλους πιδανώτατα μὲ κείνους τοῦ Γιαν νιώτικου Κάστρου⁽⁴⁾. Κατόπι, ἔσπειραν ξιζάνια ἀνάμεσα στοὺς ἀνυπόταχτους ἀκόμα «αὐθέντες» Γκιόννη καὶ Ἀλέξιον, ἔτσι πού, ἀπὸ συνεργαζόμενους τοὺς μετὰβυλαν σὲ μισούμενους ἔχτρούς. Καὶ μόνο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κατώρθωσαν καὶ μῆχαν νικητές, καὶ ἔθυσαν κατόπι καὶ ἀπόλυσαν.

Εἶναι ὅμως γνωστὸ ὅτι, τὴν ἐποχὴ περὶ τὴν αὐτή, οἱ Τοῦρκοι, ὅσοι δὲν ἀποτελοῦσαν τὰ διαρκῶς μετακινούμενα κατὰκτητικὰ τοὺς στρατεύματα, ἦσαν ὀλίγοι. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ 1635—τοῦ ἔπεισοδίου δηλ. τῶν Σπληδῶν τῆς Περσίας⁽⁵⁾—ἀπὸ τὸν ἴδιον κώδικα, φαίνεται ὅτι τὸ Δέλβινο τὸ κατοικοῦσαν μὲν πολλοί, ἀλλὰ μᾶλλον Χριστιανοί. Γιατί, μόνον μετὰ τὸ 1635, ὅπως ἀναγράφει ὁ συντάκτης του, «οἱ υἱοὶ τοῦ ψεύδους ἐπλήθυνον καὶ ἐπερικύκλωσαν ἐκεῖ πλησίον τῶν ὀρθοδόξων πού κατοικοῦσαν στοὺς μαχαλάδες γκιναλέξην, καλαποδάτες καὶ παπουτζήδες».

Στὰ 1605 λοιπόν, φαίνεται πιθανώτερο, λιγοστοὶ μόνον καὶ ἦσαν στὸ Δέλβινο οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς καὶ ἂν εἶναι, μόλις ὁ Ὀσμὰν μῆτης πληροφορήθηκε τὴ στάση τῶν Δελβινιωτῶν καὶ τὴ δήωση τοῦ σπιτιοῦ του, κατέφθασε ἐκεῖ μὲ 600 ἑνοπλους, καὶ ἄρχισαν πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, οἱ ποτεῖς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ συνδυασμὸ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου τῆς 21 Φεβρουαρίου 1605 πρὸς μεταγενέστερά του, ἔληξαν εἰς βάρος τῶν ἀντιπάλων του. 500 ἀπ' αὐτοὺς σκοτώθηκαν. Κήκαν ἀπὸ τὸν Ὀσμὰν δύο χριστιανικὰ χωριά καὶ Τοῦρκικα σπίτια ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἀφοῦ αὐτοὺς μῆκε στο Δέλβινο, ἐπέρασε στὸ μαχαῖρι ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τὰ πάνω ἀπὸ 10 χρόνια καὶ ἔγινε γενναῖα λαφυραγωγία.

Τὸν κατοπινὸ ἐγγράφον τῆς Μικρῆς Ἡπειρώτικης Χρονογραφίας, χρονολογεῖται ἀπὸ 21 Δεκέμβριον 1610.

Τὸν Ὀσμὰν τὸν βρίσκουμε τώρα πάλι στὴν Παρσμουθιά Σημειώνεται ἐκεῖ τὴν ἐποχὴ αὐτή, ἓνα κορῶμα ἀρρώστειας, Κι' «ἀρρώστεια», ἦταν γνωστὸ ὅτι ἦταν ἡ πανούκλα, ἡ ὁποία, ἀπὸ τὰ μέσα ἀκόμα τοῦ 16ου⁽⁶⁾ αἰῶνα ἐπὶ διὰ καὶ περισσότερες ἑκατονταετηρίδες(?), πηγαινοέρχεται καὶ ἀλυνίζει τὶς Ἡπειρώτικες περιοχές.

Δὲν ἔξερει ὁ ὑποφαινόμενος ποιά ἀκριβῶς ὑγειονομικὰ μέτρα, προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ ἔπαιρναν στὴν περίπτωσιν αὐτὴ οἱ τοπινὲς ἀρμόδιες ὑπηρεσίαι. Συχνὰ ὅμως στὴ μικρὴ Ἡπειρωτ. Χρονογραφία, ἀναφέρονται γενικὲς ἀπ' αὐτὴ ἐγκαταλείψεις καὶ ἐκκνώσεις χωριῶν καὶ κατοικημένων τόπων, καὶ διαμονὲς τῶν κατοίκων στὰ βουνά.

Μόλις τὸ ἔμαθε αὐτὸ ὁ Ὀσμὰν, ἔστειλε τὴ γυναῖκα καὶ τὸν ἀνεψιὸν του στὴ Χόϊκα—γνωσὴ μᾶς ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τοῦ 1604—ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν Πα-

3.—Φράση ἀλβανικὴ = Τὸ παραθαλάσσιο. Τὸ ὀρθὸ: $\mu \pi \rho \epsilon \kappa \omicron \nu \iota \nu \tau \epsilon \tau \iota \tau$ = ὁ αἰγιαλὸς τῆς θάλασσης.

4.—Δὲς Κ. Ἀμαντου, Ὁ ὀρισμὸς τοῦ Σινάν Πασσᾶ, στὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1930 καὶ Ἀραβαντινὸ καὶ Λαμπριδὴ στὰ ἀντίστοιχα μέρη.

5.—Δὲς Ἀραβαντινὸ καὶ Λαμπριδὴ στὰ ἀντίστοιχα μέρη καὶ Κ. Λαζαριδὴ «Οἱ Τοῦρκοι Σπληδες», περιοδ. «Ἡπειρ. Ἑστία» 1952, σελ. 10, 137, καθὼς καὶ ὁμότιτλο ἀρθρον Ν. Πασιζῆ στὸ αὐτὸ περιοδικὸ 1952, σελ. 25.

6.—καὶ 7.—Ὅπου στὴν ὕποψ. 1, ἐγγράφον 3 Αὐγούστου 1555. καὶ μεταγενέστερα. — Ἀθηναγορά. Νέος Κουβαράς, Ἡπ. Χρονικά 1929, σελ. 17.—Κ. Μέρτζιου, τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρ. Ἀρχεῖο, Ἡπ. Χρονικά 1936, σελ. 277, 278 (θανατικὸ), 292, 293, 294.

ραμνυθιά τὴν ὑπόλοιπὴν οἰκογένειά του, κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔφυγε γιὰ τὰ Γιάννινα (*).

Ὁ Πασιᾶς τοὺς Ἀσλὰν ὁ Α', ἔλειπε τότε, ὅπως εἶπαμε, στὴ μακρυνή Ἀνατολή⁽⁹⁾, συμμετέχοντας μὲ ἄλλους Πασιάδες στὶς πολεμικὲς κατὰ τῶν Περσῶν ἐπιχειρήσεις. Ποιὸς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του τὸν ἀντικαθιστοῦσε, μᾶ, εἶναι ἀγνωστο. Στὶς 10 μὲ 11 πᾶντος τοῦ Σεπτέμβριου τοῦ 1611, στὸ Διοικητικὸ Μέγαρο⁽¹⁰⁾ τῆς πόλης, ποὺ ἦταν ταυτόχρονα καὶ κατοικία τοῦ Πασιᾶ τῶν Γιαννίνων, βρίσκουμε νὰ μένῃ τὸν Ὀσμάν, τὸν ὁποῖο, τὰ Ἑνετικά τῆς ἐποχῆς ἐγγράφα, ὀνοματίζουν τῶνα Ὀσμὰν Πασιᾶ καὶ Πασιᾶ τῶν Γιαννίνων. Μαζὺ του μάλιστα βρίσκεται στὰ Γιάννινα καὶ ἡ γυναῖκα του μὲ τὴ γυναίκα-δέσφη του.

Ἦταν στὴ μοῖρα του, ὁ Παραμυθιώτης Διονύσιος, νὰ πέσῃ ἀπάνου, στὸν ἐπίσης Παραμυθιώτῃ Ὀσμάν; Αὐτὰ εἶναι τὰ παιγνίδια τῆς ἱστορίας.

Τὸ τί ἔγινε στὰ Γιάννινα μετὰ τὴν καταστολὴ τοῦ κινήματος τοῦ 1611, εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐργασίες μας. Ἴσως, δὲ θάταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι—ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα—περισσότερα ἀπὸ χίλια κεφάλια ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ λεπίδι τοῦ Ὀσμάν, γιὰ τιμωρία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἐκείνου κινήματός τους.

Στὰ 1613 ὅμως, τὸ ἀστέρι τοῦ Ὀσμάν κρημνίζεται γοργά, πρὸς τὴ δύση του⁽¹¹⁾.

Τρεῖς Σαντζιάκηδες: Ὁ Μπεκήρ μπέης τῶν Γιαννίνων, ὁ Χουσὲν μπέης τοῦ Δελβίνου, κι' ὁ Καβρῆ Μουσταφᾶ Κόκκας (πιθανὸν τῆς Αἰλῶνας), ζητοῦν ἀπὸ τὸ Βάιλο τῆς Κέρκυρας, νὰ τοὺς παραδῶσῃ τὸν Ὀσμάν, ὁ ὁποῖος, ἀγνωστο γιὰτί, εἶχε δραπετεύσει ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ μὲ δύο βάρκες—ἴσως μαζὺ μὲ τὴν οἰκογένειά του—ἀπὸ τὴν Πάργα, εἶχε διαπεραιωθῇ στὴ νησί του: —Σουλτανικὴ διαταγὴ ζητοῦσε νὰ τὸν ὀδηγήσουν δέσμιον στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ Ὀσμάν, εἶχε μαζὺ του καὶ τοὺς θησαυροὺς του: ἕξ χιλιάδες τάλληρα.

Αὐτὰ ὅμως τοῦ τὰ πῆραν οἱ Παργιανοὶ καραβοκύρηδες.

Ἐκίνησε τότε γιὰ τὴν Πόλη, μὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸ Σουλτάνο, ὁ ὁποῖος, τοῦ πῆρε, κι' αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του, τὸ κεφάλι. Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ Ἀσλὰν Πασιάς δὲν ἀναφέρεται πουνθενά.

Μόνο στὶς 25 Μαΐου τοῦ 1615, ⁽¹²⁾ ἀναφέρεται ὅτι «...ὁ Ἀσλὰν Πασιάς τῶν Γιαννίνων, κυβερνᾷ καὶ τὰ скаλώματα τῆς ἐναντι ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς».

Στὰ 1618, ἀπάνω στὰ χαλάσματα τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀη—Γιάννη τοῦ Κάστρου, ὑψωνόταν ἀγέρωχο καὶ κατακτητικὸ τὸ Τζαμί τοῦ Γενάρχη αὐτοῦ μῆς δυναστείας, ἡ ὁποία κράτησε 188 χρόνια.

8.—Ὅπου στὴν ὑποσ. 1, ἐγγράφο 21 Δεκεμβρίου 1610.

9.—Δὲς Δ. Σαλαμάγκα, «Ἡ Σηπλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου», Ἔκδ. Κιβωτοῦ, 1953 σελ. 56.

10.—Δὲς Λαμπροῖδη, Περιγραφὴ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, σελ. 75 εἰς Τζαμί Καλοῦ—Τοις-σμέ. Ἀραβαντινοῦ Χρον. τῆς Ἠπείρου Α', σελ. 222.

11.—Ὅπου στὴν ὑποσ. 1, ἐγγράφο 25 Μαρτίου 1613.—Ὅπου στὴν ὑποσ. 2 τοῦ κεφ. Α', σελ. 89.

12.—Ὅπου στὴν ὑποσ. 1, ταυτόχρονο ἐγγράφο.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ ἱερέως

Η ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ

“Οσοι θέλῃσαν μέσα στο διάστημα τῶν τελευταίων τριάντα ἐτῶν νά ἀσχοληθοῦν μέ τās λαϊκάς τέχνας τῆς Ἡπείρου, δὲν παρέλειψαν νά ἐπαινέσουν τὸ χωρίον Χιονιάδες διὰ τὴν ἀγιογραφίαν του. Ἀρθρα διάφορα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, καὶ ἄλλα σχόλια εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μέ τιμητικὸ περιεχόμενο διὰ τὸ χωριὸ αὐτό. Καὶ δικαιοδικῶς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ἀξίζει εἰς αὐτὸ κάθε ἔπαινος. Ὅπως δὲ εἶναι ἀποδεδειγμένο καὶ βέβαιον, τὸ ἐν λόγῳ χωρίον ἐγαλοῦχησε καὶ ἀνέθρεψε εἰς τοὺς κόλπους του ἀπὸ δύο αἰῶνας καὶ πλέον, πληθὺν ἐργατῶν τῆς λαϊκῆς αὐτῆς τέχνης τῆς ἀγιογραφίας, οἱ ὁποῖοι ἐκπαιδευόμενοι κατ’ ἀρχάς εἰς τὴν οἰκιακὴν Ἀγιογραφικὴν Σχολὴν (1) τῶν Χιονιάδων, μετέβανον κατόπιν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος πρὸς τελειοποίησιν των.

Οὗτοι, μετὰ ἀπόδοτον ποικίλου δι’ ἕκαστον χρονικοῦ διαστήματος, ἐπανήρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὸ χωρίον, καὶ κέντρον αὐτὸ ἔχοντες, διεσκορπιζόντο κατόπιν ἀνά τὴν Ἡπειρον καὶ ἀλλοῦ, ὅπου εἰργάζοντο μετὰ ζηλευτῆς προσήλωσης καὶ ἀγάπης εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ εἰς τὰ Τέμπλα καὶ τὰς φορητὰς εἰκόνας.

Οἱ ἀείμνηστοι οὗτοι ἀγιογράφοι, διὰ τῶν θαυμαστῆς καὶ λεπτοτάτης τέχνης ἔργων των, ἐπέτυχον ὥστε καὶ τὸ ὄνομά των νά ἀπαθανάτισθῃ, καὶ τὸ χωρίον ἐκ τῆς περιπτώσεως αὐτῆς νά καταστῇ περιώνυμον. Καὶ περιώνυμον κατ’οὐκ ἰδίως εἰς ὅλην τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς γειτονικάς αὐτῆς Ἐπαρχίας.

Γι’ αὐτὸ, ὅταν σὲ ἐρωτᾷ κανεὶς «ποῦθε εἶσαι;» καὶ τοῦ ἀπαντᾷς «ἀπὸ τῆς Χιονιάδες», ἐπαυλαμβάνεται πάντοτε ἡ στερεότυπος ἐκείνη φράσις, «ἂ, εἶμαι ἀπὸ τὸ χωριὸ πὺν βγαίνουν οἱ ζωγράφοι»...

Ἡ Ἀγιογραφικὴ αὕτη Σχολὴ τῶν Χιονιάδων, ἰδρυθεῖσα ἄγνωστον πότε(2), ἐκαλλιέργη-

σε καὶ ἀνέπτυξε τὴν τέχνην τῆς Ἀγιογραφίας συνεχῶς, καὶ χωρὶς τὴν ἐλαχίστην μέγρι τῆς σημερον διακοπῆς, διὰ τῆς αὐστηρᾶς μεταδόσεως αὐτῆς ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸ παιδί καὶ ἀπὸ τὸ παιδί εἰς τὸν ἑγγονον, ὡς καὶ εἰς ἄλλους συγγενεῖς αὐτῶν καὶ ξένους.

Δὲν ἀγνοοῦμεν, οὐδὲ μᾶς διαφεύγει τὴν προσοχὴν, ὅτι ἐδῶ εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐκτὸς τῶν Χιονιανδικῶν ἀγιογράφων, ἀγιογράφοι υπῆρξαν καὶ οἱ Μπυγᾶδες ἐκ Καπεσόβου Ζαγορίου, ὡς καὶ οἱ κατὰ καιροὺς μεμονωμένοι ἀλλοῦ τῆς Ἡπείρου ἀγιογράφοι. Ὅλοι ὅμως αὐτοί, εἴτε διὰ τὸν ἕνα λόγον εἴτε διὰ τὸν ἄλλον, δὲν ἐδημιούργησαν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐδημιούργησεν ἡ Ἀγιογραφικὴ Σχολὴ τῶν Χιονιάδων. Ἡ τῶν Χιονιάδων οἰκιακὴ Ἀγιογραφικὴ Σχολὴ ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε τὴν τέχνην αὐτὴν καὶ μετέδωσε διαδοχικῶς ταύτην εἰς ὁλοκλήρους γενεάς ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ πλέον, ἵνα μὴ—κατὰ μίαν παράδοσιν—εἴπωμεν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πανσεσλήνου, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα.

Παρ’ ὅλα ὅμως ταῦτα, τὴν τέχνην τῆς ἀγιογραφίας τῶν Χιονιάδων, διὰ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἀκροθιγῶς ἐδῶ γράφομεν, δύο περιπτώσεις ζήμιοι ἐν ἱστορικῶς:

Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίπτωσις εἶναι ἡ μὴ ἀναγραφή κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη τῶν ὀνομάτων των καὶ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς των, καὶ δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ μὴ κατάρτησις μιᾶς τοιαύτης φύσεως μελέτης πρὸ πενήκοντα τοιυάκιστον ἐτῶν, ἵνα μὴ εἰπώμεν πρὸ ἐκατὸν, ὅποτε, καὶ ἐκ στόματος τῶν ἐπιζώντων τότε γηραιῶν ἀγιογράφων περισσοτέρας πληροφορίας σχετικὰς μέ τὴν τέχνην τῆς ἀγιογραφίας καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχικῆς τῆς προσλεύσεως θὰ εἶχαμε, καὶ συμφωνητικὰ καὶ συμβόλαια ἀγιογραφικῆς ἐργασίας περισσότερα θὰ διεσώζοντο.

Αὕτην τὴν ἱστορικὴν ἔλλειψιν ἰδόντες ἡ-

(1) Τὴν προσωνυμίαν ταύτην τῆς Σχολῆς, πρῶτος τὴν ἀπέδωσε καὶ μετεχειρίσθη ὁ ἔγκριτος ἐκ τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν Καθηγητῆς κ. Εὐριπίδης Σούβρας ὁσάκις ἐπεχείρησε νά γράψῃ περὶ τῆς Ἀγιογραφίας καὶ τῶν Ἀγιογράφων Χιονιάδων. Τούτων ἀκολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς.

(2) Ἀρχαιότεραν ἐπιγραφὴν, ἀναφερομένην εἰς τοὺς ἐκ Χιονιάδων ἀγιογράφους, ἀπηντήσαμεν εἰς τὸν ἐν Βουρμπιανῇ Ἱ. Ναὸν Κοιμ. Θεοτόκου ἐπὶ εἰκόνας Ἀγ. Γεωργίου ἐν τῇ Τέμπλῳ, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: «† δέσησιν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ μηχάλη ἀποστολῇ — δηὰ χηρὸς Κόνστα ἀπὸ χωρίον Χιονιάδες 1747».

μεις, προέβημεν ἀπὸ δεκαετηρίδων εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ἐκ τῶν διαφόρων Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν τῶν εἰς τοὺς Χιονιάδας ἀγιογράφους ἀναφερομένων ἐπιγραφῶν, αἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν τῆς βάσιν μιᾶς ἐκτενεστέρας μελέτης, ἡ ὁποία ἀναμένει ἤδη ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ τῆς δώσῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Πάμπολλοι εἶναι οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀγιογράφων αὐτῶν, ἐξεχούσας κατέχοντες σήμερον κοινωνικὰς θέσεις καὶ οἰκονομικὰς δυνάμεις οὐκ ὀλίγας. Μερικοὶ δὲ καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς ἐπιστήμης κρατοῦσιν εἰς χεῖρας τῶν καὶ πανελληνίου φήμης ἐπιστημονικοῦ κύρους χαίρουσι.

Πρώτιστος τούτων εἶναι ὁ ἐν Ἀθήναις ἔγκριτος ἱατρός κ. Βασίλειος Χρήστου, πλησιέστατος συγγενὴς τῆς οἰκογενείας τῶν ζωγράφων Πασχάδων, ὁ ὁποῖος πολὺ λάμπει ἐξεδήλωσε μίαν τοιαύτην πρόθεσιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀναμένομεν νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ.

Ἡμεῖς, μὴ ἔχοντες εἰδικότητά τινα περὶ τὰ τοιοῦτα, δὲν ἐπεχειρήσαμεν κατὰ τὴν συνταξιν τῆς ἐκτενεστέρας ἐκεῖνης μελέτης νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσεις ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Χιονιαδῶν ἀγιογράφων. Τοῦτο εἰς ἄλλους ἐναπόκειται. Ὅσα ἐγράψαμε καὶ γράφομεν περὶ αὐτῶν, ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς Ἀγιογραφίας μέρος, καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀποταμίευσιν ἐν αὐτῇ τῶν διαφόρων ἐπιγραφῶν, παραδόσεων, συμφωνητικῶν καὶ ἄλλων, τῶν εἰς τὴν ἀγιογραφίαν καὶ τοὺς ἀγιογράφους Χιονιάδων ἀναφερομένων.

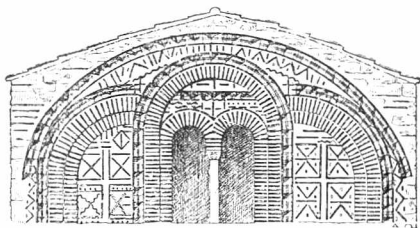
Δεδομένον δὲ ὅτι καὶ ἡ τέχνη αὕτη τῆς

ἀγιογραφίας, ἡ ὁποία καὶ ὑπῆρξε τὸ σέμνομα τῶν Χιονιάδων, τείνει νὰ ἐκλείψῃ διὰ παντός, καὶ διαβλέποντες ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου διὰ αὐτὰ τὰ περὶ τῆς ἀγιογραφίας τεκμήρια, τὸ ἐν κατοπιν τοῦ ἄλλου, θὰ ἀπολεσθῶσι καὶ θὰ περιπέσωσιν εἰς τὴν λήθην, διὰ τοῦτο καὶ προέβημεν εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς ἐκτενεστέρας ἐκεῖνης μελέτης, τῆς ὁποίας αἱ παρούσαι γραμμαὶ ἄς θεωρηθῶσιν ὡς τὸ προοίμιον αὐτῆς.

Κατὰ δεύτερον λόγον, ἐξ εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην τῶν ἀφανῶν καὶ ἀγνώστων ἐργατῶν καὶ διδασκάλων τῆς λαϊκῆς αὐτῆς τέχνης τῆς Ἀγιογραφίας κινούμενοι, παρακαλοῦμεν θερμῶς πάντας τοὺς ποιοῦντας καὶ ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου, ὅπως συνεχίσωσι τὴν ἀντιγραφὴν τῶν διαφόρων ἄλλων ἐπιγραφῶν, καὶ συμπληρώσωσι τὰ κενὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μας δὲν κατορθώσαμεν νὰ συμπληρώσωμεν. Ὁλὴ ἡ Ἡπειρος καὶ αἱ γείτονες αὐτῆς Ἑπαρχίαι, γέμουσι τοιούτων ἐπιγραφῶν.

Ἄς ἐργασθῇ λοιπὸν ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς του διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐνὸς τοιούτου σκοποῦ, ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου. Ἡ πατρις αἰὶον θὰ τὸν εὐγνωμονῇ.

Περαίνοντες δὲ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν παρούσαν, ἃς δώσωμεν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Ὑψίστῳ καὶ Παναγὰθῳ Θεῷ, καὶ ἃς ἐλπίσωμεν ὅτι τὰ πάντα θὰ ἀκολουθήσουν κατ'εὐχὴν.

ΧΑΡΑΛ. ΡΕΜΠΕΛΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ *

Τὰ στοιχειὰ τοῦ Γράμμου.

Στὴν κορφὴ στὴ Σκάλα τὴμ Πληκα-
δίτ'κη, ἐκεῖ π' ἀγναντεύονται ἀπ' ὄχ-
πίσω τὰ βουνὰ τ'ς Γράμμοστας, εἶναι
μιὰ μικρὴ λίμν', ἔτσ' σὰ λούτσα, πῶχει
κάμποσο νερὸ ἀπ' τὰ χιόνια πὺν λειών'ν
κὶ κατασταλάζ'ν σ' αὐτὴ. Μέσα σ' αὐτὴ
τὴ λίμν', ὅπως μοῦ μολογοῦσε ὁ Κώστα
Λόης ἀπ' τ'ς Πληκάδες, ζάει ἕνα στοι-
χειό, κί' ὄντας πάν'ν τὰ πρόβατα κί' ἀρ-
γκελέδες νὰ πχιοῦν νερὸ τὸ βάχτ' τὸ γιό-
μα στὴν ἀκρ' στὴ λίμν', βγαίν' τὸ στοι-
χειό, ἀρπάζ' ἀπὸ κένα καὶ τὸ τρώει.

Ἀπ' ὀχπέρ' ἀπὸ τὴ Σκάλα κατὰ τὸ
Γραμμοσιάν'κο εἶν' ἕν ἄλλο στοιχειό
μέσα σὲ μιὰ σπ'λιά. Αὐτὰ τὰ δυὸ στοι-
χειὰ ἔχ'ν ἔχτρα κί' ἀμάχ', δὲ θέλ' νὰ ἰ-
δῇ τ' ἕνα τ' ἄλλο καὶ τρώγουνται. Στὰ
χινοπώρια, ὄντας ἀρχινᾶν νὰ φέγ'ν οἱ
βλάχ' ἀπ' τὰ βουνὰ καὶ ρημάζ' ὁ τόπος,
τότεσ αὐτὰ τὰ δυὸ στοιχειὰ ἀρχινοῦν
τόμ πόλεμο πὺν βουγγοῦν τὰ βουνὰ κί'

οἱ ράχες. Ἐτοῦτο ποῦνεται στὴ Σκάλα
πολεμάει καὶ ρίχνει κούτσουρα διαδὶ ἀπὸ
τὸ λόγγο τὸ Ντεντσιώτκο, τ' ἄλλο πάλε
μάτα τὸ Γραμμοσιάν'κο πολεμάει μὲ κε-
φάλια κεφαλοτύρια ἀπ' τ'ς στρουγγες
τ'ς Γράμμοστας καὶ τ'ς Νικολίτσας.
Γιὰ... ὁ Μίχα Μπέλος ὁ ἀρβανιτόβλαχος,
πὺν ζάει ὡς τὰ σήμερα κί' ἔχ' ἑκατὸν
πέντε χρόνια, τῶειδε τόσες βολές τὸ στοι-
χειό τ'ς Σκάλας καὶ θέλ'σε νὰ τὸ σκο-
τώσ' γιὰ νὰ τοῦ πάρ' τὰ φλωριά πῶχ'
μέσα στὴν κοιλιὰ τ', μόν' δὲ μποροῦσε
νὰ τραβήξ' τὴ κουμπούρα ἀπ' τὸ σιλιάχ'
του, γιὰτὶ τῶτρεμαν τὰ χέρια. Κί' ὁ Χα-
λίμ'ς κί' ὁ Νότσκας ἀπ' τ'ς Πληκάδες
ἔχ'ν ἀκουστὰ πὸ τ'ς παλιούς γι' αὐτὰ
τὰ στοιχειὰ.

Τέτοια στοιχειὰ εἶναι καὶ στὴ λίμν'
στὸ Σμόλιγκα, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ Νικόλα
Τέλ'ς ἀπ' τὸ Κεράσσοβο, πὺν τᾶειδε κί'
ὅλας μὲ τὰ μάτια του!

Σὲ κλαῖν' τὰ Προξενεῖα, Γιώργη μου!...

Χρόνια πολλὰ ἦταν ταβαντζῆς στὰ
Γιάννενα ὁ Γιώργ'ς, εἶχε παρ' ἐκεῖ καὶ
τὴ Γιώργαινα μὲ τὰ παιδιὰ τ' καὶ πό-
ρευε, σὰν θέλ' ὁ Θεός, σ' ἕνα σπίτ' πὺν
τῶχε χτήμα τ' ἐκεῖ κί' τὴ Καραβατιὰ
κοντὰ στοῦ Πόλ'. Δουλευτὴς καὶ κου-
βαλ'τὴς μάστορας, ὡς καὶ τοῦ πουλιοῦ
τὸ γάλα, πὺν λέει ὁ λόγος, ἤφεργε τ'ς
Γιώργαινας.

Χωρὶς δουλειὰ δὲν ἔμνησκε ποτέ,
γιὰτ' ἦταν γρῶνισμένος στὰ Γιάννενα
κί' εἶχε ἀφεντικὰ τὰ καλύτερα τζάνια
τοῦ Γιαννίν'. Τὸν ἔπαιρναν πολλὲς βο-
λές καὶ τὰ Προξενεῖα, ὁ Μόσκοβος, ὁ
Ἰταλός, ὁ Λάπας, νὰ βάλ' κένα ζιμπε-
ρέκι, ἢ κένα ριζὲ σὲ καμμιά πόρτα καὶ
νὰ περάσ' καμμιά λάστρα σὲ κένα παρα-
θύρι ἢ νὰ φειάκ' καμμιά καρδαρόσταση
καὶ κένα μπαγγαντί στὰ χωρίσματα πὺν
κάθουνταν οἱ καφάσηδες. Ὅλα τὰ με-
ρεμέτια στὰ Προξενεῖα αὐτὸς τὰ φειανέ-
αὐτὸς κί' ὄχ' ἄλλος.

*Ἀπὸ τὴν ὑπὸ ἐκδοσὺν λαογραφικὴν καὶ
γλωσσικὴν πραγματείαν τοῦ Χαρ. Ν. Ρεμπέλη.

«Ένα χειμῶνα ἡκεῖ πού δούλευε στὸ σπίτι τῆς Λιαμπήγαινας κρύγιωσ' ὁ χαντακωμένος κι' ἀρρώστησ' ἀπὸ πνευμονία. Φώναξαν τὸν Τζέτζικα τὸ γιατρό, τὸ Νούλη, μόν' τίποτες! Ὁ Γιώργ'ς πέθανε.

Τὸν ἔκλαψε ἡ κάθο Γιώργαινα ἀντάμα μὲ τ'ς ἄλλες τ'ς πατριώτ'σες πού μαζώθ'καν στὸ σπít' της καὶ τοῦ εἶπε ὅλα τὰ παράπονα πού τ'ς ἄφινε παιδιὰ γιορφανά.

«Ἦσουν καλὸς χαλασιὰ μ', ἦσουν

καλὸς φουρτούνα μ'...». Εἶχε πολλὰ χρόνια στὰ Γιάννενα ἡ Γιώργαινα κι' ἡ γλῶσσα της τὸ γύριζε στὴ Γιαννιώτ'κη λαλιά. «Σὲ κλαῖν' τ' ἀρχοντικά, Γιώργη μου, πού σ' ἔχαν δεξι χέρι... ἄμ σὲ κλαῖν' καὶ τὰ Προξενεῖα Γιώργη μου!!...». Ὅντας εἶπ' ἡ Γιώργαινα «σὲ κλαῖν' καὶ τὰ Προξενεῖα», οἱ μαστόρ' ποῦχαν πάει νὰ παρηγορήσ' καὶ τ' ἄκουσαν, ὅσο κρατήθ'καν ἀπ' τὰ γέλια, καὶ σήμερ'ς οἱ παλιότερ' ἀπ' αὐτουνούς τὸ μυθεύουν τὸ μοιρογιολόι τ'ς Γιώργαινας.

Μιά κόρη, μιὰ Κοντσιώτισσα καὶ μιὰ Κοντσιωτοπούλα,

Πῶχ' ἀσημένιον ἀργαλειὸ καὶ φιλιτσένιο χτένι,

Σταυροπατάει τὸν ἀργαλειὸ καὶ τρίζουν τὰ καρούλια.

Πραματευτῆς ἐδιάβαινε στὸν κάμπο καβαλλάρης·

Κοντοκρατάει τὸ Μαῦρο του, τὴν κόρη κουβεντιάξει :

—Κόρη μ' γιὰ δέμ παντρεύεσαι, δέμ παίρνεις παλληκάρι ;

—Κάλλιο νὰ σκάσ' ὁ Μαῦρος σου, πέρι τὸ λόγο πού εἶπες.

Ἐγὼ ἔχω ἄντρα στὴν ξενιτεῖα ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια,

Κι' ἀκόμα τρεῖς τὸν καϊτερῶ, πέντε τὸν παντεχαῖνω,

Κι' ἀπὲ θὰ κόψω τὰ μαλλιά, καλόγρυγια θὰ γένω,

Θὰ πάω σ' ἔρημα βουνὰ νὰ φειάκω μοναστήρι,

Κεῖνον νὰ τρώ' ἡ ξενιτεῖα, μένα τὰ μαῦρα ράσα.

—Κόρη μ' ἐγὼ εἶμ' ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ καλὸς σου...

—Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες θὰ πιστέψω...

—Ἐχεις μηλιὰ στήμ πόρτα σου καὶ κλῆμα στὴν αὐλὴ σου...

Νὰ μὴ λυπᾶσαι ὀρφανή, νὰ μὴ λυπᾶσαι χήρα,

Νὰ λυπηθῇς μιὰν ὁμορφη, μιὰ μικροπαντρεμένη.

Ἄντρας της πίνει καὶ μεθάει κι' αὐτὴ κάνει χωράφι.

Μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ τὰ βόδια της κεντοῦσε :

—Κάνετε, βόδια μ', κάνετε, τ' ἄντρα μου τὸ χωράφι».

Τὸ βράδυ πάνει σπίτι της, τὴ δέρνει, τὴ μαλώνει :

—Κόρη μ', τὸ ποῦ εἶν' ὁ δεῖπνος σου, δεῖπνος γιὰ νὰ δειπνήσω.

—Μὴ μὲ μαλώνης, ἄντρα μου, καὶ μὴ μὲ παραπαίρης,

Τὸ τί δεῖπνο νὰ φειάκω ἐγὼ π' ὀλημερὶς δουλεύω...

Η "ΚΟΥΛΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΜΠΑ,"

Στὸ Κουκουλιώτικο βουνὸ «Ἀστράκα», σὲ ὑψόμετρο 2600 περίπου μέτρων συναντᾷ κανεῖς μιὰ λιθοσωρείά, πού μαρτυράει πὼς κάποτε ἐκεῖ θάπρεπε νὰ ὑπάρχῃ κάποιο λιθόχτιστο πρᾶγμα, σὰν καλύβι, σὰν μαντοῖ, σὰν κάτι τέτοιο. Ἡ λιθοσωρεία αὐτὴ ἔχει τὴν ὀνομασία «Μπαμπᾶ». Δηλαδή σου λένε οἱ βλάχοι, ποῦναι ἐκεῖ ψηλά, βόσκοντας τὸ καλοκαίρι τὰ κοπάδια τους, «πᾶμε στ' Μπαμπᾶ», «περάσαμε ἀπ' τ' Μπαμπᾶ» κλπ. Παραπέρα δὲ ἀπ' τὸ μέρος αὐτό, στὸ σύνορο πού χωρίζει τὰ θέρετρα Καπεσόβου καὶ Κουκουλίου, ὑπάρχει μιὰ βουσουλά, πού φέρει κι' αὐτὴ τὸ ὄνομα «Μπαμπᾶ», δηλ. «βρύση τοῦ Μπαμπᾶ».

Ἄν ρωτήσῃ κανένας τοὺς τσομπάνηδες ἢ τίποτε κυνηγοὺς ἀπὸ τὰ χωριά μας, γιατί λέγεται ἡ τοποθεσία καὶ ἡ βρύση ἔτσι, θὰ μάθῃ χίλια-δύο πράγματα, ποῦναι τόσο φανταστικά καὶ τόσο ἀπέχουν ἀπ' τὴν πραγματικότητα, ὥστε πρέπει κανένας νὰ σκέπτεται σοβαρά, ὅταν ζητᾷ νὰ πάρῃ πληροφορίες καὶ νὰ στηρίζεται ἀκριβῶς πάνω σ' αὐτὲς γιὰ διάφορες τοπωνυμίες ἢ γιὰ διάφορα ἱστορικά γεγονότα. Ὅταν δὲν ὑπάρχουν γραπτὰ ἀποδεικτικά στοιχεία, εὐκόλα νοθεύεται ἡ πραγματικότητα μὲ ἀνακριβείες, ποῦναι τίς πιὸ πολλές φορές δημιουργήματα τῆς φαντασίας. Ἔτσι καὶ στὴν περίπτωση τῆς τοπωνυμίας «Μπαμπᾶ», ἂν καὶ δὲν ἔχουν περάσει παρὰ 120 χρόνια ἀπὸ τὸν καιρὸ πού χτίστηκε ἐκεῖ ἡ «κούλια τοῦ Μπαμπᾶ», σέρνονται στὴν παράδοση, τὴν προφορική, διάφορες ἐκδοχὲς γιὰ τὴν ὀνομασία αὐτὴ πού μερικεῖς, μπορεῖ κανεῖς νὰ πῇ, εἶναι ἔξωφρενικές, γιατί φθάνουν στὸ σημεῖο

νὰ ἐπενδύωνται μὲ μυθικὸ περιεχόμενο.

Μιὰ πλαστή—ὄχι ἀληθινὴ βέβαια—ἱστορία, πού ἔχει πλαστὴ γύρω ἀπ' τὴν τοποθεσία αὐτὴ, δείχνει τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, πού τὴν ἐπλάσαν καὶ ἡ ὁποία ἱστορία ἔχει ὀδηγήσει πολλοὺς στὸ νὰ πιστέψουν ποῦθε ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ τοποθεσία αὐτὴ. Ἡ πλαστὴ αὐτὴ ἱστορία—δὲν συζητοῦμε καθόλου γιὰ τίς ἄλλες, πού μπορεῖ κανεῖς νὰ πῇ πὼς εἶναι ἀνόητες—ἔχει πάνω-κάτω ἔτσι:

Κάποιος ἔξυπνος καὶ σοφὸς ἀνθρώπος στὰ πολὺ παλιὰ τὰ χρόνια ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τί εἶδους χειμῶνα καὶ πόσο κρύο κάνει στὸ ψηλὸ ἐκεῖνο μέρος τοῦ βουνοῦ «Ἀστράκα» καὶ νὰ μετρήσῃ καὶ πόσο χιόνι πέφτει ἐκεῖ ψηλά. Ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς λοιπόν, πού λεγόταν Μπαμπᾶς, πῆρε μαστόρους καὶ διάφορα ὕλικά καὶ πῆγε καὶ ἔχτισε ἐκεῖ ψηλά ἓνα μικρὸ σπιτάκι καὶ ἀφοῦ φρόντισε νὰ προμηθευθῇ ὅλα τὰ χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ χειμῶνα σὲ εἶδη ρουχισμοῦ καὶ διατροφῆς, ἀποφάσισε νὰ ξεχειμάσῃ ἐκεῖ γιὰ νὰ πῇ τὴν ἐρχόμενη ἀνοιξὴ τίς ἐντυπώσεις του στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀλλὰ τὴν ἀνοιξή, ὅταν πιά ἔλυωναν τὰ χιόνια καὶ πῆγαν οἱ ἀνθρώποι στὰ βουνά, βρῆκαν τὸ Μπαμπᾶ πεθαμένον. Εἶχε γράψῃ δὲ σ' ἓνα χαρτί, τὸ ὁποῖο βρῆκαν ἐκεῖ, τὰ παρακάτω λόγια, ὅπως βέβαια τὰ λένε αὐτοὶ πού διηγοῦνται τὴν ἱστορία αὐτὴ: «Ἀποθνήσκω ἐκ τῆς βοῆς τοῦ ἀνέμου»!

Ὅσο κι' ἂν βρῖσκη κανένας στὴν ἱστορικὴ αὐτὴ κάποια ὁρθὴ ἐξήγησιν γιὰ τὴν τοπωνυμία, θάταν ἀσετεῖο πρᾶγμα νὰ μὴ τὴν ἀπορρίψῃ, ἀφοῦ ὑπάρχουν

τὰ γραπτά στοιχεία, πὺ μᾶς ἐξηγοῦν
 μὲ κάθε λεπτομέρεια καὶ πολὺ διαφωτι-
 στικά τὸ πρᾶγμα. Ἀσכולούμαστε δὲ μὲ
 τὸ ζήτημα τῆς τοπωνυμίας αὐτῆς, ὅχι
 μόνο γιὰ νὰ δώσουμε τὴ σαφῆ ἐξήγηση,
 ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ καταδείχθῃ, ὅπως ἐγινε
 αὐτὸ σὲ πολλὰς περιπτώσεις, ὅτι καὶ οἱ
 ἀλλόθρησκοι Τοῦρκοι πολλὰς φορὰς ἔ-
 τρεφαν μὲ πίστη ἀξιοπρόσεχτη στὴ
 γλυκεῖά μας τὴ θρησκεία.

Γράμμα πρῶτο :

«Τὴν τιμότητά σας, τιμώτατοι ἀρχόντοι καὶ τίλοιποι κουκουλιῶτες, σᾶς ἀκριβογλυκοα-
 σπάζομαι. Τὸ χατήρι σας ἐρωτῶ τὸν ἀφθέντην θεὸν παρακαλῶ διὰ τὴν καλὴν ὑγείαν σας
 σᾶς κάνω ἐφένδες ἐδῶ ἦλθε μὲ τοὺς μαστόρους ὁ Κωσταντῆ Ζαγγούλης καὶ ἔκαμα παζάρι
 νὰ φιάσω ἕναν πυργόπουλον διὰ τὸ ραχάτι τῶν φίλων μουσαφiriῶν μου καὶ διὰ τὸ ραχάτι
 μου ὁμοίως· κατὶ μοῦ εἶπεν ὁ κωσταντῆς ὅπου εἶπε τί ν' αὐτὸ· νὰ μὴν ἔχετε καμμίαν ὑπο-
 ψίαν γιὰτὶ ἐγὼ τὸ φιάνω γιὰ τὸ κέφι μου καὶ διὰ καλοὺς μουσαφiriς μου, δὲν τὸ φιάνω
 διὰ νὰ μοῦ τὸ πληρώσῃ τὸ χωριό, γιὰτὶ τὸ χωριὸ τὸ χορτάρι μοῦ ἐπούλησε ἐμένα διὰ ἕνα
 καλοκαίρι κατὰ τὸν τεσκερὲν ὅπου μοῦ ἔχουν δώσει καὶ ὅσα [λέξῃ δυσανάγνωστη] ὅπου νὰ
 φιάσω ἐγὼ νὰ τὰ ἀφίνω γιὰ τὴν ψυχὴ μου δὲν μοῦ ἔχουν τίποτες μπόρτζια νὰ πληρώσῃ
 τὸ χωριὸ καὶ οὕτε καὶ τέτοιος ἄνθρωπος εἰμαι ἐγὼ ὅπου νὰ κάμω καμποῦλι τέτοιες παρό-
 μοιες δουλειᾶς· ὁ μὴ γένοιτο ἔχετε καμμίαν ὑποψίαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλειάν κάνετε τὸ ρα-
 χάτι σας τοῦτο καὶ θεόθεν καλὰς ἀντάμωσες καὶ μένω εἰς ἀγάπη σας ξεχωριστὰ ἀγαπητός
 σας ὡς πατέρας.

1839

9 θεριστοῦ
 βουνὸ Ἰάσα στάνη

Χασάνι μπαμπᾶς

(σφραγίδα)

Παραπλεύρως δὲ στὸ γράμμα αὐτὸ ἔχει στὸ περιθώριο καὶ τὰ ἐξῆς γραμμένα:

«καὶ τὸν τόπο σας ὅποτε μοῦ χρειασθῇ καὶ τὸν χιλέψω καὶ μὲ ἀγαπήσετε καὶ ἀγα-
 πᾶτε νὰ μοῦ τὸ δώσητε αὐτὸς εἶναι μὲ παζάρι καὶ μὲ θέλημά σας. ὅχι πάλιν καὶ δὲν ἀγα-
 πᾶτε νὰ μοῦ τὸ δώσητε ἐμένα τὸ μοῦλκι σας τὸ δριζεται τὸν κάνετε ὅτι θέλετε μάλι κι
 ἄνε δὲν τὸ ἔχω ἐγὼ τὸ μοῦλκι εἶναι ἰδικό σας καὶ μὴν ἔχετε καθόλου ὑποψίαν ὅπου φιάνω
 τὴν κούλια· ἐγὼ τὴ φιάνω γιὰ τὸ ραχάτι μου καὶ γιὰ καλοὺς μουσαφiriούς μου· ἀπὸ τὸ χω-
 ριὸ δὲν ἔχω νὰ ζητήσω τίποτε· ὅχι ἄλλο».

Γράμμα δεύτερο:

«φανερώνω ἐγὼ ὁ ὑποηγεταμένος πὺς τὴν κούλια ὅπου ἔφιασα εἰς τὸ βουνὸ
 κουκουλιώτικον μὲ τὰ ἔξοδά μου τὴν βάνω βακούφι εἰς τὴν ἐκκλησίαν κουκουλι
 Παναγίαν γιὰ νὰ τὴν κυριέψῃ καὶ νὰ τὴν δριζῇ ἡ ἐκκλησία ὅσον καιρὸν ταγια-
 νήσῃ ἡ κούλια καὶ τὸ χωριὸ σὺν κάμῃ ἱλιτζίμι τὸ βουνὶ τους καὶ πουλήσουν τὸν γαικλά
 τους, ὅποιοι σκουτέρης καθήσῃ μέσα, νὰ μὴν τὴν χαλάσῃ τὴν κούλια καὶ νὰ βάλῃ στὴν
 ἐκκλησίᾳ 25 εἴκοσι πέντε γρόσια καὶ ὅποιοι σκουτέρης πάρῃ τὸ βουνὶ καὶ τοῦτο τὸ νοῖκι
 τῆς κούλιας ἔχει νὰ τὸ δώσῃ τῆς ἐκκλησιᾶς νὰ κάψῃ λάδι, καὶ τὴν ἔβαλα βακούφι καὶ γι
 αὐτὸ δίδω τὸ παρόν μου ὅπου ἀπὸ τὸν κάθε σκουτέρη ὅπου νὰ πάρῃ ἱλιτζίμι τὸ βουνὸ τὸν
 κουκούλιο ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς νὰ λάβῃ εἴκοσι πέντε γρόσια νοῖκι ἀπὸ τὴν κούλια
 καὶ νὰ τὸ κάψῃ λάδι στὴν ἐκκλησίαν — ὅχι ἄλλο.

1839

29 τρυγητοῦ.
 Κουκουλι

Χασάνι

μπαμπᾶς

(σφραγίδα)

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς
 κούλιας τοῦ Μπαμπᾶ κι' ἀπ' αὐτὸν ἔχει
 τὴν ὀνομασίαν αὐτῇ. Ἀπὸ κάποιον γράμ-

μα τοῦ Χασάνη Μπαμπᾶ, πὺ ἦταν στὸ
 ἀρχεῖο μου καὶ σήμερ, δυστυχῶς, δὲν
 βρίσκεται, γίνεται φανερό, ὅτι ἡ κούλια

ὕστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια εἶχε ἀρχίσει νὰ χαλάῃ. Τότε οἱ χωριανοὶ ἔγραψαν στὸ Μπαμπᾶ, ποὺ βρισκόταν σὲ ἄλλα μακρυνὰ βουνὰ—νομίζω τῆς Ἀλβανίας—νὰ στείλῃ χρήματα νὰ τὴ διορθώσῃ. Αὐτὸς ὅμως τοὺς ἔγραψε ἀπὸ τὸ μακρυνὸ αὐτὸ βουνό, ποὺ πήγαινε ὕστερα καὶ ξεκαλοκαίριαζε μὲ τὰ πρόβατά του, ὅτι αὐτὸς ὅ,τι εἶχε νὰ κάμῃ τὸ εἶχε κάμει. Τὴν κούλια ποὺ εἶχε φτιάσει στὸ βουνό, τὴν εἶχε ἀφήσει στὸ βακούφι, τὴν εἶχε ἀφιερῶσει στὴν Παναγία καὶ δὲν εἶχε ἀναλάβει καμμιά ὑποχρέωση νὰ τὴν διορθώῃ κιάλας, ἅμα χαλάει. Τὸ γράμμα του αὐτό, νομίζω, εἶχε χρονολογία 1837 ἢ 1838.

Ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων δὲ βρέθηκε κανένας μερακλῆς τσέλιγκας σὰν τὸν Χασάνη Μπαμπᾶ, ποὺ νὰ θέλῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν κούλια « γιὰ τὸ ραχάτι τὸ δικό του καὶ τὸ ραχάτι τῶν καλῶν του μουσαφίρηδων », κι' ἔτσι χάλασε, ἀφίνοντας σήμερα στὸ μέρος ποὺ ἦταν αὐτὴ γιὰ σημάδι μοναδικὸ λίγες πέτρες σωριασμένες καὶ τὸ τοπωνύμιον «στ'

Μπαμπᾶ». Ἄν ὅμως ἡ κούλια του εἶχε αὐτὴ τὴν τύχη, δὲν εἶχε τὴν ἴδια τύχη καὶ ἡ παρατέρα « βρύση τοῦ Μπαμπᾶ ».

Αὐτὴ, καλοφτιαγμένη καὶ πρόσφατα διορθωμένη, μὲ τὸ κρῦο καὶ χωνευτικὸ τῆς νερὸ δροσίζει τοὺς τσομπάκηδες καὶ τίποτε περαστικὸν ὀρεβιάτες, οἱ ὅποιοι εὐλογοῦν τὸν ἄνθρωπον ποὺ τὴν ἔφτιασε, καὶ εὐχονται νὰ βρῇ ἀνάπαυση ἢ ψυχούλα του. Καὶ βρίσκει ἀνάπαυση ἢ ψυχὴ τοῦ Μπαμπᾶ, γιατί, ἂν καὶ ἀλλόθρησκος, φαίνεται πὼς πιστεῖ στὴν Παναγία ἴσως περισσότερον ἀπ' ὅσο πιστεύουμε μερικοὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς βαπτισμένους χριστιανούς. Ἀκόμα παρουσιάζει καὶ τὸ ἐξῆς φαινόμενο ἢ ὑπόθεσις αὐτῇ, ὅτι ὁ Χασάνη Μπαμπᾶς θὰ ἤξερε καὶ νὰ γράφῃ Ἑλληνικά, γιατί καὶ τὰ τρία γράμματά του, ποὺ ἔπεσαν στὰ χέρια μου, εἶναι μὲ τὸ ἴδιο χέρι γραμμένα. Φαίνεται πὼς ἤξερε νὰ γράφῃ, ἐκτὸς ἂν εἶχε γιὰ πολλὰ χρόνια δικό του γραμματικὸ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε παντοῦ καὶ τοῦ ἔγραφε τὰ γράμματά του.

ΗΛ. ΒΑΣΙΛΑ

Γ Λ Ω Σ Σ Ι Κ Α

Γ Λ Υ Φ Ω — Λ Ε Ι Χ Ω — Ἀ γ λ ε ί φ ω

Γ λ υ μ μ έ ν η λίρα, γ λ υ μ μ έ ν ο ν απολεόνι λέγεται ὄχι μόνον τὸ ἐλλειποβαρὲς ἀπὸ τὴν πολλὴν χρῆσιν νόμισμα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο κυρίως, ποὺ ἐπιτηδεῖως οἱ σαράφηδες τοῦ ἀφαιροῦσαν μὲ ἓνα μικρὸ λιμάρισμα ἓνα ἐλάχιστον βάρος καὶ το πωλοῦσαν ὅμως στὴν ὀνομαστικὴν του κἀθε φορὰ ἀξία, κλέβοντας ἔτσι τοὺς ἀγοραστὰς του. Τὸ λιμάρισμα γίνεται συνήθως στὰ δόντια.

Στὸ χαλκὸ καὶ στὸ μάρμαρον, ἀπ' τὰ ὁποῖα φτιάχνουν ἀγάλματα οἱ τεχνίτες, χρησιμοποιοῦν τὸ γ λ υ φ α ν ο (ἰταλικά σ κ α ρ π έ λ λ ο). Τὰ σκαρπέλλα εἶναι πολλῶν λογίων, ἀπὸ τὰ πῶς μεγάλα ὡς τὰ πῶς μικρά, ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὰ μάτια ἢ τὰ μαλλιά.

Στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔμεινε τὸ ρῆμα λ ε ί χ ω, ἀλλὰ τὸ ἀντικατέστησε τὸ ρῆμα (ᾶ) γ λ ε ί φ ω, ποὺ ἐπλάσθητε κατὰ

συμφυρμόν τοῦ λείχω καὶ γλύφω, ποὺ ἔχουν κάποια σημασιολογικὴν συγγένειαν.

Ὁ Φιλῆντας στὴ «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἑγκυκλοπαιδεῖα» τὸ ρηματικὸ παράγωγον τοῦ λείχω τὸ γράφει μὲ ι (δηλ. λ ι χ ο υ δ η ς, λ ι χ ο υ δ ι ᾶ, ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν γλῶσσαν του λείχει (γλείφει) τὰ πᾶτα τοῦ φαγητοῦ ἢ τὸν πάτον τοῦ καζανιοῦ, ποὺ λέγεται καὶ π α τ ο κ α ζ α ν ι ᾶ ς).

Ὁ Κοραῆς σωστά ἐτυμολογεῖ τὸ γ λ ε ί φ ω τὸ νεοελληνικὸν ἀπὸ τὸ λ ε ί χ ω τὸ ἀρχαῖον, ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Σαλαμάγκας σωστά ἰσχυρίζεται πὼς χρυσὸ νόμισμα ποὺ τοῦ ἔχουν φ ᾶ γ ε ι λίγο ἀπὸ τὸ βάρος του, πρέπει νὰ γράφεται : γ λ υ μ μ έ ν ο, ἀφοῦ μὲ τὸ γλύφανον ἢ τὴν ρίνην (λίμα) τοῦ τρώνε τὸ βάρος του, ὄχι μὲ τὴν γλῶσσαν.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Η ΗΛΙΟΥΓΕΝΝ' Τ'

Ἀφήγηση: ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ
Καταγραφή καὶ Σχόλια: Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Οὐ Χαντζιαρλῆς, οὐ Μαντζιαρλῆς, οὐ Μικρου⁽¹⁾-Χαντζιαρλάτους
πουτέ του δὲν ἰδιάβηκι τίς ὄξου-ὄξου ροῦγες.

Κὶ μιὰ γιουρτή, μιὰ καθ'μιονή, μιὰ ξιπισμένη μέρα⁽²⁾,
εἶδι τν 'Ηλιουγέντ' ἀπ'βγινι ἀπ' τοῦ λουτρό, μὶ τιτρακόσις σκλάβις, κὶ τριλάθκι
ἀπ' τν οὐμουρριά τς. Πάει στοῦ σπίτι τ' λυπμένους κὶ ἀναστέναξι.

— Τ' ἔχ'ς, γιέ μ', τ' ἔχ'ς ψ'χήμ μ'!, τ' λέει ἡ μάννα τ'.

— Μάννα καρδιά, μάννα οὐφαλός, μάννα κὶ τοῦ κιφάλι.
μάννα κὶ ντέοτια μ' ἐπιακαν, τώραγια θε νὰ σκάσουν!...

Εἶδα τν 'Ηλιουγέντ' ἀπ'βγινι ἀπ' τοῦ λουτρό, μὶ τιτρακόσις σκλάβις, κὶ
τριλάθκι ἀπὸ τν οὐμουρριά τς.

— Μπα, τ' λέει ἡ μάννα τ'. Γι' αὐτὸ στινουχουριέσι; Θὰ βάλομι προυξινιά
νὰ τὴν πόρτ'ς γυναῖκα σ'.

Φουνάζουν ἔναν ἀπ' τοῦ Παλάτ'⁽³⁾ κὶ τοὺν στέλλουν γιὰ προυξιν'τή.

Τσιουκανάει τὴν πόρτα τς 'Ηλιουγέντ'ς, κὶ βγαίν' αὐτὴ ἀπὸ τοῦ παραθύρ'
τς κὶ ροιτάει:

— Ποιὸς εἶνι, κὶ τί θέλς; ποιὸς τσιουκανάει τὴν πόρτα,
τὴν ἔρημ' κὶ τὴν ξάλμ', τρίου χροινῶν κλεισμέν';
(εἶχαν πιθάν' οἱ γουνιοὶ τς⁽⁴⁾) κ' ἦταν κλεισμέν' ἡ μιγάλ' ἡ πόρτα τ' Παλατιοῦ).

— Ἰγὼ εἰμι, τς λέει οὐ προυξιντής' γιὰ καλὸ ἔρχουμι.

— Ντάντις μου κὶ δοῦλις μου κὶ σκλάβις τοῦ πατέρα μ'⁽⁵⁾, ἀνοιῖξι τὴν πόρτα,
τὴν ἔρημ' κὶ τὴν ξάλμη, τρίου χροινῶν κλεισμέν'.

Ἀνῆφκι οὐ προυξιντής, κὶ ἀφοῦ τ' χιρέτσι, τσ' εἶπι:

— Οὐ Χαντζιαρλῆς, οὐ Μαντζιαρλῆς, οὐ Μικρου-Χαντζιαρλάτους
πουτέ του δὲν ἰδιάβηκι τίς ὄξου-ὄξου ροῦγες,
κὶ μιὰ γιουρτή, μιὰ καθημιονή, μιὰ ξιπισμένη μέρα,
εἶδι π'βγινις ἀπὸ τοῦ λουτρό, μὶ τιτρακόσις σκλάβις, κὶ σ' ἰρουτεύκι, κὶ σὶ
θέλ' γυναῖκα τ'.

— Δὲ θέλου τοῦ κουρμάκι του γιὰ στύλου τοῦ σπιτιοῦ μ'
δὲ θέλου τὰ πουνδάργια τ' παλούκια τ' οὐβουροῦ μ'
νὰ καλλιγώνουν τ' ἄλλουγα, νὰ δένουν τὰ γουμάρια.
δὲ θέλου τὰ μουστάκια τ' σκοῦπις τοῦ νουβουροῦ μ'
δὲ θέλου τὰ ματάκια τ' μπατζιάδης τ' ἀναγκιού μ'⁽⁶⁾.

Τ' ἄχ'σι αὐτὰ οὐ προυξιντής, κὶ λυπημένους πῆγι κὶ τάειπι στ' μάννα τ'

Χαντζιαρλή. Κι αὐτὴ τοὺς παρηγόρσι πὼς θὰ πάη στ' Μάϊσσα⁽¹⁾, νὰ τσ' κάνουν μά(γ)ια τσ' Ἡλιουγέντες, γιὰ νὰ γέν' γυναίκα τ'.

Ἡ Μάϊσσα ἦταν στὴν πόρτα μὲ τοὺ κουρίτσι τς. Κι ὅταν τς εἶδι ἀπὸ μακρὰ, λέει στὴν τσιούπρα τς :

— Αὐτὸς οὐ νιός, οὐ νιούτσικους, οὐ νιουκουβαλισμένους, ἄρρουστους εἶνι ἀπὸν σιβντά, κὶ καρδιουχτυπημένους.

— Μάϊσσα, τσ' λέει ἡ μάννα «τοῦ Χαντζιαρλή, τοῦ Μαντζιαρλή, τοῦ Μικρου-Χαντζιαρλάτου» :

— Μούλα σοῦ τάζου τοῦ προῦ, μούλα τοῦ μισημέρ²
κι αὐτὸ τοῦ ἀπουδείλινου μιὰ μούλα φουρτουμένη⁽³⁾,
νὰ κάν'ς τὴν Ἡλιουγέννητ' γυναίκα τοῦ πιδιοῦ μ'.

Ρουτάει ἡ Μάϊσσα τ' μάννα τ' :

— Ἐχιτι πάρ⁴ τίπουτα ἀπὸν τοῦ χέρ⁵ τς ;

— Ὅχι, τσ' εἶπι ἡ μάννα τ'.

— Τότι, τσ' λέει ἡ Μάϊσσα, νὰ πάν' οὐ προϋξιντής νὰ τσ' πῇ : «ἀφοῦ δὲν τοὺν θέλς γιὰ ἄντρα σ' τοῦ Χαντζιαρλή, θέλ' νὰ τ' δώκ'ς τίπουτι ἀπ' τοῦ χέρ⁵ σ', νὰ τοῦ γλἐπ' κὶ νὰ τ' πιννάη οὐ πόνους...».

Ὅταν πῆγι οὐ προϋξιντής κὶ τ' ἄκ'σι αὐτὰ ἡ Ἡλιουγέντ', τῶδουκι ἓνα μιτάξ⁶ ἀπ' τς κλουστὲς π' κένταϊ, κὶ τ' λέει :

— Δῶσ' τ' αὐτό, νὰ τῶχη κὶ νὰ παρηγουριέτι⁽⁷⁾.

Σὰν εἶδι τὴν κλουστὴ ἡ Μάϊσσα, λέει «στοῦ Χαντζιαρλή, τοῦ Μαντζιαρλή, τοῦ Μικρου-Χαντζιαρλάτου» :

— Νὰ ξιουρστῆς ἱγγλέζκα, νὰ ντ'θῆς φράγκ(ι)κα, κὶ νὰ πᾶς στοῦ σπίτ⁸ τς νὰ τσουκανί'ης. Κι ὅταν ρουτήσ' ποιδς εἶνι κὶ τί θέλ'ς, νὰ τσ' πῆς :

— Ἰγὼ εἶμι, ἡ ξαδέρφη σ' ἀπὸν τοὺν Ἀϊ-Δουνάτου⁽¹⁰⁾.

Ἦρθα νὰ μάθου τοῦ πλουμπὶ κὶ ἀπὸν πλουμπὶ δὲν ξέρου.

Ὅταν ἔφτακι ὄξου ἀπὸν τὴν πόρτα κὶ τάειπι αὐτά, ἡ Ἡλιουγέντ' φώναξι :

— «Δοῦλις μου κὶ ντάντες μου κὶ σκλάβες τοῦ πατέρα μ'», ἀνοῖξει τὴν πόρτα,

τὴν ἔρημ⁹ κὶ τὴν ξάλημ⁹ τριῶν χρονῶν κλεισμέν⁹.

Ἀνοῖξει στὴν ξαδέρφη μ' ἀπὸν τοὺν Ἀϊ-Δουνάτου,

ἦρθι νὰ μάθη τοῦ πλουμπὶ κὶ ἀπὸν πλουμπὶ δὲν ξέρει.

Ἀν'ξαν τὴν πόρτα, ἀνίφ'κι οὐ Χαντζιαρλῆς ἀπάν' κὶ φ'λῆθηκαν σὰν ξαδέρφισ. Αὐτὸς τριλάθκι. Ὅσου τν ἱγλιπι ἀπὸν κουντά, δὲν εἶχι μυαλὸ στοῦ κιφάλ' τ' νὰ ἰδῇ τοῦ κέντ'μα.

— Κοίτα, ξαδέρφ' ἀπὸν τοὺν Ἀϊ-Δουνάτου. Ἔτς βάνουν τ' βιλουνιά.

— Εἶδα, ξαδέρφ'. Ἀγάλια-ἀγάλια, θὰ τ' μάθου τ' βιλουνιά.

Πέρασι ἡ μέρα κὶ ἀρχίν'κι νὰ ν'χτῶν'. Τότι τσ' λέει αὐτός :

— Νύχτουσι κὶ βράδνασι, θὰ πάρ⁴ νὰ ξημωρώ¹¹.

Πᾶνι τ' ἀηδόνια στὶς φουλιές κὶ τὰ πουλιά στὶς κίσσις

κ' ἰγὼ τοῦ ἔρμου τοῦ πουλι ποῦ θὰ ξιν'χτήσου ἀπόψι,

π' δὲν ἦρθαν νὰ μὲ πάρουν ἀπὸν τοῦ σπίτι μ' ;

— Τσώπα, ξαδέρφη μ' ἀπὸν τοὺν Ἀϊ-Δουνάτου· θὰ σὶ βάλουν νὰ κοιμηθῇς μὲ τς σκλάβις-ι-μ'.

— Μπα; ἰγώ, Βασιλιῶς πιδί κι Βασιλιῶς ἀγγόν', νὰ κοιμηθῶ μὲ τς σκλάβις; Πέρασι λίγ' ὥρα, πάλι τοὺ ξανάειπι:

— Νύχτουνσι κι βράδυνασι, πῆρι νὰ ξημιρῶσ'
πᾶνι τ' ἀηδόνια στὶς φουλιές κι τὰ πουλιὰ στὶς κίσσις
κι ἰγὼ τοῦ ἔρμου τοῦ πουλι ποῦ θὰ ξινητήσου ἀπόψι;

— Τσώπα, ξαδέρφη μ'. Σὶ βάζου μὲ τς ντάντις-ι-μ'.

— ἰγώ, βασιλιῶς πιδί, βασιλιῶς ἀγγόν', νὰ κοιμηθῶ μὲ τς ντάντις;
Κι τοῦ ξανάειπι αὐτό, ὥσπου τοῦειπι:

— Θὰ σὶ βάλουν, ξαδέρφη μ', στοὺν οὐντά μ'.

Τότις ὀύχασι... Ἐφαγαν τοῦ βράδ' κι ἀνέβκαν νὰ κοιμηθοῦν. Τότι οὐ Χαντζιαρλῆς τὸ ἔδουκι νὰ πῇ τοῦ μαντζούν' π' τοῦειχι δῶκ' ἡ Μάϊσσα, κι τὸ εἶπι:

— Αὐτὸ τοῦ πίνουμι πρὶν νὰ κοιμηθοῦμι.

Ἡ Ἡλιουγέντ' τοῦπι, κι ἀμέσους τὴν πῆρι οὐ ὕπνους⁽¹¹⁾. Αὐτὸς ἀγάλια—ἀγάλια ἔφχι, πῆρι στοὺ σπῖτι τ' κ' εἶπι τὸ μάννας τ':

— Τώρα θὰ νᾶρθ'! Τοίμασι, θὰ νᾶρθ' ἡ νύφη σ'!... κι αὐτὸς πῆρι νὰ ξικουραστῇ οὐλίγου.

Ὅταν γίν'καν μισάν'χτα, ξύπνησι ἡ Ἡλιουγέντ', χαμέν' ἀπὸν τὰ μάγια, κι φουνάζ':

— Ντάντις κι δουλις, κι σκλάβις τοῦ πατέρα μ'! Ξυπνήσι νὰ πᾶμι «στοὺ Χαντζιαρλῆ, τοῦ Μαντζιαρλῆ, τοῦ Μικρου-Χαντζιαρλάτου». Μ' ἔκαναν τὰ μάγια, κι τὰ καταπατοῦσα. Θὰ τριλαθῶ! δὲ μπουρῶ νὰ ἡσυχάσου.

— Κυρά μ' κι ἂν ἱτροιάθηκис, κυρά μ' κι ἂν σοῦ ὀφχι ἡ γνώσ'
τώρα εἶνι μισάνυχτα, λαλοῦνι τὰ πιτίνια.

Εἶνι στοὺς δρόμους τὰ σκυλιὰ κι νὰ μᾶς φᾶνι θέλουν...

— Αἶντι, κυρά μ', κοιμήσ' τώρα.

Τ' χάιδιψαν κι τν ἔβαλαν νὰ πλαγιάσ'. Ὅστιρ' ἀπὸν λίγ' ὥρα, τὰ ἴδια τς ξανάειπι. Κι σὰν εἶδι πὼς καμμιὰ δὲν πῆγινι μαζί τς, ἔφχι κρυφὰ κι πῆρι δρόμου... Τὰ σκυλιὰ, «γάβ!» τοῦ ἔνα ἀπ' τὴ μιά, «γάβ!» τοῦ ἄλλου ἀπ' τν ἄλλ', τὸ ἔσχ'ζαν τοὺ νυχτικό τς κι τ' δάγκκαναν. Ἀλλὰ αὐτὴ τίποτι δὲν τὴν τρώμαζι. Δὲν ἦταν στοὺ νοῦ τς ἀπὸν τὰ μάγια...

Στοῦ τέλους, ἔφτασι στὴν πόρτα τ' Χαντζιαρλῆ. Βγαίν' ἡ μάννα τ'—ποῦ τ' μισοῦσι γιατί' εἶχι πῆ κεῖνα τὰ λόγια γιὰ τοῦ γιό τς—κι τὸ λέει:

— Θὰ γλύψης τὰ σίδηρα, θὰ πῆς τὸ γούρνας τοῦ νιρὸ, κ' ὕστιρα θὰ σ' ἀνοίξου⁽¹²⁾.

Ἐγλυψι τὰ σίδηρα, ἦπι κι τοῦ μισὸ νιρὸ τὸ γούρνας, ποῦ ἦταν φαρμακουμένον, κ' ἔπσι καταῆς ἡ ὁμορφ' ἡ Λιουγέντ' πιθαμέν'!...

Οὐ Χαντζιαρλῆς ξύπνησι κι κατέφκι τς σκάλις. Ὅταν εἶδι τὴν Ἡλιουγέντ' πιθαμέν', ἔβγαλι ἓνα χ' σὸ σπαθὶ κι τὸμπηξι στὴν καρδιά τ' κι εἶπι τὸ μάννας τ'⁽¹³⁾:

— Ἄν ἦθιλις τ' νύφ' σ', θὰ νᾶχis κι τοῦ γιό σ'!... κ' ἔπσι στοὺ πλιβρὸ τὸ Ἡλιουγέντ'ς πιθαμένους.

Τότι κ' ἡ μάννα τ' πῆρι ἔνα πριόν' σκουριασμένου κι ἔκουπι τοῦ λαρύγγι τς. Τς ἔθαψαν κι τς τρεῖς, τοῦ Χαντζιαρλῆ ἀπὸν τὴ μιά, τν Ἡλιουγέντ' ἀπὸν τν ἄλλ', κι στ' μέσ' τ' μάννα. Ἀπὸν τοὺν τάφου τς Ἡλιουγέντ'ς φύτρουνσι μιὰ

οὐραία τρανταφ'λιά· ἀπὸν τὸν Χαντζιαρλῆ ἓνα οὐραίου κυπαρίσσ', κι ἀπὸν τὸ μάννας ἓνα γουμαράγκαθου...

Ἔγινοι τοῦ κυπαρίσσ' νὰ φ'λήσ' τὴν τρανταφλιά, σ'κώνουνταν τοῦ γουμαράγκαθου... τζάτ!... κι τ' ἀγκύλουνι⁽¹⁴⁾. Στέκουνταν οὐ κόσμους, τς ἔγλιπι, κ' ἦλι:

— Αὐτὸ τοῦ ζιβγάσ',

τοῦ νιό, τοῦ νιούτσικο, τοῦ νιό τ' ἀγαπημένο,
δὲν ἱφιλήθ'κι ζουντανὸ⁽¹⁵⁾ κι φ'λιέτι πιθαμένο!...

(Τὸ ἀφηγήθηκε ἡ γιαννιώτισσα κ. Ἀγγελικὴ Μ. Ἀθανασοῦλα, ἐτῶν 73, ἀπόφοιτος τοῦ Ἑλισσαβετινοῦ Παρθενωγείου Ἰωαννίνων).

Τὸ παραμῦθι αὐτὸ εἶναι «μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπειρες παραλλαγές, δημοσιευμένες κι ἀδημοσίευτες, τοῦ γνωστοῦ τραγουδιοῦ τῆς Διογέννητης» (Δ. Οἰκονομίδης). Ἡ παραλλαγή πὺν δημοσιεύουμε σήμερα εἶναι κείμενο αὐθεντικό, πὺν προέρχεται ἀπὸ προφορικὴ παράδοση τῶν Γιαννίνων. Τὸ θυμάμαι κι ὁ ὑποφαινόμενος, πὺν μοῦ τὸ διηγόταν στὰ πολλὰ μικρά μου χρόνια—κι ὅπως κρίνω, παραβάλλοντας τὸ κείμενο μὲ τὴν ἀνάμνησίν μου—σὲ μορφή πιδ πηγαία καὶ πιδ γνήσια, μιὰ φίλη τοῦ σπιτιοῦ μας, ἡ 80 χρονῶν πρεσβύτις Καλλιόπη Μπαλούγια, γιαννιωτοπούλα παντρεμένη στὸ Νησί τῆς Λίμνης τῶν Γιαννίνων. Μὲ βάρση αὐτὲς μου τὶς ἀναμνήσεις, κ' ἔχοντας ἑπ' ὄψη μου ὅτι ἡ ἀφήγησι γινόταν στὸ γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἰδιῶμα, μετέφερα ὅλο τὸ κείμενο τῆς κ. Ἀγγελικῆς Ἀθανασοῦλα στὸ ἰδιῶμα αὐτό, καί, ὅπου νομίζω ἀναγκαῖο, τὸ σχολιάζω. Ὁ χωρισμὸς τοῦ κειμένου σὲ παραγράφους καὶ ἡ διάκρισι τῶν στίχων ἔγιναν ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο.

1.—Στὸ κείμενο Μ ἦ τ ρ ο ε' χωρὶς ἄλλο ἐσφαλμένα.

2.—Μᾶλλον «...μιὰ Κυριακή, μιὰ πῖση μην ἡμέρα».

3.—Ὁ Χαντζιαρλῆς ἐμφανίζεται ἐδῶ ἀπὸ γενιὰ ἀρχοντικῆ, βασιλιὰ, πυργοδεσπότη, μεγάλου ἀφέντη.

4.—Ἡ ἀφήγησι προετοιμάζει ἐδῶ τὸ ξεγέλασμα τῆς Ἡλιογέννητης ἀπὸ τὸ Χαντζιαρλῆ (ποὺ ἀκολούθησε σ' αὐτὸ τὴν συμβουλὴς τῆς μάγισσας καὶ τῆς μάννας τῆς), παρουσιάζοντάς τιν στεριμένη ἀπὸ γονιούς πὺν θὰ μπορούσαν νὰ τὴν προφυλάξουν.

5.—Ἀπὸ ἀρχοντικὴ καὶ ἡ Ἡλιογέννητη γενιὰ.

6.—Πεγγίτες ἀποχωρητηρίου. Ἡ Ἡλιογέννητη, ἐμφανίζεται ἐδῶ νὰ δείχνη τὴν ἔσχατη περιφρόνησι πρὸς τὴν κατώτερη πιθανῶς γενιὰ τοῦ Χαντζιαρλῆ, σάν κόρη μεγάλου ἀρχοντα ἀπέναντι κατωτέρων τῆς.

7.—Μόνον ἡ παρέμβασις ὑπερφυσικῆς καὶ

κακοποιᾶς δυνάμης μπορούσε νὰ λυγίσῃ τὴν ὑπεροψία τῆς Ἡλιογέννητης.

8.—Χαρακτηριστικὰ τοῦ πλούτου τῆς οἰκογένειας τοῦ Χαντζιαρλῆ.

9.—Ἡ Ἡλιογέννητη, συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν στοργικὴ ταπεινώσι τοῦ Χαντζιαρλῆ, πὺν ἄδολη, τὸν ἔνοιωσε ἔτσι φλεγόμενο ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ τὸν πάθος, πὺν τὴ συγκίνησε.

10.—Νὰ σχετίζεται τάχα τὸ μυθολόγημα, μὲ τὶς περιοχὲς τοῦ Ἀη-Δονάτου Παραμυθιάς, ὅπου τὰ τελευταῖα σημαντικὰ βυζαντινὰ εὑρήματα; (Δὲς περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία» Β' σελ. 469. Δ. Ε. Εὐαγγελίδη, Σταυρεπίστεγος Ἐκκλησία παρὰ τὸν Ἀχέροντα).

11.—Θῦμα ἐγκληματικῆς νάρκης ἐμφανίζει ὁ στιχουργὸς τὴν ἀνέγγιχτη καὶ περὶφανη γιὰ τὴ γενιὰ τῆς Ἡλιογέννητης καὶ σάν ἀναπότρεπτη συνέπεια τῆς ἀδελήτης ταπεινώσεώς της, μόνον καταφύγιό της μένει ἡ ἔνωσι μὲ τὸν ξεπλανετὴ τῆς, γιὰ τὸν ὁποῖο τὴ συνεπαίρνει κι αὐτὴ τὸ πάθος.

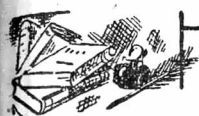
12.—Ἡ μάννα δὲ μπορεῖ νὰ συγχωρήσῃ τὴν περιφρόνησι τοῦ γιοῦ τῆς καὶ τῆς γενιᾶς τῆς ἀπὸ τὴν Ἡλιογέννητη, ἀλλὰ ἔως ἀκόμη καὶ τὸ ἀπ' αὐτὴ ὁλοκληρωτικὸ πάροισμο τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ τοῦ λατρευτοῦ τῆς μοναχογιοῦ καὶ μὲ τὴν ἐπιφάνεια τῆς ἐκδίκησης, βγάζει ἀπὸ τὴ μέση τὴν τρομερὴ ἀντίζηλο.

13.—Μὰ ἡ Νέμεσις, τιμωρεῖ τὴν ἀμείλιχτη στὸ μῖσος τῆς μάννα, μὲ τὸ αὐτοθυσίωμα τοῦ πιδ ἀγαπημένου τῆς στὸν κόσμον προσώπου.

14.—Ἀκόμα καὶ στὸν πέρα ἀπὸ τὸν τάφο κόσμον, κρατιέται τὸ μῖσος τῆς ἀμείλιχτης μητέρας γιὰ τὸν ἀρπαγα τῆς καρδιάς καὶ τοῦ αἵτιον τῆς θαντῆς τοῦ γιοῦ τῆς.

15.—Ὁ θάνατος ἐξίλεσε τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀγαπημένους κι ὁ κόσμος οὐτε κἀν σκέπεται τὴν ἁμαρτία ἐκείνων πὺν τώρα ἔχουν αἰῶνια ἐνωθῇ σ' ἓνα κόσμον πιδ καλὸ, πιδ δίκαιο, μακρὰ καὶ ἀνέγγιχτα ἀπὸ μίση καὶ πάθη.

Δ. Σ.

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

25^Η ΜΑΡΤΙΟΥ

Φῶς ! Κι' ἄλλο φῶς ! Κλεῖστε τὰ μάτια ! Νά ἡ ψυχὴ
τοῦ Μαραθῶνα. ὦ ! δάδα !

Μιά φούχτα γῆς, μιὰ ἰδέα Θεός, μιὰ προσευχή,
μιὰ εὐχὴ τοῦ Ὀλύμπου, νά, ἡ Ἑλλάδα !

Γειά σας καρδιές ! Γειά σας κορμιά ! Φέγγε ἱερὴ
φλόγα, προγόνων ρήτρα :

Πατρίδα, λευτεριά, τιμὴ. Χαῖρε σκληρὴ
φυλὴ, νικήτρα κι' ὁδηγήτρα !

Φῶς ! Κι' ἄλλο φῶς ! Κλεῖστε τὰ μάτια ! Προσοχή !
Τῆς γῆς τὰ πλήθη—ὅ,τι εἴστε....

Τοῦ Βυζαντίου, σὰν ἀστραπή, περνάει ἡ ψυχὴ.
Νάτη, ἡ ψυχὴ τῆς Λαύρας. Γονατίστε !

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΚΑΗΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Φούσκωσε κύμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς καρδιάς μου κύμα.

Ἡ καταχνιά σου τόπλεκε τὸ ἐρωτικό σου ντύμα.

Στὸν ἀργαλειό τῆς Ἀνοιξης—ἀχτιδωτό μου χτένι—
τὸν ἀξεδιάλυτο καημό, πλουμί-πλουμί, νά ὑφαίνει.

Τὸν οὐρανὸ μέ τ' ἄστρα του, γῆς, θάλασσα, ξομπλιάζω
κ' ἐφτάχρωμο κ' ἐφτάκλωνο μετάξι βελονιάζω.

Γαλάζιο ἀπάνω τ' ὄνειρο καὶ κάτω ὁ πόνος κάμπος
κ' ἡ ἀγάπη μέσα πέλαγος μέσ στῆς ζωῆς τὸ δάμπος.

Γοργὰ ἔφτασε τὸ μήνυμα κ' ἔχει ἡ πλάση μεθύσει.

Νά σφυρίζω τὸν ὕμνο της, ἄχ τὸν πόδο ἔχω κλείσει
—σκόρπιες νότες παράτονες—σ' ἓνα κούφιο καλάμι,
τῆς καρδιάς μου τ' ἀδιάβατο νά περάσω ποτάμι.

Γοργά δά μπεϊ, γοργά δά θγει, τὸ μῦθο της ν' ἀπλώσει.
Θά μέ χαϊδέψει ἀνάλαφρα, βαριά δά μέ πληγώσει.
Πλούσια δά μένει ἡ δόξα της στ' ἀνόνειρο συντρίμμι
καὶ τὸ βαδύ μυστήριό της, σὰν μιὰ φωτιά στὴ μνήμη.

Κρυμμένη ζαφειρόπετρα, σπειρὶ μαργαριτάρι.
Μοῦ τῶκλεψαν τὸ μυστικὸ μιὰ νύχτα μέ φεγγάρι.
Τὰ φύλλα τὸ τραγούδησαν καὶ τῶν πουλιῶν τὰ ταίρια ...
Κ' ἐγὼ πού τῶχα ἐμπιστευτεῖ στῆς "Ανοιξης τὰ χέρια ...

Στὴν πόρτα θγαίνω τῆς χαρᾶς στ' ἀπάνω σκαλοπάτι
μήπως καὶ φτάσει ἀπ' τῆς καρδιάς ξανὰ τὸ μονοπάτι.
Μ' ἀπ' ὅποια στράτα καὶ ποριὰ κι' ἂν δά σέ φέρει ἡ μοῖρα,
ξάγρυπνη δά σέ καρτερῶ μ' ὀρδάνοιχτη τὴ θύρα.

Πατημασιές τοῦ ἀλόγου σου μοῦ φέρνουν οἱ ἀνέμοι
ὅπου κι' ἂν εἶναι δά φανεῖς κι' ὥϊμέ ἡ καρδιά μου τρέμει.
Φλόγα δά δώσω ἀπ' τὴν ψυχὴ τὸν ἥλιο σου ν' ἀνάψεις
κι' ἄλικον αἷμα ἀπ' τὸν καημὸ τὰ ρόδα σου νὰ βάψεις.

... Πουλί στα κλώνια ἐσκάλωσες, στα φύλλα ἐστάθης ἄκρη
ψυχὴ, σὰν κόμπος τῆς δροσιᾶς καὶ σὰν σταγόνα δάκρυ.
... Φούσκωσε τοῦ τρελλοῦ καημοῦ θάλασσα κυματοῦσα
νὰ μοῦ μεδάει τὸ λογισμό τ' ἀψὺ πιστό μου, ἡ μοῦσα!

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΪΑ

SOTTO VOCE

"Ο,τι ἀγαπήσαμε ἔχει πιά πεδάνει
κι ὅ,τι ἀγαπᾶμε δέ δά γεννηθῇ.
Στὰ πόδια μας τὸ πέλαγος βαδὺ
καὶ στοὺς κεφάλι ἀκάνθινο στεφάνι.

Τὰ ὄνειρα πού πιστέψαμε ἦταν πλάνη
κι οἱ λύπες πάντα ἀπύθμενοι θυδοί.
Μὰ κάπου ἓνα ἀκρογιάλι δά βρεθῇ
τὴ ρόδινη πληγὴ μας νὰ γλυκάνη.

Κι ἂν τὸ ταξίδι θάνατι μακρινό,
μᾶς φτάνει ἓνα φλογάτο δειλινό
καινούργια ὁρμὴ στὰ στήδια νὰ φουντώσῃ,

καθὼς στὸ πλái μας θάρδη σιωπηλὴ
σὰν φάντασμα ἡ χαμένη "Ανναμπελ Λῆ,
πού οἱ ἴδιοι ἐμεῖς τὴν ἔχομε σκοτώσει.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΙΝΙΩΤΗΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΔΙΚΑΝΟ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Οἱ στρατιῶτες ξεκρέμασαν τὸ δίκανον καὶ βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐξοχικὸ σπίτι.

—Θὰ μοῦ τὸ πάρετε; ἔκανε περίλυπα ὁ μπάρμπα-Θανάσης.

—Ἔτσι λέμε.

Τοὺς εἶδε νὰ ξεμακραίνουν στὸ μονοπάτι, πού περνοῦσε ἀνάμεσα σὲ βατιᾶς καὶ χαμόκλαδα. Ἔκανε κάτι νὰ πῇ, μὰ δίστασε πάλι. Ὅστερα ἔτρεξε μερικὰ βήματα πίσω τους καὶ φώναξε:

—Μή, παιδιά! Δὲν ἔχω ἄλλο.

—Ἔ, γι' αὐτὸ παίρνομε μονάχα τοῦτο . . . εἶπε ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς στρατιῶτες.

Ἔστριψαν πίσω ἀπὸ τὸ λόφο καὶ χάθηκαν.

Τὸ πρόσωπο τοῦ μπάρμπα-Θανάση κοκκίνησε κάτω ἀπὸ τ' ἀξύριστα γένια του, τὰ μάτια του ἄστραψαν καὶ μιὰ ἀπότομη νευρικότητα τὸν κυρίεψε. Ἀρπάξε ἓνα σιδερένιον κουβὰ πού βρέθηκε μπροστά του καὶ προχώρησε πρὸς τὸ πηγάδι μὲ βήματα γοργά. Ἐπίασε τὸ ἔμβολο τῆς ἀντλίας κι' ἄρχισε νὰ τὸ ἀνεβοκατεβάζῃ μὲ μανία, ἔτσι πού τὸ νερὸ πῆδησε ὀρμητικὰ ἀπὸ τὸν σωλῆνα.

—Ἄν εἶχα ἓνα δεῦτερο! μουρμούρισε. Θὰ τοὺς ξάπλωνα τώρα καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς κρεμανταλάδες καὶ δὲ θάπαιρναν μυρουδιά οὔτε τὰ ὄρνια . . .

Ὁ κουβάς εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ νερὸ κυλοῦσε ἀφρισμένο στ' αὐλάκι. Τὸν πῆρε μὲ βία κι' ἔκανε μερικὰ γρήγορα βήματα πρὸς τὸ σπίτι. Σταμάτησε ὅμως ἀπότομα. Ἀλήθεια, τί τὸν ἤθελε ἐκεῖνον τὸν κουβά μὲ τὸ νερὸ; Ἔβλεπε μὲ

ἀμνηχανία τὸ κεφάλι του, προσπάθησε νὰ θυμηθῇ—μὰ τίποτε. Στὸ τέλος τὸν ξανασήκωσε καὶ τὸν ἄδειασε πάλι στὸ πηγάδι. Ὁ παφλασμὸς ἀνέβηκε ὑπόκωφος καὶ παρὰ ξένος, σὰν κάποιος ἐκεῖ κάτω νὰ ξεκαρδίζονταν στὰ γέλια.

Κάθισε στὸ φιλιατρὸ τοῦ πηγαδιοῦ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο στὶς παλάμες του. Τὸ βράδυ ἔπεφτε ἡσυχία στὸ ἐρημικὸ ἔκεινο τοπίο. Εἶχε ἀρχίσει κιόλας νὰ προχωρῇ τὸ σούρουπο βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἐρειπωμένο δάσος, ἐνῶ ἓνας χλιαρὸς χινοπωριάτικος ἄνεμος σηκώθηκε ἀνάμεσα στὶς βερυκοκιᾶς τοῦ περιβολιοῦ κι' ἔκανε τὰ κίτρινα φύλλα τοὺς νὰ τρέμουν. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ προσπαθοῦσαν ἀπελπισμένα νὰ κρατηθοῦν στὰ κλώνια τοὺς —στὸ τέλος δὲν τὰ κατάφεραν, κι' ὅστερα ἀπὸ μερικὲς στροφὲς ἔπεφταν λίγα μέτρα πρὸ πέρα. Στὸ ξερόκλαδο ἓνα μικρὸ πουλὶ ἔβγαλε μερικὲς τριλλες, κούνησε λίγο τὴν οὐρά του σὰν νὰ δίσταζε, κι' ὅστερα τρύπωσε στὴ φράχτη νὰ περάσῃ τὴ νύχτα του.

Ὁ μπάρμπα-Θανάσης σήκωσε τὰ μάτια του κι' ἐκοίταξε τριγύρω. Τὸ χινοπωριάτικο βράδυ εἶχε ἀπλωθῇ πάνω στὸ κτῆμα του κι' ἡ ἐρημιά πρώτη φορά τοῦ φάνηκε τόσο φοβερή. Ἐρρίξε τὰ μάτια του στὸ μονοπάτι πού ἔστριβε πίσω ἀπὸ τὸ λόφο. Ἐνας ξέρακας ἦταν ἐκεῖ στὸ γύρισμα, ἄσπρος ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὶς βροχές, καὶ ὕψωνε τὰ γυμνά κλωνάρια του δεητικά στὸν γκριζό οὐρανό. Κι' ὁ γέρος ἐνίωσε μέσα του μιὰ πρωτόγνωρη ταραχὴ.

Μὰ ὁ μπάρμπα-Θανάσης μήτε ρω-

μαντικός ήταν, μήτε μυστικόπαθος. Χρόνια ταξιδεμένος στην Ἀμερική, είχε ἀποκτήσει μιὰ παράξενη ἀμερικάνικη νοοτροπία, ἀνάμικτη ἀπὸ θετικισμό καὶ λόξα. Τίναξε τὸ κεφάλι ψηλά, σηκώθηκε μὲ τὴν σβελλάδα ποὺ τὸν διέκρινε στὶς δουλειές του καὶ μπῆκε στὸ μικρὸ πέτρινο σπίτι του, τὸ σκεπασμένο μὲ μιὰ πλάκα τοιμέντο. Ξαναβῆκε μὲ κάτι ξεροκόμματα στὰ χέρια.

— Ἐλα, Μπόμπυ! φώναξε. Μπόμπυ!

Ἐνα κόκκινο λαγωνικὸ πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κουμάσι, ποὺ ἦταν σὲ μιὰ γωνιά, κι' ἔρριξε πάνω του τὰ μπροστινά του πόδια. Κουνούσε τὴν οὐρά του κι' ἐγρύλλιζε παναπονιάρικα.

— Μπρέ, μπρέ! Γιὰ ἰδές τον, πῶς κάνει! Πείνασες μωρὲ μασκαρά;

Ξαφνικά ἓνα σύννεφο πέρασε στὰ μάτια του.

— Ἀ, καημένε Μπόμπυ! ἔκανε. Δὲ θὰ ξαναπαῖε πιά κυνήγι οἱ δύο μας. Ἀπλῶσε τὸ ἀριστερό του χέρι καὶ χάϊψε ἀνάλαφρα τὸ κεφάλι τοῦ σκυλιοῦ. Κι' ἐκεῖνο γρύλλιζε παραπονιάρικα. Τοῦ ῥιξε μὲς στὸ κουμάσι του τὰ κοιμάτια, κι' αὐτὸς γύρισε πάλι στὸ σπίτι. Ἐρριξε καὶ στὰ κουνέλια κριθάρη καὶ χόρτο, κι' ὕστερα μπῆκε μέσα κι' ἀμπάρωσε τὴν πόρτα μὲ τὸν σύρτη. Ἐκλείωσε τὰ κανάτια στὰ παράθυρα κι' ἄναψε τὴ λάμπα τοῦ πετρελαίου. Ἐβγαλε ὕστερα ἀπὸ τὸ ντουλάπι μιὰ μικρὴ κονσέρβα κρέατος. Τὶς προτιμοῦσε αὐτὲς τὶς κονσέρβες μὲ τὶς ἀμερικάνικες μάρκες ποὺ τοῦ θύμιζαν πολλά. Εἶχε ἐφοδιαστῇ μὲ ἀρκετὲς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, μὰ τούτη ἦταν ἡ τελευταία. Αὐριο, σκέφτηκε, πρέπει ν' ἀνέβω στὸ χωριὸ ν' ἀγοράσω μερικὲς ἀκόμη—μ' ὅλο ποὺ δὲν ἤθελε πιά νὰ βλέπη μπροστά του στρατιῶτες.

Ἀρχισε νὰ τρώῃ σιγὰ-σιγὰ. Γρήγορα ὅμως παρήτησε τὴν κονσέρβα ὅπως ἦταν πάνω στὸ μικρὸ δρύϊνο τραπέζι καὶ ξαπλώθηκε στὸ κρεβάτι του. Ἐνωθε ἓνα βάρος στὸ στῆθος, τὸ ἄδειο σπίτι τὸν τρώμαζε καὶ πρῶτη φορὰ αἰσθάνονταν τὴν ἀνάγκη σὲ κάποιον νὰ μιλήσῃ.

Τὰ μάτια του ἔπεσαν στὴ μεγάλη ζωγραφιὰ τοῦ τοίχου, μιὰ χαλκογραφία

ποὺ παρίστανε δύο δολόγυνες Νύμφες στὴν ἀκροποταμιά. Θυμήθηκε τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν δάσκαλο, ποὺ κατέβαινε πότε-πότε καὶ τοῦκανε συντροφιά. Μιὰ φορὰ τὸν πείραξε γιὰ τὴ λόξα του νὰ μένῃ μόνος, καὶ μάλιστα χωρὶς « ἕτερον ἥμισυ ».

— Ἀκου νὰ σοῦ πῶ, τοῦ ἀπάντησε. Στὰ χρόνια μας οἱ γυναῖκες εἶναι μονάχα γιὰ τὰ μάτια, κι' ἐκεῖ ποὺ νᾶχω μπροστά μου καμμιὰ γριά ζαρωμένη, χιλιάδες φορὲς καλύτερα νὰ χαίρουναι αὐτὰ τὰ δύο χαριτωμένα πλάσματα. Κι' ἔπειτα σοῦ φέρνουνε στὸ νοῦ καὶ κάποιες μέρες!...

Ναί, τόχε πεῖ αὐτό, μὰ τώρα ἡ συντροφία τους τοῦ φαινόταν πολὺ ψυχρή. Σκέφτηκε τὴ γυναῖκα τοῦ δασκάλου. Κι' αὐτὸ πάλι δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ υποφέρῃ: Νᾶχει κοντά του μιὰ γριά ποὺ νὰ τοῦ μιλήῃ συνεχῶς γιὰ Χριστοὺς καὶ Παναγίες, νὰ κάνῃ μεγάλους σταυροὺς καὶ τεμενάδες ὥς κάτω, σὰν καλόγρια. Θυμήθηκε μιὰ μέρα ποὺ εἶχαν βρεθῇ μαζί, κι' ὅταν αὐτὸς τῆς εἶπε πῶς δὲν ἐπίστευε Θεοὺς κι' ἁγίους, ἐκείνη ἔφτυσε τὸν κόρφο τῆς.

Μὰ ἀπὸψε ἔνωθε πολὺ μόνος. Ἐσβησε τὴ λάμπα καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ φάνηκε φοβερό. Ἄν εἶχε τοῦλάχιστον ἓνα ντουφέκι! Ἀπὸ τὰ μάτια του δὲν ἔφευγεν ἐκείνη ἡ εἰκόνα: Τρεῖς στρατιῶτες νὰ στρίβουν τὸ μονοπάτι. Κι' ἡ εἰκόνα αὐτὴ μπερδεύτηκε πάλι μὲ τὶς γυμνὲς Νύμφες ποὺ τώρα πλήθαιναν καὶ τὸν ἔζωναν μαζί μὲ πλῆθος ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ τὰ πρόσωπά τους τοῦ φαινόταν γνωστά. Κι' ἄκουγε γιὰ « τζᾶξ » νὰ παίξῃ ἓνα γοργὸ ρυθμὸ παραπονιάρικο, ποτήρια νὰ σπάζουν μὲ θόρυβο, μπουκάλια ν' ἀνοίγουν καὶ νὰ ξεχειλίσῃ τὸ ἀφρισμένο ποτό. Κι' ἦταν σὰ νὰ σήκωναν ὅλοι αὐτοὶ τὰ ποτήρια τους καὶ νᾶπιναν στὴν ὑγειά του. Λίγο-λίγο ἄρχισαν νὰ κινοῦνται ὅλα αὐτὰ μὲ μιὰ κίνησιν ἐπιταχυνόμενη, καὶ περνοῦσαν μπροστά του ἀνάκατα ἀνθρώποι καὶ πράγματα, δρόμοι καὶ πάροχα, αὐτοκίνητα καὶ τεράστιοι οὐρανοξύστες. Κι' ὁ ἱλιγγὸς αὐτὸς τὸν ἐξάλισε.

Σὲ μιὰ στιγμή ὅλα ἔσβησαν κι' ἀπλώθηκε μπροστά του μιὰ ἡρεμὴ γαλάζια θάλασσα, δίχως ἓνα κυματάκι, δίχως τὴν παραμικρὴ κίνηση. Κι' αὐτὸς ἦταν μέσα κι' ἔπλεε ἀνάλαφρα κι' εὐτυχισμένα. Ἀγνάντευε γύρω καὶ δὲν ἔβλεπε παρὰ μονάχα θάλασσα, ἓνα ἀπέραντο γαλάζιο χρῶμα ποὺ ἐνώνονταν μὲ τὸ ἀνοιχτὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ. Δὲν ἔβλεπε πουνθενά τέρμα, γι' αὐτὸ καὶ κολυμποῦσε ἀβίαστα. Ὅμως ξαφνικὰ κατάλαβε πὼς τὸ τέρμα ἦταν κάτω του, ἐνιωθε τὶς δυνάμεις του νὰ παραλύουν καὶ βυθίζονταν... βυθίζονταν... βυθίζονταν.

Χαράματα ἀκόμη ξύπνησε ἀκούοντας τὸ σκυλὶ νὰ γρατσουνίζει μὲ τὰ πόδια του τὴν πόρτα. Ἐκανε μιὰ στιγμή νὰ σηκωθῇ, καθὼς ἦταν μαθημένος, μὰ θυμῆθηκε πὼς δὲν μπορούσε πιά νὰ πηγαίνει κυνὴγι κι' ἔπεσε στὸ προσκέφαλο ἀπογοητευμένος. Σκέφτηκε πὼς θὰ μπορούσε νὰ περάσῃ τὶς ὥρες τῆς ἡμέρας, ποὺ πιά θὰ τοῦ περισσεύαν, κι' ἄρχισε νὰ τὸν κυριεύῃ ἡ ἰδέα πὼς ἔπρεπε ν' ἀποχτήσῃ ἓνα καινούριο ντουφέκι. Μὲ τί χρήματα ὅμως; Ὁ, τι χρήματα εἶχε φέρε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, τὰ εἶχε καταβροχθίσει τοῦτο τὸ κτῆμα, ποὺ πρὶν ἦταν ξερότοπος μὲ βατιῆς καὶ παλιούρια καὶ βοῦρλα καὶ τώρα εἶχε γίνει ἓνα ὄμορφο περιβόλι. Καὶ νάηταν τοῦλάχιστον καλοκαίρι! Μὰ ὁ χειμῶνας εἶχε στείλει μηνύματα καὶ τὸ φθινόπωρο γύμνωνε κιάλας τὰ δέντρα του. Καὶ τὰ γυμνὰ δέντρα δὲν μπορούν τίποτε ἄλλο νὰ σοῦ δώσουν, παρὰ μόνο τὸ πικρὸ τους παράπονο, σὰν τὰ δέρονει ἡ βροχὴ κι' ὁ ἄνεμος.

Μιὰ χαραμάδα στὸ κανάτι τοῦ παραθύρου, ἄφηνε λίγο φῶς νὰ μπαίνει στὸ σκοτεινὸ σπίτι. Ὁ γέρος σηκώθηκε βαρύνυμα κι' ἄρχισε κάτω μικροδουλειές. Σκούπισε τὸ δωμάτιο, ἔθρεψε τὸ σκυλὶ καὶ τὰ κουνέλια κι' ὕστερα κάθισε κι' ὁ ἴδιος ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα σ' ἓνα κούτσουρο νὰ προγευτῇ. Μὰ ὅλα αὐτὰ τέλειωσαν τόσο γρήγορα.

Τὸ ἀπόγευμα, σκέφτηκε, θ' ἀνέβω στὸ χωριό.

Κι' ὥσπου νᾶρθῃ τὸ ἀπόγευμα ἐνιωθε μιὰ λαχτάρα πρωτόγνωρη μέσα του.

* *

Μπροστὰ στὸ σπῖτι τοῦ δασκάλου, τὸ ὄμορφο ἐκεῖνο ψηλὸ σπῖτι μὲ τὸ μπαλκόνι, ποὺ πάντα τὸ τοίγυριζε μιὰ σειρὰ ἀπὸ γαρουφαλλιές, βρῆκε τὴ γυναῖκα του.

— Καλησπέρα, κυρὰ Βιργινία! τῆς εἶπε. Τί γίνεται ὁ δάσκαλος;

Τοῦπε πὼς ἦταν ἄρρωστος ἄσχημα καὶ τὸν κάλεσε νὰ περάσῃ μέσα, νὰ τὸν δῇ καὶ νὰ τοῦ κἀνῃ λίγο συντροφιά.

— ὦ, ναί! εἶπε. Θάρθω βέβαια, κι' εἶχα καιρὸ νὰ τὸν δῶ.

Πέρασε τὴν αὐλὴν, τὴ μικρὴ σάλα, καὶ μπῆκε σ' ἓνα δωμάτιο ζεστὸ καὶ καλοστρωμένον μὲ κιλίμια.

— Δάσκαλε, περαστικά, εἶπε μπαίνοντας καὶ κάθισε στὸ μαλακὸ κρεβάτι του. Ἡ κυρὰ Βιργινία τοὺς ἄφησε μόνους καὶ βγῆκε. Εἶχε χρόνια—κι' οὔτε θυμόταν πόσα—νὰ μπῇ σὲ σπῖτι ἔτσι καλοσυγυρισμένον καὶ ζεστὸ.

Ἐφερνε γύρω τὰ μάτια στοὺς τοίχους σταματώντας κι' ἐξετάζοντας πότε τὴ φωτογραφία τοῦ γιοῦ του—ἓνα ὄμορφο ξανθὸ παλληκάρι μὲ σγουρὰ μαλλιά—πότε τὶς ζωγραφιές καὶ τοὺς καθάρτες.

Μιὰ νέα κοπέλλα ἴσαμε δεκοχτὼ χρονῶν τοὺς καλησπέρισε, ἔφκιαξε τὶς κουβέρτες τοῦ ἄρρωστου κι' ἔρριξε ξύλα στὴ φωτιά ποὺ ἔκαιε στὸ τζάκι. Ὑστερα ξαναβγῆκε, κι' ὁ μπαρμπα-Θανάσης εἶδε τὸ βλέμμα του γεμάτο στοργὴ καὶ δάκρυα νὰ τὴν παρακολουθῇ ὡς τὴν πόρτα.

— Νὰ σοῦ πῶ, δάσκαλε, εἶπε. Πάντα λέω πὼς δὲ θὰ ἦμουν καθόλου εὐχαριστημένος ἂν εἶχα ἀνθρώπους γύρω μου, δικούς μου, ποὺ νὰ μ' ἀγαποῦνε τόσο, ποὺ νὰ τρέμουν γιὰ μένα, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶ τόσο ποὺ νὰ τρέμω γι' αὐτούς. Τί τὰ θέλεις! Ἡ μεγάλη ἀγάπη εἶναι ποὺ φέρνει τὸν μεγάλον πόνο. Κι' ὅταν δὲν ἔχεις παρὰ μόνο τὸν ἑαυτό σου, χαίρσαι τὴ χαρὰ σου ἂν ἔχῃς, κι' ἂν δὲν

ἔχεις, σφίγγεις τὴν καρδιά σου καὶ δὲν δίνεις σημασία... Ὡσπου νᾶρθη ἡ ὥρα...

— Δὲν ξέρω τί νὰ σοῦ πῶ, ἀπάντησε ἐκεῖνος. Ποτὲ δὲν ἐσυμφωνούσαμε.

Σώπασαν κι' οἱ δύο· κι' οἱ χτύποι τοῦ ρολογιοῦ ἔλεγαν πὼς οἱ ὥρες περνοῦσαν, ἐνῶ στὰ παράθυρα ἔπεφτε ἀργὰ τὸ βράδυ.

Βγῆκε μὲ βῆμα ἀργό καὶ βιρὺθυμο· κι' ἐνιωθε διαρκῶς ἓνα βάρος στὸ στήθος του.

Ἡ ταβέρνα ἦταν σχεδὸν γεμάτη ἀπὸ χασομέρηδες κι' ἡ παρουσία του ἔγινε ἀμέσως αἰσθητὴ, καθὼς ἐσυνήθιζε κιόλας νὰ πηγαίνει ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ μιὰ-δύο φορὲς τὸν μῆνα. Γύρισαν ὅλοι καὶ τὸν καλησπέρισαν, αὐτὸς ὁμῶς κάθισε παρᾶμερα σὲ μιὰ γωνιά καὶ παράγγειλε ρακί. Ἐνα-δυὸ ποτήρια ποὺ κατέβασε ἀπανωτὰ τοῦφεραν μιὰν εὐχάριστη ζάλη καὶ μιὰ ζεστασιά, ποὺ τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται πολὺ καλὰ ἐκεῖ μέσα στὴ γωνιά του. Μόνο ποὺ οἱ πελάτες, ὅσο βράδυναζε, πλήθαιναν, κι' αὐτὸ τὸν ἐνοχλοῦσε κάπως.

Εἶδε μιὰ στιγμή καὶ τὸν Ἀλέξη νὰ μπαίνει, ἐκεῖνον τὸν ψηλὸ κυνηγὸ μὲ τὸ κόκκινο μουντάκι, μὲ τὰ πονηρὰ μάτια, τὰ γεμάτα ἀλαζονεία, καὶ τὸ ἀπαίσιο πρόσωπο. Τὸν καλησπέρισε καὶ στὴ φωνή του ἐνίωσε κάτι σὰν εἰρωνεία. Τράβηξε κατ' εὐθείαν στὸν πάγκο τοῦ καταστήματος κι' ἐστάθηκε ὀρθίος νὰ πιῇ, καθὼς συνήθιζε.

Ὁ μπαρμπα-Θανάσης ἔστριψε λοξὰ τὴν καρέκλα, γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὴ βλοσυρὴ ματιά του, ποὺ τὸν παρακολουθοῦσε ὑπουλα καὶ κοροϊδευτικά.

— Ὡρὲ γέρο Θανάση! ἄκουσε μιὰ στιγμή τὴ δυνατὴ φωνή του. Ἀλήθεια, σοῦ πήρανε στρατιῶτες τὸ δίκανο;

Δὲν τοῦ ἀπάντησε. Μὰ ἐκεῖνος συνέχισε δυνατώτερα:

— Γιατί, ὦρέ, σ'τὸ πήρανε;

Ἐνίωσε τὸ αἷμα στὶς φλέβες του νὰ

βράζῃ, ἄλλο ἀπὸ τὸ θυμὸ κι' ἄλλο ἀπὸ τὸ πιετό, γύρισε ἀπὸτομα καὶ τοῦ φώναξε, ἐνῶ τὰ μάτια του ἄστραφταν:

— Βαλτοὶ ἦταν! Μάθε το, βαλτοὶ ἦταν!

Ἐνα πλατὺ καὶ ξερὸ γέλιο βούιζε στὸ καπελιό, κι' ὁ Ἀλέξης πλήρωσε στὸν κάπελα καὶ βγῆκε.

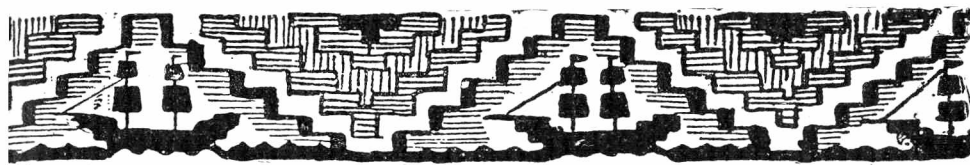
Ὁ μπαρμπα-Θανάσης παρᾶγγειλε κι' ἄλλη ρακὴ κάτω ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν πελατῶν, ποὺ διασταυρώνονταν γεμάτα σημασία. Καθὼς ἄδειαζε ἀπανωτὰ τὰ ποτήρια, σκεφτόταν: Αὐτὸς τὸκανε, μόνον αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸν συκοφαντήσῃ. Αὐτός, ποὺ ἂν τύχαινε νὰ χτυπήσῃ κανεὶς ἄλλος στὸ κυνήγι, ἔσφιγγε τὰ χεῖλη του μὲ πίκρα, αὐτὸς ποὺ σὰν σκότωνα ἀγριογούρουνο βᾶφονταν ὁλόκληρος στὸ αἷμα κι' ἀνέβαινε στὸ καπνιό.

Ἐνιωθε τὰ γόνατά του νὰ λυγίζουν, τὸ κεφάλι του νὰ βογγάη καὶ τὰ μάτια του νὰ θολώνουν καὶ νὰ κλείνουν βαριά. Ἦταν κι' αὐτὸ τὸ σφίξιμο στὸ στήθος ποὺ τοῦπιανε τὴν ἀναπνοή. Οἱ πελάτες γύρω ἄρχισαν νὰ ψιθυρίζουν καὶ νὰ χαμογελοῦν καθὼς τὸν κοίταζαν. Τοῦτο τὸν ἐρέθισε, πῆγε νὰ τοὺς βροίσῃ, μὰ ἡ γλῶσσα δὲν ἔμπόρεσε νὰ σχηματίσῃ λέξεις, μόνο ψελλίσματα, ποὺ ἔκαναν τοὺς ἄλλους νὰ γελάσουν δυνατὰ. Σηκώθηκε τρικλίζοντας, ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ χάθηκε στὴ νύχτα.

Ἐνας γέρος εἶπε:

— Πρώτη φορὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὁ Θανάσης.

Ὅλη τὴ νύχτα ἓνα σκυλὶ οὐρλιαζε ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό· καὶ τὸ πρωὶ τὸ βρῆκαν μερικοὶ χωριανοὶ νὰ στέκεται παρὶ λυπα στὰ μπροστινά του πόδια, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι ἐνὸς ἀναίσθητου, ξαπλωμένου στὴ μέση τοῦ δρόμου...

ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ

Καὶ νὰ ἔχεις, λέει, ἀφεύγατη φροντίδα σου,
μόλις τῆς νύχτας διαλυθοῦν τὰ κρέπια,
νὰ βάζεις τὴ γαλήνια προσωπίδα σου,
γεμάτη εὐαισθησία κι ἀξιοπρέπεια.

Καὶ νὰ καλημερνᾷς μ' ἐγκαρδιότητα
ἄχ, τόσους, Θέ μου, ἀδιάφορους ἀνθρώπους,
νὰ τοὺς μιλάς ἀπλά, μὲ σοβαρότητα,
καὶ μὲ γλυκοὺς καὶ μετρημένους τρόπους.

Ν' ἀπασχολοῦν, ἀλήθεια, τὸ ἐνδιαφέρον σου
οἱ λύπες κ' οἱ χαρές τους κ' οἱ καημοὶ τους,
ν' ἀκοῦς νὰ σοῦ μιλοῦν γιὰ τὸ συμφέρον σου,
καὶ νὰ σὲ συγκινεῖ ἡ ἐκτίμησή τους.

Νὰ τοὺς ἀφήνεις ἔτσι ἀνυποψίαστα
νὰ σοῦ ζηλεύουν τὴν εὐδιαθεσία,
καὶ νὰ γελᾷς ἀπ' τὴν καρδιά σου, ἀβίαστα,
μὲ τὰ γνωστά τους, τὰ ἴδια πάντα ἀστεῖα.

Στὰ γλέντια ν' ἀποροῦνε γιὰ τὸ κέφι σου,
νὰ συζητᾷς γιὰ ποίηση στὶς κυρίες,
κι ἂν ἓνα χαμογέλιο κάπου γνέφει σου,
νὰ μὴν καταφρονᾷς τὶς εὐκαιρίες.

Νὰ πίνεις, νὰ μεθᾷς καὶ νὰ ἐρωτεύεσαι,
καὶ νὰ ᾄσαι, ἄχ, τόσο μόνος ἐδῶ κάτω !...
Κ' ἐνῶ μιλάς, κ' ἐνῶ γελᾷς, κ' ἐνῶ εἰρωνεύεσαι,
νὰ ᾄναι περίλυπη ἡ ψυχὴ σου ἕως θανάτου...

Ν. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΕΝΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ * ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

Στή Μαρία, την αγαπημένη Μούσα του ποιητή.

Πολλές ποιητικές φωνές ακούγονται σήμερα· πλήθος οί στιχουργικές συλλογές και τὰ ἔμμετρα φυλλάδια, — καὶ κάποτε οἱ φυλλάδες· ἄλλες ἀπηχοῦν στήν καρδιά τοῦ ἀναγνώστη, εἴτε ἐρμηνεύοντας τήν ἐναγώνια ἐποχή μας, εἴτε τραγουδώντας τὸν αἰώνιο ψυχικὸ κόσμον· εἶναι οἱ πῶ οὐσιαστικές· ἄλλες ἤχοῦν στὸ κενὸ καὶ ἡ πτώση τους εἶναι τραγική· ἑαφνιαίνουν τὸν ἀνίδεον ἀναγνώστη κι' ἀντὶ νὰ τὸν φέρουν κοντά τους, τὸν ἀπωθοῦν.

Ἀπ' τοὺς ποιητὲς τῆς ἐποχῆς μας, δικούς μας καὶ ξένους, ἄλλοι συνεχίζουν τὴν παράδοση, πασκίζοντας ν' ἀνανεώσουν τοὺς ἐκφραστικούς τους τρόπους, μὲ μιὰ φιλοσοφημένη ἐνόραση τοῦ κόσμου, μὲ μιὰ λυρική ἐνδοσκόπηση πὺν ἀναβλύζει πηγαῖα ἀπ' τὴν ψυχὴ· ἄλλοι πάλλοι, πιστοὶ ὁπαδοὶ τῆς μοντέρνας τεχνοτροπίας, καταργώντας τὴ θεία ἁρμονία καὶ τὴ λογική, προσπαθοῦν μὲ τὸν ἐρμητισμό, τὴν ἀσάφεια, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσυδοσία,

νὰ δημιουργήσουν ἕναν κόσμον δικό τους, ἐξωπραγματικό, ὅπου τὸ ὑποσυνειδητὸ ἔχει τὰ πρωτεῖα. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι εἶναι, δίχως ἄλλο, εἰλικρινεῖς καὶ συνεπεῖς μὲ τὸν ἑαυτὸ τους. Οἱ πρῶτοι ὅμως μιλοῦν στήν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι, ἐγκεφαλικοὶ καθὼς εἶναι, ἀπευθύνονται στὸ νοῦ. Ὅλοι ὅμως πασκίζουν νὰ λυτρωθοῦν μὲ μιὰ «φυγὴ» σὲ κόσμους φανταστικούς, δημιουργήματα μιᾶς καινούριας αἰσθητικῆς, συνυφασμένης μὲ τὴν ἐποχὴ μας.

Πολλὲς λοιπὸν οἱ ποιητικὲς φωνές, λίγες ὅμως αὐτὲς πὺν συγκινοῦν. Ὅσοι δὲν ἔπαψαν νὰ λατρεύουν τὴν παλιὰ νεοελληνικὴ λυρικὴ παράδοση, τὴ συνεχίζουν ἀνανεώνοντας τὸ ἐκφραστικὸ τους ὄργανο, ἀφήνοντας ν' ἀναβλύσει αὐθόρμητα τὸ τραγούδι τους, μ' ὅποια δύναμη καὶ μ' ὅποια ποιότητα. Ἀντίθετα, οἱ γκρεμιστὲς τῶν παλιῶν εἰδῶλων, οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀσάφειας καὶ τοῦ πα-

Ὁ κ. Τάκης Τσιάκος

(*) Διαβάστηκε στὸ «Σύνδεσμον Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» στὴν Ἀθήνα, τὸ Γενάρη τοῦ 1954.

ραλογισμοῦ, βαδίζουν ἓνα δρόμο πού μᾶς ἀπομακρύνει ἀπ' τὸ αἶσθημα, ἴσως ἀπ' αὐτὴν τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ μᾶς ρίξει σ' ἓναν κόσμο τεχνητό, σὲ μιὰ δημιουργία πού τὰ πραγματικά καλλιτεχνικά της ἐπιτεύγματα εἶναι σπάνια καὶ σπάνια μιλοῦν στὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἴσως ὁ ἀναγνώστης θὰ ξαναγυρίζει πάντα μὲ ἀγάπη στοὺς παλιοὺς ἐκπρόσωπους τοῦ λυρικοῦ λόγου, γιατί τὸ ἀγνὸ αἶσθημα, ἡ ἁρμονία, ὁ ρυθμός, ἡ ἐκφραστικὴ γλῶσσα, οἱ ὥραιες εἰκόνες, ἀκόμα κάποια ρομαντικὴ διάθεση, πάντα θὰ συγκινοῦν. Ἀλλὰ καὶ θ' ἀκούει, μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση, καὶ κάθε «καινούρια φωνή» πού θὰ συνεχίζει τὶς παλιές. Κάθε φορὰ πού θὰ τὴν ἀνακαλύπτει—κι' ἄς εἶναι ἴσοσ σπάνιες οἱ ἀνακαλύψεις στὴν ἐποχὴ μας—θὰ τὴν ἀκολουθεῖ καὶ θὰ τὴ δέχεται σὰ θεῖο δῶρο, γιατί τὶ ἄλλο εἶναι παρὰ θεῖο δῶρο ὅταν ἡ ποίηση μιλάει στὴν ψυχὴ;

* *

Ἐνα τέτοιο θεῖο δῶρο μᾶς προσφέρει μὲ τὸ αὐθόρμητο, τὸ πηγαῖο τραγούδι του κι' ὁ Ἡπειρώτης ποιητὴς Τάκης Τσιάκος, ὁ εὐγενικός κι' ἀγαπημένος φίλος, πού συνεχίζει τὴ νεοελληνικὴ λυρικὴ παράδοση.

Δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια πού εἶχα τὴ χαρὰ νὰ συνδεθῶ φιλικὰ μαζί του. Τὸ μελέτημα ὅμως τοῦτο γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Τσιάκου δὲν τὸ ὑπαγορεύει ἡ φιλία μήτε ἡ ἀγάπη πού νιώθω γι' αὐτόν. Ἡ ἰδέα νὰ γράψω αὐτὲς τὶς σελίδες γιὰ τὸν Ἡπειρώτη τραγουδιστὴ βλάστησε μέσα μου, ἔτσι, αὐθόρμητη, ἀπ' τὴ συγκίνησή πού μοῦ χάρισε ἡ ποίησή του, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὸν πόθο νὰ γνωρίσει κάπως πλατύτερα ὁ ἡπειρωτικὸς κόσμος καὶ τὸ πολὺ κοινὸ ἓναν ἄξιο τεχνίτη τοῦ στίχου, ἀληθινὰ ἐμπνευσμένο καὶ εἰλικρινῆ.

Στὸ ὑπόδουλο, στὸ πολὺπαθὸ Ἀργυρόκαστρο γεννήθηκε ὁ Τάκης Τσιάκος. Μεγάλωσε στὴν Πάργα πού τὴν ὕμνησε καὶ στὴν πάγκαλη Κέρκυρα. Στὴν Ἀθήνα βρίσκεται ἀπ' τὸ 1925, μὲ μόνιμη ἐγκατάσταση ἀπ' τὴν ἐπόμενη ἀκρι-

βῶς δεκαετία. Ἄν καὶ ὑπάλληλος τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρίας, βρίσκει τὸν τρόπο ν' ἀφιερώνει τὶς ὥρες τῆς σχολῆς του στὴ μελέτη καὶ στὴν ποίηση. Σήμερα εἶναι παντρεμένος μὲ Ἀθηναία κόρη, τὴ χαριτωμένη Μαρία Τσιάκου, τὸ γένος Γκιώνη, Μοῦσα του λατρευτῆ, πού στολίζει καὶ θερμαίνει μὲ τὴν παρουσία της τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ.

Γύρω στὰ 1927—28 δημοσίεψε γιὰ πρώτη φορὰ στίχους του ὁ Τσιάκος, σὲ τοπικὲς ἐφημερίδες, στὰ Γιάννενα. Δὲν πέρασαν ἀπαράτηρητοι, κι' ἔτσι οἱ στίγες τῶν Ἀθηναϊκῶν περιοδικῶν καὶ ἰδιαίτερα τὸ «Πάνθεον» τοῦ Κωστῆ Βελμύρα καὶ ἡ «Ἑβδομάς» τοῦ μακαρίτη Ντόλη Νίκα φιλοξένησαν πρόθυμα τραγούδια του. Μὲ τὸ Βελμύρα μάλιστα, ὁ Τσιάκος συνδέθηκε ἀργότερα μὲ φιλία καὶ στὶς συγκεντρώσεις του, μέσα σ' ἓνα εὐγενικὸ περιβάλλον, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ γνωριστῇ μὲ πολλοὺς παλιούς καὶ σύγχρονους λογοτέχνες καὶ ποιητὲς, πού τὸ ταλέντι του δὲν τοὺς ἄφησε ἀδιάφορους. Ἐτσι ἔκανε παρέα μὲ τὸν ἀλησμόνητο Τέλλο Ἀγρα, τὸν Ὁρέστη Λάσκο, τὸν Κούλη Ἀλέπη, τὸν Κώστα Θρακιώτη, τὸ Χρήστο Λεβάντα, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ἀξέχαστους Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, Χαντζάρα καὶ Πορφύρα.

Ἀργότερα ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς δέχτηκε τὸν Τάκη Τσιάκο πολλὰς φορὲς στὸ ἐρημητήριό του κι' ὁ Μαλακᾶσης τοῦ χάρισε τὴ φιλία του. Σ' ἓνα γράμμα του, ἀναθυμῆται αὐτὲς τὶς συναντήσεις καὶ μοῦ γράφει: «Δὲν θὰ τοὺς ξεχάσω. Τὴν αὐστηρή, τὴν ὑποβλητικὴ μορφὴ τοῦ πρώτου (Παλαμᾶ), καὶ τὴ γελοῦμένη, ὅλο φῶς, ὅλο μαγεία κι' ἀρχοντιά, τοῦ δεύτερου (Μαλακᾶσης). Καὶ τὴν ἀπαγγελία ὅμως τοῦ δεύτερου, δὲν θὰ ξεχάσω—λέω—ποτέ. Ἦτανε κάτι πού μὲ συνάρπαζε ἀπ' τὴ γωνία τῆς Ἀθηναϊκῆς Λέσχης, πού καθόμαστε, σύρριζα στὸ παράθυρο, καὶ μὲ περδίκλωνε σὰ σύννεφα τῆς ἀσημένιας φωνῆς τοῦ Μαλακᾶση». Τὴν ἐξαίσια ἀληθινὰ ἀπαγγελία τοῦ τραγουδιστῆ τοῦ «Μπαταριά» δὲν τὴν ξέχασα μήτ' ἐγὼ καὶ ἡ ἀνσμνήσή της χαί-

δεύει πότε — πότε, ακόμα και σήμερα, την ακοή μου.

Συνδέθηκε και μ' άλλους πολλούς λογοτέχνες μας, «μεγάλους και μικρούς», ο Τάκης Τσιάκος, όπως με το Δάφνη, τον Τσιριμώκο, το Σκαρίμπα, τον Κοτζιούλα, και το Δημοσθένη Βουτυρά. Μεγάλωνε διαβάζοντας Κρυστάλλη, Χρηστοβασίλη, Πελλερέν, τους Έπτανήσιους, αρχίζοντας απ' το Σολωμό και το Βαλαωρίτη. Μαζί μ' αυτούς ήταν κι' ο Θρασύβουλος Σταύρου, ο γνωστός Μεληκέρτης, με τους «Δρόμους και Μονοπάτιά» του κι' ο κοινός φίλος Φώτος Γιοφύλλης με τ' «Αρχοντικά» του. Αργότερα ο Τσιάκος λούζεται με το νόμα του δημοτικού τραγουδιού. «Το δημοτικό τραγούδι—μου γράφει εξομολογητικά—λέω πώς έτρεχε στη φλέβα μου σαν αίμα, από μικρό παιδί, μ' εκείνα τα περιλαμπρά ήπειρωτικά και τα βορειοηπειρωτικά, που τραγουδοῦσε ἡ Βάβω μου και τη συνόδευαν, ἡ μάνα και οἱ ἀδερφές. Ο μακαρίτης ο πατέρας μου—για τὸς και θετικός—δὲν ἀγαποῦσε τὸ τραγούδι, μὰ τὸ εἶχε μετατρέψει σὲ χαμόγελο, ἕνα χαμόγελο γλυκὸ πὺν φούντωνε στὰ χεῖλη του και γέμιζε τὸ σπῖτι μας και τὶς καρδιὲς χαρὰ και στίχο. Τᾶλεγε «μπανταλά» (κουτά—τρελλόκουτα) ὅσα ἔγραφα, ἔπειτα, μὰ δὲ θυμοῦμαι και νὰ μὲ συνέστησε ποτὲ και νὰ μὴ γράφω».

Ἄραγε ὁ τόσο θετικὸς πατέρας τοῦ ποιητῆ μας διαισθανόταν τὸ ταλέντο τοῦ γιου του, καμαρώνοντάς τον κρυφά; Δίχως ἄλλο, ἀφοῦ «κάποιες φορὲς μούβριζε λάθη ὥστόσο στὸ δημοσιεύματα, λάθη πρὸ πάντων γιὰ τὴν κυριολεξία».

Ἔτσι ὁ νεαρὸς τότε Τάκης Τσιάκος, πλούτιζε τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο, δημοσίευε στίχους του στὰ περιοδικὰ και στὴ «Βραδυνή» και σπούδασε μὴ ἐπιστήμη πὺν δὲν ἀγάπησε ποτὲ και δὲν τῆς ἔκανε χρῆση.

Νέος καὶ ποιητής, δὲν μποροῦσε ν' ἀφήσει τὴν καρδιά του δίχως νὰ πλημμυρίσει ἀπὸ ἔρωτα. Ἡ αἰσθηματικὴ του ζωὴ εἶχε, ὅπως κάποτε μὲ ξομολογήθηκε ὁ ἴδιος, πολλὲς φοροτῶνες. Ἐρωτεύθηκε, ὅπως ὅλοι μας δά, ἀπὸ μαθη-

τοῦδι. Κι' ὅπως σ' ὅλους μας, ἔτσι κι' ὁ δικὸς του ἔρωτας, ἂν κι' εὐγενικὸς κι' ὠραῖος, στάθηκε φυσικὰ ἄτυχος. Ἀγάπησε μὲ πάθος και μὲ ὁρμὴ κι' ἄλλες φορὲς, δίχως ὅμως και πάλι νὰ ὀλοκληρώσει τὸ αἶσθημά του. Ἡ ἀγάπη ὥστόσο δὲν τὸν ἐμπόδιζε ν' ἀπολαμβάνει κι' ἔρωτες χαριτωμένους τῆς στιγμῆς.

Τὰ πρῶτα αἰσθηματικὰ μας βιώματα ἀφήνουν σ' ὅλους μας ἀνεξάλεπτα τὰ ἴχνη τους. Κάποιες μελαγχολικὲς ὥρες, ξαναγυρνῶμε, νοσταλγοὶ τῆς χαμένης νιότης μας, στοὺς ἔρωτες μας και τότε ξαναζωντανεύουν μέσα μας—πόσο ἀχνὲς—οἱ Βεατρίκες και οἱ Μεσσαλίνες, οἱ ἀγνὲς και οἱ κολασμένες γυναῖκες πὺν μᾶς μύησαν στῆς ψυχῆς μας τὸ πέταγμα και στῆς σάρκας μας τὸν πάντα ἀχόρταγο πόθο. Ο πέπλος σκίζεται ἀκόμα μὴ φορὰ κι' ἀναθυμῶμαστε τῆς τρελλῆς φαντασίας μας: τὰ ἔρωτικά ὄνειρα και κάποια παιδιαροκαμώματα, ὅπως τοῦτο τοῦ ποιητῆ μας, πὺν σήμερα μᾶς φέρουν τὸ γέλιο, ἐνῶ τότε τὰ θεωρούσαμε σὰν ἡρωϊκὲς πράξεις.

Ἦταν, στὴν Κέρκυρα, ὅταν ὁ ποιητῆς μας μῆκε μεσάνυχτα στὸ σπῖτι ἐνὸς γνωστοῦ του γιὰ νὰ δεῖ τὴν ὁμορφὴ ἀδερφή του. Σ' ἕνα πορτόνι παραφύλαγε ἕνας φίλος του. Εἶχε βγαλμένα τὰ παπούτσια του γιὰ νὰ μὴν ἀκουστῇ. Κι' ὅταν ὁ φίλος σφύριζε ἀγαναχτισμένα γιὰ τὴν ἀργοῦσε, τοῦ πέταξε ἀπ' τὸ μισάνοιχτο παράθυρο τῆς σκάλας τὸ παπούτσι του. Ο ἄνθρωπος τὸ πῆρε κι' ἔφυγε γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Κι' ἔτσι γύρισε στὸ σπῖτι του μ' ἕνα παπούτσι,—μονοσάνδαλος...

Παιχνίδια μᾶς ξένοιαστης, ἀκακῆς ἐφηβείας. Ἐρωτες τῶν πρῶτων, τῶν ἀλησμόνητων χρόνων. Ἀνοιξη, νιότη τοῦ χρόνου—Νιότη, ἀνοιξη τῆς ζωῆς, ὅπως λέει ἕνας ἱταλὸς ποιητῆς.

Σήμερα, γιὰ τὸν τραγουδιστῆ τῶν «Πεταλίδων» οἱ παλιοὶ ἔρωτες εἶναι μὴ γλυκεῖα ἀνάμνηση· σήμερα, ζεῖ εὐτυχισμένος πλάι στὴν ἀγαπημένη του σύντροφο κι' ἐμπνέεται ἀπ' τὸ χαμόγελό της.

Ο Τάκης Τσιάκος δὲν ἔμεινε, ὅπως ἄλλοι, καθηλωμένος στὴν Ἀθήνα. Θέ-

λησε νὰ γνωρίσει τὴν Ἑλλάδα, ποὺ τὴ λατρεῖ, καὶ τὴ γύρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Τὴν ὕμνησε καὶ ποτίστηκε βαθεῖα ἀπ' τὴς ὁμορφίης της. Κάποτε, πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο, ἡ τύχη τοῦταξε ἓνα ταξίδι ὡς τὴ Φλωρεντία· ἀλλὰ, νέος θερμοδαίμονος, ὁ ποιητὴς μας ἔφαγε τὰ λεφτά του στὴ Νεάπολη μ' Ἑλληνες φοιτητὲς καὶ χαριτωμένους σινιορίνες—κι' ἔτσι ἡ Φλωρεντία ἀπόμεινε ὄνειρο!

Ἡ ζωὴ τοῦ Τάκη Τσιάκου δὲν ἔχει, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, συνταραχτικὲς περιπέτειες· κυλάει ἡρεμῇ, μέσ' στὴ ζεστὴ ἀτμόσφαιρα τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας μ' ἓνα μόνο ἰδιονικό: τὴν Ποίησιν· αὐτὴ γεμίζει τὴς ὥρες του καὶ τὴν ψυχὴν του, ἡ ποίησις καὶ ἡ μελέτη. Ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, ἔχει ξομολογηθεὶς τὴς ἀδυναμίας του: «Ἀπ' τοὺς ποιητὲς μας,—μου ἔγραψε κάποτε,—ἀγαπῶ πρῶτα καὶ πρῶτα τὸν πολὺ μας Σολωμό. Θαυμάζω τὸν Βα-

λαωρίτη τῆς δημοτικῆς καὶ τὸ μεγάλο Παλαμᾶ μας. Ὁ Σικελιανὸς μὲ συνεπαίρνει στὴν ἀσταμάτητη ροή. Ὅμως γυρίζω ταχτικά καὶ στοὺς γλυκοὺς μου Ἑπτανησίους. Ὁ Βάρναλης κι' ὁ Καβάφης μὲ ὑποβάλλουν. Βρίσκω ξεκούραση στὸν ἐξαιρετικὸ Χατζόπουλο, σ' ἓνα Γρυπάρη, στὸν Πορφύρα, στὸ Μαλακάση μὲ τὴν ἀσημένια τὴ φωνή, καὶ στὸν αἰσθαντικό, τὸν πολὺ φίνο, τὸν πολὺ λεπτό, τὸν τόσο μελαγχολικὰ πολιτισμένον μου Ἄγρα». Καὶ οἱ πεζογράφοι ὥστόσο τὸν τραβοῦν. Ἐχει ξεσκονίσει ὅλους τοὺς παλιούς κι' ἀπ' τοὺς σημερινούς ἀγαπᾷ τοὺς... καλύτερος! Ἀπ' τοὺς ξένους προτιμᾷ τὸ Μαλλαρμέ καὶ Βαλερύ. Ὁ Χάινε κι' ὁ Πόε εἶναι παλιοὶ θαυμασμοὶ του ποὺ δὲν ἔσβησαν. Καὶ μὲ τὴ φαντασία του ἔζησε ἔντονα τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σκανδιναβοὺς ποὺ τοὺς διάβασε ἀπὸ νέος καὶ πάντα τοὺς διαβάζει.

(Συνεχίζεται)

ΕΣΠΕΡΑ ΚΑΤΑΙΓΙΔΑΣ

Μουγκρίζει ἀκόμα ὡς φεύγει ἡ καταιγίδα.

Στὸν ὄχτο τρέμει ἡ ρωμαλέα δρῦ.

Ὡς τὴ βροχὴ ρανίδα σὲ ρανίδα

στραγγίζει ἡ φυλλωσιά, πορφύρα ὀγρὴ

στὰ φύλλα τρεμολάμπει ἡ ἡλιαχτίδα.

Σὸ γαλανὸ τὸ φῶς, τὴ λυγερὴ

κάποιου πουλάκι ὠδὴν ἀπλώνει! Κ' εἶδα,

ἡδονικὰ νὰ φρίσσει τὸ δεντρὶ.

Ἡ ταπεινὴ σου ὠδή, σὰν ὕμνος μοιάζει,

πουλάκι μου, στίς φυλλωσιὰς κυρμένον.

Τραγοῦδα!... τὸν παιᾶνα σου προσμένω!

Μὲ τὸ δεντρὶ ἡ ζωὴ μου πῶς ταιριάζει!

Μιὰ μπόρα κάποιου δεῖλι μ' ἔχει ζώσει,

μὰ ἓνα τραγοῦδι ἐλπίδες ἔχει ἀπλώσει.

ΞΕΦΛΟΥΔΙΣΜΑΤΑ

Πάλε στὰ ξεφλουδίσματα θ' ἀνταμωθοῦμε ἀπόψε
—καὶ τὶ γλυκεῖά νυχτιά! —
Θὰ κουκουντίσω πλάγι σου κι' ἀλάργα ἀπ' τὸ λυχνάρι
γιὰ μιὰ κρυφὴ ματιά.

Ψηλὰ στὰ πουρναρόφυλλα χωμένο τὸ φεγγάρι
—κατάξανθος ἀνθός—
θὰ σὲ φιλάει στὰ μάγουλα, στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλια . . .
Νὰ βόλαε νᾶμουν φῶς!

Στ' ἀντίκρου κι' ἄλλες κοπελλιᾶς θὰ ξεφλουδᾶν τὶς ρόκες
στὴν κεντητὴ ποδιά,
μὰ τ' ἄσπρα τὰ χερᾶκια σου θὰ ξεφλουδᾶν γιὰ ρόκα
τὴ μαύρη μου καρδιά.

Ὅπως τὴν πρώτη τὴ βολὰ θ' ἀποζητᾶς μιὰ πρόκα,
τὰ χέρια σ' μὴ σκαστοῦν
κι' ὄντας σ' τὴ δώσω, ἀνάλαφρα τὸ χέρι σου θ' ἀγγίξω,
κι' ἀλί μας ἂν μᾶς δοῦν . . .

Καὶ σὰν ἀρχίσης νὰ λαλής, θὰ βουβαθοῦν κι' οἱ γρούλλοι,
τὶ θὲ νὰ ντροπιαστοῦν.
Τὸ «χαλασιά μ'» θὰ τραγουδᾷς κι' ἐγὼ θ' ἀδειαίζω ρόκες,
μὴ τύχη καὶ σωθοῦν . . .

Δαφνωτὴ - Ἡλείου 1952

ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Διωγμένος ἀπ' τὸ ψέμα ποὺ μὲ ζώνει,
ἀνόθευτο κι ἀπλὸ νυρεῦω κάτι
μὲ πόθο φλογερό, ποὺ δὲ μερώνει
τ' ἀτίθασσο κι ἀργὸ-γοργό μου ἄτι.

Στ' ἀπέραντο τῆς ἄσπαρτης καρδιάς μου
δλάκερη ἡ Πόλη ζωντανεύει! . . .
Παλιοὶ καιροί . . . Τρανῆς κάποιος γενιᾶς μου
ἀμόλυντ' ἡ Ἀλήθεια μὲ μαγεύει! . . .

Ψηλὰ τὸ εἰκονοστάσι Της στημένο
εὐλαβικὰ τὸ προσκυνᾶω μὲ Πίστη,
γιατ' εἶν' ἄγνὸ κι ἀγγελικὰ πλασμένο.

Θωρῶ τὸ Φῶς ψηλά! . . . Τοῦ κόσμου, Κτίστη,
καντήλι θεῖο καίει κορμασμένο . . .
Σὲ βοήκα! . . . Μ' ἔχεις κάμει μέγα μύστη! . . .

Ι. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΟΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΩΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ*

Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ αἶσθημα, αὐτὸς ὁ ὀργασμὸς ποὺ ὁμιλεῖ, εἶναι ὅ,τι ἀπετέλεσε τὸ ὑπόβαθρον τῆς ψυχῆς του, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μετουσιώθηκε στὰ κατοπινὰ χρόνια, ὡς τὰ γηρατειά του, σὲ φλόγα καὶ θέρη, σὲ δύναμη περιγραφῆς, σὲ φυσιολατρεῖα κλασσική, αὐτὴ ποὺ βλέπει μόνο τὴ χάρη, τὴν ὁμορφιὰ ἢ καὶ τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως καὶ ποτὲ—ὅπως παρατηρεῖ ὁ Τέλλος Ἀγρας—τὶς μυστικὲς τῆς ἀρρώστειες, τὶς ἀνεξιχνίαστες διαθέσεις τῆς. Αὐτὴ ἡ ἴδια ἐκστασις τὸν κατέχει κάθε φορὰ—κι εἶναι ἀμέτρητες οἱ στιγμὲς αὐτὲς—ποὺ τὸ φυσικὸ περιβάλλον μιλάει στὴν ψυχὴ του καὶ τὸν συγκινεῖ.

«Ὁ βασιλεὺς τῆς ἡμέρας—γράφει στὰ «Μετέωρα»—ἀκούμπησε τὸ κάτω τόξο του στὸ κεφάλι τοῦ Πίντου, κι' ὅλα τὰ κορφοβούνια ἄρχισαν νὰ λαβαίνουν χρυσόπορφυρα χρώματα, νὰ ἱσκιάζουν τὰ λακκώματα, καὶ νὰ γιγαντεύουν οἱ ἡλιακὲς ἀγνίνες κι' οἱ ἱσίοι. Τὰ σύννεφα ποὺ παραστέκονταν στὴ δύση, χρυσώθηκαν ὀλίγο κατ' ὀλίγο, κι' ἔγιναν πελώρια χρυσὰ κομμάτια, σὰν χρυσὰ νησιά μέσα σ' ἀργυρὴ θάλασσα κι' ὅσο ὁ ἥλιος κατέβαινε ἀργά-ἀργά, σὰ βασιλεὺς στρατοκόπος, τόσο τὰ χρώματα τῶν συννεφίων, τῶν κορφοβουνιῶν καὶ τ' οὐρανοῦ ἄλλαξαν, ἄλλαξαν, ἄλλαξαν καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔπεσε πίσω ἀπὸ τὸ βουνό, κι' ἄρχισαν νὰ ξεροδιζοῦν καὶ τὰ ψηλότερα κορφοβούνια, ἄρχισε νὰ βαθυγαλαζιώνεται ὁ οὐρανὸς κι' ἡ ντροπαλὴ ἐσπέρα πρόβαλε δειλὰ ν' ἀνάψη πρῶτα ἕνα-ἕνα κι' ὕστερα πολλὰ-πολλὰ μαζὺ τὰ καντήλια τῆς οὐράνιας ἐκκλησιᾶς, γιὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὴν πανέμορφη νύχτα, ποὺ ἄρχισε νὰ ξεκαμπίζη πίσω ἀπὸ τὸν Πήλιο καὶ τὸν Κίσσαβο».

Ἄν μόνο ἡ πατριδολατρεῖα καὶ ἡ φυσιολατρεῖα ἦσαν τὰ στοιχεῖα ποὺ χαρακτιρίζουν τὸ ἔργο τοῦ Χρηστοβασιλῆ, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν ὀνομάσει ἄριστο ἡθογράφο καὶ τίποτε περισσότερο. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτά.

Οἱ ἐπικριταὶ του, ρίχνοντας μιὰ ἐπιφανειακὴ ματιὰ μόνο στὸ ἔργο του ἢ σκόπιμα παραγνωρίζοντας τὶς ἄλλες πλευρὲς του, γράφουν πὼς δὲν κατέβαλε καμμιά προσπάθεια γιὰ νὰ εἰσδύσῃ βαθειὰ μέσα στὴν ψυχὴ τῶν προσώπων του. Κι' ὅσο κι' ἂν—προσθέτουν—τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι βέβαια πάντα χωρικοὶ ἀνεξέλιχτοι κι' ἀκαλλέργητοι ποὺ ζοῦν μιὰ ζωὴ πολὺ μονότονη καὶ πολὺ ὀρισμένη, ἐν τούτοις ἔχουν κι' οἱ ἀπλοῖκοι αὐτοὶ ἄνθρωποι κάποιες, ἔστω κι' ἀνεπαίσθητες ἐσωτερικὲς διακυμάνσεις, ἀντιμετωπίζουν κι' αὐτοὶ κάποια προβλήματα. Ζωγραφίζει—λέγουν—μὲ πολλὴ παρατηρητικότητα, ἀκρίβεια κι' ἀκριτὴ ζωηρότητα ἀλλ' ἐντελὲς ἐξωτερικὰ τὶς πίστες τους, τοὺς θυλούς τους, τὶς δεισιδαιμονίες τους, τὰ ἔθιμά τους, τὶς συνήθειές τους. Ποτὲ δὲν εἰσχωρεῖ μέσα στὸν ἐσωτερικὸ μηχανισμό τους. (1)

Δὲν εἶναι ἀντικειμενικοὶ στὶς κρίσεις τους ὅσοι πιστεύουν πὼς τὰ διηγήματα τοῦ Χρηστοβασιλῆ εἶναι ἡθογραφία μόνον καὶ τίποτε ἄλλο. Ἄν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὡς ἡθογράφος μᾶς δίνει ἄριστους ζωγραφικοὺς πίνακες, ἄλλο τόσο εἶναι ἀλήθεια πὼς κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια—ποὺ μερικοὶ μόνον αὐτὴ βλέπουν—κρύβεται μιὰ ψυχογραφία ἀριστοτεχνική.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

(1) Ἄ λ κ η Θ ρ ύ λ ο υ, Χρ. Χρηστοβασιλῆς, «Νέα Ἑστία», τόμ. 28, τεύχ. 325.

Σε πολλά ἀπὸ τὰ διηγήματά του μᾶς παρουσιάζει καὶ ἀνατέμνει τὸν ψυχικὸ κόσμον τῶν ἡρώων του. Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο ὁ Γαβριηλίδης ὅταν ἔγραφε πὺς ὁ Χρηστοβασίλης δὲν ἦταν μόνο ὁ ζωγράφος τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνατόμος τῆς ἡπειρωτικῆς ψυχῆς.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε πολλὰ παραδείγματα. Στὸν «Κουτσογιάννη στὰ Γιάννινα» π. χ. δὲν διακρίνεται μονάχα «κάποια ἀπόπειρα ψυχολογίας», μὰ ἀποδίδονται μὲ δυνατὲς πινελιὲς ὅλες οἱ διακυμάνσεις μιᾶς ψυχῆς ποὺ βρέθηκε σ' ἓνα καινούριο περιβάλλον, τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ του. Ὁ Κουτσογιάννης εἶναι ἓνας πρωτόγονος βοσκός, «ὁ ἀγριάνθρωπος τοῦ χωριοῦ, τὸ σκιάρισμα τῶν λόγγων, τῶν λάκκων καὶ τῶν πλαγιῶν», ποὺ ἔρχεται γιὰ πρώτη φορὰ στὰ Γιάννινα, γιὰ ν' ἀγοράσῃ μιὰ φλογέρα. Τὸν πιάνει θάμπος ὅταν πρωταντικρῶς τὴ λίμνη καὶ τὶς ὠμορφιὲς τῆς πανώριας πολιτείας. Στ' ἀνεπάντεχο θέαμα ποὺ παρουσιάζονταν μπροστά του «ὁ Κουτσογιάννης τᾶχασε, ντράπηκε, φοβήθηκε, νόμισε πὺς ὄνειρευόνταν, γύριζε τὸ μυαλό του σὰ σβοῦρα καὶ μὴν μπορώντας νὰ σταθῇ ὀρθός, στρώθηκε καταγῆς μὲ τὴν γκλίτσα του στὴν ἀγκαλιά, ἔχοντας τὶς πλάτες πρὸς τὴ λίμνη καὶ τὰ μοῦτρα πρὸς τὸ σύντροφό του τὸν Κώστα ποῦρχονταν.

—Τὶ ἔκατσε αὐτοῦ, ὦρέ; Τοῦ εἶπε ὁ Κώστας ὅταν τὸν ζύγωσε.

Ὁ Κουτσογιάννης μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια καὶ τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο του τοῦ ἀπολογήθηκε σιγαλὰ—σιγαλὰ :

—Στάσου τοιότισο, ἀδελφούλη μου! Μὴ φεύγεις, θέλω νὰ σὲ ρωτήσω.

—Τ' ἔχεις κι' ἔγινε ἔτσι κίτρινος σὰ φλωρί; Μὴ σοῦ λύθηκε τίποτε ὁ ἀφαλός;

—Μήνα ξέρω κι' ἐγὼ ἀδελφούλη μου, τί ἔχω; Εἶδα μπροστά μου ἓνα σωρὸ ἰσκιώματα, ὄνειροφαντασιές... Ξέρω κι' ἐγὼ τί εἶναι ;».

Κι' ὅταν ἀκουσε ὁ Κουτσογιάννης «ὅτι ἐκεῖνα ποὺ εἶχε δεῖ δὲν ἦταν φαντάσματα κι' ἰσκιώματα καὶ δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβηθῇ, σηκώθηκε ἀμέσως ἐπάνω ὀρθὸς σὰν γερός καὶ καλά, γύρισε πρὸς τὴν πολιτεία κι' ἔρριξε τὸ βλέμμα του ἀπανωθιό της, στάθηκε ἀκουμπώντας στὴν κλίτσα του μὲ τὸ ξερβί του τὸ χέρι, ἔκανε μὲ τὸ δεξί του τὸ σταυρὸ κι' ἔλεγε μονάχος του :

—Τὰ Γιάννινα εἶν' αὐτά. Παναγία μου. Τὰ Γιάννινα εἶν' αὐτά, Θεέ μου! Ντέϊ-ντέϊ! Τί πολιτεία ποῦναι τὰ ἔρημα! Χρειάζεται νᾶχη δεκατέσσερα μάτια κανεῖς καὶ πάλι δὲν τὰ χορταίνει! ».

Ἀγριάνθρωπος εἶναι ὁ Κουτσογιάννης καὶ μὲ ἀφέλεια πρωτόγονη ἐκδηλώνει τὶς ψυχικὲς του ἀντιδράσεις μπρὸς στὸ ἄγνωστο. Κι' ὁ Χρηστοβασίλης μὲ τὴ στάση ποὺ δίνει στὸν ἥρωά του, μὲ τὰ λόγια ποὺ βάζει στὸ στόμα του, ἀπέδωσε ἀριστοτεχνικὰ τὸν ψυχικὸ κλονισμό ποὺ ἔπαθε, τὸ φόβο μπροστά στὶς νέες παραστάσεις ποὺ τοῦ προσφέρονται, τὴ δίψα τῆς πρωτόγονης ψυχῆς νὰ ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ χαρῇ μὲ ὅσο τὸ δυνατό περισσότερες αἰσθήσεις αὐτὴ τὴν ὄνειροφантаσία ποὺ ἔτρεμε τὴ μαγεία της.

Μὲ τὴν ἴδια δύναμη ἀποδίδονται καὶ οἱ ἀπορίες ποὺ γεννιοῦνται στὴν ψυχὴ τοῦ ἥρωα, ὅταν βρίσκεται πιά μέσα στὰ Γιάννινα, κι' ἡ ζάλη ποὺ νοιώθει ἀνά-

μεσα στὸ πλῆθος ποὺ βουίξει, αὐτὸς ποὺ ἦταν μαθημένος μὲ τὴν ἐρημιὰ τοῦ βουνοῦ, καὶ τὴν κατάπληξη ποὺ ἐκδηλώνει ὅταν τοῦ ζητοῦν νὰ πληρώσῃ τὸ φαγητὸ ποὺ ἔφαγε καὶ τὸ πλῆθος τῶν συναισθημάτων ποὺ ἀλληλοδιαδέχονται τὸ ἓνα τ' ἄλλο ἀπὸ ὅσα ἀντικρύζει κατὰ τὶς περιπλανήσεις του στὴν πόλη.

«Ὅταν ζύγωσε τὸ πλῆθος—μέσα στὰ Γιάννινα πὰ ὁ Κουτσογιάννης—ἄρχισε νὰ καλημεράει δεξιά καὶ ξεριβιά, φέροντας τὸ δεξὶ του χέρι στὰ στήθια του σ' ἔνδειξη μεγάλου σεβασμοῦ.

Ἄλλὰ κανένας δὲν τ' ἀπολογιόταν «καλ'μέρα» ἢ «πολλὰ τὰ ἔτη», ἀλλὰ τραβοῦσαν ὅλοι στὴ δουλειά τους χωρὶς νὰ τὸν προσέχουν. Τότε ὁ Κουτσογιάννης καλημερώνοντας καὶ μὴ λαβαίνοντας ἀπάντηση, θύμωσε καὶ μουντζώνοντας μὲ τὰ δυὸ του χέρια ὅλον ἐκείνον τὸν κόσμον, ποὺ ἀναδεύονταν σὰ μελίσσι, ξεφώνισε : «Οὔ, στὸ διάβολο, παλιανθρῶποι ! Ἄς εἴστε κι' ἀρχόντοι ! Καὶ δέκα χιλιάδες γιδοπρόβατα κι' ἂν εἶχταν στὸ μαντρὶ καθέννας σας, πάλι δὲ θὰ εἶχταν τόσο σηκωμένη τὴ μύτη καὶ θὰ καταδέχονταν ν' ἀπολογηθῇτε στὴν καλ'μέρα τοῦ Θεοῦ ! Οὔ νὰ μοῦ χαθῇτε !»

Κι' ὅταν ὁ σύντροφός του τοῦ ἐξηγήσῃ γιατί δὲν ἀπολογιέται ὁ κόσμος στὴν «καλημέρα» του, πάλι δὲν πείθεται. «Τοῦρχονταν νὰ τοὺς φάγῃ μὲ τὰ μάτια ἢ νὰ τοὺς πιάσῃ μὲ τὴν κλίτσα του καὶ νὰ τὴ σπάσῃ στὴ ράχη τους».

Οἱ περιπέτειες συνεχίζονται. Ὁ Κουτσογιάννης πέφτει ἀπὸ ἐκπληξῇ σ' ἐκπληξῇ. Ἀχόρταγες οἱ αἰσθήσεις του, προσπαθοῦν νὰ ρουφήσουν ὅ,τι θαυμαστὸ τοὺς προσφέρεται. Τὰ μαγαζιά, οἱ πραγματευτάδες, ὁ κόσμος ποὺ βουίξει σὰν μελίσσι, τοῦ προσενοῦν ἴλιγγο. Κι' ὅταν πὰ βεβαιώνεται πὼς βρίσκεται στὸ παζάρι, κάθε κατάσταση εἶναι γι' αὐτὸν κι' ἓνα ἐργαστήρι ποὺ φτιάχνει φλογέρες. Γιατὶ γιὰ ν' ἀγοράσῃ μιὰ φλογέρα ἦρθε στὰ Γιάννινα.

Τὴν ἀγοράζει τέλος τὴ φλογέρα του. Ἀλλὰ χάνει στὸ μεταξὺ τὸ σύντροφό του. Κι' ἀρχίζει νὰ τρέχῃ πάνω-κάτω στὸ παζάρι, καλώνοντας τον μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του, σὰ νὰ ἦταν στὴν ἐρημιὰ τοῦ χωριοῦ του. Κανένας δὲν τὸν ἀκούει, κανένας δὲν προσέχει τὶς φωνές του. «Τότε πὰ ὁ θυμὸς του ξεχείλισε καὶ τὰ μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα, γιατί νόμιζε πὼς ἡ αἰτία ποὺ δὲν τὸν ἄκουε ὁ ξάδερφός του ὁ Κώστας ἦταν ὁ θόρυβος καὶ ἡ ὀχλοβοὴ τοῦ παζαριοῦ καὶ ξεφώνισε : «Σῶπα, μωρὴ παζάρα τοῦ διαβόλου, νὰ μ' ἀκούσῃ ὁ Κώστας !»

Ἄλλ' ὁ θόρυβος κι' ἡ ὀχλοβοὴ ἐξακολουθοῦσαν ἀδιάκοπα κι' ἀναίσθητα στὸν πόνο τοῦ Κουτσογιάννη. Τότε πλεῖα τότε ! Θυμωμένος, ἰδρωμένος, κουρασμένος, λαχανιασμένος, βραχνιασμένος, ξελαρυγγισμένος, ὁ Κουτσογιάννης, τὸ παιδί τοῦ ἐλευθεροῦ καὶ ἀνοιχτοῦ ἀέρα, τοῦ λόγγου καὶ τῶν λακκωμάτων, τῶν ραχῶν καὶ τῶν βουνοπλαγιῶν, τράβηξε μιὰ μεγάλη μούτζα μὲ τὰ δυὸ του χέρια ὀλόγουρά του λέγοντας : «Νά, νά, νά, νά, παζάρα τοῦ διαβόλου. Νά, νά, νά, ἀνάθεμα τὸν πατέρα σου !»

Ἀριστοτεχνικὴ εἶναι καὶ ἡ περιγραφή τῆς σκηνῆς ποὺ ὁ Κουτσογιάννης κάθεται στὸ χάνι γιὰ νὰ φάῃ, νομίζοντας πὼς τὸ φαγὶ προσφέρειται δωρεάν, ὅπως γίνεται στὸ χωριό του, κι' ἀρνούμενος στὸ τέλος νὰ πληρώσῃ. Κι' ὅταν κυνηγημένος φεύγει ἀπ' τὴν πόλη ποὺ τόσο τὸν μάγεψε καὶ τόσο τὸν ἐταλαιπώρησε μὲ τὴν

παζάρα της και τις παραξενιές της, ἔτρεξε σὰν τὸ ζαρκάδι νὰ φτάσῃ στ' ἀγαπημένα του λημέρια, στὸν τόπο τὸ δικό του, νὰ βρεθῇ ἀνάμεσα στὰ ἄψυχα καὶ τὰ ἔμψυχα πού σ' αὐτὰ ἔχει προεκτείνει τὴν ψυχὴ του κι' ἔγινε ἓνα μαζί τους. Λίγες ὥρες ἔχει φύγει μακριὰ ἀπ' τὸ χωριό του, μακριὰ ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του. Ὅμως πόσο τοῦ κόστισε ὁ χωρισμός! Κι' ἀπαλλαγμένος πὰ ἀπὸ τὶς ὄνειροφαντασιεὶς καὶ τὰ ἱσκιώματα τῆς πόλης, γίνεται πούλι γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ κοντὰ τους. «Φτάνοντας στ' ἀγαπημένα του ζωντανὰ—καταλήγει ὁ Χρηστοβασίλης—ἄρχισε τὰ σελαγήματα γιὰ νὰ τοὺς δείξῃ νὰ καταλάβουν ὅτι εἶχε ἔρθει. Στὰ σελαγήματά του τὸ κοπάδι μαζεύτηκε γύρω του κι' αὐτὸς ἄρχισε νὰ πιάνῃ ὅσα γίδια καὶ πρόβατα ἦταν σιμώτερα, νὰ τὰ φιλῇ στὰ μάτια καὶ στὸ στόμα καὶ νὰ τὰ ρωτᾷ: «Πῶς περάσαταν σήμερα, ψυχούλες μου; Πῶς περάσαταν σήμερα χωρὶς ἐμένα; Βοσκήσαταν καλά; Ἐπιαταν νεράκι; Μὴ σᾶς πρόντισε τίποτε;» Καὶ λέγοντας αὐτὰ ἔφερε ἄνω κάτω τὸ κοπάδι του, τὸ μέτρησε, τὸ ξαναμέτρησε καὶ τῶρες σωστό. Δὲν ἔλειπε κανένα. Ἐκεῖ ἦταν κι' ὁ Φλώρος μὲ τὸν τριπλόκυπρο, ἐκεῖ κι' ἡ Γκιώσσα ἡ σκουληκαράτη, ἐκεῖ κι' ἡ Μπάριζα ἡ πρωτόγεννη, ἐκεῖ κι' ἡ Κανούτα ἡ σιούτα, ἐκεῖ κι' ἡ Γκάμπινη, ἐκεῖ κι' ἡ Νιάγκρα ἡ πισωκέρατη, ἐκεῖ κι' ἡ Μπάλια ἡ ἀστεράτη, ἐκεῖ κι' ἡ Μπετσένια ἡ ὀρθοκέρατη μὲ τοὺς κύπρους τῆς, ἐκεῖ κι' ἡ στερφοκιάλεσσα μὲ τὸ λαμπρὸ κουνδούνι, ἐκεῖ ὅλα τὰ γίδια κι' ὅλα τὰ πρόβατα. Ἡ καρδιά τοῦ Κουτσογιάννη εἶχε γίνει περιβόλι ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς καὶ στὴ στιγμή ἀκούστηκε ὁλόγυρα τ' ἀγγελικὸ λάλημα τῆς καινούργιας φλογέρας του...».

Ἐπέμεινα περισσότερο στὸν Κουτσογιάννη γιὰ ν' ἀποδείξω πόσο ἄδικο ἔχουν οἱ ἐπικριταὶ του νὰ ἀρνοῦνται στὸ Χρηστοβασίλη ψυχογραφικὲς ἱκανότητες. Μὲ τὰ λίγα ἀποσπάσματα πού παρέθεσα, ξετυλίχτηκε μπροστά μας ὁλόκληρος ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἥρωός του, ἀνάγλυφον μᾶς παρουσιάστηκε ἡ ψυχὴ τοῦ πρωτόγονου βοσκῶ, ἡ ἀναθρεμμένη μέσα στὴ μοσχοβολημένη καὶ παρθένα βουκολικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ ἡ ἀντίδρασή της μπρὸς στὸ ἄγνωστο.

Καὶ δὲν παρουσιάζεται μόνο στὸν «Κουτσογιάννη» ὡς δυνατὸς ψυχογράφος ὁ Χρηστοβασίλης. Σὲ πολλὰ διηγήματά του βρίσκουμε τὴν πλευρὰ αὐτῆ τοῦ ταλέντου του. Στὸν «Ὁρφανεμένο πιστικό», πού ἀπὸ ἀνώτερη βία ἀναγκάζεται νὰ πουλήσῃ τὰ πρόβατά του, μᾶς φανερώνει τὸ σπαραγμὸ τοῦ ἀνθρώπου πού ἀποχωρίστηκε ἀπὸ ὅ,τι πολύτιμο εἶχε ἀδιάσειστα συνδεθῇ μ' αὐτόν, ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του, τὸ κοπάδι του. Σπαραγμὸ πού δὲ βρίσκει διέξοδο καὶ ὁδηγεῖ στὸ τέλος στὸ θάνατο. «Στάθηκε—γράφει—νὰ ξαποστάσῃ τὰ κουρασμένα ποδάρια του καὶ νὰ κατασυχάσῃ τὴ βαλαντωμένη του καρδιά ὁ Γιῶργος. Ἐκεῖ ἄρχισε νὰ κλαίῃ σὰ μικρὸ παιδί. Ἐκλαψε, ἔκλαψε, ἔκλαψε ὅσο πού ξαλάφρωσαν τὰ στήθια του ἀπὸ τὸ βάρος πού εἶχαν μέσα τους. Τὴν τρικυμία διαδέχτηκε ἡ γαλήνη. Ψιλὰ ἡμερογάλαζιος οὐρανὸς γεμᾶτος ἄστρα καὶ κάτω ράχες καὶ βουνόπλαγα μὲ λειβάδια, λόγγα, κοπάδια, κουνδούνια καὶ φλογέρες. Ἡ καρδιά του δὲν εὔρισκε παρηγοριὰ καθαρή, ἀλλ' ἀνακούφισμα. Τὰ πρόβατα πού τοῦ θύμιζαν τὴν ὀρφάνια του, τὰ πρόβατα μὲ τὰ κουνδούνια τους καὶ μὲ τὶς φλογέρες τῶν

πιστικῶν τοὺς, τοῦ ἀνοίγαν τὴν καρδιά σὰν ἀνοιξιάτικο περιβόλι. Τότε ἔβγαλε τὴ φλογέρα του ἀπὸ τὸ ζωνάρι κι' ἄρχισε νὰ τὴ λαλάη μὲ καῦμὸ πού γιόμισαν τὰ λακκώματα ἀπ' τοὺς ἀγγελικοὺς ἤχους τῆς. Ἐπαψαν στὴ στιγμή οἱ ἄλλες φλογέρες πού λαλοῦσαν γύρω του καὶ μονάχα ἡ δική του βασιλεύει. Λάλας, λάλας καὶ χορτασμὸ δὲν εἶχε. Ὁλη ἡ ἀνάσα του, ὅλη ἡ ψυχὴ του εἶχε γίνει φωνὴ τῆς φλογέρας. Ἀλλ' ἐκεῖ πού τὸ ἀγγελολάλημα ἦταν στὴν ἀκμὴ του, οὐβύστηκε ἄξαφνα καὶ κόπηκε σὰ χορδὴ λύρας κι' ἄφησε στὴ μέσῃ τὸ σκοπό...»

Ὁ πιστικὸς πέθανε, γιατί δὲ μπόρεσε νὰ ἀνθῆξῃ στὸν καῦμὸ τῆς ὁρφάνιας του. Ὁ θάνατός του σκηνοθετεῖται μέσα στὸ περιβάλλον πού εἶχε ζήσει, τὸ τόσο γνῶριμο, μὰ καὶ τόσο ξένο γι' αὐτὸν σήμερα, πού δὲν ἔχει τὸ κοπάδι του. Τὸ το-πεῖο εἶναι νεκρό, παύει νὰ μιᾷ, ὅταν δὲν ὑπάρχει ὁ κρῖκος πού θὰ τὸ συνδέσῃ μὲ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Οἱ καῦμοι καὶ οἱ λαχτάρες καταντοῦν ἔννοιες χωρὶς περιεχόμενο. Κι' ὅσο κι' ἂν ἡ διαρκὴς συναναστροφή του μ' αὐτὸ δημιουργεῖ ἰσχυρὴ ἐπίδραση, μπορεῖ νὰ προξενῇ ἀνακούφιση, ἀλλὰ παρηγοριὰ δὲ δίνει. Στὸ τέλος γίνεται αἰτία τῶν πρὸ ἰσχυρῶν ἐσωτερικῶν κλονισμῶν, τῶν πρὸ ἔντονων καταθλιπτικῶν συγκινήσεων πού ἔχουν κατάληξιν τὸ θάνατο. Ἡ ψυχὴ τοῦ βοσκοῦ ἔγινε γιὰ μιὰ στιγμή λάλημα φλογέρας, «ἀγγελολάλημα», κι' ὕστερα πέταξε.

Δὲν εἶναι λοιπὸν μόνον ἡθοιογραφία τὰ διηγήματα τοῦ Χρηστοβασίλη. Εἶναι καὶ ψυχογραφία, πού πολλὰς φορὲς ἐπεκτείνεται καὶ στὰ ζῶα καὶ στὰ φυτὰ καὶ στὰ ἄψυχα. Ὁ πλάτανος παίρνει ψυχὴ παλεύοντας μὲ τοὺς μανιασμένους ἀνέμους πού προσπαθοῦν νὰ τὸν ξεριζώσουν. Ἡ φλογέρα ποτὲ δὲν εἶναι ἓνα κομμάτι ξύλου, μὰ γίνεται ἓνα ἐμπνευσμένο ὄν, πού ἐκφράζει παραστατικώτατα τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ σιουῦτος δὲν εἶναι ἓνα ζῶο τοῦ κοπαδιοῦ, μὰ γίνεται ἥρωας ἱστορίας. Ἐχει συναισθήση τῆς μοίρας του καὶ προσπαθεῖ μ' ὅλα τὰ μέσα ν' ἀντιδράσῃ σ' αὐτή. Ὁ Χρηστοβασίλης ὑψώνει ἀκόμη σὲ σύμβολα, τὰ ταπεινά, τὰ καταφρονημένα, τὰ ἄψυχα καὶ ντύνει μὲ τὸν πέπλο τοῦ ἰδανικοῦ τοὺς ἥρωές του, ὅποιοι κι' ἂν εἶναι αὐτοί. Ἡ «Ξαναβαπτισμένη» ἡ Φροσύνη εἶναι μιὰ «ὄχι καλῆς φήμης γυναῖκα ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸ τῆς. Κακολογιόταν ἀκόμα κι' ὅταν ζοῦσε ὁ ἄντρας τῆς, ἀλλ' ἀφόντας εἶχε χηρέψει τῶρριξε ἔξω. Μιλοῦσε ἐλεύθερα μὲ κάθε ἄντρα, ἔπινε ρακί, κρασί καὶ κάθε ἄλλο μεθυστικὸ ποτό, ἀκόμα καὶ τσιγάρο». Ὅμως αὐτὴ ἡ κοινὴ γυναῖκα γίνεται θηρίο καὶ παλεύει σὰν τὸ λιοντάρι, ὅταν τῆς ἐπιτίθεται ἓνας Τοῦρκος γιὰ νὰ τὴ βιάσῃ. Γίνεται ἡρωίδα. Παλεύει «ὄχι γιὰ τὴν ἀτομικὴ τῆς τιμὴ—πού τὴν ἔχει τσαλαπατήσῃ—ἀλλὰ γιὰ τὴν τιμὴ τῆς θρησκείας τῆς, γιὰ τὸ βάπτισμά τῆς, γιὰ τὸ μύρωμά τῆς, πού ἀντιπροσώπευαν τότε καὶ τὴν ἐθνικὴ τῆς τιμὴ». Ἐξιδανικεύεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Ὅπως ἐξιδανικεύεται καὶ ὁ Σπύρος, τὸ παιδάκι τῶν δέκα χρονῶν, «ὁ μικρὸς κριτής», πού κλαίει γιατί βρίσκεται μακριὰ ἀπ' τὸ χωριὸ του στὸ δρόμο γιὰ τὴν ξενιτειά, μὰ πού δείχνει σοφία γέροντα, ὅταν τοῦ ἀναθέτουν νὰ κἀνῃ τὴν κρίση δυὸ συνταξιδιωτῶν του πού μάλλωναν.

Ἡ πατριδολατρεία καὶ ἡ φυσιολατρεία, τὰ δυὸ στοιχεῖα ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ ἔργο τοῦ Χρηστοβασίλη, ἀποκτοῦν περιεχόμενο ὅχι σὰν ἀφηρημένες ἐννοιες, μὰ σὰν πλαίσιο, μέσα στοῦ ὁποῖο κινεῖται ἡ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ μὲ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμά του, τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες του, τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ ἐλαττώματά του, ἀποτελοῦν τὴν ὑπόθεσιν τῶν διηγημάτων του. Ἔτσι ἡ συμβολὴ του στὴ λαογραφία τοῦ τόπου μας—παρὰ τὸ ὅτι μερικὲς φορὲς, παρακινούμενος ἀπὸ τὴν πρόθεσιν νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσία, συμπληρώνει κατὰ τὴν κρίσιν του τὰ κείμενα—εἶναι σημαντικὴ.

Οἱ ἐπικριταὶ τοῦ ἀσχολούμενου καὶ μὲ τὴν πλευρὰ αὐτὴ τοῦ ἔργου του, γράφουν πὼς «παρουσιάζει σκηνὲς πολλὴ γραφικὴς τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὶς παρουσιάζει σὰν κοινὸς φωτογράφος. Σύγχισε τὴ λαογραφία μὲ τὴν τέχνη. Πίστεψε ὅτι εἶναι ἀντιγραφὴ τῆς ζωῆς. Ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὴ μετουσίωση, τὴν ἀνάτασιν. Ποτέ, ὅταν περιγράφει ἔθιμα, τρόπους ζωῆς, δεισιδαιμονίες, προλήψεις, δὲν ἐκφράζει δικές του κρίσεις, δικές του γνώμες. Δὲν φανερώνει τίποτε ἄλλο παρὰ συμπάθεια γιὰ κάθε τι τὸ πρωτόγονο καὶ ἀνεξέλιχτο».

Ἄλλ' ἂν εἶναι κάτι ποὺ χαρακτηρίζει τὸ Χρηστοβασίλη—χαρακτηριστικὸ ἀλήθεια κάπως ἀπροσδόκητο—εἶναι ὅτι δὲ λατρεύει τυφλὰ κάθε τι ποὺ εἶναι παράδοσιν. Γι' αὐτὸν ἡ παράδοσι χωρίζεται σὲ δυὸ : Τὴν καλὴν, ποὺ εἶναι ἡ λεβεντιά, ἡ υἱεῖα, ἡ ἀξιοπρέπεια, ὁ ἐθνισμός, ἡ φιλανθρωπία, καὶ τὴν κακὴν, ποὺ εἶναι ὁ τύπος καὶ ἡ πρόληψις ('). Κι' ἀντίθετα μὲ ὅ,τι ἰσχυρίζονται οἱ ἐπικριταὶ του, ἡ ἡθογραφία του δὲν τὸν ὑποχρεώνει τυπικὰ νὰ τὰ εὖρος ὅλα καλὰ, οὔτε νὰ τὰ προσπεράσῃ ἀμέτοχος. Δὲ φανερώνει ἀπλῶς συμπάθεια, μὰ προβάλλει στὰ γραφόμενα τὸν ἑαυτὸ του, τὴ δική του ἄποψιν, κι' αὐτὸ, νομίζω, εἶναι τέχνη.

Κάθε τι ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸν ἐθνισμό, εἶναι ἡ καλὴ ὁψη τῆς παραδόσεως καὶ τὴ δέχεται ἀνεπιφύλακτα ὁ Χρηστοβασίλης. Γι' αὐτό, τὸ δημοτικὸ στοιχεῖο ποὺ προεξάρχει στὸ ἔργο του, εἶναι ὁ πατριωτισμός. Στὴν «Ξαναβαφτισμένη» ἡ Φροσύνη γίνεται ἡρωίδα καὶ ἐξιδανικεύεται γιὰ τὴν ἐθνικὴ τῆς τιμὴν, ποὺ—κατὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ Χρηστοβασίλη—«θὰ τὴ μαγάρει ὁ ἄπιστος». «Αὐτὴ ἡ ἀρετὴ—προσθέτει—τὸ νὰ θεωρεῖται ἀπὸ τὶς μάνες μας καὶ τὶς προμάνες μας ἀκάθαρτος ὁ Τοῦρκος σὰν τὸ σκυλί, καὶ νὰ πλένουν τὰ στρώματα καὶ τὰ σκεπάσματα ποὺ εἶχε κοιμηθῇ Τοῦρκος, νὰ σκουπίζουν τὸ σπίτι τους καὶ νὰ τὸ ραντίζουν μ' ἁγιάσμο, ὅταν ἔφενγε ἀπὸ μέσα Τοῦρκος, αὐτὴ ἡ ἀρετὴ τὸ νὰ θεωρεῖται μόλις σωματικὸ καὶ ψυχικὸ κάθε σωματικὴ ἐπιμιξία μὲ Τοῦρκο, αὐτὴ στερέωσε τὸ σωτήριο ἐθνικὸ μας μῖσος καὶ διατήρησε ἀμόλυντο τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος μέσα στὴν τούρκικη σκλαβιά, σκλαβιά πέντε αἰώνων. Ἄν ἔλειπε τὸ ἱερὸ αὐτὸ μῖσος, δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερα ἐλληνισμός κι' Ἑλλάδα!» Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Φροσύνη, ποὺ βιάστηκε ἀπὸ τὸν Τοῦρκο ἀγᾶ, πρέπει νὰ ξαναβαφτισθῇ, γιὰ νὰ φύγῃ τὸ μόλυσμα καὶ νὰ γίνῃ πάλι Χριστιανή.

Αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ τιμὴ εἶναι ποὺ ὀπλίζει καὶ τὸ χέρι τῆς Λεὺκας, τῆς μικρῆς Σουλιοτοπούλας, ποὺ ἔμεινε ὀρφανὴ ἀπὸ μικρὴ κι' ἐξισλαμίστηκε, γιὰ νὰ σκο-

(1) Τ. Ἄγρα : Χρ. Χρηστοβασίλης—«Ἐλευθερία», 19-3-37.

τόση τὸ φονιά τῶν γονιῶν της, ποὺ θέλησε νὰ τὴν κάμῃ γυναῖκα του. Ἡ τρομερὴ ἀποκάλυψη ξυπνᾷ μέσα της τὸ θρησκευτικοφυλετικὸ ἀταβισμό καὶ τὴν ὁδηγεῖ νὰ καταστρώσῃ τὸ σχέδιό της. Παντρεύεται τὸν Ἀλῆ ἀγᾶ καὶ τὸν μαχαιρῶνει τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου της.

Τὸ θέμα τῆς τιμῆς εἶναι ἓνα θέμα ποὺ δὲν περιορίζεται μονάχα στὸ ἐθνικὸ πλαίσιο. Ἀποτελεῖ βασικὸ στοιχεῖο τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, συνυφασμένο μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς καὶ τὸν τρόπον ζωῆς ποὺ διαμόρφωσε κάτω ἀπ' τὴ μακροχρόνια σκλαβιά του. Γι' αὐτὸ ὁ Χρηστοβασίλης τὸ χρησιμοποιεῖ σὰν πυρῆνα τῆς ὑποθέσεως σὲ πολλὰ διηγήματά του. Ἐγράψε κι' ὁλόκληρο δράμα μὲ τὸν τίτλο «Γιὰ τὴν τιμὴ», ποὺ παραλληλίστηκε ἀπὸ μερικοὺς μὲ τὴν «Τιμὴ» τοῦ Σούντερμαν, καὶ στὸ ὁποῖο ἂν καὶ δὲν ἐκφράζει ἀπ' εὐθείας τὴ γνώμη του, ὅμως ἡ προσφορὰ τοῦ ὕλικου στὸν ἀναγνώστη κατὰ τρόπο ποὺ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ ζήτημα τῆς τιμῆς μὲ τὸ πρῖσμα, μὲ τὸ ὁποῖο τὸ βλέπουν οἱ συγχωριανοὶ του, ἀποτελεῖ προβολὴ τῆς γνώμης τοῦ συγγραφέως καὶ ἔκφραση καὶ τῶν δικῶν του πεποιθήσεων. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὰ διηγήματά του. Πίσω ἀπὸ τοὺς ἥρωές τους κρύβεται τὸ «πιστεύω» τοῦ Χρηστοβασίλη. Κι' εἶναι τὰ διηγήματα ποὺ ἀναφέρονται στὴν τιμὴ ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ κυριαρχεῖ τὸ δραματικὸ στοιχεῖο σὲ τέτοιο βαθμὸ καὶ μετουσιωμένο σὲ τέχνη μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ προξενοῦν τὴ συμπάθεια τὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέρονται, παρὰ τὰ σφάλματά τους καὶ τίς ἀμαρτίες τους. Ποιὸς δὲ συγκινήθηκε διαβάζοντας στὴν «Πομπεμένη», τὸ διασυρμὸ καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς ἀμαρτωλῆς Μαρίας, ποὺ τὴν ὠδήγησε στὸ τραγικὸ τέλος ; «Τῇ στιγμῇ—λέγει—ἐνῶ τὴν τραβούσανε γιὰ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ, ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ ντροπιασμένο σπίτι της κούφια κλάματα καὶ κρυφὰ μοιρολόγια, κλάματα καὶ μοιρολόγια τῆς ντροπῆς ποὺ δὲν ἔχουν παρηγοριά :

«Παρηγοριά ἔχει ὁ θάνατος καὶ λησμοσύνη ὁ Χάρος
κι' ἡ πικραμένη ἀτιμὰ παρηγοριά δὲν ἔχει...»

Ἡ καρδιὰ τῶν δημογερόντων ἦταν κομμάτια, ἀλλὰ ἓνα τέτοιο κακὸ δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ ἀτιμώρητο. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἡ τιμωρία γιὰ παρὰδειγμα, γιατί ἂν δὲν γένονταν, κάθε γυναῖκα τοῦ χωριοῦ, μπορούσε νὰ κάμῃ τὸ ἴδιο κι' ὅλη ἡ κοινωνία νὰ γίνῃ σὰν τὴν κοινωνία τῶν σκυλιῶν... «Ἡ Μαρία εἶχε προσβάλει τὴν κοινωνία θανάσιμα κι' ἡ κοινωνία τὴν τιμωροῦσε θανάσιμα. Δὲν ἄνοιξε ἓνα στόμα νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ. Ὅλοι ἦταν ἐχθροὶ της. Κι' ἀφοῦ τὴν διεπόμευσαν καὶ τὴν ἐξηυτέλισαν φέροντάς την γύρα σ' ὅλο τὸ χωριὸ ἀνεβασμένη σ' ἓνα γαϊδοῦρι ἀνάποδα, τὴ βγάλανε ἔξω ἀπ' τὰ σύνορά τους καὶ τὴν ἀπολύσανε μέσα στὰ λόγγα. Ὅ,τι πέταξε ἡ κοινωνία ἀπὸ πάνω της τὸ ἀγκάλιασε ἡ ἐρημιά !»

Τιμωρία σκληρὴ, χειρότερη κι' ἀπ' τὸ θάνατο. Μὰ δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ ἄλλοιως. Ἡ κοινωνία ἡ ἡπειρωτικὴ, κάτω ἀπὸ τίς συνθήκες ποὺ ζοῦσε, εἶχε διακαίωμα νὰ ἀμυνθῇ γιὰ νὰ μὴ διαλυθῇ. Κι' ὁ Χρηστοβασίλης ὑπερθεματίζει γιὰ τὰ μέτρα ποὺ παίρνει. Ἐστῶ κι' ἂν τὰ μέτρα αὐτὰ μερικὲς φορὲς ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ γίνονται ἄδικα. Ὁ σκοπὸς κι' ἡ ἀνάγκη συγχωροῦν τὰ λάθη. Ἐτσι, παρὰ τὸ ἔγκλημά του, συμπαθοῦμε τὸν καπετὰν Βασίλη, τὸ φοβερὸ ἀρματωλὸ τῶν Κουρέντων, ποὺ σκότωσε τὴν ἀδελφὴ του Δάφνη ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀπλῆς ὑποψίας

πὼς δὲν τιμοῦσε τὸν πεθαμένο ἄντρα της. Νοιώθουμε τὰ συναισθήματά του ὅταν, μαθαίνοντας γιὰ τὴν τιμότητα τῆς ἀδερφῆς του, φωνάζει στοὺς παρηγορητάδες : «Φέрте τὰ βολιά, φέрте τὰ λαλούμενα ! Ἀφοῦ ἡ ἀδερφή μου ἦταν τίμια καὶ καθαρή, δὲν ἀπέθανε ! Ζῇ μέσα στὴν καρδιά μου καὶ θὰ ζῇ ὅσο θὰ ζῶ κι' ἐγώ. Ἡ χαρά μου ἦρθε ὅλη ἅμα ἄκουσα τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν τιμότητα της. Φέрте γλήγορα τὰ λαλούμενα. Πάει ἡ λύπη ! Ἔχουμε χαρά, ἔχουμε πανηγύρι !... Ἔτσι τὸ ξόδι ἐγινε πανηγύρι κι' οἱ παρηγορητάδες πανηγυριῶτες. Ἐπαψαν τὰ κλάματα καὶ τὰ μοιρολόγια, γυρίστηκαν οἱ φλοκάτες ἀπ' τὴν ὀρθή καὶ μέσα στὸν πλατύχωρο ἀπλόγυρο τοῦ Βασίλη τοῦ ἀρματωλοῦ τῶν Κουρέντων στήθηκε λαμπρὸς χορὸς, καλλίτερος ἀπ' ἐκεῖνον ποὺ εἶχε γίνει ὅταν ἦρθε τὸ ψίκι νὰ πάρῃ τὴ Δάφνη νύφη...».

Ὁ ἡρωϊσμός κι' ἡ λεβεντιά πάλι εἶναι ἓνα θέμα πολὺ ἀγαπητὸ στὸ Χρηστοβασίλη. Ψυχὴ φλογερή, ἰδιοσυγκρασία ἐπαναστατικὴ, ἦταν φυσικὸ νὰ δείχνῃ ἰδιαίτερη εὐαισθησία σ' ὅ,τι ἀντιπροσώπευε τὴν ἡρωϊκὴ παράδοση τοῦ γένους κι' ἰδιαίτερα στοὺς ἐνσαρκωτὰς αὐτῆς τῆς παραδόσεως. Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔργου του εἶναι ἀφιερωμένο στὸν ὕμνο τῆς λεβεντιάς σὰν φυλετικοῦ προτερήματος καὶ κινήτρου γιὰ πράξεις ἀγαθὰ καὶ παραδείγματος πρὸς μίμῃσιν. Στὸν «Ἀπόστορατο», διήγημα ἀπ' τὸ ὁποῖο δὲν λείπει τὸ ψυχολογικὸ βάθος, ὁ Κώστα Ντόντος, ποὺ ὑπερέτῃσε εἰκοσιπέντε χρόνια στὸ στρατὸ τῆς ἐλευθερωμένης πατρίδας, πεθαίνει λεβέντικα, ὀρθὸς, ὅπως πεθαίνουν οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες, δίνοντας παραγγέλματα καὶ νομίζοντας ὅτι ἔχει μπροστά του τοὺς ἄνδρες του. Ἀλλὰ κι' ὁ Κατσαντώνης κι' ὁ Καπετὰν Καλόγερος καὶ τὰ διηγήματά του, ποὺ ἔχουν ὑπόθεση ἀρματωλικὴ καὶ κλέφτικη καὶ ἥρωας Σουλιῶτες κι' ἡπειρωτὲς ὅπλαρχηγούς, ὕμνος τῆς λεβεντιάς εἶναι καὶ σ' αὐτὴ καίνε τὸ θυμίαμα τοῦ θαυμασμοῦ.

Τὴν καλὴ παράδοση λοιπόν, τὰ ἀγνὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ποὺ μὲ τόση δύναμη περιγραφῆς τὰ παρουσιάζει, τοὺς θεσμοὺς τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τοὺς κανόνες δικαίου ποὺ ἴσχυαν—ἄξιζε νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸν «Θεοκατάρατο», τὸν ἄνθρωπο ποὺ δικάστηκε στὴ θέσῃ ἑνὸς λύκου, ἀπὸ τὴ δημογεροντία τοῦ χωριοῦ, γιὰτὶ ἤθελε νὰ σφετερισθῇ τὴν περιουσία τῆς ἐκκλησίας—αὐτὴ τὴν παράδοση, τὸν ἐθνισμὸ καὶ τὴ λεβεντιά ὑποστηρίζει ὁ Χρηστοβασίλης. Τὸν τύπο καὶ τὴν πρόληψη τὴν καταπολεμᾷ. Στὸ «ἀμάρτημα τοῦ παπα-Γεώργη», τοῦ παπᾶ τῆς Κόνιτσας, ποὺ διάβαζε παρακλήσεις στὰ τουρκόσπιτα ποὺ τὸν καλοῦν καὶ καταδικάζεται σ' ἀργία ἀπὸ τὸ Δεσπότη, παίρνει τὸ μέρος του, γιὰτὶ ἔχει τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ κτυπηθῇ ἡ πρόληψη τῆς μὴ ἐπιμιξίας μὲ τοὺς Τούρκους κατὰ τέτοιο τρόπο, ἀφοῦ μάλιστα τὰ «διαβάσματα» τοῦ παπᾶ ἐξυληρευτοῦσαν τὸν ἐθνισμὸ—ποὺ τόσο συνδεδεμένος εἶναι μὲ τὴ θρησκεία, μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς ὑπεροχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ πᾶνω στὸ μωαμεθανισμό. Γι' αὐτὸ καὶ στέκεται στὸ πλευρὸ τοῦ νέου Δεσπότη τῆς Κόνιτσας, ποὺ ἀπῆλλαξε τὸν παπα-Γεώργη ἀπὸ τὴν ἀδικη τιμωρία του. «Πάρε τὸ πετραχῆλι σου—τοῦ εἶπε—διάβαζε εὐχὰς καὶ καὶ παρακλήσεις ὅσες μπορέσης στὰ τούρκικα σπίτια καὶ τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ νὰ ῥθῃς νὰ λειτουργήσης μαζί μου στὴ Μητρόπολη...». Ὁ Δεσπότης αὐτὸς ἦταν ὁ ἀργότερος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ὁ σημερινὸς Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. κ. Σπυριδών.

Συνεχίζεται

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

13.—ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΚΟΥΦΑ

Στὸ ἴδιο σοκάκι μ' ἐμᾶς, ἀπ' τ' ἀντικρινὸ μέρος, στὸ παλιὸ Τούρκικο Προξενεῖο, κάθονταν τώρα οἱ πρόσφυγες, αὐτοὶ ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὴ Μικρασία πεισοκμημένοι, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα. Τοὺς βρῖσκαμε στὸ δρόμο κοιτώντας τοὺς μὲ περιέργεια, γιατί ξεχώριζαν καὶ στὸ ντύσιμο καὶ στὴ μιλιὰ τους. Κι ἀφοῦ οἱ Ἀρτινοὶ μᾶς φαίνονταν σάν ξένοι, γιὰ τοὺς πρόσφυγες εἴχαμε ἀκόμα χειρότερη ἰδέα. Τοὺς θεωροῦσαμε ἀλλόφυλους, νὰ πεῖ κανένας, κάτι σάν τοὺς Ὀβριούς, ποὺ κάθονταν ξέχωρα στὴ λωβιασμένη συνοικία. Κι ὅμως δὲν ἀργήσαμε νὰ σχετιστοῦμε μαζί τους, γιὰ καλὸ καὶ δικό μας κι ἐκεινῶν.

Ἐκεῖ ποὺ περνάγαμε, ὁ Νάκος κι ἐγώ, τραβώντας ἡσυχὰ γιὰ τὸ γυμνάσιο, βλέπαμε ψηλὰ σ' ἓνα χαλασμένο μπαλκόνι κάποιον μεγαλόσωμο, ροδοκόκκινο, καλοντυμένο, ποὺ διάβαζε δυνατὰ φημερίδα. Ἡ φωνὴ του ἔφτανε ὡς κάτω στὸ δρόμο σὰ λάλημα τρομπέτας. Δὲν ξέραμε γιὰ ποιὸν ξεφώνιζε ἔτσι, γιὰ τοὺς ἄλλους ἢ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἦταν ἀρχὴ ἀκόμα καὶ δὲν τὸν γνωρίζαμε. Ἀλλὰ σὲ καναδυὸ βδομάδες εἶδαμε αὐτὸν τὸν ἀντρακλα, ποὺ θάταν τότε ὡς εἴκοσι χρονῶ, νάρχεται στὸ γυμνάσιο καὶ μάλιστα μαζί μ' ἐμᾶς, στὴν πρώτη τάξη. Ἦταν κάτι τὸ πρωτάκουστο γιὰ τὰ χρονικά τοῦ γυμνασίου.

Σὰ νὰ μὴν ἔφτανε αὐτό—ἡ μεγάλῃ του ἡλικία καὶ τὸ ἀντρίκιο ἀνάστημά του—ἀποδείχτηκε πὺς ὁ νεόφερτος μα-

θητὴς δὲ σκάμπαζε πολὺ οὔτε ἀπὸ γράμματα οὔτε ἀπὸ ρωμαίικα. Πρόφερονε ἀνάποδα τὶς λέξεις (ἔλεγε «ἀαπητέ», «ἐλᾶτε στὰ δικὰ μας» ἀντὶ στὸ σπῖτι), καὶ ὅταν τὸν πειράζαν καὶ θύμωνε, βλαστημοῦσε παράξενα, σὲ ἄγνωστη γλώσσα, ἔτσι ποὺ προκαλοῦσε πρὸ πολὺ τὴν εὐθυμία τῶν συμμαθητῶν. Τὸν ἔλεγαν «ὁ Μπές», γιατί κάθε τόσο μεταχειρίζονταν αὐτὴ τὴν προσφώνηση: μπέ!

Ἦταν ὅμως πολὺ χερσὺν δυναμος, μποροῦσε μὲ μιὰ γροθιά νὰ σὲ ρίξει κάτω καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν πείραζαν πλὴ ἔτσι φανερά ἢ φρόντιζαν νὰ τὸν κοινοῦν ἀπὸ μακριά, γιὰ νάναί ἐτοιμοὶ νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια μόλις τοὺς ἐπιτεθεῖ. «Τῆς πουτ... τὸν υἱόν!» ἔβριζε αὐτὸς ἀποπίσω, ἀγοιεμένος σάν Τούρκαρος. Ἀπ' τὰ πολλὰ ποὺ ἔλεγε, ξεχωρίζαμε κανένα λόγο μὲ ὑβριστικὴ σημασία, γνωστὸ καὶ σ' ἐμᾶς ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ τούρκου: τσιογλάν, κιοπέκ, πεξεβέγκ κι ἄλλα τέτια.

Ἐμᾶς τοὺς δυὸ ὅμως ὁ «Ἰάννης»—ὅπως τὸν λέγαμε ἀργότερα, κατὰ τὴν προφορὰ τῶν σπιτικῶν του—ὄχι μονάχα δὲ μᾶς κνηγοῦσε, παρὰ μᾶς προστάτευε κιόλα. Ἐπειδὴ πρόσεξε πὺς ἡμᾶςταν ἐπιμελεῖς στὰ μαθήματα καὶ καθόμασταν στὴν ἴδια γειτονία μ' αὐτόν, σκέφτηκε νὰ ζητήσῃ τὰ φῶτά μας. Μᾶς καλοῦσε λοιπὸν ἐκεῖ στὸ Προξενεῖο, ἀνάμεσα στοὺς δικούς του, καὶ διαβάζαμε μαζί Κοπιάζαμε ἀλήθεια πολὺ ὥσπου νὰ τὸν βάλουμε στὸ νόημα, γιατί δὲν

τάπαιρνε εύκολα ὁ κακότυχος. Ἀλλὰ μᾶς ἀποζημίωνε μὲ τὸ παραπάνω γιὰ τὸν κόπο μας, ἀφοῦ μᾶς φίλευε κακάο καὶ μπισκότα, ἀπ' αὐτὰ ποὺ τοὺς ἔστειλεν μπόλικα ἢ Περίθαλψη καὶ ποὺ ἐμεῖς δὲν εἴχαμε ἑλπίδα νὰ τὰ δοκιμάσουμε ἀλλιῶς: «Φάτε, μπέ, νὰ χορτάστε!» μᾶς παρακινούσε ὁ ἴδιος κι οἱ δικοὶ του.

Ὁ συμμαθητὴς μας εἶχε ἓναν ἀδερφὸ Κυριάκο—Γιὰκα τὸν ἔλεγαν μεταξὺ τους—ποὺ ἤξερε κάμποσα γαλλικά. Τον πῆραν λοιπὸν καθηγητὴ στὴν ἱερατικὴ σχολὴ ὅπου εἶχαν ἔλλειψη καὶ σιγὰ σιγὰ κόλλησε κοντὰ στοὺς παπᾶδες. Εἶχαν καὶ δυὸ ἀδερφὲς ποὺ τὶς ἔλεγαν Μάρουλα καὶ Τζιόφα, δηλαδὴ Σοφία. Σκεπάζονταν μὲ κᾶτι βαριὰ καπλώματα γεμισμένα βαμπάκι καὶ λούζονταν, λέει, ἔκαναν μπάνιο, μὲς στὴ σκάφη. Ἐτρωγαν πολὺ, χορταστικά, ἔπιναν κοῦπες τσᾶι τὴ μιὰ πᾶνω στὴν ἄλλη· τσᾶι ἀγοραστὸ βέβαια, ὅχι σὰν τὸ δικό μας, τοῦ βουνοῦ.

Μιὰ νύχτα, ἐκεῖ ποὺ κοιμόνταν στὸ Προξενεῖο, ἔπεσε ἀπ' τὸ μισοτρύπιο ταβάνι στὰ στρώματά τους ἓνα φίδι ζωντανό. Γιὰ καλὴ τύχη τους ἦταν μουνδιασμένο ἀπ' τὸ κρύο, ἀλλιῶς κάποιον θὰ δάγκωνε ἀπ' ὅλους. Φοβήθηκαν ἀπ' αὐτὸ κι ἄλλαξαν κατοικία. Πῆγαν νὰ μέινουν μαζὶ μὲ τοὺς πολλοὺς, στὸ παλιὸ Νοσοκομεῖο, φάτσα σιτῆν Ἀηθοδόωρα. Πάλι κοντὰ μας ἦταν, γι' αὐτὸ δὲ λείπαμε ἀπὸ κεῖ, ἀφοῦ βρῖσκαμε κοντὰ τους καὶ κάποια περιποίηση. Ἡ καλὴ μου βάβω τοὺς ἔστειλε ἀπὸ μακρυνὰ εὐλογίες, ὅποτε τῆς πῆγαινα στὸ χωριὸ λίγο κακάο μὲ ζάχαρη. Θὰ πέθαινε καὶ δὲ θάχε βάλει στὸ στόμα τῆς ἀπ' αὐτὸ τὸ ρόφημα.

—Βοηθήστε, παιδιὰ, κι' αὐτὸν τὸ δικό μου, εἶναι ἀστοχεῖωτος, ἀνάθεμά τον! μᾶς ἔλεγε ὁ φιλόστοργος Κυριάκος, ποὺ πολὺ φρόντιζε γιὰ τὸν ἀδελφὸ του. Δὲν κατέχει οὔτε τὶς βάσεις, δὲν μᾶς ἀφησαν ἡσυχους οἱ διωγμοί, ὁ Ὀσμάναγας...

Φαίνεται ἀληθινὰ πὼς ὁ συμμαθητὴς μας δὲν εἶχε περάσει καθόλου ἀπὸ σχολαρχεῖο καὶ πὼς τὸν ἔβαλαν στὸ γυμνάσιο μὲ τὰ ψέματα, μὲ φκιαστὰ χαρτιά. Μὰ καὶ τώρα βαριόταν νὰ διαβάσει

ὁ ἴδιος ἀπ' τὸ βιβλίο, περιμένοντας νὰ μάθει τὸ μᾶθημα μὲ τ' αὐτὴ καθὼς τοῦ τὸ λέγαμε ἀπὲξω ἐμεῖς οἱ δυό, μιὰ ὁ Νάκος, μιὰ ἐγώ, καὶ πάλι καὶ ξανά, ἀπὸ τρεῖς τέσσερις φορὲς ὁ καθένας. Στὶς ἐξετάσεις ἐρχόταν καὶ κάθονταν ἀποπίσω μας, γιὰ ν' ἀντιγράφει μὲ τὴν εύκολία του.

—Μὴ σκύβεις, μπέ! φώναζε κιόλας.

Οἱ καθηγητὲς τόξεραν καὶ δὲ μιλοῦσαν, πάντα γιὰ χάρη τοῦ μεγάλου ἀδερφοῦ του.

Μόνον στὴ γυμναστικὴ εἶχε τὰ πρωτεῖα. Ἐτρεχε σὰν παλαβός, κλωτσοῦσε μὲ φόρα τὴ μπάλα καὶ στὶς σχολικὲς ἐπιδείξεις ἔπαιρνε βραβεῖα. Ὁ γυμναστὴς μας, ὁ Κουμπούρας, τὸν εἶχε σὲ ὑπόληψη, αὐτὸν καὶ καναδυὸ ἄλλους συμπατριῶτες του σὲ μεγαλύτερες τάξεις. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ πρόσφυγες—οἱ Πόντιοι—πρωτόφεραν στὴν ἐπαρχία μας τὴν ἀτομικὴ καθαριότητα καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἀθλητισμοῦ.

Οἱ πρόσφυγες φάνηκαν χοῖσιμοι καὶ σὲ μένα, αὐτοὶ μὲ σκοῦντησαν στὸ ποιητικὸ στάδιό μου. Καὶ γὰ πὼς ἔγινε αὐτό.

Κοντὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ συμμαθητῆ μας, ποὺ ὅλο μᾶς παίνευαν γιὰ τὴ φιλομαθείά μας, εἶχα γ' ὠριστεῖ καί μ' ἓναν πρόφωνα ἑλληνοδιδάσκαλο, τὸν Ἀβγουστίνο Παγκρατίδη (νὰ ζεῖ ἄραγε ἀκόμη πουθενά;). Αὐτὸς εἶχε μάθει πὼς ἔγραφα καὶ στίχους, ποὺ δὲν τοὺς ἔδειχνα ὅμως κανενὸς οὔτε ἔβρισκα νὰ τοὺς δημοσιέσω ἀκόμα. Καὶ ἦρθε καιρὸς ποὺ χρειάστηκε αὐτὸ τὸ χάριμά μου, ποὺ βγήκε στὸ φῶς μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Παγκρατίδη.

Εἶχαν ὀριστεῖ τότε νὰ γίνουν τ' ἀποκαλυπτῆρια τῆς προτομῆς τοῦ Σκουφᾶ, στὸ γενέθλιο χωριὸ του, τὸ Κομπότι τῆς Ἀρτας. Μεγάλῃ τελετῇ περιμενόταν, λόγοι θὰ ἐκφωνοῦνταν ἀπ' τοὺς ἐπίσημους, θάρχονταν ἀκόμα κι' ἄνθρωποι ἀπ' τὰ Γιάννενα, ἀπ' τὴν Ἀθῆνα. Ὅλα ἐτοιμάζονταν ἀπὸ βδομάδες καὶ τίποτε δὲ θάλειπε ἀπ' τὸ γιορτασμό.

—Μονάχα ποίημα δὲν ἔχουμε! ἀνα-

στέναξε ὁ Παγκρατίδης, θερμοῦς πατριώτης ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς ξεριζωμένους τῆς προσφυγιάς. Τότε θυμίσθηκε πῶς ἐγὼ στιχουργοῦσα. Καὶ σκέφτηκε πὼς ἐγώ, ὁ μικρὸς Δαβίδ, μὲ τὴν πετιοῖα τῆς ποίησης, μπορούσα νὰ βγάλω ἀπ' τὴ δύσκολη θέση τοὺς ὅλους αὐτοὺς τοὺς σπουδαίους.

—Θὰ σοῦ πάρω μιὰ βδομάδα ἄδεια ἀπ' τὸ γυμνάσιο, γιὰ νὰ τὸ συντάξεις ὅπως πρέπει, μοῦ εἶπε ὁ ἀγαθὸς πρόσφυγας.

Μὰ ἐγὼ δὲν ἤθελα τέτιες φασαρίες, νὰ μάθουν ἀπ' τὸ γυμνάσιο πὼς γράφω ποιήματα καὶ νὰ μὲ πάρουν ὕστερα οἱ καθηγητὲς μὲ κακὸ μάτι, νὰ μὲ ἀπορίψουν στὰ καλὰ καθούμενα σὲ τίποτε φυσικὲς ἢ μαθηματικά. Ἄς ἔλειπε ἡ διαφήμιση, νάχω ἥσυχο τὸ κεφάλι μου. Μποροῦσα ἓνα Σάβато ἀπόγεμα ἢ Κυριακὴ νὰ σταφνίσω ἥσυχα ἥσυχα τοὺς στίχους, φτάνει νὰ πετύχαινα τὶς ὁμοιοκαταληξίες.

—Καλὰ τότε, συμφώνησε ὁ Παγκρατίδης. Νὰ πᾶς ὅμως ἀπάνω στὸ Κάστρο, γιὰ νὰ ἐμπνευσθεῖς καλύτερα.

Αὐτὸ μάλιστα, τὸ δεχόμουν. Τράβηξα δειλὰ πρὸς τὸ παλιὸ φρουρίο, πίσω ἀπ' τὸ ψηλὸ πέτρινο ρολοὶ πού χτυποῦσε τὶς ὥρες καὶ μᾶς εἰδοποιοῦσε γιὰ τὸ σκολιό. Προχώρησα δισταχτικὰ στὴ μεγάλη καμάρα μὲ τὴν πόρτα τῇ βαρεῖα καὶ βρέθηκε μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ κλεῖσμα τὸ ἀκατοίκητο ἀπ' ἀνθρώπους, ὅπου θρασυμανοῦσαν οἱ τσουνκίδες κι' οἱ ἀγριομολόχες καὶ τ' ἀγκαθόχορτα. Ἀνέβηκα σιγὰ σιγὰ τὶς ἀκατάλυτες σκάλες πού ἔστριβαν ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ὀδηγώντας σ' ἐκεῖνες τὶς παρᾶξενες πολέμιστρος μὲ τὶς σκισμάδες ἀπὸ μέσα. Ἐδῶ ἦταν καλὰ, μὰ τὸ Θεό, γιὰ ἓναν ποιητὴ πού τοῦ παράγγειλαν πατριωτικὸ ποίημα.

Κάθισα ἐκεῖ σὲ μιὰ κώχη καὶ κοιτώντας τὸ ἄγριο τοπίο, ρίχνοντας καμιά ματιὰ καὶ πέρα στὸ ποτάμι πού κυλοῦσε δυνατό, σὰν ἡμερο στοιχιό, ἔχοντας ὅμως τὸ νοῦ μου περιόρβη καὶ τοὺς φυλακισμένους παραμόνευαν ἴσως κλεισμένοι κάπου ἐκεῖ γύρω, προσπαθοῦσα νὰ βάλω τὴ φαντασία μου σ' ἐνέργεια,

γιὰ ν' ἀναβλύσουν οἱ στίχοι πού θὰ ἔσωζαν τὴν τιμὴ τοῦ γυμνασίου. Στὴν ἀρχὴ τὰ πράματα ἦταν δύσκολα. Χρειαζόταν ἐπίσημος τόνος, σοβαρός. Μοῦ ῥχόνταν στὸ νοῦ περιφνημὲς ἀρχὲς ἀπὸ ἄλλα ποιήματα: «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη.», «Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος...».

Ἐπιτέλους ὁ κρουνοὺς ἀρχισε νὰ στάζει:

Νύχτα βαρεῖα καὶ σκοτεινὴ...

Σιγὰ σιγὰ τὸ πρῶτο τετράστιχο εἶχε ἐτοιμαστεῖ, καταλήγοντας στὴν κορώνα:

...μεγάλε μας Σκουφά!

Παιδεύτηκα ὥρες, ἴσως καὶ μέρες, ἀλλὰ τὸ ποίημα ἔγινε ὅπως τὸ περίμεναν ἀπὸ μένα, ὅπως τὸ ἤθελα κι ἐγώ. Οἱ λέξεις ῥχονταν ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη χτυπητές, οἱ ὁμοιοκαταληξίες ταίριαζαν ὅπως οἱ κόπτες ἀναμεταξύ τους, οἱ ἔννοιες σὲ σήκωναν στὸν ἀέρα, σοῦδιναν φτερά.

Ἐνθουσιάστηκε ὁ Παγκρατίδης ἅμα τὸ εἶδε καὶ τὸ πέρασε στὴ γραφομηχανή. Μοῦ φάνηκε πιὸ ὥραιο κι ἐμένα, ἔτσι πού ἦταν τώρα, σχεδὸν τοῦ ἑαυτοῦ.

Ἄλλὰ ἔμενε κάτι σπουδαῖο: ἡ ἀπαγγελία. Τί θὰ γινόταν μ' αὐτὴν; Ἦταν φανερὸ πὼς ἐκεῖ δὲ θὰ τάβγαζα πέρα. Δὲν εἶχα καλὴ φωνή, μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ θάρρος, μπορούσα νὰ τὰ παρατήσω στὴ μέση. Ὁ Παγκρατίδης τὰ γύριζε ὅλ' αὐτὰ στὸ μυαλό του καὶ δὲν ἔβρισκε εὐκολα λύση. Νὰ τ' ἀφήσει σ' ἐμένα; Θάχα-νε τὴν ἀξία του. Νὰ τ' ἀναθέσει σὲ ἄλλον; Θάταν ἄδικο γιὰ μένα.

Δὲν ἤξερε πᾶς τί νὰ κάμει, ὅταν ἔφτασε ἡ Μεγάλῃ Βδομάδα. Καὶ τότε ἐμεῖς πού ἦμασταν ἀπὸ χωριά, δίχως νὰ χάσουμε καιρὸ, σὰν τοὺς στρατιῶτες πού παίρνουν ἄδεια, κινήσαμε ἴσια γιὰ τὰ σπίτια μας, τὰ τόσο ποθητά. Ὁ δρόμος, πού μᾶς φαινόταν τόσο ἀτέλειωτος, τόσο δύσκολος, στὸ ἔλα, γινόταν τώρα παιχνίδι κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας τὰ φτεωμένα. Θὰ βλέπαμε τοὺς δικούς μας, θὰ τρώγαμε χορτάτα τὶς μέρες τῆς Λαμπρῆς, θὰ παίζαμε καὶ μὲ τὰ νέα κατόικια πού τάχαμε ἀλησμόνησει.

Ὅταν ξαναγυρίσαμε στὴν Ἄρτα, παραμονὴ τοῦ Θωμᾶ, εἶχα ξεχάσει πᾶς

καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸ Σκουφά. Δὲν ἄργησα ὅμως νὰ μάθω, ἀφοῦ ὅλη ἡ πόλη μιλοῦσε γι' αὐτό, πὼς ἡ τελετὴ γιὰ τὴν προτομὴν θὰ γινόταν στὸ Κομπότι, ὅπως ἦταν ὀρισμένο, τὴν ἄλλη μέρα, Κυριακή. Στὸ μεταξύ πληροφοροῦνθῃκα πὼς καὶ τὸ ποίημά μου δὲν εἶχε μείνει ἀχρησιμοποίητο. Θὰ τὸ ἀπάγγελε ἓνας συμμαθητὴς μου, γιὸς μπακάλη (ἀργότερα ἔγινε δικηγόρος), ἀπὸ κείνους πού μᾶς τρώμαζαν στὴν ἀρχὴ μὲ τὰ φαμφαρόνι κα γαλλικά τους καὶ πού γρήγορα τοὺς εἶχαμε ἀφήσει πίσω, ὁ Νάκος κι ἐγώ. Ἐμαθα ἀπὸ τρίτους πὼς ὅλες αὐτὲς τίς μέρες πού ἐμεῖς λείπαμε στὸ χωριὸ ὁ ἀντικαταστάτης μου δὲν καθόταν ἀργός. Ἐβγαίνει στὴν πλατεία τοῦ Ρολογιοῦ, κοντὰ στὸ σπίτι του, μαζί μὲ τὸ γείτονά του τὸν Παγκρατίδη κι ἐκεῖ ὁ δευτέρος ἐξασκοῦσε τὸν πρῶτο στὴν ἀπαγγελία, σὰν κανέννας ἔμπειρος δάσκαλος τῆς σκηνῆς, δείχνοντάς του πού νὰ σταθεῖ, πότε νὰ ὑψώσει τὴ φωνή του καὶ προπαντὸς μὲ τί χειρονομίες νὰ συνοδεύει τοὺς στίχους, γιὰ νὰ πάρουν χρῶμα, νὰ γίνουν ζωντανοί.

—Θὰ πᾶμε κι ἐμεῖς στὸ Κομπότι; ρώτησα τὸν Νάκο τὴν παραμονή.

Προφασίστηκε πὼς ἦταν κουρασμένος ἀπ' τὴν πορεία, μὰ κατάλαβα πὼς θὰ προτιμοῦσε νὰ διαβάσει, γιὰ νάναί ἑτοιμος τὴ Δευτέρα.

Μὰ ἐμένα μὲ τραβοῦσε κάτι γιὰ κεῖ ἔξω. Ἦθελα νὰ παρακολουθῶ τὴν τελετὴ, μὰ πιὸ πολὺ τὴν τύχη τοῦ ἔργου μου. Δὲν ξέρω πὼς, χώθηκα σ' ἓνα αὐτοκίνητο χωρὶς νὰ πληρώσω καὶ βρέθηκα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους στὸ Κομπότι, μὲς στὴν πολυκοσμία. Εἶχαν ἔρθει ἐκεῖ Νομάρχης καὶ Δημάρχοι καὶ δικηγόροι καὶ γιατροὶ καὶ μεγάλα προσώπατα. Πολλοὶ κρατοῦσαν στὰ χέρια τους χαρτιά καὶ ξανακοίταζαν τοὺς γραμμένους λόγους τους, ὅλο ἑλληνικοῦρες, νὰ μὴν ξεχάσουν καμιά στὴν κρίσιμη ὥρα.

Ἀμέτρητοι ἦταν οἱ λόγοι, ὁ ἓνας πιὸ ἀκατάληπτος, πιὸ ἀνιαρὸς ἀπ' τὸν ἄλλον. Μὰ στίχους δὲν εἶχε ἀνακατῶσε κανένας του: παρὰ μονάχα, ἴσως, τοῦ Σολωμοῦ. Τέλος ἀνέβηκε μ' ὅλο του τὸ

κουράγιο στὸ πρόχειρο βῆμα ὁ συμμαθητὴς μου κρατώντας τὸ χειρόγραφο στὸ χέρι, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ:

Νύχτα βαρεὰ καὶ σκοτεινή...

Οἱ στίχοι πῆδαν καμπανιστοὶ κι ὁ μαθητὴς τοῦ Παγκρατίδη τοὺς ἔλεγε θαρρετά, μὲ καμάρι, χωρὶς νὰ σκονιάφτει πουθενά, σὰ νὰ τοὺς εἶχε γράφει ὁ ἴδιος. Ἐγὼ στεκόμουν σὲ μιὰ ἄκρη μαρμαρῆς, ἀγνωστος ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Τί ὠφελοῦσε πού παιδεύτηκα τόσο μ' αὐτὸ τὸ διατανοποίημα! Ἄλλος τὸ ἀπάγγελε τώρα, ἄλλον κοίταζαν στὰ μάτια. Ἐκεῖνος ἦταν καλὸντυμένος, μὲ ἄσπρο γιακά, μὲ κοντὰ παντελόνια. Γι' αὐτὸ εἶχε ὕψος καὶ πεποίθησι, γι' αὐτὸ πετύχαινε καλύτερα ἀπὸ μένα. Καὶ τώρα τοῦ βαροῦσαν τὰ παλαμάκια, τοῦ χαμογελοῦσαν ὅλοι εὐχαριστημένοι. Ἐμένα καί ἓνας δὲ μ' ἤξερε, κανένας δὲ θὰ μὲ μάθαινε ποτέ.

Ἀξαφνα, ἐκεῖ πού στεκόμουν ἀνυποπτος, μ' ἀρπάξει ἓνα χέρι ἀπ' τὴν ἀμασκάλη, ἀλυφρὸν σὰν τὸ τσατσούλι πού εἶχα μιὰ φορὰ, καὶ μὲ σηκώνει ψηλά, μὲ δείχνει στὸν κόσμο. Κι ἀκούγεται παραπίσω μιὰ φωνή, ἀπ' τὴν ἴδια ἀόρατη δύναμη, ὅπως τότε στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου ἢ στὴ βάφτισι τοῦ Χριστοῦ:

—Αὐτὸς εἶναι ὁ μαθητὴς γυμνασίου πού ἔγραψε τὸ ποίημα, ὄχι ὁ ἄλλος πού τὸ εἶπε. Ἐκεῖνος ἔκαμε ἀπαγγελία, ἀλλὰ τὴ σύνταξη τὴν ἔκαμε αὐτὸς ἐδῶ... ἔξηγεῖ ἀναλυτικὰ ὁ ἄνθρωπος πού μὲ κρατοῦσε γιὰ νὰ μὴ μείνει σὲ κανέναν ἀμφιβολία πὼς ἐγὼ ὁ τάδε, ἀπ' τὸ δεῖνα χωριὸ, ἤμουν ὁ συντάχτης τοῦ ποιήματος.

Διπλάσια χειροκροτήματα ἀπ' τὴν πρώτη φορὰ ὑποδέχτηκαν τὴν ἀναγγελία, ἐνῶ ἐγώ, πού ἔστεκα μετέωρος μπροστὰ σὲ τόσοις ἀγνωστοῖς, κόντευα νὰ λιγοθυμίσω πιά, τρέμοντας σχεδὸν ἀπὸ τὴν ταραχὴ μου.

Τί εἶχε συμβεῖ; Ὁ Νίκο Γιώτης, ὁ καθηγητὴς μας τῶν γαλλικῶν, ἄνθρωπος αὐτοδημιούργητος, (πού εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ πάρει ἀργότερα καὶ διπλωμα νομικῆς στὰ πενήντα του χρόνια), ἔχον-

τας μάθει φαίνεται τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ποίημα καὶ μὴν ὑποφέροντιαν νὰ δοξάζεται ὁ δυνατόφωνος στὴ θέσῃ τοῦ δημιουργοῦ, ὁ ἠθοποιὸς σὲ βάρος τοῦ συγγραφέα, ἔκαμε αὐτὴ τὴν ἀνέλπιστη ἐπέμβαση, ποὺ ἔφερε ἀμέσως τὸ ἀποτέλεσμα της.

Ἐπιτέλους! Ὑπάρχει Θεὸς ποὺ βλέπει τὸ ἄδικο, ὑπάρχει Θεία Πρόνοια ποὺ δὲν ἀφήνει κανέναν παραπονεμένο. Εἶχα ἀρχίσει πιά νὰ λυπᾶμαι τὸ συμμαθητή μου ποὺ ἔχασε ἔτσι μεμιᾶς τὸ γόητρό του, ποὺ τοῦ ἐπισκίασα ἐγὼ τὴν ἐπιτυχία. Μὰ τί νὰ γίνῃ; ὁ μακαρίτης ὁ Γιώτης ἦταν κι αὐτὸς χωριάτης ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα καὶ δὲν ἤθελε τὰ φτωχά, τ' ἄτολμα πατριωτάκια του νὰ παραγκωνίζονται ἀπ' τὰ παιδιά τῆς πόλης, τὰ ξυπνημένα μπακαλόπονλα. Γι' αὐτὸ μὲ πῆρε μὲ τὴ χεροῦκλα του καὶ μὲ σήκωσε νὰ μ' ἀναδείξει.

Στὸ τέλος ἀπ' τὴν τελετὴ μὲ πλησίασαν μερικοὶ μὲ κολάρα καὶ μὲ κοίταξαν

ἀπὸ κοντὰ σὰν περίεργο ζουλάπι.

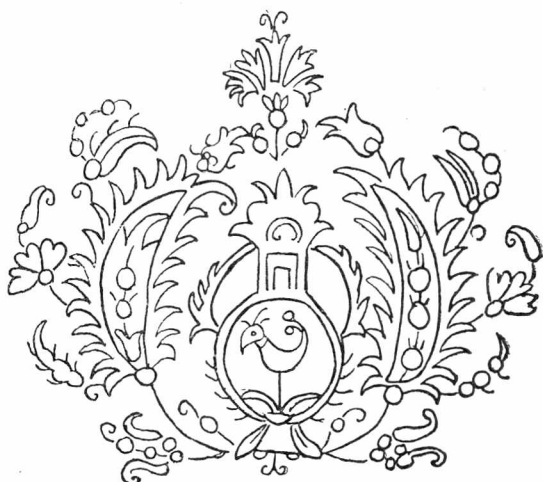
—Πόσω χρονῶν εἶσαι, μικρέ;

—Μπῆκα στὰ δεκατρία.

—Καὶ τὸ κατέβασες ἀπ' τὸ μυαλό σου, δὲν πῆρες σκέδιο ἀπὸ πουθενά; Τς, τς! ἀποροῦσαν μοναχοὶ τους.

—Μωρὲ μπράβο, δεύτερος Κρουστάλης θὰ γίνῃ! προφήτεψε κάποιος δικολάβος ἀπ' τοὺς διαβασμένους.

Ἐκεῖνο τὸ ἀδέξιο, ἀλλὰ ἱστορικὸ ποίημα γιὰ τὸν ἡπειρώτη ἀρχηγέτη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας τὸ εἶχα δώσει στὴ μάνα μου γιὰ φύλαμα κι ἐκεῖνη τόχῃ μεριάζει μέσα στὴν κασέλα της μαζί μὲ δικά της εἰδίσματα, τιμαλφῇ χωρὶς ἀξία. Μὰ τὴν τελευταία φορὰ ποὺ ξαναπῆγα στὸ χωριὸ ἔπειτ' ἀπὸ χρόνια, δὲν βρῆκα ἐκεῖ τὸ παλιὸ χαρτί μου. Φαίνεται πὺς ἀνακατεύτηκε, παράπεσε κάπου ἀνάμεσα στὰ προικιά, τὰ νυφιάτικα τῶν ἀδελφάδων μου. Καὶ τὸ ξέχασα πιά, μονάχα τὴν ἱστορία του θυμοῦμαι.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΜΑΤΩΜΕΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ *

Ἐπικολυρική μυθιστορία

Η'—Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Σάν τὸ πουλάκι στὴ φωλιά πλαγιάζει λουφασμένη
τῆς Ρήνας ἢ μονάκριβη κι ὕπνος δὲν τὴν κολλάει.
Ἐκλωθε μύριες συλλογές ὁ νοῦς τῆς καὶ στὰ στήθη
κάποιος βραχνᾶς τὴν ἔσφιγγε, σάν φίδι τὴν τσιμποῦσε.
Ἀκούει τῆς μάνας τίς στριγγές φωνές, τὸ θρηνοκόπι,
πετιέται ἀπ' τὸ κρεβάτι τῆς κι ἀλαφιασμένη τρέχει,
ἀνοίγει τὴν ξυλόπορτα, στέκεται κι ἀκουρμαίνει...
Στοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀχνὸ τὸ φῶς μὲ τρόμο ξεχωρίζει
τὴ μάνα τῆς κακόθωρη κι ἄγρια ἀναμαλλιασμένη
τρεμάμενη νὰ σέρνεται τρικλίζοντας στὴ σκάλα,
νὰ ψάχνη μὲ τὰ χέρια τῆς, νὰ ψηλαφῇ τὰ σκότη.

—Μάνα τρελή, τί κλαίγεις, τί ρυάζεις, κακούργα ;
Ποῦ πᾶν τὰ γλέντια κι οἱ χαρές, τὰ ἔρωτικά τραγούδια ;
Γιατί θρηνεῖς στὰ ρέπια σου σάν κουκουβάγια ἀπόψε ;

—Φτονιάρια θυγατέρα μου, γρουσουζα, πεισματάρια !...
Μοῦ ζήλεψες τὸν ἔρωτα καὶ τὴν καλομοιριά μου.
Τὸ τυχερὸ τῆς μάνας σου καρφὶ στὸ μάτι σου ἦταν.
Ἐγινε τὸ χατήρι σου. Μ' εἶδες καθὼς ποθοῦσες.

—Ξεμυαλισμένη, τί ἔπαθες ; Γιατί παραπονιέσαι ;

—Ἐφύγε γιὰ τ' ἀγύριστο ταξίδι ὁ ποθητός μου
κι ἐμένα μ' ἄφησε ἔρημη νὰ κλαίω, ν' ἀναστενάζω...
Νοιῶσε χαρὰ στὸν πόνο μου, γλέντια στὴ συμφορὰ μου !

Κι ὁ γοῖβας τοῦ προματευτῆ, δεμένος στὸ παχνὶ του,
λυπητερὰ χλιμίντησε στὸ σπαραγμὸ τῆς Ρήνας.

* Συνέχεια ἀπὸ το προηγούμενο.

- Ψεύτρα, γιατί καμώνεσαι, γιατί με κοροϊδεύεις ;
Χορταίνει στο κρεβάτι του τὸν ὕπνο ὁ ποθητός σου.
Ἄκου, χτυπάει τὸ πέταλο, φρουμάζει τ' ἄλογό του.
- Μωρή, φαιά δὲν πηλαλοῦν, δὲν ἀνεβαίνουν ἄτια
ἐκεῖ πού ἀνέροξ πέταξεν ὁ ρήγας τῆς καρδιάς μου.
Μόνο ψυχοῦλες πνέουνε, κι ἄγγελοι φτερουγᾶνε...
- Μάνα, ξήγα τὸ λόγο σου, πές μου τὸ μυστικό σου...
Σὰν τί κακὸ τὸν εὔρηκε τὸν ἀγαπητικό σου ;
- Ἦταν ἄψυς στὸν ἔρωτα κι ἀχόρταγος στὸ γλέντι...
Ἦτανε κλέφτης τῆς τιμῆς καὶ πλάνος τῆς ἀγάπης.
Μιά γυφτοπούλα ἀγάπησε κι ὕστερα τὴν ἀρνήθη.
Κι ἦταν ἡ κόρη μάγισσα κι εἶχε τσιγγάνικο αἷμα
καὶ τὸν ἐκέρασε πιοτὸ νὰ πιῇ νὰ μὴν ξυπνήση.
Τὸν ἔστειλε νὰ δροσιιστῇ στῆς Ἄρνας τὸ ποτάμι.
Ἐγὼ ἡ λωλή τὸν πότισα τὸ φονικό βοτάνι.
ποὺ τις γητειᾶς ἐπίστεψα τῆς μαγιοπούλας Ἰρμας.
Τῆς γύρεψα ἀγαπόχορτο καὶ μοῦδωκε φαρμάκι,
νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἄπιστο, τῇ ζήλεια της νὰ σβήση.
- Καταραμένη, φόνισσα, χάσου στῆς γῆς τὰ βάθη,
ν' ἀποσκεπάσης τὴ ντροπὴ, τὸ κρεῖμα σου νὰ κρύψης !...
- Ἐφταιξα, θυγατέρα μου, μπρὸς σὲ Θεὸ κι ἀνθρώπους.
Μὰ τιμωρήθηκα σκληρὰ... Μὲ τὰ δικά μου χέρια,
δίχως νὰ ξέρω ἢ παλαβή, σκότωσα τὸν καλὸ μου.
- Σᾶς ἔπιασε ἡ κατάρρα μου, πληρώσατε κι οἱ δύο σας...
Ὅλα τὰ βλέπει τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι δίχως λάθος.
- Θὰ συχωρέσης τάχα, Ἀνθή, τὴν ἀπονή σου μάνα ;
- Τώρα πού σ' ἤρε ἡ συφορά, κούρβα, μὲ καλοπιάνεις.
Μὰ δὲν μπορεῖς ἀπ' τὴν καρδιὰ τ'ἀγκάθι νὰ μοῦ βγάλῃς...
- Στὰ πόδια σου σωριάζομαι καὶ σοῦ γυρεύω χάρη.
Μὴ μὲ πατᾶς στὴ φτέρνα σου σὰν βρώμικο σκουλήκι !...
- Ἐλεος, θυγατέρα μου ! Τὸ μῖσος σου λησμόνα,
τις πίκρες ποὺ σὲ πότισα, τῆς φυλακῆς τὰ πάθια...
- ὦ ! Μὴ μὲ συνερίζεσαι, γιατί ἤμουν μεθυσμένη.
Ἐλα, δός μου τὸ χέρι σου, συμπόνα με λιγάκι !
Γίνε στὴ μαύρη μου ζωὴ παρηγοριά, ἀντιστύλι,
νὰ μὴ μοῦ φύγῃ τὸ μυαλὸ καὶ βγῶ τρελὴ στοὺς δρόμους,
νὰ μὲ προγκᾶνε τὰ παιδιὰ, νὰ μὲ πετροβολᾶνε.
Βόηθα με, θυγατέρα μου, τὴ μοῖρα νὰ βαστάξω,
τὴν τρικυμία τῆς καρδιάς, τοῦ νοῦ τὴν παραζάλη...
Στάθηναι μνηστὴρ κακὴ γιὰ σένα, κι ὄχι μάνα,
—ὁ δαίμονας μὲ δάμασε καὶ σκλάβα μὲ κρατοῦσε.—
Μὰ ἐσύ, παιδούλα μου ἄκακη κι ἀθώα πεταλούδα,

- νά μὴ φανῇς σκληρόψυχη σὲ μένα, σ' ἱκετεύω !...
- Ἀδιάντροπη, καμάρωσε τώρα τίς προκοπές σου.
Τὰ βάσανα, ποὺ μ' ἔρριξες, ἐγὼ κι ἂν λησμονήσω,
τῆς ἀτιμίας ἢ ντροπῇ δὲν σβηέται, δὲν ξεχνιέται.
- Οὔμένα, φρόνιμα μιᾶς. Τὴν κρίση δὲν ξεφεύγω...
Πῶς νὰ σκεπάσω τὸν νειδος ; Τὸ φόνο πῶς νὰ κρύψω ;
Θὰ βγοῦν στὸ φῶρο τὰ κρυφὰ ταχιά, σὰν ξημερώσω.
- Ἀλλοίμονό σου, δύστυχη !... Καὶ ποῦ θὰ καταντήσης ;
Πῶς θὰ παστρέψης τοῦτο δῶ τὸ μολυσμένο σπίτι ;
- Ἀνθή, σὰν φέξη, φώναξε παπάδες καὶ ψαλτάδες,
γιὰ νὰ σηκώσουν τὸ νεκρό, ποὺ στὸν ὄντ' αἰσιμαίνεται.
Νὰ τὸν κηδέψουν κι ὅστερα νὰ ρίξουνε τρισάγιο.
Σύρε κατόπι, κόρη μου, τοὺς προεστοὺς νὰ κραῖξης
νᾶρθουν νὰ μὲ δικάσουνε, καλογριὰ νὰ γίνω,
ἢ νὰ ριχτῶ στὴ φυλακὴ, στὰ κάτεργα νὰ λυώσω.
- Μάνα, ἡ καρδιά μου σφίγγεται, σὰν τὸ γυαλί ραγίζει.
Δὲν τὸ βαστῶ νὰ σὲ θωρῶ βρισμένη, πομπεμένη.
- ὦ κόρη μου πονόψυχη, μὰ χάρη σοῦ γυρεύω.
Γιὰ τὴ σκληρὴ τὴ μάνα σου νὰ μὴν κρατήσης κάκια.
Φῶς θᾶναι τὸ συχώριο σου στῆς νύχτας μου τὰ σκότη.
- Μὴν ἔχω πέτρινη καρδιά νὰ μὴ σὲ συμπονέσω ;
Ταλαίπωρη, μὲ γέννησες, μὲ βύζαξες στὸν κόρφο.
Προδίνω τὸν πατέρα μου, σὰν συχωρέσω ἐσένα...
Σὲ παραδίνω στὸ Θεό, γιὰ νὰ σὲ κρίνῃ δίκια.
- Μπροστὰ στὴ σκύλα μάνα σου σὺ μοιάζεις προβατάκι.
Ἄγγελος εἶσαι, κόρη μου, κι ἐγὼ δαιμονισμένη...
- Δὲν ὠφελοῦν τὰ λόγια πιά... Κοίτα, κι οἱ δύο μας τώρα
πῶς βολικά θὰ σκύψουμε στὴ μοῖρα τὸ κεφάλι.
- Δὲν μὲ χωράει τὸ σπίτι αὐτό. Βγάζουν λαλιά κι οἱ τοῖχοι
καὶ μοῦ θυμίζουν τὴ ντροπὴ, τὸ κρῖμα μοῦ φωνάζουν.
Ἐδῶ φωλιάζει ὁ Χάροντας, χορεύουν βρυνκολάκοι.
Κι οὐρλιάζοντας μὲ κυνηγάει φιδόμαλλη Κατάρρα.
Ταχιά θὰ φύγω... Ποῦ θὰ πάω ; Μονάχα ἡ μοῖρα ξέρει...
- Κι ἐμέ, τὴ θυγατέρα σου, πῶς θὰ μ' ἀφήσης ἔρημη ;
- Στεῦ κύρ-Σταθὰ τὸ σπίτι ἐσὺ νοικοκυρὰ θὰ μείνης.
- Ἄς λείπῃ τέτοιο τυχερό !... Καὶ ποιὰν εὐχὴ μοῦ δίνεις ;
- Μακάρι πιὸ καλόμοιρη νὰ γένῃς ἀπὸ μένα !

- Δὲν φταίει ἡ μοῖρα, μάνα μου, μὰ τὸ ξερὸ κεφάλι...
- Σωστά. Γι' αὐτὸ τὰ πάθια μου νὰ γένουν δάσκαλός σου.
Μὴ μπιστευτῆς τὸν Ἑρωτα. Κλείδωσε τὴν καρδιά σου,
νὰ μὴ λερώσης τῆς τιμῆς τὸ εὐωδιασμένο κρίνο.
Νὰ πάρης ἄντρα γνωστικὸ μὲ νόμιμο στεφάνι,
νὰ ζήσης τίμια, φρόνιμη καὶ κοσμοζηλεμένη...
Ἦμουν πανεύτυχη κι ἐγὼ στοῦ κυρ-Σταθᾶ τὸ σπίτι,
ἀθῶα κι ἀπονήρευτη κι ἄγνή σὰν περιστέρι,
μὰ ὁ πειρασμὸς μὲ κύλησε στὸ βοῦρκο μοιχαλίδα...
Τί μ' ὠφελεῖ νὰ ζήσω πιά, τίς γάνες μου νὰ βλέπω ;
Ἄν πέθανε ὁ πατέρας σου στὰ ξένα, ὦρα καλή του !...
Καλότυχος, τὸ κρίμα μου δὲ θὰ τὸν ἀτιμάσῃ...
Μὰ ἂν εἶναι ὁ Γιάννος ζωντανός, κάλλιο κιβουριασμένη,
σκέλεθρο μέσ' στὸν τάφο μου νὰ μ' εὔρῃ σὰ γυρίση...
Ἄχ ! Κόρη μου βαριόμοιρη, κι ἐσὺ πῶς θὰ βαστάξεις
τοῦ κόσμου τὴν κακογλωσσιὰ, τὴν πίκρα τῆς ὀρφάνιας ;
- Τᾶχαρο τοῦτο σπιτικό, ποὺ ἐστάθη φυλακή μου,
μάνα, συχάθηκα κι ἐγὼ, θέλω νὰ ξεπορτίσω,
νὰ βγῶ στὸν ἥλιο, νὰ πλυθῶ, τὸ μόλυσμα νὰ διώξω...
- Ἀπραγή, φῶς μου, κι ἔρημη στοὺς δρόμους θὰ γυρίξης ;
Ὅχι ! Στὴν κόρη τοῦ Σταθᾶ δὲν πρέπει τέτοια μοῖρα...
Στοῦ Δούκα τοῦ πατέρα μου τᾶρχοντικὸ σὲ στέλνω,
νὰ σὲ γνοιαστοῦν τὰδέρφια μου, νὰ σὲ καλοπροικίσουν...
- Καὶ τί θὰ εἰπῶ τοῦ κύρη σου, γιὰ σὲ σὰν μὲ ρωτήσῃ ;
Πὼς ἦσαν σκύλα κι ἄπιστη στὸν ἄνδρα σου, στὴν κόρη ;
Μὲ λερωμένο πρόσωπο πῶς θὰ τὸν ἀντικρύσω ;
Κάλλιο νὰ μείνω φυλακὴ καὶ χῶρια ἀπὸ τὸν κόσμο...
Κι ἂν ὁ πατέρας μου ποτὲ μὲ τὸ καλὸ γυρίση,
νὰ τὸν δεχτῶ μὲ κλάματα, νὰ τὸν καλωσορίσω...
Κι ἂν ὀρφανὴ μὲ δίκασε νὰ ζήσω πάντα ἡ μοῖρα,
ἄς μ' εὔρουν τὸ γεράματα μέσα στὸ πατρικὸ μου
ἀνύπαντρη, ἀτραγούδιση, παρθένα μαραμμένη...
Μὰ ἐνόσω ζῶ, τοῦ κύρη μου τὸ γυρισμὸ θὰ ἐλπίζω...
Θὰ καρτερῶ... Πάνω σ' αὐτὸ θὰ κρέμεται ἡ ζωὴ μου...
- Ψεύτρα νὰ βγῶ !... Ὅμως ἄφαντος ἐκεῖνος χρόνια λείπει.
Κοῖμα κι ἐσὺ τὰ νιᾶτα σου νὰ θάψῃς, κοπελιά μου...
Ἐνα λεβέντη θὰ σοῦ βρῶ, σῶγαμπρο θὰ τὸν πάρω,
κι ἡσυχὴ θαμποτραβηχτῶ, τὰ μάτια μου νὰ κλείσω...
- Σῶπα !... Στὸ μαῦρο πένθος μας δὲν πρέπει παντρολόγια.

Φταῖς !.. Ὡς τὸν πάτο θὰ γευτῆς καὶ τὸ πικρὸ ποτήρι !

Ὅμως πληρώνω τᾶδικο κι ἐγὼ μαζί με σένα...

Κορίτσι τρισκακόντυχο πρόστυχης μάνας εἶμαι...

Μὲ βούλωσες, μὲ λέκιασες μὲ πύρινη σφραγίδα.

Μοῦ καίει βαθιά τὶς σάρκες μου, μολεύει τὴν ψυχὴ μου.

Μέσα στὴ λάσπη βούτηξα καὶ πῶς θὰ ξεκολλήσω !

Ὅιμὲ τὶ θάνατος φοριχτός !.. Ποιὸς θὰ μὲ ξεγλυτώσῃ ;

Ποιὸς θὰ μὲ βγάλῃ ἀπ' τὸ βυθό, ποὺ σερεπτά μὲ γλείφουν ;

Ποιὸς θὰ μοῦ δώσῃ τὰ γλαυκά, τὰ πρωινὰ φτερά μου,

ν' ἀνέβω στὶς χιονόσκεπες κορφές μὲ τᾶσπρα κρίνα ;

Ποιὸς θὰ σκοτώσῃ τὸ στοιχειό, τὴ λάμια Καταισχύνῃ,

ποὺ γούφηξε, ποὺ στράγγιξε τᾶρωμα τῆς ψυχῆς μου

κι ἔγινε βουρκοπόταμος καὶ θέλει νὰ μὲ πνίξῃ ;

— Ἐγὼ θὰ πλύνω γρήγορα τὴ γάνα τῆς ντροπῆς μας.

Σὲ πλήγωσα, σὲ λέρωσα... Χρωστῶ νὰ σὲ γιατρέψω.

Ἄν μ' ἔρριξε στὴν ἄβυσσο τὸ ἐρωτικὸ τὸ πάθος,
μὰ στάλα ἀπὸ φιλότιμο μέσ' στὴν ψυχὴ μου μένει...

Ἄπονη μάνα στάθηκα γιὰ σένα, κορασιά μου...

Μὰ τώρα ποὺ ξαστέρωσε πάλι τὸ λογικὸ μου,

καὶ στὴν καρδιά μου τῆς στοργῆς ἀνάβρυσε τὸ μύρο,

τὸ σφάλμα μου τὸ φοβερὸ θέλω νὰ διορθώσω...

Θὰ φύγω, Ἀνθούλα, θὰ χαθῶ, θὰ λείψω ἀπὸ τὴ μέση,

γιὰ ν' ἀνασαινῆς λεύτερα τὸν καθαρὸν ἀέρα,

νὰ μὴ σὲ σκιάζῃ τῆς ντροπῆς ὁ μολυσμένος πέπλος...

— Καὶ ποῦ θὰ πᾶς, ταλαίπωρη, καὶ ποῦ θὰ τριγυρίζῃς ;

— Στὸν ἄνεμο... στὴν ἀστραπή... στὴν τρύπα τοῦ διαβόλου,
νὰ πλύνω μέσ' στὴν Κόλαση τὴ βρώμικη ψυχὴ μου...

— Ἀχ ! μοῦ ραγίζεται ἡ καρδιά, κι ἂς μ' ἔχεις βασανίσει !..

ὦ ! Μὴ ζητᾶς τὸ θάνατο ! Σὲ μοναστήρι κλείσου,

μὲ δάκρυα καὶ προσευχές, ἀγρύπνιες καὶ νηστείες

τὴν ἁμαρτία ξέπλυνε... Κάλιο μετανοιωμένη

νὰ ζῇς, παρὰ πεθαίνοντας νὰ μὲ πληγώσῃς πάλι !..

— Ὁ Πλάστης, θυγατέρα μου, μπορεῖ νὰ μὲ λυτρώσῃ...

Τάχα θὰ βρῶ συχώρεση ἢ αἰώνια καταδίκη ;

— Τῆς προσευχῆς ἡ δύναμη, μάνα μου, κάνει θάμα !..

Στὴ φυλακὴ ποῦ μ' ἔκλεισες, πολλὰς φορὲς τὴ νύχτα

ἔδιωχνα μὲ τὴ δέηση τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου

κι ἔτρεφα τὴν ἐλπίδα μου κι ἔβρισκα τὴ γαλήνη...

κι ἀντίκρυζα στὰ σκότη μου τὸν ἥλιο φωτοδότῃ...

—⁷ Ω κόρη μου, τὶ βάλσαμο τὰ λόγια σου σταλάζουν
 στὴ φλογισμένη μου καρδιά καὶ πῶς με ἀνακουφίζουν !..
 Θεέ μου πολυέλεε, τὴ δούλη σου σπλαχνίσου !..
 Καὶ τὸ κορμί μου κι ἡ ψυχὴ ἀμαρτωλά, ἄρρωσταίνουν !..
⁸ Ἀσέληνη καὶ ζοφερὴ με περιζώνει νύχτα,
 — τὸ φταίξιμο τὸ ἐρωτικό, τὸ φονικό μου κοῖμα—...
 Τᾶγοιο τῆς ἀμαρτίας μου βουνὸ ποιὸς θὰ ζυγιάσῃ,
 τοῦ Ἑλέους σου τὴν ἄβυσσο, Θεέ μου, ποιὸς θὰ μετρήσῃ;
 Δικαιοκρατὴ Πλάστη μου, μετανοιωμένη πέφτω
 στὰ πόδια καὶ σὲ προσκυνῶ !.. Τὴ δούλη σου συγχώρα !..
 Στάλαζε τᾶγοι φέγγος σου στὰ σκότῃ τῆς ψυχῆς μου,
 καθάρισε τὸ ρύπο μου, πάψε τὴν τρικυμιά μου,
 πράυνε τὴν ἀγκοῦσα μου, γαλήνεψε τὰ πάθη !..
 Νὰ πνίξω τὸ δαιμονικό, ποῦ μοῦκαιγε τὴ σάρκα,
 βόθηθαι με, Θεέ μου,—ἀστείρευτη πηγὴ τοῦ Ἑλέους εἶσαι.
 Σπλαχνίσου με !..⁹ Ἀποκοίμισε μέσα στὰ σωθικά μου
 τὸ φίδι, ποὺ νυχτόμερα στὰ στήθη με δαγκώνει.
 Τῆς ἀτιμίας ἢ ντροπῇ, τοῦ φονικοῦ ἢ τρομάρα
 πέφτοντ ἀσκήωτο βουνό, μοῦ πνίγουν τὴν ψυχὴ μου.
 Κύριε, Κύριε, στείλε μου γοργὰ τὸν Ἀγγελό Σου,
 τὸ δεῦρο ἔξω νὰ μοῦ εἰπῇ, τὴν πέτρα νὰ κυλήσῃ
 καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴ χαρά, νὰ μοῦ ἀναστήσῃ πάλι...
¹⁰ Ἀπονη μάνα, φόνισσα, γυναῖκα μοιχαλίδα,
 πῶς νὰ γυρέψω, Πλάστη μου, τὴν ἅγια Σου βοήθεια;
 Μὰ Ἐσὺ, ποὺ χύνεις ἄπειρο τὸ σπλάχνος, Ψυχοσώστη,
 πῶχεις πορφύρα Σου τὸ Φῶς καὶ κυβερνᾷς τὸ κύμα—,
 τὴ δέησή μου ἐπάκουσε, Σωτήρα μου σὲ κράζω,
 τὸν κοπετό, τὸ θρῆνο μου, τοὺς στεναγμούς μου δέξου,
 τὰ κρίματά μου ἐξάλειψε, δός μου τὴν πρώτη ἀγνότη!..
 Κάμε τὸ θάμα, δύναμη δός μου νὰ λησμονήσω
 τὴ μαύρη νύχτα τῶν παθῶν, τὴν ἄγρια καταιγίδα...
 Κύριε, νὰ βροῦ στὸ δρόμο Σου λιμάνι σωτηρίας!..
 Σκότωσα πλάσμα ἀνθρώπινο... Στὴ φυλακὴ θὰ λυώσω...
 Μὰ ἐκεῖ, Θεέ μου, εὐδόκησε τὸν ἥσκιό Σου νὰ ρίξῃς.
 σὲ μένα τὴν ἀμαρτωλή... Μὴν ἀποστρέψῃς, Θεέ μου,
 τὸ πρόσωπό Σου ἀπὸ τ'ἐμὲ τὴν ταπεινὴ Σου δούλη!
 Κι ἂν πρόπει με τὸ θάνατο τὸ κοῖμα νὰ πληρώσω,
 στείλε τὸ Χάρο λυτρωτὴ νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴ μου.
 Πλάστη μου, παραδίνομαι στὴν ἀσφαλτὴ Σου Κρίση...
¹¹ Ἡ Δύναμη κι ἡ Δόξα Σου ζοῦν πάντα στοὺς αἰῶνες !

Θ' - Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Σήμερα κάνει παγωνιά, φυσάει τραμουντάνα,
 τὰ οὐράνια σκυθρωπάζουνε κι ἀνάρια ψιχαλίζουν,
 ὁ ἀγέρας ρίχνει τοὺς ἀνθοὺς κι ἡ πάχνη καίει τὴ γλόη.
 Πέρασε ὁ Χάρος κι ἄπλωσε τὰ μαῦρα τὰ φτερά του,
 δυὸ σύγνεφα ποὺ σέρνουνε δρολάπι καὶ χαλάζι.
 Σκιαγμένη ἡ πλάση στέκεται, βουβὴ καὶ μαργωμένη,
 σὰν ν' ἀκουρμαίνῃ μυστικὴ κατάρρα καὶ φοβέρα,
 σὰν νὰ προσμένῃ χαλασμοὶ καὶ πεθαιμένο ξόδι !...

Κι ἡ κόρη πικροξύπνησε μὲ τὸν καημὸ στὰ στήθη.
 Τῆς ἐξαστέρωσεν ὁ νοῦς, λυθήκανε τὰ μάγια,
 κι ὁ ποὺ τὴν ἔσφιγγε βραχνᾶς στὸ φοβερὸ ὄνειρό της
 σὰν γυπαετὸς ἐπέταξε μὲ τῆς νυχτιάς τὰ σκότη.
 Κι ἓνα γοργόφτερο πουλί, χιονᾶτο περιστέρι,
 στὸ παραθύρι τῆς Ἀνθῆς ἦρθε νὰ ξαποστάσῃ,
 ἀμίλητο, ἀσυντρόφευτο καὶ παραπονεμένο...
 Ἐτρούχησε τὰ νύχια του, μάδησε τὰ φτερά του,
 σὰν νὰ τὸ πλήγωνε κι αὐτὸ στὰ σωθικά του πόνος,
 κι ἔβγαλε ἀπέλιπη λαλιά, σὰν νὰ τὸ κυνηγοῦσε
 γεράκι, σάμπως νάκλαιγε τὸ ταίρι του κι ἐκεῖνο.
 Κι ὕστερα πέταξε ψηλὰ σὰν φωτεινὴ σαίττα,
 πῆγε στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ νὰ γλυκοκελαδήσῃ.
 Μὴν ἦταν ταξιδιάρικο πουλάκι, ταχυδρόμος,
 ποὺ φέρνει τὰνεπάντεχτο μήνυμα ἀπὸ τὰ ξένα ;
 Ἡ Χερουβείμ ποὺ γλίστησεν ἀπ' τῆς Ἑδῆς τὸν κῆπο,
 τῶν ἀπονήρευτων χαρὰ, συντρόφι τῶν ἀθῶων ;
 Μὴν ἦταν ἄγγελος Θεοῦ καὶ πνεῦμα καλωσύνης ;
 Μὴν ἦτανε συγγένισσα, ψυχούλα ἀγαπημένη,
 ποῦρθε νὰ δώσῃ τοῦρανοῦ τὸν ἀσπασμὸ στὴν κόρη
 καὶ νὰ ψελλίσῃ τὸ στερνὸ τὸ ΧΑΙΡΕ στὴν Ἀνθούλα ;
 Μὰ ξάφνου βρονταριᾶς ξεσποῦν καὶ τὴ γαλήνη διώχνουν.
 Ἀχὸς βαρὺς ἀκούγεται καὶ ταραχὴ μεγάλη.
 Σμίγουν βοὴ καὶ θόρυβος καὶ χλαλοὴ καὶ κρότος,
 φωνῆς καὶ χρεμετίσματα καὶ καλπασμὸς ἀλόγων.
 Μήνα θεριά παλεύουνε, μὴ σφάζονται βουβάλια ;
 Μὴν εἶναι στρατοσύναξη ; Μὴν εἶναι γάμου ψίκι ;
 Γυρίζει ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Γιάννου τὸ φουσατο,
 πεζοὶ καὶ καβαλλάρηδες οἱ καστροπολεμίτες.
 Μέ φυλαχτὸ του τὸ Σταυρὸ τὸ φλάμπουρο ἀνεμίζει...
 Κι ὅπως τὰγέρι ἀνάλαφρα τίς δίπλες του χαϊδεύει,

μεταξοκέννητος αἰτός δικέφαλος ἀνοίγει
 τὶς ἀπλωτὲς φτεροῦγες του, θαρρεῖς, γιὰ νὰ πετάξῃ
 διαλαλητῆς τοῦ θριάμβου στὰ πέρατα τοῦ κόσμου.
 Μὲ τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν βούκινων, τοὺς χτύπους τῶν τυμπάνων
 θούριο τροπάρι ὑψώνεται, τῶν Ἀκριτῶν τραγουδι.
 Ἐχτρῶν κοπάδια σαλαγᾶν, δεμένα μὲ χαλκᾶδες...
 Καὶ τοῦ ἀμηνῶ τῆς Δαμασκοῦ τῇ χαϊδεμένη κόρῃ
 τῇ σέρνουν σκλάβα καθιστῇ σὲ χρυσοκάπουλο αἶτι.
 Καὶ κουβαλοῦν ἀρίφνητο τὸ κοῦρσος φορτωμένο,
 σὲ μοῦλες, μάλαμα ἀκριβὸ κι ἀσήμι καὶ μετάξι.
 Νὰ κι ὁ πολέμαρχος Σταθᾶς, ποὺ κάτω στὸν Εὐφράτη
 πάλεψε μὲ τὸ δράκοντα, τὸ δολερὸ ἀπελάτη,
 τᾶσπρο του παίζει τᾶλογο, σὰν Ἀη-Γιῶργης μοιάζει.
 Γυρίζει δαφνοσκέπαστος στὸ σπίτι του. νὰ γείρῃ
 στῆς Ρήνας του τὴν ἀγκαλιά, στῆς κόρης του τὰ χάρδια.
 Μπροστὰ στὴν πόρτα πέξεψε καὶ μὲ λαχτάρια κράζει.

- Ἄνοιξε, Ρήνα τοῦ Σταθᾶ, καὶ γύρισε ὁ καλὸς σου !..
- Σύρε, διαβάτη, στὸ καλὸ καὶ μὴ μὲ κορεΐδεύεις !..
 Ἀπόστασα νὰ καρτερῶ καὶ τώρα δὲν πιστεύω...
- Ἄνοιξε, κι εἶμαι ὁ Γιάννος σου, τᾶγαπητό σου ταίρι...
- Ἄν εἶσαι σίγουρα ἄντρας μου, γιὰ νὰ πιστέψω, δὸς μου
 στολίδια ἀπὸ τὸ σπίτι μου, σημάδια ἀπ' τὸ κορμί μου.
- Ἀπάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι σου, στὸ νυφικὸν ὄντᾶ σου
 ἔχεις ὁμορφοκάμωτο νταβάνι καρυδένιο
 μὲ μιὰ Γοργόνα σκαλιστὴ καὶ φιλντισοδεμένη.
 ἔχεις στὸ εἰκονοστάσι σου τῆς Παναγιᾶς τὴ Χάρη,
 ποὺ τὴ φωτᾶει νυχτόημερα χρυσόδετο καντήλι.
- Τᾶντρός μου φίλος πέρασες κι εἶδες τὴν κάμαρά μου...
- Στὴν ἀμασχάλη τῇ δεξιᾷ φορεῖς τὸ Τίμιο Ξύλο
 κι ἓνα ἁγιασμένο κόκκαλο σὲ βελουδένιο γκόλφι.
 ἔχεις μιὰ κρεατοελιὰ κοντὰ στὸν ἀφαλὸ σου...
- Ἀκόμα ἂν δὲν μὲ πίστεψες, πάρε τὴν ἀρρεβῶνα !..
 Τὸ δαχτυλίδι τῆς πετᾶ δεμένο στὸ μαντήλι.
 Τᾶρπαξε ἡ Ρήνα τρέμοντας καὶ τὸ ξεκομποδιάζει.
 Ὡρεῖ τὴ διαμαντόπετρα, στριγγὴ φωνούλα βγάζει:
- Τ' αὐτιά μου μὴν παράκουσαν ; Μὴ μὲ γελοῦν τὰ μάτια ;
 Μὰ τοῦτός εἶναι ὁ Γιάννος μου, τὸ ταίρι τὸ δικό μου.

Καλέ μου, καλωσόρισες !... Ἡ δύστυχη δὲν ξέρω,
ἂν πρέπουν γέλια ἢ κλάματα στὴν τωρινὴ χαρὰ μου.

—Γιατὶ χλωμιάξεις, Ρήνα μου, σὰν καρνοφύλλι τρέμεις ;

—Γύρισες τόσο ξαφνικά... Μὲ τρώμαξες, καλέ μου.

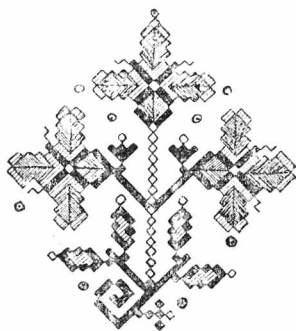
—Μὰ ἐσὺ δακρύξεις, Ρήνα μου, καὶ κρυφαναστενάξεις.

—Βγαίνει ὁ καημὸς τοῦ χωρισμοῦ κι ὁ πόνος ξεχειλίζει.

—Δὲν πρέπουν στὰ πιστρόφια μου παράπονα καὶ δάκρυα,
μὰ γλεντοκόπια καὶ χαρές, μεθύσια καὶ τραγούδια.

Ἐλᾶτε, φίλοι γκαρδιακοί, πιστοί μου πολεμάρχοι,
νὰ στρώσωμε στὸ σπίτι μου τραπέζι, χοροστάσι,
νὰ σᾶς φιλέψω ἀρχοντικά, κρασὶ νὰ σᾶς κεράσω,
καὶ νὰ βαρέσουν τᾶργανα, νᾶρχίσουν τὰ παιγνίδια.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΛΕΝΗ Σ. ΛΑΜΑΡΗ

(1878 - 1912)

Γεννήθηκε στην Ἀθήνα στὰ 1878. Πέθανε στὰ 1912. Ἡ καταγωγή της ἦταν ἀπὸ τὴν περιφέρεια Λάμαρης τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης. «Ποιήτρια καὶ Μουσικός—ἐχάραξε στὴν ἐπιτύμβια πλάκα της ὁ ποιητὴς Στέφανος Μαρτζώκης—ἐπέθανε μὲ τοὺς φοριζότερους πόνους στὸ σῶμα καὶ μὲ τὴ μεγαλύτερη γαλήνη στὴν ψυχή». Ὁ Καρυωτάκης, βρῖσκοντας τὸν τάφο της (1928), ἔγραψε τὸ γνωστὸ τρίστιχο:

«Καὶ μιὰ πλάκα στὴ γλὴ μισοσφησμένη
—Ἔτσι τώρα τὴ συμβολίζει ὁ Ἀδης—

Νά, ἡ Λάμαρη, ποιήτρια ξεχασμένη».

Ἡ Ἑλένη Λάμαρη ἔγραψε ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Στέφανου Μαρτζώκη, κι' ἔδημοσίευσε στὰ περιοδικὰ «Ἀττική Ἱρις» ὁ Ἀθη-

νῶν, «Βοσπορίτης» Κωνσταντινουπόλεως, καὶ στὸ «Ἡμερολόγιο» Κ. Σκόκου.

Στὰ 1911 ἐξέδωσε τὴ συλλογὴ «Ποιήματα» (Ἀθῆναι, Τυπογραφεῖο «Νομικῆς»), μὲ πρόλογο ἕνα γράμμα τοῦ καθηγητῆ τῆς Γλωσσολογίας Γ. Ν. Χατζηδάκι.

Μετέφρασε ἀπὸ τὰ Ἱταλικά ποιήματα τῆς Ada Negri καὶ τοῦ Guglielmo Felica Damiani, ὡς μουσικός δὲ βραβεύτηκε σὲ διαγωνισμό. Γιὰ τὸ μουσικὸ ταλέντο της μάλιστα εἶχε ἐκλεγεῖ ἐπίτιμο μέλος τοῦ μουσικοῦ συλλόγου «Bellini».

Τὰ ποιήματά της τὰ διακρίνει εὐαισθησία καὶ ρομαντισμός, ἀνάμικτος μὲ ἀπαισιοδοξία, ὅχι πάντοτε καὶ πολὺ δικαιολογημένη.

Τ. ΤΣ.

ΟΝΕΙΡΑ

Ὡ πικραμένα, δλόμαυρά μου ὄνειρατα
 ποὺ στὸ χλωμὸ κρεβάτι τοῦ θανάτου
σκλάβο τὸ λογισμό μου περιζώνετε
 κι' ἀκίνητα κρατεῖτε τὰ φτερά του·

Μαῦρες πνοές ποὺ στὸ θολὸ τὸ βλέμμα σας
 ἄχτινα υλίου χλωμὴ καὶ παγωμένη
ἀπλώνει σ' ὀλοκίτρινα φυλλώματα
 τῶν πόθων τὴν πνοὴ τὴν πεθαμένη·

Μαῦρες σκιές, ὅπου μὲ χέρια σκέλεθρα
 σκάφτετε κι' ἀγκαλιάζετε τὸ σῶμα
μέσ' στῆς ζωῆς τὰ ψεύτικα χαμόγελα
 ὦ ! πόση ἀπελπισιὰ σκορπάτε ἀκόμα !

Μ Α Η Σ

Στὸν ποιητὴ Στέφανο Μαρτζώκα

Σ' ἐγνώρισα κι' ἦταν ἡ μέρα ἐκείνη
 Μαγιάπριλο τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς·
 κι' ἂν στὰ φτερά σου ἔτρεχε νῆ ὁδύνη,
 τὴ θέρμη αἰσθάνθη ἡ λύρα τῆς ζωῆς.

Σ' ἐγνώρισα, ἦταν ὦ τότε ! ἀκόμη
 τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ γελᾷ ἡ χαρά,
 κι' ὅμως τὸ δάκρυ μου ἔσταζε στὸ χῶμα
 γιὰ νὰ σκεπᾶση κάθε μου εὐτυχιά.

Εἶχες ἐσὺ τὴν ἄφραστη ἁρμονία
 μέσ' οὐτὴν καρδιά, στὸ νοῦ σου τὸ χρυσό,
 κι' ἐγὼ ζητοῦσα μέσ' οὐτὴν μελωδία
 τὸν πόνο μου νὰ θάψω τὸν κρυφό.

Εἶχες κι' ἐσὺ τὸν πόνο μέσ' οὐτὴν στήθη
 κι' ἡ τέχνη μ' ἔνα ἀθάνατο φιλὶ
 μᾶς ἔνωσε κι' ὁ ἦχος τοῦ ἐχύθη
 νὰ ψάλλῃ μιὰν ἀθάνατη ἀυγή.

Καὶ τώρα ποὺ οἱ δυό μας ἐνωμένοι
 συντρίβουμε στὸν πόνο τὰ φτερά
 κάποια πνοὴ περνᾷ κι' ἐδῶ μας δένει
 κάποιες σκιὲς ποὺ πλάττει ἡ φαντασίά.

Εἶναι ἡ δόξα, ἡ τερπνὴ ἐλπίδα,
 ἡ ἀγάπη ποὺ γυρεύει ὁ ποιητής ;
 Τὸ ἄσβεστο τὸ φῶς ποὺ μιὰν ἀχτίδα
 οἴχνην θερμὴν στὰ κορυφὰ τῆς ψυχῆς ;

Οἱ εὐωδιὲς εἶναι ποὺ ζοῦν οὐτὴν πλάση
 κι' ὅπου τὴ μέθη χύνουν τὴν ἀγνή ;
 Ὅ,τι τοῦ ποιητοῦ ἔχει ἀγκαλιάσει
 ἡ πονεμένη κι' ἀπειρη φωνή ;

Μὰ ὅ,τι κι' ἂν περνᾷ ὅ,τι κι' ἂν ψάλλει
τὸ ρόδο, ἡ δάφνη, ἡ εὐωδιακὴ νυχτιά,
ποὺ μύριους πόθους μᾶς γεννᾷ καὶ πάλλει
ἀπὸ ἀγάπη κι' ὄνειρα ἡ καρδιά,

Στὴ σκέψη ἓνα Μαγιάπριλο ἀνθίζει,
ἐκεῖνο ποὺ μιὰ μέρα σ' εἶδα ἐδῶ,
καὶ κάποιο ρόδο ποὺ δὲν ξεφυλλίζει
στὰ στήθη μου περήφανα κρατῶ.

«Ποιήματα»

ΔΥΟ ΧΕΡΙΑ

Μὴ ταραχτῆς κι' ἂν τὸ χορτάρι πάλι
στὸ μονοπάτι ἀνθίζει τῆς ζωῆς,
γλυκὲ πατέρα, ἡ ἀνοιξη προβάλλει,
ποὺ μέσα ἀπὸ τὸν τάφο δὲ θὰ ἰδῆς.

Ἄν ἡ καρδί σου μεσ' στὴ γῆ δὲν πάλλει
κι' ἀπὸ τοὺς κόσμους βλέπεις τῆς ψυχῆς
τῶν πόνων μου τὴ μαύρη ἀνεμοζάλη,
νεκρὴ τὴ φύση τώρα θὰ αἰσθανθῆς.

Νεκρὸς ἐσύ, νεκρὴ κι' ἐγὼ γιὰ ὅσα
στῆς ἀνοιξης τὰ στήθη πλημμυροῦν
τῶν λουλουδιῶν ἡ μαγεμένη γλῶσσα.

Γιὰ σὲ μόνο ἓνα χέρι ζωντανεύει
τὰ χόρτα ποὺ στὸν τάφο σου ἀνθοῦν
κι' ἐμὲ κάποιο ἓνα χέρι μαρτυρεῖ.

«Ποιήματα»

ΧΑΡΑ

Τὸ χαρῶπὸ τραγούδι στὴ ζωὴ
μυριάδες κελαϊδίσματα τὸ ψάλλουν,
καὶ μιᾶς ἀθῶας τρέχει προσευχῆς
ἡ μελωδία ἀπ' τὰ κλαδιὰ ποὺ πάλλουν.

Ἐκεῖ μὲ τῆς ἀγάπης τὸ σκοπὸ
 πόσα πουλάκια ἀγκαλιασμένα ζοῦνε !
 Ξένα ἀπ' τοῦ κόσμου αὐτοῦ τὸ σπαραγμὸ
 τὸν πλάστη καὶ τὴ φύση πῶς ὑμνοῦνε !

Τρέχει ἡ ψυχὴ ἐκεῖ ν' ἀναπαυθῇ
 τὸ πικραμένο γέλοιο τῆς ν' ἀφήση,
 καὶ τὴ νεκρὴ τῆς πού θρηνεῖ ζωή,
 γιὰ ζωντανὴ γιὰ λίγο νὰ νομίση.

Ἡ ἀνοιξη γελᾷ καὶ τὰ πουλιά
 πῶς τραγουδοῦν ! Ἄλλ' ἡ καρδιά μου, ὠϊμένα !
 λησμονήσε τῆς γῆς κάθε χαρὰ
 κι ὁ ἥχος τῆς γροικιέται ἀπελπισμένα.

«Ποιήματα»

ΚΡΙΝΟΦΥΛΛΟ

Ἐνα κρινόφυλλο νεκρό, τ' ἀγέρι ἀργὰ τὸ σέρνει...
 ποῖος ξέρει ἀκόμα στὴ ζωὴ τί τάχα τὸ κρατεῖ.
 Ἄταφο παραδέρνει
 σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

Τὴν εὐωδιά του στὴν πνοὴ τοῦ ξέφουρου γυρεύει·
 στὸ σιωπηλὸ τὸ βράδνυσμα, στὴ μυρωμένη αὐγὴ,
 τὸ κρίνο του ἀγναντεύει
 κατάχλωμο στὴ γῇ.

Κι' ἐνῶ μονάχη συντροφιά τοῦ μένει ἡ μαύρη θλίψη
 τοῦ νεκροῦ κρίνου ἡ εὐωδιά σὰ νᾶναι προσευχὴ
 πηγαίνει ἀργὰ στὰ ὕψη
 μιᾶς κόρης τὴν ψυχὴ.

Χ Λ Ω Μ Η Δ Υ Σ Η

Ἦ τόσο ποθητὴ γιὰ μὲ ὁμορφιά σου
ποὺ τὴ στερνὴ μας ὄψη μοῦ θυμίζει,
σφιχτὰ μὲ δένει κι' ἡ ἀπαλὴ θωριά σου
λὲς τὴ ζωὴ στὰ στήθη μου κοιμίζει.

Τόσο κοιμίζεις τὸ φτωχὸ τὸ σῶμα,
ποὺ ἐνῶ ἡ καρδιά στὰ στήθη ἀκόμα πάλλει,
μοιάζει μὲ ἀρχαῖο κορμὸ ποὺ ἀνθίζει ἀκόμα
μὰ τῆς ζωῆς του σβήστηκαν τὰ κάλλη.

Πόσες φορὲς τὴν παγωμένη μέρα
σ' ἐλάτρεψα πιστά, νύφη θλιμμένη,
πόσες φορὲς τὸ μάτι πέρα ὡς πέρα
μέσ' ἀπ' τὰ νέφη σ' εἶδε κουρασμένη!

Πόσες φορὲς τῆς γῆς μας ὁ Νυμφίος
μὲ λαχτάρα κρυμμένος σὲ θωροῦσε
κι' ἐνῶ ὁ βοριάς σ' ἐσπάραζεν ὁ κρύος,
μὰ σπλαχνικὴ του ἀχτίδα δὲ σκορποῦσε.

Ἄχ!...πόσοι πόνοι ἄφωνα κυλᾶνε
μὲ σένα ποὺ νεκρὴ τώρα διαβαίνεις.
Τῆς ἀπονιάς τὰ νέφη πῶς βογγᾶνε...
Κι' ἐσὺ περνᾷς καὶ πλειότερο χλωμαίνεις...

ΕΝΑΣ ΠΟΘΟΣ

Κάτι ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου
 στὸν κόσμον νὰ λατρεύῃ,
 ποθεῖ μιὰν ἄλλη σκέψη
 νὰ μ' ὁδηγῇ τὸ νοῦ.

Γιὰ συντροφιά της νᾶχῃ
 τοῦ πόνου μου τὸ δάκρυ,
 νὰ τρέχῃ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη
 τὰ πλάτη τ' οὐρανοῦ.

Λάμψη παντοῦ νὰ χύνῃ,
 λάμψη παντοῦ νὰ φέρῃ,
 στὸ λογισμό μου ἀστέρι,
 στὰ στήθη μου παλμός.

Ποτὲ νὰ μὴ μ' ἀφήσῃ
 καὶ τὴ στερνὴ στιγμὴ μου
 νὰ ἐνώσῃ τὴν ψυχὴ μου
 μὲ τ' οὐρανοῦ τὸ φῶς.

«Ἡμερολόγιον» Κ. Σκόκου 1904

ΕΙΚΟΝΑ

Στέκει ὁ θνητὸς ἀμίλητος στὴν ἄψυχον εἰκόνα·
 τὸ αἶσθημα θωρῶντας τὴν, στὰ στήθη πλημμυρίζει:
 —Ναί, σὲ λατρεύω, γέροντας περίλυπος τὸ γόνα,
 ἀγάλι ψιθυρίζει.

Ἄπειρους κόσμους μαγικοὺς κλειῶ μέσα μου γιὰ σένα
 ποὺ χύνουν φῶς λευκότετο στὴν ἄπειρη οἰκουμένη
 καὶ στ' ἄψυχα τὰ στήθια σου, ποὺ μόνο ζοῦν γιὰ μένα,
 εἶν' ἡ χαρὰ κρυμμένη.

Δὲν θέλω στόμα πειὸ νὰ πῇ τῆς γῆς τὸ παραμῦθι,
θέλω τὸ νέκταρ τῆς ζωῆς στὸν οὐρανὸ νὰ πιοῦμε
καὶ κάθε σκέψη αὐτῆς τῆς γῆς νὰ τὴν πλακώσῃ ἢ λήθῃ
στὸ χῶμα ποὺ πατοῦμε.

«Ἡμερολόγιον» Κ. Σκόκου 1904

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Ε Ι Σ

GUGLIELMO FELICA DAMIANI

Τ Α Μ Α Τ Ι Α

“Ω! μάτια, ἔσεῖς παρήγορη λαμπάδα,
ποὺ τὴν ἐλπίδα μέσα μου ξυπνάτε,
σὰ νᾶχετε κρυμμένη θεία λαμπράδα
ἀπὸ χαρὰ γιομάτη σὰν κοιτᾶτε.

“Ω! χάρδια μου ἀπαλά, χρυσοὴ ὁμορφάδα,
ποὺ ἀμέτρητες πληγὰς σ’ ἐμὲ γεννᾶτε,
ἔσεῖς, ἔσεῖς κάποια κρυφὴ γλυκάδα
στὶς ὀργισμένες μέρες μου σκορπᾶτε.

Κι’ ὅταν ἔσᾳς λαβαίνω γιὰ καθρέφτη,
τὰ φτωχὰ τὰ δικά μου κατεβάζω
καὶ μπροστὰ στὸ μυστήριό σας τρομάζω.

“Ἐτσι μικροῦ παιδιοῦ τὸ χέρι πέφτει
ἀνώφελα ὑψωμένο, δίχως ἔννοια,
γιὰ ν’ ἀνοίξῃ μιὰ θύρα σιδερένια.

ARY-RENE D' YVERMONT

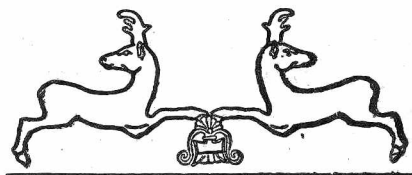
Τ Ο Φ Ι Λ Ι

Ἄν τῆς ἀγάπης τὸ γλυκὸ φιλὶ
 ποὺ ἀποκοιμίζει, ἐγεύτηκε ἡ ψυχὴ σου,
 καὶ ποὺ στῆς μέρας τῇ φεγγοβολῇ
 τ' ἄστρα σοῦ δείχνει μέσ' στὴν προσευχή σου,

Ἄχ! ἄσε τότε μ' ἓνα στεναγμὸ
 τὸ μῦρο τῆς ψυχῆς νὰ ξεχειλίσῃ
 καὶ μὲ τ' ἀγέρι στείλῃ τ' ἀπαλὸ
 τῆς κόρης τὴν πνοὴ νὰ μὲ φιλήσῃ.

Κι' ὅταν θλιμμένη γέρονεις ντροπαλὴ
 κι' ἀγνὰ τὰ στήθη ὁ ἔρωτας σοῦ ζώνει,
 μιὰ μόνη σκέψη νάχῃ στὴν ψυχὴ
 γιατί ἡ ἀγάπη ἀχόρταγα σκλαβώνει.

«Ποιήματα»

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

25η ΜΑΡΤΙΟΥ

Ἡ 25η Μαρτίου ἀποτελεῖ ὁρόσημον, πού χωρίζει τήν Ἑλληνικήν Ἱστορίαν εἰς τὸ παρελθόν καὶ εἰς τὸ παρόν. Ὅλα τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα προηγήθησαν τοῦ 21 (διότι αὐτὸ συμβολίζει ἡ 25η Μαρτίου) ἀποτελοῦν διὰ τὸν Νεοέλληνα παρελθόν, ἐνῷ ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ 21 καὶ ὅ,τι κατόπιν ἐπηκολούθησε, εἶναι δι' αὐτὸν τὸ παρόν, τὸ ἱστορικὸ παρόν, τὸ ὁποῖον ζῶμεν. Διότι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἐξεπέρασε ἀκόμη τὸ ἱστορικὸν βίωμα τοῦ 21, ἀλλὰ συνεχίζει τοὺς ἀπελευθερωτικούς τῆς ἀγῶνας, μέχρις ὅτου ἴδῃ ὅλους τοὺς ὑποδούλους Ἑλλήνας ἐλευθέρους, μέχρις ὅτου ἴδῃ τὴν Βόρειον Ἠπειρον καὶ τὴν Κύπρον ἀπαλλασσομένας τῶν ξενικῶν ζυγῶν, εἴτε βάρβαρος Ἀλβανικὸς λέγεται τῆς πρώτης, εἴτε πολιτισμένους Ἀγγλικὸς τῆς δευτέρας.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Ἡ παράδοση τῆς σκεπτομένης Ἑλλάδος

Ὁ συγγραφικὸς καὶ ἐκδοτικὸς ὀργασμὸς πού χαρακτηρίζει τὴν πνευματικὴν δραστηριότητα τῆς χώρας μας τὸ χρόνο πού πέρασε, δὲν νομίζουμε καὶ ἡμεῖς ὅτι συμβαδίζει, σὲ ποσοστὸ πού θάπρεπε, μὲ τὴν ποιτικὴν ἀξία τῆς πνευματικῆς αὐτῆς προσφορᾶς. Μ' ὅλο τοῖτο ἀξίζει νὰ χωρετισθῇ ἰδιαίτερα τὸ γεγονός αὐτὸ σὰν ξεκίνημα γιὰ κάποιες ὑψηλότερες κατακτήσεις τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως, σὰν μιὰ βέλαιη μεταπήδηση ἀπὸ τὴν ταρᾶχώδη περίοδο τῆς τελευταίας δεκαετίας εἰς περίοδο τῆς ἀπερίσπαστης ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις δημιουργικότητος. Μὲ τέτοια προδιάθεση ἀπέναντι στὸν πλοῦτον τῶν ἐκδόσεων πού ἐσημείωσε τὸ τέλος τοῦ χρόνου πού ἔφυγε ξεφυλλίσσαμε τὸν πρώτον τόμον τῆς «Ἑγκυκλοπαίδειας τῆς Σύγχρονης Λογοτεχνίας», πού οἱ ἐκδόσεις «Ἡμέρας» κυκλοφόρησαν τελευταία μὲ τὴν φιλοδοξίαν νὰ παρουσιάσουν στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ μιὰ συνολικὴ καὶ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς πραγματικότητος στὸν τομέα τοῦ λόγου· καὶ σταθήκαμε μὲ κάποιαν ἐκπλήξη, πού κατέληξε γρήγορα σὲ ἀπαγοήτευση, σ' ἓνα κεφάλαιο, πού ἀναφέρεται στὴ λογοτεχνία μιᾶς μικρῆς γειτονικῆς χώρας, πού ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς σύστασής της καταδυναστεύει ἓνα μεγάλον ἀριμὸν Ἑλλήνων: Στὸ κεφάλαιο «Ἀλβανικὴ Λογοτεχνία».

Πιστεύουμε, φυσικὰ καὶ ἡμεῖς πῶς, στὸ στενὸ πεδίο τῶν ἐλευθέρων χωρῶν, τὰ ζητή-

ματα πού ἀνάγονται στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης—ὅταν αὐτὰ δὲν βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία τῆς πολιτικῆς—δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζονται μὲ προκατάληψη, πολὺ δὲ περισσότερο νὰ συγχέονται μὲ τὶς διαθέσεις μας ἀπέναντι ἄλλων λαῶν καὶ ἰδεολογιῶν. Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ τοὺς βωμούς καὶ τὶς ἐστίες μας, γιὰ τὴν ἀπόδειξιν μιᾶς λυτρωτικῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτόμων ἢ λαῶν ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς καταπίεσης, τότε τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τέχνη, σὰν ἀπὸ αὐτοεπιταγὴ, τίθενται στὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν ἐπιδιώξεων. Ἡ φυγὴ θὰ ἐσημεινε αὐτοαπάρνηση καὶ λιποταξία· καὶ ἡ ἀντίθετη θέση ἡ ἐνέργεια, προδοσία πρὸς τὰ «πιστεύω» τῶν ἐλευθέρων συνειδήσεων.

Καὶ ἀκριβῶς μιὰ τέτοια πνευματικὴ «προδοσία» ἀπέναντι στὸ μαρτυρικὸ πληθυσμὸ μιᾶς ἑλληνικώτατης περιοχῆς, ἐπιχειρεῖ ἀσυνείδητα ἡ σύνταξις τῆς «Ἑγκυκλοπαίδειας τῆς Σύγχρονης Λογοτεχνίας» (σελ. 81, 82 Τομ. Α'), παραδίδοντας στὴν ἱστορίαν καὶ διδάσκοντας τὴ νέα γενιά πῶς ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς Βορείας Ἠπείρου, τὸ Ἀργυροκάστρο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κορυστὰ εἶναι «τὰ κυριώτερα πολιτιστικὰ κέντρα τῆς Νότιας Ἀλβανίας».

Ἡ Ἑλληνικὴ διανόηση πρέπει νὰ εἶναι—καὶ εἶναι—ἡ ἡγέτιδα τάξις τοῦ λαοῦ μας· σὰν τέτοια, ὅταν δὲν μπορῇ νὰ ἐξαρθῇ στὸν ἰδεατὸ κόσμον τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων, ἔχει χρεὸς νὰ μὴ πληγῶν τὰ προαιώνια λυτρωτικὰ του αἰσθήματα· καὶ ἡ παράδοση τῆς σκεπτομένης Ἑλλάδος εἶναι τόσο ξένη πρὸς κάθε τι πού ἀντιστρατεύεται στὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς μας!

MIX. MANOS

Ο Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ"

ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ

Ἐν Ἰωαννίνοις σήμερον τὴν 21 Φεβρουαρίου 1954 ἡ Ἐπιτροπὴ βραβεύσεως τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν, αἵτινες ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν Α' Λαογραφικὸν διαγωνισμόν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», συνελθοῦσα εἰς συνεδρίαν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν κρίσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐπιτροπῆς κ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, συντάκτου τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀποφασίζει τὰ ἑξῆς :

1) Ἀπονέμει πρῶτον βραβεῖον ἐξ 1.000.000 δρχ. εἰς τὴν μελέτην οἱ «Σαρακατσαναῖοι» τοῦ κ. Βασ. Σκαφιδᾶ, ἐκ Μετσόβου, ἥτις, παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς πρὸ καιροῦ δημοσιεύσεως ὠρισμένων τμημάτων της εἰς περιοδικά, ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν καὶ ἐρμηνεύει πολλὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς τῶν ὀρεσιβίων Ἑλλήνων, ἀγνώστους μέχρι σήμερον.

2) Ἀπονέμει δεύτερον βραβεῖον ἐκ 500.000 δρχ. εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ κ. Γεωργ. Μασούρα ἐκ Βατατάδων ὑπὸ τὸ ῥητὸν «Κάθε τόπος καὶ ζακόνι, κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξη».

3) Ἀπονέμει πρῶτον ἔπαινον εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Δίδος Καλλιόπης Στ. Τσίλη, (δημ)οῆς ἐξ Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιαννιώτικα στιχοπλάκια».

Ὁ Εἰσηγητὴς
Δ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Ἡ Ἐπιτροπὴ
ΜΙΧ. ΜΑΝΟΣ
Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
Δ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΦΑΝΤΗΣ

Ἡ κρίσις τοῦ Εἰσηγητοῦ κ. Δ. Β. Οἰκονομίδου ἔχει ὡς ἐξῆς :

—Ἡ ὀγκώδης περιγραφικὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «**Σαρακατσαναῖοι, ἡ ζωὴ, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των**», εἶναι ἀξιόλογος, διότι συγκεντρώνει μέχρι καὶ τῶν ἀπωτάτων λεπτομερειῶν ὅλας τὰς ἐνδείξεις περὶ τῆς νομαδικῆς ζωῆς τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν. Ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν του ἐξ αὐτοφίας καὶ ἀμέσως ἐξ ἰδίας παρατηρήσεως. Ὁ συγγραφεὺς πλὴν τῶν μνημείων τοῦ λόγου, περιγράφει καὶ πλῆθος στοιχείων ἐκ τοῦ ὕλικου βίου αὐτῶν, λίαν ἐνδιαφερόντων τὴν ἐθνολογικὴν καὶ λαογραφικὴν ἐρευναν. Ὅθεν ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἡπειρωτικῆς λαογραφίας.

—Ἡ συλλογὴ «**Κάθε τόπος καὶ ζακόνι, κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξη**», Λαογραφικὰ Ἠπειροῦ, τῆς περιφερείας Ζίτσης Ἰωαννίνων (σελίδες 103), ἐγένετο μὲ ἐπιμέλειαν, ἐργατικότητα καὶ εὐσυνειδησίαν. Ὁ συλλογεὺς ἐβασίσθη προφανῶς εἰς τὰ τρία τεύχη τῶν «**Ζητημάτων Ἑλληνικῆς Λαογραφίας**» τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Α. Μέργα, ἀπαντήσας συντόμως μὲν, ἀλλ' εὐστόχως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἐρωτημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ κατὰ παράδοσιν ἔθιμα τοῦ λαοῦ.

Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ ὁ συλλογεὺς νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειάν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαογραφικοὺς τομεῖς, ἤτοι τὰ ἄσματα, τὰς παραδόσεις, τὰ παραμύθια, τὰ ἐπωνύμια, τοπωνύμια, εὐχὰς, κατάρας, χαιρετισμοὺς κλπ.

—Εἶναι ἐπαινετέα ἡ συλλογὴ τῶν «**Γιαννιώτικων Διστίχων**», διότι ἀφ' ἐνός μὲν εἶναι πλουσία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ συλλογεὺς εἶναι, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν κειμένων, εὐσυνειδητός, τὰ καταγράφει μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν, ἀφήνει δὲ εἰς ἄλλους εἰδικωτέρους τὸ ἔργον τῆς εἰδολογικῆς αὐτῶν κατατάξεως. Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὴν Ἠπειρόν, ὅτι διεσώθησαν τόσον πολλὰ δίστιχα ἐξ Ἰωαννίνων, πού ὄντως εἶναι μοναδικὰ καὶ ἀξιόλογα δημιουργήματα τῆς δημώδους μουσικῆς τῶν Γιαννιωτῶν.

—Ὁ συγγραφεὺς τῆς συλλογῆς «**Κάλλια ἀργὰ παρὰ ποτὲ**» δὲν γνωρίζει πλήρως τὰ λαογραφικὰ θέματα καὶ διὰ τοῦτο περιορίζεται μόνον εἰς τὴν συλλογὴν ἁσμάτων, παροιμιῶν, παραδόσεων καὶ τινῶν ἐθίμων.

Διὰ τὴν πληρεστέραν συλλογὴν πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ἦθη τῆς λαϊκῆς λατρείας, αἱ ἐπὶ δῶα, αἱ μαγικαὶ καὶ δεισιδαιμόνες συνήθειαι, ὡς καὶ ἄλλη ὕλη ἀφορῶσα εἰς τὴν δημώδη ἀστρολογίαν, μετεωρολογίαν, δημ. ἱατρικὴν, τὰ ἀγροτικά καὶ ποιμενικά ἔργα κ. ἄ.

Ἡ εἰσαγωγή του εἶναι ἐλαττωματικὴ (σελ. 1), τόσον ὑπὸ ἔποψιν οὐσίας, ὅσον καὶ ὑπὸ ἔποψιν διατυπώσεως. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ διὰ τὰ κεφάλαια, εἰς τὰ ὅποια διαπραγματεύεται περὶ τοῦ «ἐξισλαμισμού», περὶ τῶν «Σουλιωτῶν», περὶ τῶν «Τσιάνηδων» κλπ. Ἡ δὲ κατάταξις τῆς ὕλης δὲν ἀκολουθεῖ κανὲν—καὶ τὸ στοιχειώδη—σύστημα.

Αὕτη αὕτη ἡ καταγραφὴ ἁσμάτων, παροιμιῶν, παραδόσεων κλπ. δὲν εἶναι ἐνδεδειγμένη, διότι, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ λαογραφικὴ ἐπιστήμη, πρέπει δι' ἕκαστον ἄσμα, παραδόσιν κλπ. ν' ἀναφέρεται τὸ χωρίον ἐξ οὗ προέρχεται καὶ ὁ πληροφοριοδότης (ὄνομα, ἐπώνυμον, ἡλικία, ἂν γνωρίζῃ ἢ μὴ γράμματα). Αὐτὰ θὰ γράφονται κάτω ἀπὸ κάθε τραγούδι, παράδοσιν κλπ.

Αἱ παροιμίαι (σελ. 13—18, 22—23, 26—28, 34—36, 41—43, 46—48), ἐν ὅλῳ 100, εἶναι καλαί, ἀλλὰ πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν εἶναι ἐσφαλμέναι. Γενικῶς δὲ τὸ ὕλικόν τοῦ χειρογράφου (τὸ λαογραφικόν ὕλικόν), ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀρτιμὸν τῶν δακτυλογραφημένων σελίδων αὐτοῦ, εἶναι πτωχόν.

'Η Βιβλιοδόκη

'Η παραχώρησις τοῦ μεγάρου τῆς 'Εθνικῆς Τραπέζης τῆς πόλεώς μας πρὸς ἴδρυσιν Βιβλιοθήκης, ἀποτελεῖ πλέον γεγονός, καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐξήρουν δεόντως εἰς προσηγόμενα τεύχη μας. Διότι ὅμως ὑποχρέωσίν μας εἶναι νὰ ἐνδιαφερωμέθα διὰ πᾶν ζήτημα πού ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς 'Ηπείρου—καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ζήτημα αὐτό, ὡς τῆς Βιβλιοθήκης, εἶναι ἀπὸ τὰ οὐσιαστικώτερα—ἀλλὰ καὶ διότι καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μας ἠγωνίσθημεν διὰ τὴν ἐπίμυσίν του, ἀναγκαζόμεθα νὰ τὸ θέσωμεν πάλιν ἐπὶ τήπητος, διὰ νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς ἀρμοδίους ὅτι ἡ βραδύτης, μὲ τὴν ὁποίαν προσωθείται ἡ ὀριστικὴ τακτοποιήσις του, δὲν εἶναι ἐξυπηρετικὴ διὰ τὴν πόλιν. Χρειαζεται συνειπῶς νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ὥπως γίνῃ τὸ ταχύτερον ἡ μεταβίβασις τοῦ κτιρίου εἰς τὸν Δῆμον, ὁρισθῇ τὸ προσωπικὸν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία της.

'Ἡδὴ μέρος τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἠγόρασεν ὁ Μακαριώτατος εἰς 'Αθήνας, μετεφέρθησαν εἰς 'Ιωάννινα καὶ θὰ ἦτο ἀποκαρδιωτικὸν κάπως, μὲ τὰς προϋποθέσεις πού ἐδημιουργήθησαν, νὰ μείνουν ἐπὶ πολὺ κλεισμένα εἰς τὰ κιβώτιά των. 'Ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῶμεν ὡς ἀνυπόμονοι, ἀλλ' ἡ ἀνυπομονή μας αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν μας νὰ ἴδωμεν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον τιθέμενον ἐν λειτουργίᾳ ἕναν ὄργανόν, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πνευματικὴν 'Ἡπειρον.

I. N. N.

■ ■

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λ. Ι. Βρανούσης : Ρ Η Γ Α Σ, 'Αθήνα 1954.

Στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τῆς «Βασικῆς Βιβλιοθήκης», κυκλοφόρησε τελευταία ὁ «Ρήγας». Ἐχουμε ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ ὡς σήμερα ἐκδοθέντα βιβλία (12 τόμοι) τῆς «Βασικῆς Βιβλιοθήκης». Μποροῦμε ὅμως νὰ ποῦμε ἀδίστακτα, ὅτι ὁ «Ρήγας», μαζί μὲ δυὸ-τρεῖς ἄλλους τόμους, ἔρχεται στὴν πρώτη γραμμή. Κι' αὐτὸ ὀφείλεται στὸ λαμπρὸ νέον φιλόλογο κ. Λ. Ε. Α. Ν. Δ. Ρ. Ο. Β. Ρ. Α. Ν. Ο. Υ. Σ. Η. πού ἐπιμελήθηκε τὴν ἐκδοση. Λέμε «ἐπιμελήθηκε», γιατί τοῦ ὅρου αὐτοῦ καθιερώθηκε ἡ χρῆσις. Ἐξόν ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπιμελημένην καταχώρησιν τῶν κειμένων, αὐτὰ ἐρευνήθηκαν καὶ μελετήθηκαν ἔτσι πού νὰ ἔχουμε μπροστά μας δημιουργικὴ μὲ τὰ ὅλα τῆς ἐργασία, ἀξία πολὺ νὰ προσεχτεῖ καὶ νὰ διαβαστεῖ.

Ὁ τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ 406 σελίδες, 288 καταλαμβάνουν τὰ κείμενα μαζί μὲ τὰ κατατοπιστικὰ προλεγόμενα καὶ οἱ 118 σελίδες ἀπαρτίζουν τὴν Εἰσαγωγὴν. 'Οχι μόνον

καταβλήθηκε προσπάθεια, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεύχθηκε νὰ καταχωρηθοῦν ὅλα τὰ ἔργα. 'Ολόκληρα τὰ πρωτότυπα κι' ἂν τὶς μεταφράσεις τ' ἀντιπροσωπευτικώτερα κομμάτια τῶν ροπῶν καὶ τῶν τάσεων τοῦ συγγραφέα τους, πού ὑποδηλώνει ἡδὴ ἡ Εἰσαγωγή.

'Ἀλλ' αὕτη εἶναι πού αἰχμαλωτίζει τὸν ἀναγνώστη. Τὸ ἄπειρο καὶ πολὺπλευρο ἱστορικὸ ὕλικὸ πλάθεται δημιουργικά. Ὁ συγγραφέας δὲν πάσχει ἀπὸ ἱστοριοδιφιτιά, τὴν ἀργόστυα πού ἔχει προσβάλλει ἄλλους.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ κ. Βρανούση τὸν θέλγει ἡ λεπτομέρεια (καὶ σὸ τοῦ σημείου αὐτὸ παρουσιάζει καταπληκτικὴ δραστηριότητα ἐρευνῆτο). Μὰ ἀπὸ τῆς λεπτομερείας παραθέτει ἐκείνες πού χρειάζεται νὰ ξεκαθαρίσουν ἓνα ἀντιλεγόμενον σημεῖο καὶ νὰ διαφωτίσουν ἓνα οὐσιώδες περιστατικόν. Ποτέ ἀπὸ ἀπὸ καθαρὰ διακοσμητικὴ ἀντίληψη. Ἐτοί ἡ ἔρευνα γίνεται ὅχι μόνο κατὰ πλάτος, καθὼς κάνουν πολλοὶ ἱστοριοδίφες, ἀλλὰ καὶ κατὰ βάθος, καθὼς ἀρμόζει στὸν ἱστορικὸ βιογράφο.

Ὡπλισμένος ὁ συγγραφέας μὲ διαλεκτικὴ σκέψη, διαλύει πλάνες καὶ χύνει φῶς σ' ἀνεξεχνήσιμα ὡς τώρα ἐδάφη. Μᾶς παρουσιάζει ἓνα Ρήγα—πὺν τὸν παρακολουθεῖ ἀπὸ τὸ λίκνο του ὡς τὸ μεγάλο μαρτύριό του—ἄγνωστο ὡς σήμερα ἀπὸ πολλὰς πλευρῆς καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα παραγνωρισμένο. Ἀκολουθώντας ἔτσι, βῆμα πρὸς βῆμα, τὸν κ. Βρανούση στὴν ἐργώδη πορεία του, εἴμαστε ἱκανοί, φθάνοντας στὶς τελευταῖες σελίδες τῆς Εἰσαγωγῆς, καὶ προτοῦ ἀκόμη διαβάσουμε τὸ συμπέρασμα, πού ὁ ἴδιος γιὰ λόγους μεθόδου παραθέτει, νὰ νοιώσουμε ὅτι ὁ Ρήγας δὲν εἶναι, καθὼς νομίσθηκε, «ἓνα φωτεινὸ μετέωρο στὸ στερέωμα, καὶ τὸ ἀποτυχμένον κίνημά του μιὰ μεμονωμένη προσπάθεια, χιμαιρική καὶ παράτολμη, καταδικασμένη ἐκ τῶν προτέρων νὰ ναναγίῃ». Καί, καθὼς παραστατικὰ λέει πρὸς τὸ τέλος ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, «ὁ φιλογαλλικὸς ἐθνομισμός, ὁ φιλελευθερισμὸς καὶ τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη, ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμός, οἱ μυστικὲς συνεννοήσεις τῶν Ἑλλήνων, τὰ διαβήματα πρὸς τοὺς Γάλλους, δὲν ἦταν δημιουργήματα, ἐπινόηση καὶ ὑποκίνηση ἐνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ «ὁ Ρήγας βρῆκε ὥριμη τὴν ἐποχὴ του». «Τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων γύρω στὰ 1797, τὸ κίνημα τοῦ Ρήγα, ἦταν πολὺ λιγώτερο παρακινδυνευμένο, πολὺ λιγώτερο «ἀνδαρισκόν», πολὺ περισσότερο ἐξασφαλισμένο καὶ διεθνὸς κατοχυρωμένο, βασισμένο σὲ πολὺ πλεονέκτημα ἀντικειμενικὰ καὶ ὑποκειμενικὰ προϋποθέσεις καὶ συγκέντρωση ὅλες τὶς πιθανότητες τῆς ἐπιτυχίας, πιθανότητες πού δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὁ Ἐπαναστάτης τοῦ Εἰκονισμοῦ, οὔτε πρὶν, οὔτε μετὰ τὴν ἐκρηγῆ τῆς, ἀλλὰ πολὺ ἀργότερα...».

Ὁ κ. Βρανούσης μὲ τὶς δυὸ ὡς τώρα συνθετικὰς ἐργασίας του—τὸν «Ἀθανά-

σι ο Ψ α λ ῖ δ α» (1952) και τὸ «Ρ ἡ γ α» — ἔδειξε ὅτι πολὺ ἀγάπησε τὰ πρόσωπα αὐτά. Ἀπὸ καιρὸ πολὺ φαίνεται νὰ εἶχε γεμίσει τὴν ψυχὴν του μὲ τὰ ὁράματα τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου τοῦ Γένους καὶ τοῦ Ἐθνομάρτυρα. Κι ἀργότερα, σιγά-σιγά, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Νοῦ, τοῦ κυβερνήτη καὶ πλοηγοῦ στοῦ πέλαγος τῆς ἀγάπης, ξεχώρησε τὸ τί στὴν καρδιὰ ἀποκλειστικά ἀνήκει καὶ ἀπέριψε ὡς ἀχρηστὰ καὶ ἐπιβλαβὴ τὰ πολὺ αἰσθηματικά στοιχεῖα. Κι ὁ δρόμος αὐτὸς τῆς δημιουργίας εἶναι ὁ μόνος κατάλληλος. Γιατὶ ἔτσι τὸ ἔργο βγαίνει πλήρες, σὰν αὐτὸ ποὺ μᾶς χάρισε τελευταῖα ἡ «Βασικὴ Βιβλιοθήκη».

Μὲ τὸ ἀναιμικὸ καὶ πρόχειρο σημεῖωμα αὐτὸ σκοπεύουμε νὰ τονίσουμε στοὺς ἀναγνώστες τὴν ὠφέλεια ποὺ θ' ἀποκομίσουν διαβάζοντας τὸ «Ρήγα». Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ ἐκδηλώνουμε καὶ τὴν προσωπικὴν μας χαρὰ γιὰ τὴ δημιουργικὴ ἐπίτευξιν τοῦ κ. Βρανούση, εὐχόμενοι νὰναι μακρὺς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του. Ἦδη, χωρὶς ὑπερβολή, ραδίζει γερά στ' ἀχνάρια δυὸ ἱστοριογράφων ὁλκῆς, τοῦ Σπ. Λάμπρου καὶ τοῦ Ν. Βέη. Μὲ τὸ ἀναμφισβήτητο λογοτεχνικὸ ταλέντο ποὺ διαθέτει (ὁ ἀναγνώστης θὰ τὸ διαπιστώσει διαβάζοντας τίς σελίδες τοῦ Ρήγα) μπορεῖ σιγά-σιγά νὰ μᾶς χάρισει καθαρά λογοτεχνικὰς βιογραφίαις τῶν μορφῶν τοῦ Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

ΠΑΝΟΣ ΦΑΝΤΗΣ

■

Μαρίας Κλωνάρη: ΗΜΕΡΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, διηγήματα.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τῆς «Λεσβιακῆς Βιβλιοθήκης», ποὺ διευθύνεται καὶ φρονιζέται ἀπὸ τὸ Γ. Βαλέτα, ὁ ὁποῖος καὶ τὸ προλογίζει. Ἀπὸ τὸν πρόλογο αὐτὸ σταχυολογοῦμε καὶ μεῖς τὰ πρὸ κάτω στοιχεῖα:

Ἡ Μαρία Κλωνάρη ἀνῆκε καὶ αὐτὴ στὴ «Λεσβιακὴ Ἀνοιξη», ποὺ ἰδρύθηκε στὰ 1922 καὶ εἶναι τὸ φρούτωμα τῆς Λεσβιακῆς Σχολῆς, τὴν ὁποία θεμελίωσε ὁ Βερναρδάκης καὶ ὁ Καμπὰς ἀπὸ τὰ 1880, καὶ ζωογόνησε ὁ Ἐφταλιώτης. Στὰ 1911, ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἀνθήση ἔχει νὰ παρουσιάσῃ πολλοὺς βλαστοὺς—ἀνάμεσά τους καὶ τὸ Μυριβήλη—καὶ ἀργότερα ἕνα περιοδικό, τὰ «Νιᾶτα», μὲ τὸν Πρωτοπάτη καὶ ἄλλους Λεσβίους πνευματικούς ἀνθρώπους.

Ἡ «Λεσβιακὴ Βιβλιοθήκη» εἶναι, καθὼς συμπεραίνουμε, μιὰ ὁργανωμένη προσπάθεια ἐμφάνισιν στὸ Λεσβιακὸ ὅσο καὶ τὸ Πανελλήνιον Κοινὸ, μιὰς συγκροτημένης ἀπὸ ἐπιτόπιους πνευματικῆς κίνησης, ποὺ οἱ ὁργανωτὲς τῆς τὴν χαρακτῆρισαν «Λεσβιακὴ Σχολή», καὶ ἐκφραστικά τῆς ὅργανα ἦσαν κατὰ καιροὺς ἡ «Λεσβιακὴ Ἀνοιξη», τὰ «Νιᾶτα» καὶ τώρα ἡ

«Λεσβιακὴ Βιβλιοθήκη», τῆς ὁποίας τρίτο βιβλίον εἶναι οἱ «Ἡμεροὶ ἀνθρώπων».

Ὁ περὶ λόγος τῆς Μαρίας Κλωνάρη ἐμφανίζεται μὲ πολλὰς ἀξιώσεις: Οἱ ἄνθρωποι τῆς, πολὺ ζωντανοί, πολὺ γνήσιοι, πολὺ ἀντιπροσωπευτικοί, εἶναι παρμένοι ἀπὸ τὸ τοπικὸ περιβάλλον, μέσα στὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἴδια γεννήθηκε, ἔζησε καὶ μεγάλωσε, καὶ κινούνται μέσα στοὺς κύκλους τῶν παιδικῶν τῆς πρὸ πολὺ ἀναμνήσεων. Εἶναι ὅλοι τους οἱ ταπεινοί, πονεμένοι, καλὸκαρδοὶ, καθὼς ἀνθρώπινα πασχίζουν γιὰ κάποιο ἀνέβασμα, στὴν προσπάθειάν τους εἶναι ἡμεροί, χωρὶς κακότητες καὶ βρασιμούς, χωρὶς μίσση καὶ αἱματηρὰς ἐπιθυμίας. Εἶναι ὑπομονετικοί, ἀπλοὶ καὶ τίμιοι. «Μποροῦμε ν' ἀκουμπήσουμε, ὅπως, κάποιον ἔγραψε ἡ Μ. Κ., τίς παλάμες μας στοὺς ὤμους τους, ἀνάζητώντας—καὶ βρίσκοντάς το—βλέμμα ἄδολο καὶ εἰρηνικό».

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Μαρίας Κλωνάρη ἀγαποῦν καὶ νοιῶνται—ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ἡμεροῦ ὅπως καὶ ἡ ζωὴ τους—σάν κατὰ τὸν ἴδιον τους ἑαυτοὺς, τόσο τοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιτριγυρά τους, ὅσο καὶ τὸν τόπον ποὺ γεννήθηκαν: Τὴν ἐλῆα καὶ τὴν κορφάλα τῆς, τὸ πεῦκο καὶ τὸ λουλούδι, τὸν ἀνασσαρμὸ τῆς γῆς, τὰ πουλιὰ καὶ τίς ἀφρὲς, τὴ θάλασσα καὶ τοὺς γιालοὺς τῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θυμοὺς καὶ τίς τρικυμίας τῆς, τοὺς δορυμούς καὶ τὰ οὐράλια τῆς.

Κι' εἶσι πάλι ἀπλᾶ καὶ ἡμεροί—σὰ μιὰ θρακιά ποὺ οὐνεὶ σὲ στάχτη—ἀφήνοντας σιωπηλά καὶ καρτερικά τὴν ὑστατὴ πνοή, ξαναγροίζουν στὴ μάννα γῆ καὶ τὴν ἀγκαλιά τῆς.

Ὁ «Μ α μ ο ὕ τ», ὁ «Μ π ά ρ μ π α Γ ι ά ν ν η ς», ἡ «Θ ε ι ά τ ο ὕ Μ α ρ γ έ λ η», ὁ Σταῦρος μὲ τὸ «Καϊκέλ», ἡ γιαγιά Χρυσῇ «τ α ε ἰ δ ε ὕ ο ν τ α ς», ἀκόμα καὶ τὸ Ρηνάκι μὲ «τ' Ἀ πο σ τ έ μ μ α τ α» τῆς—ἀγνωρῆς τῆς—πρώτης ἡβης. Ἀνῆκουν στὴν κατηγορίαν αὐτῶν, τῶν τόσο ἡμερῶν, ποὺ αἰσθάνεσαι ἀναπαρὸ καὶ γαλήνεμα καθὼς ἀκουμπᾶς—ξετιλύνοντάς τους—ἀπάνου στὴν ἡμεροσύνη τους.

Ἡ Μαρία Κλωνάρη—ἃς εἶναι βέβαιη—μὲ τὸ βιβλίον τῆς αὐτὸ—στὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται—μὲ πλούσια, ὅπως καὶ ψυχικὸς τῆς κόσμος χαρίσματα ὄρους καὶ ἐκφραστικὴ γίνεται—ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἐντονώτερη ἐπιθυμία τῆς—«πολὺ χρήσιμη στοῖς συνανθρώπους τῆς».

Δ. Σ.

■

Μανώλη Βήτου: Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὁ νέος Ἡπειρώτης συγγραφέας φιλοδοξεῖ νὰ καταλάβῃ μιὰ θέσιν στὰ νεοελληνικά γράμματα ὡς πεζογράφος. Ἐχει δημοσιεύσει ὡς τώρα τρία ἄλλα διηγήματα: «Δίχτυα τοῦ ἔρωτα», τὸν «Νυχτοφύλακα» καὶ τὸ «Γάμο τοῦ φτωχοῦ». Εὐγένεια καὶ ἀνθρωπισμὸς εἰ-

να οι ιδέες που κυριαρχούν στο πνεῦμα του κ. Βήτου. Οι ιδέες αυτές δεν εκφράζονται απλώς σάν ιδανικό, αλλά διαποτίζουν την περιοχή της τέχνης του συγγραφέα. Οι τύποι του, κακοζωϊσμένοι ή πλούσιοι, που περνούν ήσυχη ζωή ή τραγικές ώρες, παρουσιάζονται πάντοτε με ευπρέπεια, με καλωσύνη, με ευγένεια. Διακρίνεις εύκολα τὸν Ἡπειρώτη, πὺν δὲν ἔχει τὴν ὀρεξή, δὲν θέλει νὰ σαρκάσῃ, νὰ εἰρωνευθῇ, νὰ κατηγορήσῃ. Συμπονεῖ ἢ παραπονεῖται μ' ευγένεια. Τὰ ἴδια προτερήματα παρουσιάζει ὁ κ. Βήτος καὶ στο διήγημά του ὁ «Πόλεμος», πὺν ἡ ὑπόθεσί του πλέκεται ἀνάμεσα στὴν Ἀθήνα, στὸ χωριό του (ἓνα χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν) καὶ στὰ Γιάννινα. Ὁ πόλεμος, ἡ κατοχή, ἡ πείνα, ἡ ἀντίσταση εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἄν ὁ κ. Βήτος ζωντανέψῃ περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἂν ἰδῇ βαθύτερα τὴ ζωὴ καὶ τὸ περιβάλλον τους, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς δώσῃ ωραίες σελίδες.

Τ. Σ.

Γ. Α. Καλυδόπουλου : Η ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ, Ἀθήνα 1953.

Ὁ Γ. Α. Καλυδόπουλος, ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἀγορῆ. Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἔχει συγγράψῃ καὶ δημοσιεύσει σειρά ὁλόκληρη μελετῶν, οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀναφέρονται σὲ θέματα ἀγροτικῆς γεωνικῆς οἰκονομίας καὶ πολιτικῆς τῆς Ἡπειρωτικῆς ὑπαίθρου. Οἱ ὑπόλοιπες, καθαρά οἰκονομικοῦ χαρακτήρα, ἀσχολοῦνται μὲ θέματα, ἐμπορικά, ἀσφαλίσεων, συνεταιριστικά, τραπεζικά καὶ τὰ παρόμοια.

Ἡ τελευταία αὐτῆς ἐργασία του—εἰκοστὴ στὴ σειρά—ἐρευνᾷ ἐιδικότερα τῆς θέμα τῆς συγκοινωνίας τῆς ὑπαίθρου ὡς παράγοντος πολιτισμοῦ, προόδου καὶ εὐημερίας τοῦ χωριοῦ. Ἡ μελέτη του, προικισμένη μὲ ἀφθονοὺς στατιστικὸν πίνακες καὶ ἐξελεγμένα καὶ πλούσια πληροφοριακά στοιχεία, ὑποδεικνύει τρόπους καὶ μέσα πρακτικῆς καὶ θετικῆς λύσης τοῦ συγκοινωνιακοῦ προβλήματος τῆς ὑπαίθρου.

Οἱ Ἡπειρώτες βουλευταὶ, θὰ ἔπρεπε μὲ ἰδιαίτερη ἐντέλως προσοχή νὰ περιβάλλουν τὴν ἐμπεριστατωμένη αὐτὴ ἐργασία καὶ τίς ὑποδείξεις της, πὺν προσέρχονται ἀπὸ ἓναν ἄριστο πατριώτη, προικισμένο μὲ ἐπιστημονικὴν καὶ ἐμπειρία καὶ πρὸ παντὸς ὀφθούμενο ἀπὸ πόνο καὶ στοργή.

Α. Σ.

Φωκά—Κοσμετάτος : ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΑ.

Λαογραφικά καὶ ἱστορικά βαρυσήμαντη ἢ κοινούργια προσφορά τοῦ φίλου κ. Κοσμέτου

Παναγῇ Φωκά—Κοσμετάτος : «ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΑ—Α'. ΦΟΡΕΣΙΕΣ (Ἀθῆναι 1953)», εἶναι ὁ λιτὸς καὶ ἀπείριτος τίτλος τοῦ νέου τούτου βιβλίου του. Βιβλίου ὅμως ἀμπλίουτου καὶ πολὺτιμου σὲ Λαογραφικὸ καὶ Ἱστορικὸ περιεχόμενο, σὲ στοιχεῖα ἀγνώρα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐκτύπωση πὺν τιμᾷ τὸν συγγραφέα του, τὸν ἐκδότη του, τὴν Ἑλλάδα μας!

Στὸ μόνο πὺν διαφωνῶ εἶναι ἡ γλῶσσα του. Θέμα τοῦ Λαογραφικοῦ! Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ μὲ μιὰ καθάρια δημοτικὴ, στὴν ὁποία θὰ συγκαταλέγοντο καὶ γλωσσικὲς τοπικὲς ἰδιωματικὲς ἀκρότητες. Ὅμως, ... δεινὸς χειριστὴς ὁ κ. Κοσμετάτος τῆς καθαρεύουσας κατόρθωσε καὶ τ' ἀκατόρθωτα. Νὰ ἀποδώσῃ τὴ Λαογραφία μὲ περικομψὴ καθαρεύουσα. Λεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς πραγματικῆς ἀξιοθαύμαστης καὶ δημιουργικῆς παρᾶξενης Κεφαλονίτικης νοοτροπίας. Πὺν γὰρ ὅλα καὶ σ' ὅλα θέλει νὰ βᾷ τὴ σφραγίδα τῆς πρωτοτυπίας της. Ὁρολογίως τοῦ Κεφαλονίτικου τοῦ 19ου αἰῶνα κοστούμι μὲ δυσεύρετες καὶ βαρυσήμαντες. Δοσμένες τῆς πιότερες μὲ τὸ πικάντικο πνεῦμα τῆς ἐσχάτης Κεφαλονίτικης Μούσας. Νά, μιὰ ἐμμετρη εἰρωνεία γιὰ τὸν μοντερνίζοντα πὺν ἄφησε τὴ προγονικὴ κούφα καὶ φόρεσε τὰ φράγμια πλατιά πανταλόνια (βρακιά). Τὴν παίρνω ἀπὸ τὴ σελίδα 49.

Γιὰ πέτε μου, γειτόνισσες, γερόντιοι καὶ [παιδάκια,

τί ἔπαθε ὁ φίλος Νικολῆς κ' ἔβαλε [πλατοβοράκια!

Καὶ παρακάτω ἄλλος Κεφαλονίτης ἑμμετρός σατιρίζει τὴ βρώμα (γλίδα) τῆς σελίδας (κούδας) τοῦ ἀντιπάλου του :

Δέκα φορές τὴν ἔπλυνε τοῦ Κάγκα τὴ σελίδα δέκα νερά τῆς πέρασα, μὰ δὲν ἐβγήκε ἡ γλίδα!

Λαογραφικὲς εἰδήσεις πραγματικοὶ γιὰ τοὺς τωρινούς καὶ κατοπινούς θησαυροί. «...Τὸ λινάρι κατὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ 19ου αἰῶνος ἦτο μεγάλης οἰκιακῆς χρήσεως». Καὶ πὺν κάτω : «...Ἐπ'αὐτὸ ἀπὸ τὸ πονεμάμισο οἱ Κεφαλλῆνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φοροῦσαν τὸ σωμαδί...». Ἀντίκρου στὴ σελίδα 21 : «...Περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλαχίστους πλέον συνήντα κανεῖς χωρικοὺς μὲ κούδες...». Παρακάτω : «...Τὰ σκαρτσούνια ἢ οἱ σκαρτσες (κάλτσες) ἦταν μάλλινες ἢ λινοβάμβας μπλε, καφεῖ ἢ λευκῆς».

Κάθε σελίδα τῶν περιφημων καὶ περικομψων «Κεφαλληνιακῶν» του κ' ἓνας ἀληθινὸς θησαυρός! Γιὰ τὴν συγκέντρωση τοῦ ὁποίου δὲν τὸν φόβισαν μόχθοι, ἐρευνες, περιπέτειες, ἀλλὰ καὶ ὕλικές του θυσιῆς. Κι' ὅλη αὐτὴ τὴν πλούσια καὶ δυσεύρετη ὅλη τὴν ἐπισφραγίζουν οἱ ἀριστουργηματικὰ σπάνιες εἰκόνες μὲ τὸ καλὸ ἰσθητὸ ντύσιμο. Τί νὰ πρωτοθανυμάσῃ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ λεύκωμα, δὲν γινώρίζει.

Καὶ ἐκεῖνο πὺν νομίζω εἶναι μόνον τὸ ὅτι μιὰ τέτοια ἀνεκτίμητη προσφορά δὲν πρέπει νὰ μείνῃ χωρὶς πανελλήνια ἀναγνώ-

ριση. Λίκαια κι' ἐπάξια, τώρα τοῦλάχιστον, ὁ κ. Κ. Π. Φωκάς—Κοσμετᾶτος ἀξίζει ἐνός ἐντονου καὶ δολόθερου «εὐχαιριστῶ» τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἑλλάδας μας κόσμου. Κι' ἀργότερα ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἄς τοῦ ξεπληρώσῃ ἓνα μέρος τῆς δούλεψής του μὲ τὸ ἀνάλογο νόμισμα.

Υφυπουργὸς ΧΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

Δημ. Κασσάρχη: ΣΤΑΛΑΧΤΙΤΕΣ, Ἀλεξάνδρεια 1954.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια συνεχίζει τὴν πνευματική της παράδοση, πού ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τόσους ποιητές, λογίους, ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ ἄλλους διανοούμενους. Καβάφης, Κωνσταντινίδης, Μαλάνος, Γενυτός, εἶναι μερικὰ ὀνόματα πού χάρισε ἡ Ἀλεξάνδρεια στὰ Ἑλληνικά Γράμματα, ὀνόματα τιμημένα καὶ σεβαστά! Ὁ κ. Κασσάρχης εἶναι ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἐκπροσώπους τῆς Σχολῆς. Ἐχει ἐκδόσει ἕως τώρα ἄλλες δύο ποιητικὲς συλλογές, τὰ «Στάχνα» (1944) καὶ τοὺς «Στερονὺς παλμοὺς» (1952). Οἱ «Σταλαχτίτες» εἶναι μιὰ σειρὰ μεταφράσεων ποιημάτων τοῦ Baudelaire καὶ τοῦ Verlaine. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποιηταί, ἰδίως ὁ δεύτερος μὲ τοὺς μουσικώτατους στίχους, πού ἔχουν κατὰ τὸ λεπτεπίλεπτο καὶ εὐθρανστότατο σάν τὸ φτερό τῆς πεταλούδας, δὲν μεταφράζονται εὐκόλα. Εἶχε ἐξαιρετική ἐπιτυχία ὁ Γ. Σημηριώτης ὅταν τοὺς στίχους τοῦ «Φθινοπωρινοῦ»

Les sanglots longs
des violons
de l'automne
blessent mon coeur
monotone

τοὺς μετέφραζε ἔτσι:

Λυγμολαλιά
λές, τὰ βιολιά
τοῦ φθινοπορίου στέρνουν
καὶ στὴν καρδιά
βαρυνθυμιά
μονότονη μοῦ φέρουν.

Ὁ κ. Κασσάρχης τοὺς ἴδιους στίχους τοὺς μεταφράζει ἔτσι:

Τῶν βιολιῶν οἱ θρήνοι
ποῦ συρτοὺς ἀφήνει
μου, ἡ χινοποριά,
μονότονοι πάνε
καὶ σὲ ἀνία ξεσπᾶνε
στὴ δόλια καρδιά.

Ἡ ἀδυναμία ν' ἀποδόσῃ τὴ μουσικότητα τοῦ πρωτοτύπου εἶναι προφανής. Γιὰ τοὺς φίλους ὅμως τῆς ποιήσης καὶ τοὺς φίλους τῶν Γαλλικῶν γραμμάτων προσφέρει μιὰ θετική ὑπηρεσία. Γιὰ τὴν καταβάλλει μιὰ θαρραλέα προσπάθεια, πού συχνὰ μᾶς ἱκανοποιεῖ καὶ παραθέτει συγχρόνως τὸ πρωτότυπο, γιὰ νὰ μελετήσωμε καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς δυσκολίας τοῦ ἐγχειρήματος.

Τ. Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

πρὸς τὴν «Ἠπ. Ἑστίαν»

Τὸ «ἀμιλικό»

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»,

Στὸ 21ο τεῦχος σου τοῦ Γ' Τόμου, ὁ ἱστοριοδίφης ἱερέας τῶν Χιονιάδων κ. Γεώργιος Παῖσιος, γράφοντας γιὰ τὸ «ἀμιλικό» τοῦ χωριοῦ του, νομίζω πὺς δὲν δίνει σωστὴ ἐρμηνεία στὴ λέξη «μπρεχοῦρι». Μὲ τὴ λέξη αὐτή, κατὰ οἴο τοῦς τουρκοκρατίας, ἐννοοῦμε στὸ Ζαγόρι τὴν ἀνάπαυση, τὴν ἔλλειψη κάθε ἐνοχλήσεως καὶ ἀκριβῶς μὲ τὴ σημασία αὕτη γράφτηκε—καὶ ταιριάζει καὶ στὸ συμφωνητικὸ πού δημοσιεύει ὁ ἐκλεκτὸς ἱερωμένος τῶν Χιονιάδων ἀντιθέτως, ἡ ἐρμηνεία πού γράφεται στὴ μελέτη τοῦ κ. Παῖσιου ἀλλάζει τελείως τὸ νόημα τοῦ συμφωνητικοῦ.

Μὲ θερμοὺς πατριωτικοὺς χαιρετισμοὺς

ΠΕΤΡΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

Ἰατρός, Ἀρτάκης 25, Ν. Σμύρνη Ἀθῆναι

Οἱ προτομές τῶν Φιλικῶν μας

Φίλη «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»,

Εἰς τὴν πλατεῖαν Φιλικῆς Ἑταιρείας (πρώην Κολωναίου) τῶν Ἀθηνῶν, μὲ πρωτοβουλία τῶν Λωδεκανησιῶν, ἐστήθη ἀπὸ ἐτῶν ἡ προτομή τοῦ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἐμμ. Ξάνθου. Εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὸν ρόλον τῶν τριῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἑταιρείας, προξενεῖ ἐκπληξὴν—καὶ λύπην εἰς τοὺς Ἠπειρώτας—ἡ ἀπουσία τῶν προτομῶν τῶν ἄλλων δύο πρωτεργατῶν τῆς ἱδρύσεώς της, ἥτοι τῶν Ἠπειρωτῶν Τ σ α κ α λ ω φ καὶ Σ κ ο υ φ ᾱ.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπαινετῶν προσπαθειῶν τοῦ Δημάρχου Ἰωαννίνων διὰ τὴν ἀνέγερσιν μνημείων καὶ ἀνδριάντων εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν πρωτεύουσιν, νομίζω ὅτι οἱ συμπατριῶται μας τῶν Ἀθηνῶν θὰ πρέπει νὰ κινήθουν διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν προτομῶν τῶν Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶ εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθερωτικῆς ὁργανώσεως τὴν ὁποίαν ἱδρυσαν.

Μετὰ πολλῆς τιμῆς

Α. Β. Γ.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

(Μάρτιος 1954)

1. Εἰς τὸ Δημαρχεῖον Ἰωαννίνων συνεκροτήθη σύσκεψις, κατ' ἣν διεπιστώθη ὁμοφώνως ἡ ἀνάγκη τῆς παραχωρήσεως τῶν κεντρικῶν στρατώνων τῆς πόλεως εἰς τὸν Δῆμον. Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Ἠπειροῦ κ. Τσιτσάρα, μεταβαίνοῦσα εἰς Ἀθήνας, θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ αἰτήματος.

2. Διὰ τὴν ἀσφαλτόστρωσιν καὶ διαπλάτυνσιν τῆς ὁδοῦ Γρεβενῶν πρὸς Μοργκάνι—Μετσόβου διατίθενται εἰς τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων ἔργων 5 δισεκατομμύρια δραχ.

— Εἰς Ἀνθοχώριον ἐσημειώθησαν κρούσματα λύσεως ἐπὶ ἀγέλαιδων.

3. Διὰ τὸν ἀνέργουσι Ἰωαννίνων διετέθησαν 50 ἐκατομμύρια δραχ.

4. Ἡ κατολισθήσις τοῦ ἐδάφους εἰς Ἀετόπετραν συνεχίζεται. Καταβάλλονται προσπάθειαι ἐξευρέσεως καταλλήλου χώρου πρὸς ἀνέγερσιν νέου χωρίου.

5. Προβλέπεται ὅτι κατὰ τὴν ἐφειτεινὴν θερινὴν περίοδον θὰ σημειωθῇ μεγάλη τουριστικὴ κίνησις εἰς τὴν Ἠπειρόν. Ὑπὸ τῶν ἀρχῶν λαμβάνονται τὰ κατάλληλα μέτρα.

— Ὁ Δῆμος Ἰωαννίνων ἀνεκήρυξεν ὡς ἐπιτίμους δημότας τὸν κ. Μαγγάν, πρεσβευτὴν τοῦ Καναδά καὶ τὸν κ. Λαμπέρ τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

6. Ἀπεφασίσθη ἡ ἴδρσις Πολυιατρείου εἰς Ἰωάννινα, Νοσοκομεῖον εἰς Πρέβεζαν καὶ 18 κοινοτικῶν ἱατρειῶν εἰς διάφορα χωρία τῆς Ἠπειροῦ.

7. Εἰς Παμβώτιδα ἐπνίγη ἐξ ἀνατροπῆς λέμβου ὁ Κων. Ζαχαρέλλας ἐξ Ἀρδομιστῆς.

9. Ὁ Γεν. Διοικητὴς κ. Τσιτσάρας μετέβη εἰς Φιλιάταις πρὸς παρακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς περιθάλψεως τῶν ἐξ Οὐγγαρίας ὁμήρων.

10. Ἦρχισαν δοκιμαὶ διὰ τὴν παροχὴν ἡλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τοῦ ὑδροηλεκτρικοῦ ἔργουστᾶσιον Λούρου.

11. Εἰς τὴν Ἄρταν ἐωρτάσθη μὲ ἐπισημότητα καὶ θρησκευτικὴν κατάνυξιν ἡ ἐορτὴ τῆς πολυούρου Βασιλείας Ἁγίας Θεοδώρας.

13. Τὸν Ἀπρίλιον θὰ γίνουσι τὰ ἐγκαίρια τῆς ἐνάργεως τῶν ἔργων Λαφίστης, εἰς ἃ θὰ περαστῇ καὶ ὁ Ὑπουργὸς Δημοσίων ἔργων κ. Καραμανλῆς.

14. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων εἰς τὴν Ἠπειρόν, ἀρροδιότητος Ὑπουργείου Δημοσίων ἔργων, διετέθησαν ἐντὸς ἔτους πιστώσεις 44 περίπου δισεκατομμυρίων δραχ.

16. Τὸ Ἐπαγγελματικὸν καὶ Βιοτεχνικὸν Ἐπιμελητήριον Ἰωαννίνων ἐξήτησε δι' ἐγγράφου τὸν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὅπως τὰ νέα χαρτονομίσματα φέρουν τὴν εἰκόνα τοῦ Γεωργίου Σταύρου.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ἀγγέλλονται βιβλία ἀποστελλόμενα εἰς ἐν ἄντιπτον—Κρίνονται βιβλία ἀποστειλόμενα εἰς δύο ἀντίτυπα.—Ἡ κρίσις δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ.

Γεωργ. Συριώτης: «Ἡ Ἀμερικὴ χωρὶς φαντασία», ἔκδοσις «Ἀετοῦ», Ἀθῆναι 1954, Σχῆμα Σον, σελ. 176.

«Θεολογία» τόμ. ΚΑ'. τεύχη Α'. Β'. Γ'. Δ'. Ἀθῆναι 1953, Σχ. Σον σελ. 664.

Μαρίας Κλωνάρη: «Ἡμεροὶ ἀνθρωποὶ», διηγήματα (Λεσβιακὴ Βιβλιοθήκη) Ἀθῆναι 1953, σχ. 16ον σελ. 144.

Ἐπισκόπου Ρωγῶν Διονυσίου Ψαριανοῦ: «Ἀζολουθία καὶ βίος τῆς Ὁσιομάρτυρος Φιλοθέης τῆς Ἀθηναίας», Ἀθῆναι 1953, Σχ. Σον σελ. 80.

Δημήτρη Κασσάρρη: «Σταλαχτίτες» (κείμενα καὶ μεταφράσεις Γάλλων ποιητῶν) Ἀλεξάνδρεια 1954, Σχ. Σον σελ. 76.

Σπύρου Ξυνθάκη: «Ἡ μικροδάφνη» (στίχοι) Ἀθῆναι 1951, σχ. Σον σελ. 100.

Γιώργου Καλοφούντζου: «Ἐμεῖς ποῦ μένουμε», (διηγήματα), Ἀθῆναι 1953, σχ. Σον μ., σελ. 72.

Γ. Λιάκου: «Γῆνια δῶρα» Ἀθῆναι 1954, σχ. Σον, σελ. 64.

Κωστῆ Λειβαδέα: «Οἱ παραπορευόμενοι ὁδόν», Ἀθῆναι 1953, σχ. 16ον σελ. 72.

Γ. Παπαγεωργίου-Ερλδύ: «Ἱστορικὴ ἀποκατάστασις τῆς Θεσσαλίας, Τρίκκη 1954.

Κ. Παπαφωτίου: «Παιδαγωγικὴ Ἱχθυογραφία», Ἄρτα 1954.

Μίμη Οἰκονόμου: «Εἰκόνας ἀπ' τὸ βυθὸ τῆς θάλασσης», Ἀθῆναι 1949, σχ. Σον σελ. 40.

Ἰδίου: «Φυσικὴ Ἱστορία Δ'. δημοτικοῦ», Ἰωάννινα 1950, σελ. 128.

Νοπ. Ε. Σάττη: «Σὰν τὰ κυκλάμινα», (ποιήματα), Ἰωάννινα 1954.

Ἀθαν. Παπαχαρίση: «Γλωσσικά», Ἀθῆναι 1953.

Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Φλωρίνης «Ἀριστοτέλης»: «Δώδεκα χρόνια δράσεως». Φλώρινα 1953, σχ. Σον σελ. 46.

Πανεπειρωτικὸς Σύλλογος Καίρου: «Πεπραγμένα» Κάϊρον 1953.

Π. Σίμου—Ν. Φιάμπολη: «Ἡμερολόγιον 1954», (ἔμμετρα καὶ πεζὰ) Μεμβούρνη (Αὐστραλίας) 1954.

Ἰωάν. Κουτσοξέρα: «Ἑλληνικὲς νύχτες» (ἡ θρησκεία τῆς καρδίας καὶ τοῦ ρόδου), ποιήματα, Ἀθῆναι 1954, σχ. Σον, σελ. 56.

Μιχαὴλ Περάνθη: «Ὁ Ἀμαρτωλὸς» (Κ. Καβάφης) Ἀθῆναι 1954, σχ. Σον σελ. 200.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Ἐκκλησία», (Ἀελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) ἔτος Α' τεύχη 1—24, Ἀθῆναι 1953 καὶ τεύχη 1, 2, 3 τοῦ 1954. «Ὁ Κόσμος τῆς Ἑλληνίδος»

Φεβρουάριος 1954, Ἀθήναι. «Κυπριακά Γράμματα» 224ον, 225, Λευκωσία. «Ἡ Γυναίκα καὶ τὸ Σπίτι» 107ον, «Κιβωτός» 26ον 27ον Ἀθήναι. «Πρόσπερος» φυλλ. 9ο, Κέρκυρα 1954. «Κρίκος» 37ον, 38ον, 39ον, Λονδίνον. «Ἀκτίνες» 146 147 Ἀθήναι. «Κρητικὴ Ἑστία» 40ον Χανιά. «Ἑλληνικά Χρονικά» 98 Ἀθήναι. «Πολιτικά Φύλλα» 5, 6, 7ον Ἀθήναι. «Ἐπιτυχία διὰ τῆς ὁργανώσεως» 9ον Ἀθήναι. «Ἐκλογή» 100, Ἀθήναι. «Ἡ Νέα Οἰκονομία» τ. 86ον Ἀθήναι. «Πελοποννησιακὴ Ἑστία» 8—9ον Ἀθήναι. «Πνευματικὴ Ζωή», 21ον Ἀθήναι.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΛ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ (Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν-Μουσικολο- γραφικὸ Ἀρχεῖο, Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ).

- Ν. Π. Ἀνδριώτη: «Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῶν Φαράσων» Ἀθήναι. σχῆμα 8ον σελ. 110.
Μέλπως Μερλιέ: «Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μικρασιατικῆς λαογραφίας», Ἀθήναι 1948, σχῆμα 8ον σελ. 60.
Ι. Κερίσση: «Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τοῦ Οὐλάγας», Ἀθήναι 1951, σχ. 8ον σελ. 192.
Δ. Λουκοπούλου—Δ. Πετροπούλου: «Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων», Ἀθήναι 1949, σχ. 8ον σελ. 164.
Octave Merlier: «Proverbes de Farassa» Athènes, 1951 σχ. 8ον 76.
Δ. Λουκοπούλου—Δ. Λουκάτου: «Παροιμίαι τῶν Φαράσων», Ἀθήναι 1951, σχ. 8ον σελ. 220.
Melpo Merlier: «Présentation du Centre d'Etudes d'Asie Mineure», Athènes 1951, σχ. 8ον σελ. 16.
Ἄννας Μαράβα — Χαντζηνικολάου: «Ἅγιος Μάμας» Ἀθήναι 1953, σχ. 8ον σελ. 134.
G. Séférius: «Trois jours dans les églises rupestres de Cappadoce», Athènes 1953. σχ. 8ον σελ. 86.
«Bulletin Analytique de bibliographie Hellenique 1951»; Athènes 1952.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Νικ. Πατσ. Ἀθήνας. Ἐλάβομεν τὴν τόσον διαφωτιστικὴν διὰ τὴν συμβολὴν τῶν Ἑπειρωτῶν μελέτην σας καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε. Δημοσιεύεται. Ἡ Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν ἐλπίζομεν συντόμως νὰ ἀρχίσῃ τὴν δρᾶσιν της.—Ἰωάν. Ἀρχιμ. Ἡγουμενίτσα. Ἐλάβομεν τὴν μελέτην σας καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε. Θὰ σὰς ἀπαντήσωμεν καὶ δι' ἐπιστολῆς.—Γεωργ. Ζηγ. Δόκιμον Ἀξιωματικὸν Χωρ/κῆς, Ἀθήνας. Σὰς εὐχαριστοῦμε διὰ τὰ καλὰ λόγια σας καὶ τὴν τόσον θερμὴν σας συμπαραστάσιν. Μὰς ὑποχρεώετε—Κ. Κώστ. Γουριὰ Μεσολογγίου. Δὲν εἶναι μόνον σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους ὅσοι σὰς διαβάσουν γνωστός πλέον ὁ «φύσει» καὶ «θέσει» ἡπειρωτισμός σας. Πήραμε καὶ τὴ νέα συνεργασία σας γιὰ τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε. Θὰ σὰς ἀπαντήσωμεν καὶ ἰδιαιτέρως.—Νικ. Πρωτοπ. Θεσσαλονίκη. Εἶναι πάντοτε ἐπιθυμητὴ ἡ συνεργασία σας. Ἡ ἀποσταλείσα θὰ δημοσιευθῇ. Ἀν σημειώνεται κάποια καθυστέρηση, αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἐπιθυμία μας νὰ ἱκανοποιήσωμε ὅλους τοὺς καλοὺς φίλους μας. Θὰ σὰς γράψωμε ἰδιαιτέρως γιὰ τὸ ζήτημα ποὺ θίγετε.—Βιβλιοθήκην Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Αἰτηθὲν τιμολογιὸν ἀποστέλλεται. Εὐχαριστοῦμεν.—Ἀνθ. Πωγων. Θεσσαλονίκη. Γιὰ τοὺς λεβέντικους χαιρετισμούς σας σὰς εὐχαριστοῦμε. Τὸ ποίημα τὸ πήραμε. Τὰ ζητηθέντα θὰ σὰς σταλοῦν.—Χ. Λαχάν. Φαρμακοποιὸν Λάρισαν, Ἐλάβομεν τὰ ἀποσταλέντα καὶ εὐχαριστοῦμε δι' εὐχὰς σας.—Τ. Σιακ. Ἀθήνας. Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Τὸ ζήτημα τοῦ κ. Βαβ. θὰ τὸ ρυθμίσουμε. Ἡ συνέχεια τῶν διηγημάτων τοῦ κ. Κ. θὰ δημοσιευθῇ.—κ. Δροῦγ. Χρυσοβίτσαν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Θὰ σὰς στείλωμε τὸ α' φυλλάδιον τῆς Ἡπειρώ. —Ἰωάν. Ἀναστ. Βιρμινγκχαμ England. Χαιρόμαστε γιὰ ὅλα καὶ σὰς εὐχόμεθα πάντοτε πρόοδον. Τὰ σταλλέντα ἐλήφθησαν καὶ θὰ δημοσιευθοῦν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ περιοδικοῦ θὰ γίνεται κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας.—Ἀν. Εὐθυμ. Κόνισταν. Ἐλάβομε καὶ εὐχαριστοῦμε.—Πέτρ. Γιανν. Ἀθήνας. Οἱ θερμὲς ἐκδηλώσεις σας μᾶς συγκινοῦν πολλὰ καὶ ἐνισχύουν τὸν ἀγάπην μας γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας».

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Εὐάγ. Α. Φακατσέλης Λαγκλῆ 17, Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πέτρος Κ. Πασχάλης, Πρόκλου Μοναχοῦ 7

ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ

(P E T R O G A Z)

Μοντέρνες, πρακτικές, εύχρη-
στες και εξαιρετικά οικονομικές
Σ Υ Σ Κ Ε Υ Ε Σ

● ΜΑΓΕΙΡΕΥΕΤΕ

● ΦΩΤΙΖΕΣΘΕ

● ΖΕΣΤΑΙΝΕΣΘΕ

Χωρίς βρωμιές, φυτίλια και αδιά-
κοπα καθαρίσματα τῶν μαγει-
ρικῶν σας συσκευῶν

ΝΟΙΚΟΚΥΡΕΣ

— Η —

ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ

κάνει τὸ μαγείρευμα χαρὰ καὶ φέρ-
νει στὸ σπίτι σας τὴν εὐθυμία

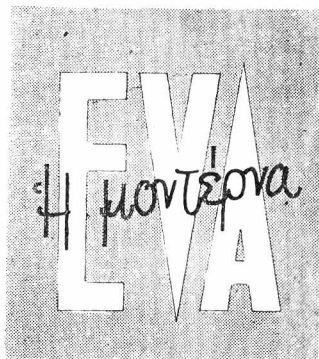

Ἀποκλειστικὸς Ἀντιπρόσωπος
ΙΩΑΝΝΙΝΩΙΝ-ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΝΙΓΓΟΣ 66 — ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΤΟ ΝΕΟ ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΜΟΔΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΟΝΗΣ

ΜΕΣΙΤΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΟΥΡΗ

20—ΟΔΟΣ ΚΩΛΕΤΤΗ—20

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Πωλούνται καὶ ἀγοράζονται: Οἰκίαι
Καταστήματα, Ἀποθήκαι, Μάνδραι,
Οἰκόπεδα, Ὀπωρῶνες, Μποστάνια,
Ἀγροί, Ἀμπελῶνες, Λειβάδια, Βοσκο-
τόπια κ.λ.π. ἐντὸς καὶ περὶ τῶν Ἰωαν-
νίνων. Ἐνοικιάζονται: Οἰκίαι, Δια-
μερίσματα, Δωμάτια ἐπιπλωμένα καὶ μὴ.
Καταστήματα, Ἀποθήκαι, Μάντραι κ.λ.π.
Τοποθετοῦνται: Μὲ πλήρη ἀσφάλειαν
καὶ κέρδος Χρηματικά Κεφάλαια, εἰς
Ἐπιχειρήσεις καὶ Δάνεια. Ἐκπονοῦν-
ται: Οἰκοδομικαὶ καὶ λοιπαὶ μελέται
παρὰ διπλωματοῦχων Πολιτικῶν Μηχα-
νικῶν. Παρέχεται: Ἐργασία εἰς ὑπη-
ρετικὸν προσωπικόν. Συντάσσονται:
Αἰτήσεις. Ἐκτελοῦνται: ἀντίγραφα
γραφομηχανῆς καὶ Διεκπεραιοῦνται:
ὑποθέσεις Διοικητικῆς φύσεως κ.λ.π.

Ἄκρα ἐχεμύθεια, ταχύτης, εὐθύ-
της ἐπιμέλεια — Πρόθυμος καὶ
προσιτὴ ἐξυπηρέτησις